

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Інститут проблем виховання НАПН України
Барановичський державний університет (Республіка Білорусь)
Телавський державний університет імені Я. Гогебашвілі (Грузія)
Ленінградський державний університет імені О.С.Пушкіна (РФ)
Жешувський університет (Республіка Польща)
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

*МІЖНАРОДНА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ*

**СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПАРАДИГМА
ВИХОВАННЯ: СУТНІСТЬ ТА ШЛЯХИ
РЕАЛІЗАЦІЇ**

(тези доповідей)

25-26 вересня 2014 року

Ніжин – 2014

Соціально-педагогічна парадигма виховання : сутність та шляхи реалізації : Тези доповідей. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя. – 230 с.

ЗМІСТ

Алексєєнко Т.Ф. Концептуальні засади соціально-педагогічної парадигми виховання	12
Аносов І.П. Інновації в галузі антропологічного контексту освіти	13
Петрочко Ж.В. Найкращі інтереси дитини: сутність та шляхи забезпечення	15
Щербина-Яковлева О.Ю. Поліваріантність парадигмальних компонентів соціально-педагогічної діяльності	16
Трубавіна І.М. Проблеми і перспективи здійснення соціальної профілактики в системі соціальної роботи у сучасній Україні	19
Лактіонова Г.М. Навчальні програми для прийомних батьків, батьків-вихователів, опікунів і піклувальників як актуальне завдання і напрям соціально-педагогічної діяльності	20
Завацька Л.М. Дослідження соціальних потреб дітей трудових мігрантів у новому соціально-освітньому середовищі	22
Федорченко Т.Є. Соціально-педагогічні проблеми впливу засобів масової інформації на формування негативних проявів у поведінці неповнолітніх	23
Тернопільська В.І. Моральна самосвідомість старшокласника (загальна характеристика та особливості формування)	25
Заверико Н.В. Особливості формування кримінальної поведінки юнаків та дівчат	26
Кононко О.Л. Розвиток, соціалізація та виховання особистості майбутнього педагога	28
Криловець М.Г. До питання про підготовку соціальних педагогів	29
Абрамова К.А. Соціально-психологічні ознаки віл-інфікованих дітей в сучасних соціокультурних умовах	31
Аніщук А.М. Розвиток у дітей старшого дошкільного віку почуття совісті як регулятора міжособистісних взаємин	32
Антонян-Шевчук Б.Л. Студентська сім'я як об'єкт молодіжної та сімейної політики	34
Багрій В.Н. Основні механізми соціально-педагогічних технологій як вплив на процес соціального розвитку особистості	36

Белан В.Ю. Виховання соціальної ініціативності підлітків у всеукраїнському дитячому громадському русі "Школа безпеки"	37
Білик О.М. Центр міжкультурної комунікації та соціальної інтеграції іноземних студентів як складова освітньо-культурного середовища їх соціалізації	39
Біляченко Г.П. Використання діяльнісного підходу у підготовці майбутніх соціальних педагогів до співпраці з недержавними організаціями	40
Бобро А.А. Актуальність проблеми формування соціального здоров'я студентської молоді в умовах навчання у ВНЗ	42
Богомолова Н.М. Формування громадянина в системі загальноосвітніх навчальних закладів в умовах розвитку громадянського суспільства в Україні	43
Бойко А.Е. Проблема формування базових компетентностей у вихованців позашкільних навчальних закладів у гуртках гуманітарного напрямку	44
Борисюк С.О., Панченко О.Г., Хмелева-Токарева О.В. Основні етапи соціально-педагогічного консультивання учнів з проявами шкільної дезадаптації	46
Букій Т.В. До проблеми виховного потенціалу багатодітної родини	47
Булавенко С.Д. Концепція моделі освітньо-інформаційного простору як умови формування соціально активної та професійно зорієнтованої особистості	49
Бурдаш М.В. До проблеми формування соціально-економічної компетентності майбутніх фахівців соціальної роботи	50
Вієцька М.І. До проблеми про особистісні характеристики, як ресурси психологічного благополуччя співробітників освітньої організації	52
Волківська Д.А. Критерії та показники розвитку лідерського потенціалу студентського активу	54
Волощук І.П. Формування професійної компетентності студентів ВНЗ: компетентнісний підхід	55
Гармаш Д.І. Інноваційні форми роботи з дітьми з обмеженими функціональними можливостями	56
Герасименко Л.В. Вивчення прояву насилля в умовах загальноосвітніх навчальних закладів м.Прилуки	58

Глушак І.М. Формування готовності майбутніх керівників загальноосвітніх закладів до творчої діяльності	59
Головкова М.М. Єдність теоретичної та практичної підготовки майбутніх педагогів як необхідна умова формування професіоналізму	61
Гордієнко Н.В. Організація роботи з батьківською громадськістю як важлива складова професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів	62
Горпинюк В.П. Соціально-педагогічні передумови життєвого самовизначення учнів як майбутніх представників українського середнього класу	64
Грищенко Т.М. До питання про сутність організаторських здібностей керівника навчального закладу	65
Демченко Н.М. Основні дефініції громадянськості	67
Демянчук О.Л. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у вихованні учнів основної школи	68
Деркач Л.С. Особливості соціально-педагогічної роботи з підлітками, які мають інтернет-адикцію	70
Дідик Н.М. Розвиток екокультури у майбутніх соціальних педагогів	71
Дубровська Л.О. Формування творчої особистості майбутнього учителя початкової школи	73
Дубровський В.Л. Готовність майбутнього учителя початкової школи до співпраці з сім'єю учня	74
Дудник Є.В. Фактори важковиховуваності підлітків: теоретичний аспект	75
Єжова О.О. Теоретичне обґрунтування організаційно-педагогічних умов формування просоціальної поведінки учнів	77
Жибер С.Ю. Управління загальноосвітнім навчальним закладом (методологічний аспект)	78
Журба К.О. Виховання моральної самосвідомості у педагогічній теорії і практиці	80
Заблоцький А.Р. Соціально-педагогічне забезпечення дітей-переселенців зі сходу України	81
Заїка Ю.В. Моделювання превентивного виховного простору ДНЗ як умова профілактики негативних проявів у поведінці дошкільників	82
Запорожець О.І. Соціальне сирітство як феномен українства	84

Заточна М.О. Морально-етична культура керівника як складова його професійної діяльності	85
Зінченко Т.В. До проблеми соціально-педагогічної роботи з юними матерями	87
Зозуляк-Случик Р.В. Діяльність соціального педагога в школі як фактор профілактики соціальних відхилень молоді	88
Капська А.Й., Сидорчук М.С. Змістова структура процесу самоактуалізації старших підлітків у центрах соціально-психологічної реабілітації	90
Карабут О.В. Особливості соціальних здатностей випускника навчального закладу	91
Качалова Т.В. Формування готовності майбутніх фахівців соціальної сфери до професійного самоудосконалення	92
Кирилюк В.М. Практичні аспекти формування національної самосвідомості підростаючого покоління засобами фольклорного мистецтва	94
Кияниця З.П. Трансформація системи інтернатних закладів: основні підходи, технології, моделі	96
Кіндєєва К.О. Виховання у дітей старшого дошкільного віку відповідальності в предметно практичній діяльності	98
Колонькова О.О. Формування культури екологічної поведінки родини	100
Конончук А.І. Особливості соціалізації дитини в умовах неповної батьківської сім'ї	102
Конончук Д.І. Методика дослідження життєвих стратегій молоді	103
Конончук І.М. До проблеми культурно-освітнього розвитку етнонаціональних груп: 20-30- і рр. хх ст.	104
Корабльова О.О. Алгоритм теоретико-методологічної підготовки педагогів щодо профілактики мобінгу	106
Корчомака С.В. Компетенції керівника дошкільного навчального закладу та їх вплив на взаємини з підлеглими	107
Кравець Л.М. Соціально-педагогічна підтримка сімей з неповносправними дітьми	109
Красницька О.В. Методика педагогічного оцінювання рівнів сформованості показників сімейної депривації вихованців інтернатних закладів спортивного профілю	110

Кривша Ю.М. Особливості підготовки дитини до школи як умова попередження негативних проявів у її поведінці	112
Куниця Т.Ю. Формування відповідальності старших підлітків у груповій добродійній діяльності: практичний аспект	113
Левун Н.С. Формування управлінських умінь як складової професійної підготовки майбутніх керівників	115
Лизун І.Ф. Поняття "метод" у соціально-педагогічній діяльності	116
Лісовець О.В. Соціально-виховний потенціал організованої інтелектуально-ігрової діяльності дітей та молоді	118
Литовченко О.В. Соціально-педагогічний потенціал соціально-реабілітаційного напрямку позашкільної освіти в сучасних умовах	119
Лоза Т.В. Вихід дитини-сироти із сімейного середовища ДБСТ у самостійне життя як соціально-педагогічна проблема	121
Лут М.О. Про необхідність сенсорного розвитку дитини	122
Максимовська Н.О. Становлення соціальної суб'єктності як основа розвитку соціальної творчості студентської молоді у виховному просторі ВНЗ	123
Малиношевський Р.В. Виховання альтруїзму у сучасного підлітка: соціально-педагогічний підхід	125
Мальований М.М., Мальована Л.І. Козацькі традиції як фактор формування духовності українського юнацтва	126
Марій М.М. Основоположні тенденції сучасного етапу розвитку виховання	128
Мельничук Т.Ф. Формування творчої особистості в університетах природоохоронного профілю (НУБіПУ України)	129
Михайленко О.В. Соціально-педагогічні аспекти навчання та виховання обдарованих дітей у загальноосвітніх навчальних закладах	131
Мовчан Л.В. Форми, методи, засоби формування інтересу у старших дошкільників до здорового способу життя	132
Морін О.Л. Забезпечення професійного самовизначення старшокласників в умовах профільного навчання	133
Мурашкевич О.А. Інтернет як інструмент соціально-педагогічної діяльності	135

Нечерда В.Б. Використання інтерактивних технологій у вихованні просоціальної поведінки учнів старшої школи	136
Никоненко Ю.П. Значення педагогічної деонтології для етико-морального становлення учнівської та студентської молоді	138
Новгородський Р.Г. Соціально-педагогічні аспекти булінгу серед школярів	141
Онищенко Н.П. Особливості соціально-педагогічного забезпечення виховного процесу у педагогічних вищих навчальних закладах	142
Останіна Н.С. Соціально-педагогічне забезпечення виховного процесу дітей у сфері дозвілля	145
Павицька К.М. До питання виховання цінностей сімейного життя у старшокласників	146
Партала К.С. Соціалізація дівчат-підлітків в умовах гайдівського руху	147
Пархоменко А.В. До проблеми соціально-особистісного розвитку дитини дошкільного віку в процесі екологічного виховання у ДНЗ	149
Пащенко О.В. Формування екологічного світогляду підлітків в умовах дитячих природоохоронних об'єднань	151
Пихтіна Н.П. Забезпечення наступності дошкільної і початкової освіти як умова ефективності попередження негативних проявів у поведінці дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку	153
Пішун С.Г. Виховання учнівської молоді у дозвіллевій діяльності як соціальна проблема	155
Повалій Л.В. Цінність гуманізму батьківсько-дитячих взаємин	156
Полянничко А.О. Соціально-педагогічний потенціал ліцеїв з посиленою військово-фізичною підготовкою в сучасній Україні	158
Просіна О.В. Впровадження компетентісного підходу в навчально-виховний процес позашкільного закладу	159
Проць Р.О. "Захист вітчизни" у системі військово-патріотичного виховання учнівської молоді	161
Рагозіна В.В. Стратегії навчання і розвитку дитини раннього віку в документах ООН і їх реалізація в Україні	162
Рень Л.В. Культура справочинства у підготовці майбутніх соціальних педагогів	164

Рой Т.М. Організація професійного самовиховання майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів	165
Рось Л.М. Організація виховної діяльності щодо профілактики негативного впливу реклами на здоровий спосіб життя учнівської молоді	166
Руденко І.В. Суспільна спрямованість формування творчої активності підлітків засобами образотворчого мистецтва у позакласній роботі	168
Сватенков О.В. Соціально-культурна анімація з дітьми-біженцями із зони АТО в умовах дитячого оздоровчого табору	169
Світлова М.Ю. Особливості ідентичності жінок, орієнтованих на управлінську кар'єру	171
Сікалюк А.І. Соціально-етичні цінності очікуваного сучасного менеджера	173
Сурмило О.А. Педагогічні умови використання казки як засобу морального виховання дошкільників	174
Суховєєва Н.М. Центр соціальної реабілітації дітей-інвалідів як осередок соціального виховання	176
Тарасенко Н.В. Комплекс засобів соціальної вуличної роботи у вирішенні проблеми здоров'язбереження підростаючого покоління	177
Тарасова Т.В. Поєднання традиційної педагогіки та педагогіки "емпауерменту" як шлях формування просоціальної поведінки молодших школярів	179
Тарасюк Г.П. Екологічне просвітництво батьків засобами технології "рівний-рівному"	180
Томашевський В.В. Формування естетичної культури як засіб виховання майбутніх дизайнерів у ВНЗ	182
Требух В.М. Волонтерська програма як основа менеджменту діяльності добровільних помічників благодійних організацій	183
Трухан М.А. Організація соціально-психолого-педагогічного тренінгу як форми підготовки майбутніх соціальних педагогів до діяльності з профілактики конфліктності	185
Тюльпа Т.М. Формування соціальних якостей як умова соціального виховання особистості в давній Греції	186
Федоренко С.В. Гуманістична спрямованість вищої освіти США	188
Федорова М.А. Виховання моральних цінностей дітей засобами сюжетно-рольової гри	189

Халенко М.О. Методи і прийоми самовиховання дитини в умовах сім'ї	191
Хижняк А.В. Форми і методи роботи з батьками з виховання чуйності у дітей молодшого шкільного віку	192
Хлеб'як С.Р. Проектна технологія у підготовці майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності	194
Хлестова С.С. Завдання та принципи сучасного виховання іноземних студентів-медиків, які навчаються в інтернаціональних групах	195
Черних О.О. Використання соціальним педагогом ресурсів Ради Європи для захисту прав дитини в Інтернеті	197
Чернявська О.О. Залежність від наркотичних речовин як соціально-педагогічна проблема	198
Чиренко Н.В. Дитячі громадські об'єднання як особливий виховний простір	200
Чистякова В.В. Використання різних форм інтернет-комунікації у роботі соціального педагога	201
Чорна К.І. До питання виховання моральної самосвідомості зростаючої особистості	203
Шаргун Т.О. Історико-педагогічний підхід до професійної підготовки фахівців залізничного транспорту	204
Шароватова О.П. Безпека особистості як одна з концептуальних основ сучасного виховання	206
Шевелева М.О. Роль соціальних інститутів в забезпеченні соціального супроводу дітей "групи ризику"	207
Шевченко Л.В. Особливості соціально-педагогічної профілактики правопорушень серед підлітків загальноосвітніх навчальних закладів	209
Шеремет А.М. Необхідність підготовки майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності в Центрах матері і дитини	210
Шкільна І.М. Сучасні принципи виховання моральної самосвідомості у старших підлітків	212
Школяр Л.В. Державна підтримка діяльності дитячих громадських об'єднань у Франції	213
Шпиг Н.О. Робота соціального педагога загальноосвітньої школи з прийомними сім'ями: технологічний аспект	215
Шпільчак Л.Я. Особливості виховання дітей із дистантних сімей з тюремним ув'язненням	216

Шульженко Н.Т. Педагогічні умови формування конфліктологічної компетентності майбутніх керівників загальноосвітніх закладів	218
Юшкевич М.А. До проблеми соціального інтелекту як чинника адаптації молодих спеціалістів в освітній організації	219
Янченко К.М. Теоретичні аспекти формування інтересу випускників ВНЗ до управлінської діяльності	221
Янченко Т.В. Соціальне виховання дітей в Україні у 20-ті роки ХХ ст. через призму наукового розвитку педології	222
Остряньська О.А. Переваги використання казки як засобу формування міособистісної злагоди у старших дошкільників у дошкільному навчальному закладі	224
Полякова О.П. Шляхи виховання чуйності у старшого дошкільника в дошкільному навчальному закладі	226
Васильєва С.А. Шляхи формування шанобливості у старших дошкільників до однолітків у дошкільному навчальному закладі	227
Коробченко А.А. Виховання учнів загальноосвітньої школи в процесі навчання природничим дисциплінам	229

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПАРАДИГМИ ВИХОВАННЯ

Традиційно парадигма розглядається як поняття методології науки. Парадигмальний підхід забезпечує формування нових механізмів для пояснення соціально-педагогічної практики на рівні методології і теорії. Об'єктивно вже на сьогодні є всі підстави визнати те, що у сучасному суспільстві відбувається становлення соціально-педагогічної парадигми виховання.

Основою для виокремлення соціально-педагогічної парадигми стало вивчення методологічних зв'язків соціальної педагогіки з іншими науками і науковими дисциплінами в рамках її методологічних основ. Суть парадигми полягає у визнанні триєдинства (єдності трьох) соціально-педагогічних процесів, які відбуваються у різних типах соціальних середовищ під впливом спеціально організованої діяльності. До цих процесів відносяться: процеси соціального розвитку особистості (соціалізація); процеси включення людини у соціум (інтеграція); процеси педагогічного перетворення соціуму (педагогізація середовища).

Базовими ідеями розвитку виховання в рамках такої парадигми є:

- *ідея соціально-педагогічної солідарності*, яка означає солідарну єдність суспільства на основі вибудовування тактики педагогічно доцільної взаємодії громадянського суспільства і владних структур у розв'язанні актуальних соціальних педагогічних проблем і задач. Прикладом цього може бути узгоджена взаємодія урядових і неурядових організацій, різних міністерств у подоланні безпритульності, влаштуванні у сімейні середовища дітей – сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування або профілактики ВІЛ/СНІДу та інших.
- *ідея соціального партнерства* – створення єдиного простору, який забезпечує реалізацію інтересів особистості чи груп соціального ризику у їхньому захисті, підтримці, супроводі тощо;
- *ідея між секторальної (міжсекторної) взаємодії* – об'єднання професійних і матеріальних ресурсів у реагуванні на глобалізаційні виклики, подоланні складних соціально-педагогічних явищ;
- *ідея проектування* і побудови педагогічно доцільних відносин у соціумі, використання у практиці соціально-педагогічних технологій.

Отже, соціально-педагогічна парадигма виховання вибудовується навколо соціально-значущих цілей і цінностей та стратегічно працює на цілісний підхід у подоланні негативних соціальних явищ, активізацію громади у

цьому процесі, пошук та упровадження інновацій, що передбачають позитивний соціальний ефект, зокрема у соціально-педагогічній практиці.

Методологічно соціально-педагогічна парадигма розвивається на системному, комплексному, оптимізаційному, культурологічному загальнонаукових підходах, які в межах даної парадигми набувають соціально-педагогічного змісту:

- *системний* дозволяє визначити сукупність елементів соціальної педагогіки, *пізнати, вивчити, дослідити* об'єкт на конкретному рівні цілісного аналізу; обґрунтувати сукупність соціально-педагогічних умов формування цілісного виховного середовища);
- *комплексний* дозволяє забезпечити цілісний підхід в оптимізації умов виховного середовища, узгодити взаємодію всіх суб'єктів такого соціально-педагогічного процесу);
- *оптимізаційний* – виявляється у варіативності пізнання і перетворення соціально-педагогічної практики, виборі кращого, найбільш оптимального до конкретних умов і завдань розвитку особистості і середовища;
- *культурологічний* слугує виокремленню соціальних і культурних цінностей, що покладаються в основу всіх оптимізаційних соціально-педагогічних перетворень у різних типах виховних середовищ та процесу інтеріоризації цінностей особистістю.

УДК: 37.011

Аносов І.П.
м. Мелітополь

ІННОВАЦІЇ В ГАЛУЗІ АНТРОПОЛОГІЧНОГО КОНТЕКСТУ ОСВІТИ

Поняття "інновація" в перекладі з латинської мови означає "оновлення, нововведення або зміна". Це поняття вперше з'явилося в дослідженнях в ХІХ столітті і означало введення деяких елементів однієї культури в іншу. На початку ХХ століття виникла нова галузь знання, інноватика – наука про нововведення, в рамках якої стали вивчатися закономірності технічних нововведень у сфері матеріального виробництва. Педагогічні інноваційні процеси стали предметом спеціального вивчення на Заході приблизно з 50-х років і в останнє двадцятиріччя в нашій країні.

Про інновації в освітній системі заговорили з 80-х років ХХ століття. Саме в цей час у педагогіці проблема інновацій і, відповідно, її понятійний забезпечення стали предметом спеціальних досліджень. Терміни "інновації в освіті" і "педагогічні інновації", що вживаються як синоніми, були науково обґрунтовані та введені в категоріальний апарат педагогіки.

Педагогічна інновація (за Рапацевіч Є.С.) – нововведення в педагогічну діяльність, зміни у змісті та технології навчання і виховання, що мають на меті підвищення їх ефективності.

У сучасній школі мають місце певні типи нововведень у змісті освіти, у методиках, технологіях, формах, методах, прийомах, засобах освіти, в організації навчально-виховного процесу, в управлінні школою.

Таким чином, інноваційний процес полягає у формуванні та розвитку змісту та організації нового.

М.В. Кларін у праці "Інноваційні моделі навчання у закордонних педагогічних пошуках" виділяє одиничні, модульні й системні інновації, в яких особлива увага звертається на особистісні аспекти взаємовідносин суб'єктів і закладаються важливі основи формування соціальних рис людини. Учитель, впроваджуючи окремий навчальний курс, здійснює одиничні інновації. Вони мають локальний характер і ніяк не пов'язані з іншими нововведеннями в школі. Однак з часом і ці зміни обов'язково приведуть до цілого комплексу інших: з'явиться потреба застосувати нові положення в змісті освіти, удосконалити систему виховної роботи тощо.

Антропологічний підхід в освіті зробив актуальною проблему зміни ролі особистості в освітній системі і психологічного змісту діяльності самої системи безперервної педагогічної освіти. Проблема внутрішнього зв'язку загальноцивілізованої культури (зокрема її традицій, норм, стереотипів і суспільної організації взаємодії людей у різних типах суспільних структур, особливо в освіті) розглядається з психолого-фізіологічної позиції як проблема співвідношення "людини-дорослого" і "людини-дитини". З позиції гуманістичної антропології необхідна інноваційна основа взаємодії двох світів суб'єктів освітнього процесу. Сучасна модель освіти формується у взаємодії між поколіннями педагогів. Проблема адаптованості особистості до сучасних умов життя може бути розв'язана лише на основі врахування людинознавчих критеріїв у науці.

У межах антропологічної методології найбільш ефективними методами навчання слід вважати такі: методи групової пізнавальної діяльності, зокрема дискусії, ігри, імпрровізації, екскурсії, польові спостереження, експерименти, ручна праця; методи індивідуальної пізнавальної діяльності (розробка індивідуальних проектів, спрямованих на перетворення середовища (шкільного, природного, соціального), творчі художні роботи; тести як засіб перевірки набутих конкретних знань і навичок тощо.

Антропологізм є теоретико-методологічною основою змісту, технологічних компонентів педагогічних інновацій, оскільки він: обґрунтовує перехід до особистісно орієнтованої освіти як найбільш відповідної парадигми антрополого-гуманної освіти; детермінує варіативність, модифікацію навчальних дисциплін, програм, спецкурсів і інновацій, а також форм, методів, технологій, що спираються на інтерактивність, самостійність, індивідуальність, динамізм, емпатію, етнокультурну перцепцію й креативність особистості.

НАЙКРАЩІ ІНТЕРЕСИ ДИТИНИ: СУТНІСТЬ ТА ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Витоки принципу якнайкращого забезпечення інтересів дитини чи найкращих інтересів дитини лежать в правовій концепції забезпечення благополуччя дитини, розробленій ще на початку ХХ ст. Так, у 1902 р. на Гаазькій конференції з міжнародного приватного права інтереси дитини було визнано важливим критерієм її захисту.

Першим міжнародно-правовим документом, у якому вказується на принцип якнайкращого забезпечення інтересів дитини, стала Декларація прав дитини (1959 р.).

Відповідно до тлумачення ООН, принцип якнайкращого забезпечення інтересів дитини можна розглядати як поняття, що широко пояснює благополуччя дитини. І навпаки, усвідомлення сутності благополуччя дитини дає змогу зрозуміти зміст якнайкращого забезпечення інтересів дитини.

Благополуччя дитини – це стан вдовolenня її потреб, забезпеченості прав, особистісної успішності.

Для досягнення стану благополуччя важливо сприяти задоволенню біологічних (повноцінне харчування, відпочинок, оптимальні фізичні навантаження тощо), психічних (інтелектуальний, естетичний, емоційно-ціннісний розвиток, самоусвідомлення, самопрезентація тощо) й соціальних (стабільні й теплі стосунки з найближчим оточенням; дружба з однолітками та іншими значущими особами; соціальне самовизначення, соціальна самореалізація, самостійність, незалежність від дорослих тощо) потреб дитини.

Потреби дитини безпосередньо пов'язані з її правами, проголошеними Конвенцією ООН про права дитини, які тлумачаться як гарантовані державою можливості задоволення потреб дитини. Забезпеченість прав – результат дій та заходів щодо реалізації, охорони і захисту прав дітей, які вчиняються командою фахівців соціальної сфери на засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії з дитиною та її сім'єю.

Особистісна успішність дитини – здатність досягати поставлених навчальних і життєвих цілей, повною мірою виконувати свої обов'язки, долати труднощі, мати заслужене визнання у колективі, бути суб'єктом вирішення актуальних проблем.

Якнайкраще забезпечення інтересів дитини – задоволення індивідуальних потреб дитини відповідно до її віку, статі, стану здоров'я, особливостей розвитку, життєвого досвіду, родинної, культурної та етнічної приналежності тощо із врахуванням її думки.

Стратегічні вимоги-орієнтири щодо впровадження принципу найкращих інтересів дитини такі: робота органів (служб, установ,

організацій) повинна носити сімейно орієнтований характер. Вилучення дитини із сім'ї можливе лише у випадку, коли життю чи здоров'ю дитини загрожує небезпека. Якщо необхідність вилучення дитини обґрунтована, відразу після розлучення дитини з сім'єю має розпочинатися робота, спрямована на відновлення благополуччя сім'ї і повернення дитини до неї; державні й неурядові організації, що працюють з дітьми і в інтересах дітей, мають займатися "плануванням постійності", тобто уникненням її переміщення в різні державні заклади чи інші сім'ї.

Ефективним шляхом забезпечення найкращих інтересів дитини є впровадження технології оцінки потреб дитини та її сім'ї як процесу збору, узагальнення та аналізу інформації щодо розвитку дитини, батьківського потенціалу, факторів сім'ї та середовища, підготовки висновків та рекомендацій для прийняття рішень в найкращих інтересах дитини щодо надання відповідних соціальних послуг.

За результатами оцінки потреб, ступенем впливу на якість життя дитини, її сім'ї та відповідно до складності вирішення проблеми доцільно вирізняти простий соціальний випадок, випадок середньої складності, складний соціальний випадок, екстрений випадок. Такий підхід забезпечує адресність соціальних послуг і якнайкраще врахування інтересів дитини, яка перебуває у складних життєвих обставинах.

УДК 37.013.42

*Щербина-Яковлева О.Ю.
м. Суми*

ПОЛІВАРІАНТНІСТЬ ПАРАДИГМАЛЬНИХ КОМПОНЕНТІВ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ставиться питання щодо поліваріантності соціально-педагогічних уявлень (парадигмальних компонентів) та технологій цілеспрямованого соціального формування людини. Ототожнення соціально-педагогічної діяльності з соціальною роботою зі "слабкими" прошарками населення або соціальною допомогою є однією із причин обмеження розвитку теоретичного розвитку соціально-педагогічного знання.

За умов того, що формально визнаними є лише ті види соціально-педагогічної діяльності, з якими асоціюються офіційні, включені у державні довідники позначки "професія", "фах", "посада", сприйняття соціальної педагогіки як науки про організацію соціальної роботи в тих чи інших державних або недержавних установах і закладах та про підготовку фахівця зі сформованими компетенціями для роботи у цієї галузі поширюється та перетворюється на штамп в уявленнях багатьох членів соціально-педагогічної спільноти. На наш погляд, ототожнення соціально-педагогічної діяльності з відносно вузьким напрямом діяльності спеціально підготовлених фахівців

педагогічного напрямку є проблемним. Проте недостатньо уваги приділяється дослідженню об'єктивних соціально-педагогічних процесів, які відбуваються в суспільстві як поступовий і біфуркаційний соціально-історичний, соціально-культурний розвиток та виховання людини (індивідуума, соціальних типів особистості, вікових груп, поколінь, нових генерацій соціуму) і завжди пов'язані з подоланням суперечностей та протиріч, прискоренням та гальмуванням, зазнанням та обмеженням соціально-політичних, соціально-економічних, соціокультурних ризиків тощо.

Сучасна життєдіяльність людства, якщо уявити її як об'єктивний процес виховання людини, ґрунтується на безлічі людиноформуючих теорій та практичних технологій, спрямованих на розквіт якостей людини як біосоціокультурного індивіда – тілесності, психічної індивідуальності, особистісних властивостей, соціальних здатностей.

Ці теорії та технології віддзеркалюють процеси виховання різних соціальних та вікових груп, а також якісно специфічні форми діяльності, до якої схильна людина: спорт, мистецтво, професійну майстерність, наукове та філософське пізнання, релігійну та езотеричну діяльність, здатність до управління тощо.

Тому немає об'єктивних причин для обмеження парадигми сучасного соціально-педагогічного теоретичного знання виключно уявленнями соціальної роботи та формуванням вузько спрямованого фахівця.

Ми вважаємо, що джерелом поширення системи парадигмальних категорій та концептів сучасного соціально-педагогічного знання є поглиблення уявлень щодо предмета соціальної педагогіки як науки про розвиток, формування та виховання людини на ступенях її вікового розвитку та в розмаїтті діяльнісних проявів її біопсихічної та соціокультурної сутності.

Отже, соціально-педагогічною технологією, на наш погляд, є така сукупність засобів впливу на людину та її формування, яка є достатньою для виховання просоціально орієнтованих соціальних груп та окремих соціальних індивідів, з яких ці групи утворюються, у відповідності із запитаннями та потребами суспільства на даному історичному ступені його розвитку. Соціально-педагогічні технології це – відносно цілісні, утворені стихійно-історично або свідомо і цілеспрямовано, системи засобів соціального впливу на людину та соціальні групи, провідною функцією якого є формування соціального індивіда або окремих його якостей відповідно потребам та вимогам тієї чи іншої соціальної спільноти (етносу, класу, професійної групи, політичного об'єднання, релігійної конфесії тощо). Просоціально-педагогічна технологія містить у собі відповідь на питання: "Як сформувати у певної людини (або соціальної групи) такі якості, які відповідають потребам та вимогам суспільства?"

Соціально-педагогічною теорією є система інтелектуальних (наукових або позанаукових) дискурсів, засобами яких обґрунтовується та доводиться раціональність, правомірність, перспективність використання конкретної соціально-педагогічної технології або їх сукупності. Соціально-педагогічні

теорії – несистематизовані узагальнення знання з галузі формування людини у суспільстві засобами соціальних впливів. Існують у суспільстві з перших часів розвитку теоретичного мислення та спроб теоретичного проектування засобів вирішення проблем вдосконалення соціальної життєдіяльності. Утворення та історичне накопичення різноманітних форм та варіантів соціально-педагогічних теорій (а також і більш широких та комплексних соціально-педагогічних проєктів, загальних та локальних соціально-педагогічних технологій тощо) обумовлене об'єктивною загально-історичною соціальною потребою суспільства в покращанні засобів впливу на людину, забезпечення масовості та ефективності цих засобів тощо. Соціально-педагогічні теорії (а також і соціально-педагогічне знання) не треба дорівнювати "соціальної педагогіці" у найбільш вузьких значеннях цього терміну, коли її ототожнюють з "соціальною роботою" та з "соціальною допомогою". Але термін "соціальна педагогіка" достатньо часто використовується і у широкому його значенні, як відображення усіх взагалі форм соціальної діяльності, що використані суспільством для цілеспрямованого формування своїх нових поколінь та кожної окремої людини як члена соціуму.

Соціально-педагогічні теорії та технології зазвичай озброєні видовими концептами, у яких віддзеркалюється їх предметна спрямованість, якісна відмінність від інших теорій і технологій: науково-педагогічними, релігійно-виховними, художньо-естетичними, політико-ідеологічними, буденно-праксеологічними тощо.

Основними видовими ознаками соціально-педагогічних теорій та технологій є:

1. Постановка мети сприяння розвитку та вихованню (у тому чи іншому віковому періоді) кожної індивідуальності та особистості, яка повинна бути сформованою як носій типових ознак, як член виокремленої соціокультурної (професійної, релігійної, політичної тощо) групи;
2. Запропонування комплексу засобів досягнення поставленої соціально-педагогічної мети (розвиток і виховання індивідуальності та особистості у суспільно значущому вимірі, у соціально вимірюваному масштабі);
3. Наявність реальних результатів застосування обґрунтованої соціально-педагогічної технології (розвиток і виховання індивідуальності та особистості у суспільно значущому вимірі та у соціально вимірюваному масштабі), визнаних за сукупністю об'єктивних та суб'єктивних критеріїв:
 - Розвиток світовідношення вихованців (розвиток ставлення до навколишнього середовища, розвиток ставлення до самого себе, розвиток ставлення до власної діяльності – зміна напрямків та форм діяльності, її алгоритмів, світоглядних обґрунтувань, індивідуальних технік та технологій тощо);

- Соціальне визнання, популярність певної соціально-педагогічної технології, її соціальне використання протягом значного історичного часу;
- Соціальний (соціально-економічний, соціально-господарчий, соціокультурний, соціально-політичний ефект реалізації певної соціально-педагогічної технології).

Основними ознаками соціально-педагогічних теорій є їх спрямованість на обґрунтування відповідних соціально-педагогічних технологій.

УДК 374

Трубавіна І.М.
м. Харків

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ЗДІЙСНЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Поняття соціальної профілактики – одне з ключових в теорії соціальної роботи і соціальної педагогіки. Воно спрямовано на попередження порушень прав людини через створення соціальних умов для реалізації прав і запобігання порушень прав через усунення негативних соціальних умов. Тим самим це поняття має соціально-педагогічне навантаження, оскільки за сутністю спрямовано на педагогізацію суспільства, його олюднення і окультурення (О.Склярів) силами соціального виховання. Соціально-педагогічний аспект соціальної профілактики полягає в соціальному вихованні громадян щодо сутності негативних впливів – насильства, жорстокості, торгівлі людьми тощо і усуненні їх як показу моделей позитивної поведінки, що створює умови для самозахисту прав на основі розпізнавання негативного впливу і шкоди або звернення по допомогу. Соціальна профілактика реалізується в системі соціальної роботи через соціально-педагогічні послуги. Але її зміст зараз змінюється у зв'язку із змінами в суспільстві і законодавстві. Тому треба уточнити сутність цього поняття в сучасних умовах в Україні.

Соціальна робота, за чинним законодавством, спрямована на створення соціальних умов життєдіяльності, гармонійного та різнобічного розвитку дітей та молоді, захисту їх прав, свобод і законних інтересів, задоволення культурних і духовних потреб. Але тут мова йде лише про дітей та молодь. Проблеми соціалізації торкаються усіх вікових груп і зараз соціальна робота в Україні стала опікуватися особами в складних життєвих обставинах незалежно від віку. Тому звернемось до проекту нового Закону України "про соціальні послуги": соціальна робота – професійна діяльність з надання соціальних послуг; що на наш погляд зводить її до пакету послуг без концептуальної ідеї. В проекті цього Закону "соціальна

послуга – заходи, спрямовані на соціальні групи, сім'ю чи особу, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги з метою поліпшення або відновлення їх життєдіяльності та повернення до нормального функціонування людини, збереження його здоров'я". У проекті Закону визначено лише 2 види соціальної роботи – соціальний супровід і соціальне обслуговування, хоча цілями названо і "попередження ризиків потрапляння особи та сім'ї у складні життєві обставини", що по суті є соціальною профілактикою СЖО. Тобто маємо: звуження соціальної роботи на основі надання соціальних послуг особам в СЖО; звуження клієнтів соціальної роботи - за проблемою; те, що профілактика СЖО є складовою соціальних послуг тільки для тих, хто вже потрапив до СЖО.

Це звужує соціальну профілактику і позбавляє послуг первинної профілактики звичайних, зовні благополучних людей, які стають потенційними жертвами внаслідок відсутності знань про проблему. Раніше соціальною профілактикою називали "роботу, спрямовану на попередження аморальної, протиправної, іншої асоціальної поведінки дітей та молоді, виявлення будь-якого негативного впливу на життя і здоров'я дітей та молоді та запобігання такому впливу". Знов-таки мова йшла лише про дітей та молодь. З розширенням сфери соціальної роботи на дорослих і пенсіонерів, зменшенням видатків на соціальну роботу, переведенням ЦСССДМ на місцевий бюджет відбувається звуження поняття соціальної профілактики на рівні економіки і закону, що певною мірою позбавляє навіть дітей і молодь турботи в суспільстві щодо реалізації прав і свобод і не створює умови для запобігання їх порушень.

УДК: 37.013.42

*Лактіонова Г.М.
м. Київ*

НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ ДЛЯ ПРИЙОМНИХ БАТЬКІВ, БАТЬКІВ-ВИХОВАТЕЛІВ, ОПКУНІВ І ПІКЛУВАЛЬНИКІВ ЯК АКТУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ І НАПРЯМ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність обраної теми зумовило саме життя й, передусім, взятий державою на початку XXI століття курс на розвиток сімейних форм виховання. Обрана стратегія вирішення проблеми дитячої бездоглядності й безпритульності стала одним із свідчень реалізації одного з основних положень Конвенції про права дитини. Вперше в історії незалежної України у національному законодавстві з'явилася вимога навчання дорослих, які готуються і вже здійснюють батьківські функції стосовно особливої категорії дітей. Іншими словами, з'явилися імперативні навчальні програми, які зорієнтовані на окрему категорію батьків.

Станом на 1 січня 2013 р у прийомних сім'ях та дитячих будинках сімейного типу виховувалося 11 751 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. За останнє десятиліття кількість дітей, які виховуються у прийомних сім'ях та дитячих будинках сімейного типу, зросла майже у 10 разів, а кількість дитячих будинків сімейного типу зросла у 7 разів, а кількість прийомних сімей – у 80 разів. Наведені статистичні дані динаміки розвитку форм сімейного виховання свідчать про актуальність створення якісної системи підготовки батьків, яким від імені держави делегуються повноваження виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Наразі в Україні розроблено й затверджено два стандарти для навчання кандидатів у прийомні батьки і батьки-вихователі. При цьому Українська версія Програми ПРАЙД для кандидатів у прийомні батьки та батьки-вихователі, авторами-укладачами якого у 2006 р. став творчий колектив з науковців та практиків у партнерстві з Християнським дитячим фондом (нова назва – БФ "Благополуччя дітей") став з 2009 р. стандартом для підготовки опікунів і піклувальників. У той же період були розроблені стандарти навчальних програм для прийомних батьків і батьків-вихователів, які висловили бажання взяти на виховання дитину, яка має проблеми з ВІЛ/Снідом, з особливими потребами.

Окрім того у 2008 р. за підтримки Дитячого Фонду ООН в Україні (ЮНІСЕФ) вперше у національній практиці було підготовлено й видано "Робочі матеріали до "Програми підвищення кваліфікації прийомних батьків та батьків-вихователів дитячих будинків сімейного типу". А у 2009 -2010 рр. за цим посібником пройшли навчання понад 2 тис. прийомних батьків та батьків-вихователів дитячих будинків сімейного типу. У 2011 р. за підтримки Фонду ЮНІСЕФ та Європейського Союзу з'явилася оновлена версія Програми підвищення виховного потенціалу прийомних батьків і батьків-вихователів, що отримала рекомендацію Вченої ради Інституту проблем виховання НАПН України і за якою було проведене навчання для 2095 батьків.

З огляду на виклики сучасності, а також із урахуванням складної соціально-політичної ситуації в Україні особливого значення набуває завдання формування батьківської компетентності як доказової спроможності дорослих успішно виконувати функцію вихователів у тих ситуаціях, коли йде мова про дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Система освіти має посилити свій внесок у вирішення соціально-педагогічного завдання, яким є навчання кандидатів у прийомні батьки, батьки-вихователі дитячих будинків сімейного типу (ДБСТ), опікунів і піклувальників, а також забезпечення розвитку виховного потенціалу цієї особливої категорії сімей. З урахуванням того, що зазначене завдання є державним запитом, що мова йде про долі вже не тисяч, а десятків тисяч дітей, їхнє майбутнє, що Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді наразі не мають достатніх ресурсів, необхідного досвіду для ефективного

виконання дорученої їй функції, варто забезпечити забезпечення науково-методичний супровід імперативних навчальних програм для батьків з боку наукових установ, вищих навчальних закладів і кафедр педагогічного профілю вищих навчальних закладів.

УДК 37.013.42

*Завацька Л.М.
м. Чернігів*

ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОТРЕБ ДІТЕЙ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ У НОВОМУ СОЦІАЛЬНО-ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Діти трудових мігрантів – це особлива соціально-демографічна категорія дітей, які разом з батьками, внаслідок соціально-економічних причин, мігрували до іншої країни. Дана категорія дітей має специфічні соціальні потреби, задоволення яких сприяє більш успішній їх адаптації до нових умов.

Проблема потреб привертала і продовжує привертати увагу багатьох дослідників у різних галузях суспільних наук. Однак ніяк не можна стверджувати, що існує однозначне розуміння сутності і ролі потреб як суто людського феномена. Потреби є такими станами особистості, через які здійснюється регуляція поведінки, визначається напрям думок, почуттів і волі людини. Разом з тим потреби формуються і задовольняються у конкретному середовищі, набираючи форму, зміст, обумовлюючись цим середовищем.

Нами було проведено дослідження соціальних потреб дітей трудових мігрантів на базі загальноосвітнього навчального закладу №6 м. Чернігова. Під час дослідження були використані такі методи: бесіда, спостереження, аналіз, анкетування, опитування.

У ході дослідження потреб дитини соціальні педагоги повинні мати чітке уявлення, за допомогою яких індикаторів можна проаналізувати рівень задоволення тієї чи іншої потреби, а також яких успішних результатів дитина може досягти стосовно кожного показника на певному етапі розвитку, щоб повною мірою проявити свій особистісний потенціал та успішно адаптуватися. Соціальні педагоги, які досліджують потреби дітей трудових мігрантів мають розуміти закономірності розвитку дитини, виявляти ознаки порушення її прив'язаностей, усвідомлювати наслідки їх втрати для подальшого становлення особистості. Саме раннє діагностування слабких прив'язаностей чи їх відсутності, зосередження на емоційному розвитку дитини та здатності батьків оточити дитину емоційним теплом, пошук значущих для дитини людей, до яких збереглися прив'язаності, може стати відправною точкою у соціально-педагогічній роботі, спрямованій на зміну

ситуації дитини трудових мігрантів на краще, подолання складних життєвих обставин.

На підставі аналізу науково-педагогічної літератури (Ж.Петрочко, В.Кузьмінський, І.Зверєва) та проведеного дослідження нами встановлено, що на успішність соціальної адаптації дітей трудових мігрантів безпосередньо впливає рівень задоволення їх потреб. Відповідно нами виділено чотири блоки потреб дітей трудових мігрантів, рівень задоволення яких сприятиме більш успішній адаптації до умов соціально-освітнього середовища: освіта, сімейні та соціальні стосунки, емоційний розвиток і соціальна презентація.

Освіта – процес засвоєння людиною в умовах навчального закладу чи самоосвіти системи знань, умінь, навичок, досвіду пізнавальної і практичної діяльності, ціннісних орієнтацій і відносин. Для дитини трудових мігрантів важливим є можливість отримання необхідної інформації, доступ до літературних джерел, розвиток когнітивних навичок та інтересів.

Сімейні та соціальні стосунки – взаємостосунки, що складаються у сім'ї, суспільстві і визначають їх типовий емоційний стан та мікроклімат. Саме у системі міжособистісних взаємодій у сімейному середовищі формуються духовні якості особистості чи, навпаки, бездуховність.

Емоційний розвиток – позитивні якісні зміни у відображенні психікою оточуючого світу, що проявляються у переживаннях, прив'язаностях, які визначають потреби організму і активізують чи гальмують діяльність людини. Даний блок потреб розкриває особливості емоційного стану дитини: її страхи, побоювання та проблеми.

Соціальна презентація – здатність і потреба людини, що виражається у її прагненні виразити саму себе, свої вміння, здібності, якості й отримати від оточуючих визнання.

Таким чином, оцінка і визначення соціальних потреб дітей трудових мігрантів є важливим компонентом у процесі їх адаптації у новому соціально-освітньому середовищі.

УДК 37. 0117.4

Федорченко Т.Є.
м. Київ

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВПЛИВУ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА ФОРМУВАННЯ НЕГАТИВНИХ ПРОЯВІВ У ПОВЕДІНЦІ НЕПОВНОЛІТНІХ

На сучасному етапі в Україні дуже гостро стоїть проблема впливу засобів масової інформації на формування негативних проявів у поведінці неповнолітніх, зокрема: демонстрація насильства та агресії на телеекрані, негативний вплив комп'ютерних ігор у мережі Інтернет (комп'ютерна

адикція), засилля зовнішньої реклами стосовно пропагування психоактивних речовин, застосування форм і методів "агресивної реклами", методи рекламного впливу під час проведення масових заходів. Це пояснюється тим, що демонстрування практично щодня насильства та агресії за допомогою телебачення (мультфільми, фільми, передачі) і відео зміцнює думку школярів про насильство як цінність і засіб засвоєння усталеної поведінки. Дитина легко засвоює побачені цінності, манери і норми поведінки, оскільки процеси осмислення, оцінки і розмежування реальності і фантазій розвинуті ще недостатньо. Побачену агресію вона може переносити у своє повсякденне життя з власними цілями. Крім того, зростає толерантність, ступінь сприйнятливості до насильства, це впливає на підлітків, які мають підвищений рівень агресивності в силу вікових особливостей. Напрацювання дослідників різних країн одноставно стверджують, що фільми, які містять агресивні та насильницькі дії, є причиною 27% актів насильства, що відбуваються в реальному житті.

Особливу значущість для проведеного дослідження мають праці, в яких розкриваються основні питання запобігання і профілактики насильства, агресії, "агресивної реклами" у мережах Інтернет, телеекрану (Т. Алексеєнко, Л. Волинець, І. Гольман, О. Гордякова, С. Ільїнський, В. Кириченко, Ф.Котлер, М. Мануйлов, В. Оржеховська, І. Парфанович, Ж. Петрочко, Н.Пихтіна, Т. Сафонова, Л. Семенюк, О. Суєтіна, Т. Тарасова, В. Ролінський, Н.Чернуха).

Результати досліджень доводять, що телевізійне насильство особливо небезпечне для маленьких дітей у віці до 8 років, тому що вони не можуть точно розрізнити – де починається реальне життя, а де закінчується фантазія. Жахи кіно вони сприймають як реальність.

Необхідно звернути увагу на те, що численні сцени погроз, насилля, громадського безладу, особливо в документальних програмах, у новинах, фільмах, а також мультфільмах для дітей, постійно зростає. Демонстрація насильства по телебаченню активізується з 90-х років минулого століття. Статистика підтверджує, що випускник школи є свідком 18 тис. злочинів, 57% убивств скоюються під впливом демонстрації насильства на телеекрані..

Особливо небезпечно, що для посилення "психічного зараження" на дискотеках кримінальним шляхом розповсюджуються психоактивні засоби, наприклад, популярний наркотик "екстазі", який не тільки активізує фізичні можливості танцюючих та підвищує потреби у споживанні рідини, а й підсилює ефект "психічного зараження", спонукає робити те, що роблять інші і тим самим подобатись оточуючим.

Отже, реклама має величезний вплив на формування культурних, естетичних, поведінкових, споживацьких та інших уподобань нашої молоді. Для досягнення успіху творці реклами використовують потужний арсенал знань з психіатрії, психології, соціології, використовуючи новітні технології, різноманітні форми, методи прийоми соціального і психологічного впливу.

Суспільство повинно уважно ставитися до рекламної діяльності, регулювати й удосконалювати її за допомогою ефективних законів, суспільної думки. Педагогам та батькам слід мати більш ґрунтовні уявлення і знання про здобутки у галузі сучасної соціальної психології, зокрема психології реклами.

Таким чином, дитина, яка звикає до сцен убивств, насильства, крові на екрані телевізора має більше шансів вирости менш чутливою до чужого горя, болю, більш цинічною, агресивною і жорстокою, ніж інші діти, в яких або зовсім немає можливості займатися комп'ютерними іграми, або вони віддають перевагу "миролюбним" іграм пізнавального характеру.

УДК 37.034

*Тернопільська В.І.
м. Житомир*

МОРАЛЬНА САМОСВІДОМІСТЬ СТАРШОКЛАСНИКА (ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ)

Однією із актуальних проблем теорії і практики виховання є проблема морального становлення зростаючої особистості. Зокрема, в основі морального розвитку особистості лежить унікальне утворення, що отримало назву моральної свідомості, оскільки, як стверджують філософи, моралі поза свідомістю не існує. На думку В. Малахова, функція свідомості полягає в тому, що вона дозволяє людині уявно дистанціюватися від дійсності й шляхом її ідеального відображення пізнавати, контролювати та прогнозувати процеси, які в ній відбуваються. Людина також стає об'єктом свідомості й для самої себе. У цьому виявляється робота самосвідомості що є свідомістю для себе, для своєї власної свідомості.

Моральна свідомість особистості учня окреслюється як одна із сторін суспільної свідомості, її суб'єктивно-ідеальна форма, що відображає реальні ставлення у вигляді уявлень, понять і регулює моральну сторону її діяльності. Варто зазначити, що ранній юності властиве зростання самосвідомості. Це усвідомлення своїх якостей і можливостей, потреба у звіті про свої вчинки, уявлення про своє місце в житті, усвідомлення себе як особистості. З цим пов'язаний великий інтерес учнів старшого шкільного віку до моральних проблем – щастя й обов'язку, особистих і громадських стосунків між людьми, любові і дружби. У цьому плані можна говорити про вироблення моральної свідомості у старшокласників.

Зважаючи на такий контекст, необхідно підкреслити, що ставлення старшокласника до самого себе – це, так би мовити, "вторинне ставлення", посилене ставлення до власних суб'єктивних утворень, тобто до особистісних властивостей. Таке ставлення не може раптово й одночасно виникнути зі ставленням до зовнішніх стосовно людини суб'єктів (довкілля,

суспільства, колективу тощо). Це процес розвитку самосвідомості особистості, адже щоб ставитись до чогось у собі, треба, принаймі його мати. Наповнення соціальним змістом "Я" особистості має відбуватися за допомогою цілеспрямованого виховного процесу.

Загалом, коли йдеться про генезис моральної самосвідомості, то наводять результати дослідження американського психолога Л. Колберга на основі відповідних ідей Ж. Піаже. Сутність цього дослідження зводиться до виокремлення трьох основних рівнів розвитку моральної свідомості індивіда: доморальний рівень, коли дитина керується своїми егоїстичними спонуками, рівень конвенційної моралі, для якої характерна орієнтація на задані ззовні норми і вимоги; рівень автономної моралі, для якої характерна орієнтація на стійку внутрішню систему принципів.

Відповідно, плануючи свою роботу із старшокласниками, педагогу необхідно створювати у класі відповідне виховне середовище, яке б стимулювало осмислення юнаками і дівчатами моральних понять та цінностей. Виховне середовище можна окреслити як сукупність оточуючих обставин, що впливають на моральний розвиток вихованців та сприяють їх входженню в суспільство і культуру. Особлива роль у створенні виховного середовища в освітньому закладі належить класному керівнику. Як організатор виховного процесу у школі він покликаний згуртувати учнівський колектив та узгоджувати педагогічні зусилля щодо формування моральної свідомості старшокласників.

УДК 37.013.42

*Заверико Н.В.
м. Запоріжжя*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ЮНАКІВ ТА ДІВЧАТ

Результати дослідження кримінальної поведінки хлопців та дівчат показують, що у формуванні кримінальної поведінки мають місце гендерні особливості.

Кримінальна поведінка хлопців може формуватися двома шляхами: 1) формування кримінальних звичок у ранньому віці; 2) формування вторинної кримінальної поведінки. Формування кримінальної поведінки у ранньому віці обумовлюється певними зовнішніми та внутрішніми чинниками. До зовнішніх факторів можна віднести: матеріальна неспроможність сім'ї забезпечити потреби дитини, неблагополучні відносини в сім'ї, бездоглядність та ін.; до внутрішніх – особливості характеру (дратівливість, агресивність, втручання в бійки, кражі, лживість, низка здатність справлятися з труднощами та ін.). Завдяки ранній діагностиці девіантної поведінки дитини, її (поведінку) можна скорегувати. Якщо підліток залишиться зі

своїми труднощами, то є великий ризик формування моделі кримінальної поведінки, яку він буде застосовувати все життя. Якщо до 10-річного віку не відбувається якісних змін у зовнішніх впливах на девіантну поведінку дитини, то підліток стає на протиправний шлях. І як свідчить статистика, серед підлітків, що знаходяться на обліку у Кримінальній міліції у справах неповнолітніх та Державній інспекції виконання покарань, таких 70-90%.

Другий шлях – шлях розвитку кримінальної поведінки у більш пізньому, підлітковому, віці. Підлітки починають демонструвати протиправну поведінку під впливом однолітків, як протест проти диктату дорослих, демонструючи свою автономність від дорослих. Вони починають вживати тютюн, алкоголь, наркотичні речовини, здійснювати хуліганські напади, вандалські напади тощо. Як правило, такі підлітки відвідують навчання у школі, мають нормальні стосунки з батьками, мають позитивних друзів і коли підростають, то відмовляються від антисоціальної поведінки, вони самі справляються зі своїми проблемами. Для них достатньо профілактичної роботи, тому що вони мають певну систему цінностей (з дитинства), цілі самореалізації, професійного самовизначення, і це допомагає їм повернутися до соціально прийнятної моделі поведінки.

Формування кримінальної поведінки дівчини йде іншим шляхом. Як правило, на формування кримінальної поведінки дівчат впливають конфлікти, жорстоке ставлення в сім'ї, рання віктимізація, емоційне, психологічне та сексуальне насильство; конфлікти з однолітками.

Якщо поведінку хлопців можна прогнозувати вже у ранньому дитинстві, то девіантна поведінка дівчат залишається поза увагою педагогів та оточуючих, оскільки проблеми дівчат розглядаються як прояви темпераменту. Тому і досліджень девіантної та протиправної поведінки дівчат та жінок небагато.

В науковій літературі сьогодні виокремлюють 4 моделі формування кримінальної поведінки дівчат та жінок: 1) модель соціального навчання (копіювання кримінальної поведінки оточення); модель жорстокого поводження (віктимізація у ранньому дитинстві), наслідком якої стає вживання наркотичних речовин; 3) модель соціального капіталу (відсутність соціальних навичок, труднощі у сфері освіти, у встановленні взаємин з оточуючими неможливість самореалізації та ін.); 4) модель стосунків (каталізатором виступає неможливість побудови нормальних сексуальних стосунків, що призводить до емоційних проблем, вживання наркотиків тощо). Кожна з цих моделей поведінки може привести до формування кримінальної поведінки дівчини.

Отже, різні шляхи формування кримінальної поведінки дівчат та хлопців потребують гендерно-орієнтованих підходів до організації профілактичної та корекційної роботи з молоддю.

РОЗВИТОК, СОЦІАЛІЗАЦІЯ ТА ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

Особистість – це цілісна психічна система, основними функціями якої, за висловом Л.С. Виготського, є творче освоєння суспільного досвіду та включення до системи суспільних відносин. Оскільки ці сторони особистості проявляються у діяльності та відносинах з іншими людьми, її найважливішою характеристикою виступає соціальне обличчя, пов'язане з її діяльністю та спілкуванням з оточуючими.

Більшість провідних вітчизняних й зарубіжних фахівців кваліфікують розвиток особистості як рух від нижчого до вищого рівня, як народження нового й відмирання або перетворення старого. Розвиток визначається як єдиний біосоціальний процес, в якому відбуваються кількісні зміни та якісні перетворення. На думку В.О.Крутецького, С.Л.Рубінштейна, процес розвитку особистості – суперечливий, характеризується протиріччями між новим і старим, які виникають і долаються у процесах навчання і виховання. В педагогічному процесі вищого навчального закладу проявляються також протиріччя, пов'язані із змінами суспільних вимог, та протиріччя, що виникають внаслідок недоліків у виховній роботі.

Взаємодія особистості з суспільством позначається поняттям "соціалізація", яке має міждисциплінарний статус, характеризується різним трактуванням і широко застосовується в педагогіці. Соціалізація є процесом залучення молодого людини до соціального життя через активне освоєння нею відповідних норм, цінностей, ідеалів; вироблення власної лінії поведінки, набуття особистого життєвого досвіду і як наслідок – становлення індивідуальності. Показниками оптимальної для віку соціалізованості особистості виступають сформовані установки, стереотипи поведінки, система цінностей, картина світу, певний спосіб життя, соціальна ідентичність, здатність приймати самостійні рішення.

Спільною характеристикою розвитку і соціалізації особистості є їхня обумовленість зовнішніми, соціальними чинниками. Відмінність полягає у тому, що розвиткові властива ще й наявність внутрішніх рушійних сил (протиріч між потребами і можливостями, бажаним й реальним тощо) та психофізіологічних змін.

Виховання визначається провідними фахівцями як процес організації сприятливого для розвитку та соціалізації особистості середовища, яке уможливорює реалізацію нею свого природного потенціалу, її зростання. На відміну від соціалізації, яка відбувається в умовах стихійної взаємодії особистості з соціальним довкіллям, виховання є процесом цілеспрямованим і контрольованим. Одне з суттєвих відмінностей полягає у тому, що

виховання виступає своєрідним механізмом управління процесом соціалізації.

Психолого-педагогічними умовами оптимізації освітнього процесу, його спрямування на розвиток, соціалізацію та виховання особистості майбутнього фахівця є: формування в нього реалістичної картини світу, світоглядної позиції, свідомого ставлення до життя; надання йому права на власний вибір, прийняття самостійних рішень, самовизначення, самовираження у соціально прийнятний спосіб, саморегуляцію; актуалізація позитивного мислення; плекання ідеалів солідарності; вироблення навичок кооперативної діяльності, вміння працювати в команді, доцільно розподіляти ролі, брати до уваги думки інших; розвиток рефлексії; підтримка проявів творчості, креативності як базової якості; навчання умінню складати свій життєвий проект, визначати стратегію власного життя, планувати та доцільно організувати його, досягати накреслених цілей.

Особистісну дисгармонію випускника вищого навчального закладу засвідчують: занижена або завищена самооцінка, проблеми у налагодженні контактів з оточуючими, схильність до конфліктів, егоцентризм або відсутність власної думки, залежна поведінка, споглядальна життєва позиція.

УДК: 378.147:37.013.42

*Криловець М.Г.
м. Ніжин*

ДО ПИТАННЯ ПРО ПІДГОТОВКУ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

Концепція соціальної роботи і професія соціального працівника є новаторськими для України, тому підготовка фахівців цього профілю у вищих навчальних закладах потребує інноваційного підходу до організації навчання студентів на основі модернізації технологічно-процесуального і змістового наповнення та структурного моделювання оптимальної системи професійної підготовки майбутніх соціальних працівників шляхом упровадження інноваційних освітніх систем і педагогічних технологій.

Багатовекорне спрямування соціальної роботи потребує формування у студентів професійної компетентності ще в період навчання у вищих навчальних закладах. Майбутній соціальний працівник повинен комплексно володіти професійними знаннями, вміннями і навичками застосовувати нестандартний, креативний підхід до вирішення фахових завдань у процесі міжособистісної взаємодії з різними категоріями клієнтів, що є показником готовності студентів до соціальної роботи.

Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників з використанням спеціальних ігрових віртуально-професійних ситуацій створює можливість студентам набувати практичного досвіду, засвоювати моделі

фахових дій, краще усвідомлювати власні помилки й адекватно оцінювати себе й інших людей.

На жаль процес формування особистості ускладнюється соціально-економічною, політичною, екологічною нестабільністю в суспільстві, підсилюється недоліками сімейного і шкільного виховання. Це зумовлює необхідність здійснення профілактики та корекції поведінки зростаючої особистості, тим паче, що проблема профілактики та корекції девіантної поведінки неповнолітніх гостро стоїть в усьому світі; вона є найпріоритетнішою у рамках ЮНЕСКО.

У зв'язку з об'єктивними процесами, які відбуваються в суспільстві, в останні роки значно зросло число відхилень у поведінці неповнолітніх, про щозасвідчують результати психолого-педагогічних та соціологічних досліджень.

Студентів потрібно навчити у кожному випадку аналізувати причини відхилення або його джерело. А саме: конститутивні причини (фізичні дефекти, вроджені вади, заподіяні кривди, перенесені хвороби, а також надмірна повнота, низький зріст, дефекти зовнішності тощо), особисті переживання дитини (смерть близької особи, розлучення батьків та його наслідки, необхідність помістити дитину в опікунсько-виховну установу або до медичної установи). Ще одну групу причин становлять соціальні передумови, тобто передумови у двох найважливіших для гармонійного розвитку дитини середовищах – сім'ї та школі. Сім'я – базове середовище життя дитини, адже процес формування дитячої особистості відбувається на широкому тлі усіх проблем сім'ї і ситуацій, які супроводять ці проблеми. Притаманний сім'ї психологічний клімат, емоційні зв'язки між її членами зумовлюють її соціалізуючу і виховну функції. Погане ставлення батьків одне до одного і до дитини є джерелом неправильної поведінки дитини. Так само невдачі, брак успіху і брак схвального ставлення в сім'ї і школі, стани фрустрації, спричинені заблокуванням деяких потреб, нашаровуючись, стають також причинами відхилень у поведінці дитини.

Майбутні соціальні педагоги мають навчитись працювати і у напрямі формування здорового способу життя серед підростаючого покоління в чотирьох основних соціумах – сім'я, школа, позашкільні заклади, ровесники. У кожного з цих соціумів є свої відмінності, що характеризуються ставленням до них підлітків, і це зумовлює необхідність розробки відповідних форм роботи з урахуванням цих особливостей.

Одним із головних завдань фахової підготовки соціальних працівників є врахування специфіки розвитку особистості у підлітковому віці, труднощі соціального становлення, а також засоби варіативності запобігання соціальних проблем, пов'язаних з ризиками поведінки та здоров'я.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОЗНАКИ ВІЛ-ІНФІКОВАНИХ ДІТЕЙ В СУЧАСНИХ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ УМОВАХ

Особливістю ВІЛ-інфекції є багатовекторність її впливу на медичні, демографічні та соціально-економічні аспекти суспільства. Із суто медичної проблеми охорони здоров'я населення ВІЛ-інфекція перетворилася на проблему соціального розвитку.

Відповідно до даних Чернівецького обласного центру з профілактики та боротьби зі СНІДом, станом на 01.04.14 року під медичним наглядом перебуває 129 дітей, народжених ВІЛ-інфікованими жінками: у 92 дітей ВІЛ-інфекція підтверджена та у 37 дітей ВІЛ-інфекція в стадії підтвердження.

Зазначена проблема стала предметом дослідження цілого ряду вітчизняних науковців: Р. Вайноле, І. Дубініної, І. Зверевої, А. Капської, Л.Котової, М. Лукашевич, Т. Лях, В. Полтавця, Л. Портер, В. Оржеховської, С. Страшко тощо.

Здійснюючи аналіз наукових джерел, що розкривають питання ВІЛ-інфекції дітей, перед нами постають *основні завдання статті*: визначити соціально-психологічні особливості перебігу ВІЛ-інфекції у дітей та описати основні проблеми та потреби даної категорією клієнтів соціальної роботи.

Діти, народжені ВІЛ-інфікованими матерями, мають потребу у соціально-психологічній підтримці, особливому вихованні та нагляді зі сторони фахівців медичного, психологічного та соціального спрямування.

Дітей, що народженні ВІЛ-інфікованими жінками, можна розділити на три групи, кожна з яких має різні підходи роботи: діти з неуточненим ВІЛ-статусом; діти з підтвердженою інфекцією; неінфіковані діти.

Діти з ВІЛ-інфекцією при своєчасному й правильному лікуванні можуть жити довго й повноцінно, як здорові люди. Але перед дорослими постає питання як правильно доглядати за хворими дітьми, якої допомоги від фахівців вони потребують та які соціально-психологічні особливості перебігу ВІЛ-інфекції у дітей повинні враховуватися під час добору форм та методів роботи з ВІЛ-інфікованими дітьми.

Люди, які мають будь-яке серйозне захворювання, у тому числі й хронічне, сприймають хворобу як одну з самих травматичних подій у своєму житті. Як наслідок, такі переживання позначаються на фізичному та психічному стані хворого. Передусім виникають негативні емоції: страх, тривога, біль, страждання, гнів, почуття провини, які по-різному виявляються на різних стадіях перебігу захворювання та його лікування. Доросла людина не завжди спроможна подолати такі переживання, ще складніше, коли йдеться про дітей. У разі ВІЛ-інфікування дитини ситуація ускладнюється ще й тим, що переважна більшість батьків приховують від неї справжній діагноз,

вигадуючи натомість інші хвороби, які, на відміну від ВІЛ-інфекції, не пов'язані зі стигмою та дискримінацією у суспільстві.

Дитина, яка має описані вище поведінкові реакції, потребує підтримки з боку близького оточення. У свою чергу, дорослі, які виховують ВІЛ-інфіковану дитину, нерідко й самі потребують консультацій фахівців. Соціальний педагог може допомогти дорослим зрозуміти причини змін у поведінці дитини, сприяти зміцненню емоційних зв'язків між батьками та дитиною, пояснити батькам, як важливо, аби дитина знала про особливості стану власного здоров'я, та порадити, у якій формі це краще зробити.

УДК 373.2:81'233(072)

*Аніщук А.М.
м. Ніжин*

РОЗВИТОК У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПОЧУТТЯ СОВІСТІ ЯК РЕГУЛЯТОРА МІЖСОБИСТІСНИХ ВЗАЄМИН

Реформування змісту дошкільної освіти в Україні забезпечується реалізацією компетентнісної парадигми, яка орієнтує педагогів на впровадження у педагогічну практику цілісного підходу до розвитку особистості. Сучасність ставить особистість в умови, де без здатності швидко і адекватно реагувати на дійсність, не можливо реалізувати власні бажання та ідеї. Такі якості, як уміння керувати своєю поведінкою і способами спілкування, дотримання моральних норм і правил у взаєминах з іншими людьми, прагнення бути справедливим, відповідальним, толерантним, здатність орієнтуватися у нових обставинах, відчувати своє місце серед інших людей, керуватись совістю як внутрішньою етичною інстанцією є сферою соціального розвитку дитини.

Одним із важливих новоутворень старшого дошкільника, що впливає на характер і динаміку соціального розвитку дитини, є поява перших внутрішніх інстанцій, зокрема зародження зачатків совісті як внутрішнього регулятора поведінки та діяльності дитини; віднині дошкільник орієнтується не лише на моральну норму, запропоновану дорослим, а й на власне суб'єктивне ставлення до неї, свої переживання.

Показниками компетентності на кінець дошкільного віку мають стати: усвідомлення дитиною добра і зла, вміння пояснити свої вчинки, схвалити або засудити їх, вміння, за відсутності контролю, стимулювання та заохочення діяти відповідно до соціальних норм, не порушуючи їх, виявляти почуття гідності, мати елементарне уявлення про зміст та відмінність понять "совісний" та "безсовісний", керуватись совістю, як внутрішньою етичною інстанцією, уміти товаришувати, цінувати друзів.

Психологи та педагоги класифікують поняття совісті по різному, зокрема, Л. Колберг становлення совісті розглядає як стадії морального розвитку, О. Кононко як почуття, В. Демиденко, С. Якобсон як внутрішнє

мірило якості вчинків, В.Сухомлинський як внутрішню детермінанту розвитку моральної особистості, Р.Снайдер як внутрішній керманіч поведінки дошкільника.

У дошкільному віці совість лише починає формуватись, виконуючи функцію самоконтролю. Почуття совісті свідчить про те, що поняття обов'язку як чогось зовнішнього, примусового переростає у внутрішній план у вигляді наказу, вимоги. Можна сказати, що дитина має совість, коли вона засвоїла моральні принципи і виконує їх без зовнішніх спонукань.

Усвідомлення дитиною суті поняття "совість" готується всім вмістом етичного виховання в сім'ї. І важливу роль тут відіграють етичні потреби, оскільки особливо гостро розкаяння совісті виявляються у дитини при усвідомленні того, що вона комусь заподіяла шкоди. Етичні уявлення дошкільника особливо чітко проявляються у тому випадку, коли він сам намагається пояснити мотиви своєї поведінки, інтерпретувати прояви тих чи інших моральних (неморальних) почуттів. О.Кононко пише, що "голос совісті" дається взнаки в ситуаціях, які вимагають від малюка здатності розв'язати нескладну моральну колізію (наприклад, здійснити вибір: одержати незаслужене схвалення або визнати використання неправомірних дій для одержання бажаного). Муки сумління, болісне каяття, переоцінка цінностей, готовність діяти совісно - всі ці прояви рефлексії, як стверджує науковець, сприяють справжньому моральному самовизначенню особистості, нехай поки що в найпростіших життєвих ситуаціях.

Ефективними методами виховання у дітей старшого дошкільного віку почуття совісті є: реальні життєві ситуації, метод незакінченого оповідання, моделювання ситуацій, бесіди, ігрові прийоми, використання художнього слова, колективне виконання справ з розподілом обов'язків, приклад вихователя.

Реальні життєві ситуації дають дітям можливість здійснювати реальний вибір, виходячи з потреб інших людей, проектувати його на реальні життєві умови, вчиняти на власний розсуд, приймати самостійне рішення, поступати по совісті. Незакінчене оповідання проектує розвиток позитивного ціннісного ставлення до соціально значущої справи; бесіда – на уточнення й поглиблення уявлень дітей про самостійність і старанність. Моделювання ситуацій – на вироблення у дітей оптимістичного ставлення до труднощів, уміння зберігати конструктивну стратегію поведінки під час міжособистісних взаємин.

Під час ігрової діяльності дошкільник опановує корисні життєві установки, які слугуватимуть своєрідною підказкою у виборі правильної тактики поведінки. Бесіда з дітьми, організована педагогом, навчає дитину орієнтуватися в розумінні почуття "совісті" і виявляти відповідні зразки соціально-моральної поведінки. Тематами бесід можуть бути: "Що таке провина і навіщо людині це почуття?", "На гостинах у Добра і Зла", "Де живе Совість?", "Друзі та вороги Совісті", "Якою буває Совість?", "Як стати совістливим?", "Що означає бути справедливим?", "Про совість, совісність і

безсовісність", "Що відчуває совітлива та безсовісна людина?", "Як вирости відповідальною людиною?", "Про чесність і правдивість" та ін. Старший дошкільник намагається наслідувати інших, постійно потребує підтвердження того, що діє правильно. Бажаючи бути "правильним", дитина бере до уваги думку інших про неї. Єдиним залишається прагнення дитини вчинити правильно, виконати доручення по совісті та дістати схвалення з боку авторитетних дорослих.

Таким чином, для виховання у старших дошкільників почуття совісті, робота педагогів і батьків має спрямовуватись на вирішення наступних завдань: розвивати свідоме ставлення дитини до наслідків своїх вчинків, здатність аналізувати і регулювати власну поведінку, узгоджувати її з бажаннями та інтересами інших людей; збагачувати індивідуальний досвід дитини, спонукаючи її до застосування моральних знань і норм у реальних життєвих ситуаціях; вправляти дитину у виборі способів міжособистісної взаємодії. Розігрування конфліктних ситуацій з повсякденного життя дає дитині можливість бути свідомо активним учасником гри, проектувати вчинок, спонукати до формулювання правил поведінки для співіснування в колективі.

УДК 37.013.42: 316.356.2-057.87

*Антонян-Шевчук Б.Л.
м. Житомир*

СТУДЕНТСЬКА СІМ'Я ЯК ОБ'ЄКТ МОЛОДІЖНОЇ ТА СІМЕЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Зміни сімейних зразків поведінки є стійкою тенденцією, яка присутня в українському суспільстві на сучасному етапі. Такі процеси трансформації є особливо актуальними для молодих сімей, які тільки переживають період власного становлення. У зв'язку із цим молоді сім'ї потребують особливої підтримки з боку держави. Протиріччя між сучасними орієнтирами та традиційними цінностями українського суспільства щодо сімейно-шлюбних відносин найяскравіше виражені в молодіжній віковій групі. Це викликає послаблення внутрішньо-сімейних та посилення позашлюбних зв'язків, збільшення кількості дітей, що народжені поза шлюбом та зростання кількості неповних сімей. Тому суспільство та держава зацікавлені в тому, щоб в основу сім'ї були покладені міцні взаємовідносини. На сьогодні в Україні як окремі інструменти держави діють молодіжна та сімейна політика. Однак, дедалі актуальнішим стає питання розробки та реалізації заходів молодіжної сімейної політики, які передбачатимуть надання підтримки у становленні і розвитку молодих сімей як окремої категорії. Окреме місце серед молодих сімей посідає студентська сім'я.

Терміну "політика" відповідає велика кількість неоднозначних визначень, що частково пов'язано із різноманітністю видів та проявів цієї діяльності. У Декларації України "Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні" від 15 грудня 1992 р. № 2859-ХІІ молодіжна політика визначається пріоритетним напрямом діяльності держави. Дана діяльність держави у відносинах із особистістю, молоддю та молодіжним рухом має носити системний характер. Головною метою державної молодіжної політики проголошується створення необхідних умов та гарантій для життєвого самовизначення, всебічного розвитку молоді та реалізації її творчого потенціалу у власних інтересах та інтересах держави. Одним із головних завдань державної молодіжної політики виступає надання кожній молодій людині соціальних послуг по навчанню, вихованню, фізичному і духовному розвитку та професійній підготовці.

Поняття "сімейна політика" почали активно використовувати в 1980-х роках, проте до сьогодні даний термін не має єдиного трактування. Пріоритетними завданнями державної сімейної політики виступають забезпечення правового та соціального захисту сім'ї, формування в молоді відповідального ставлення до репродуктивного здоров'я та планування сім'ї, формування психолого-педагогічної культури, популяризація відповідального батьківства, материнства, здорового способу життя, забезпечення сприятливих умов для виховання, навчання, фізичного, морально-етичного та духовного розвитку дітей.

Чинне конституційне, спеціальне молодіжне та сімейне, а також галузеве (житлове, трудове, адміністративне) законодавство України виступає основою нормативно-правового забезпечення, що стосується молодих сімей. На сьогодні в Україні відсутня політика, яка була би спрямована саме на молоду сім'ю (в тому числі студентську). Об'єктом державної молодіжної сімейної політики є молода сім'я. Суб'єктами є органи державної влади, місцевого самоврядування, громадські організації та об'єднання, політичні партії, релігійні конфесії, профспілки та самі члени молоді сім'ї. Державна молодіжна сімейна політика передбачає надання соціальної підтримки, сприяння у вирішенні різноманітних проблем молодих сімей, поліпшенні їх матеріально-економічного становища, можливості виконання соціальних функцій.

В Україні майже відсутня на державному рівні систематична робота з молоддю щодо створення, планування та функціонування сім'ї. Молода сім'я потребує законодавчого надання їй соціального статусу об'єкта державної молодіжної сімейної політики. Завдяки заходам реалізації молодіжної сімейної політики як окремого напрямку діяльності держави можливе ефективніше вирішення проблем молодих сімей, що в свою чергу сприятиме покращенню демографічної ситуації, зниженню кількості розлучень та зменшенню кількості неповних сімей.

ОСНОВНІ МЕХАНІЗМИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ВПЛИВНА ПРОЦЕС СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Змінюючись суспільство завжди негативно впливає на поведінку людей, їх взаємодію із суспільством. Розвиток суспільства і особистості тісно пов'язаний із соціалізацією особистості. Щоб жити і усвідомлено діяти в суспільстві, людина повинна якомога повніше опанувати основними формами соціально-педагогічних технологій. Тому наукове дослідження механізмів соціально-педагогічних технологій має актуальне значення

Сьогодні потрібно виробляти стратегію соціальної політики щодо розробки механізмів регуляції сприятливих умов для розвитку особистості, виховання і навчання, професійного становлення, та допомоги в її соціалізації. Виконати поставлені завдання допоможе соціально-педагогічна діяльність.

Розвиток соціальної педагогіки відзначається становленням нових понять і категорій, що становлять її фундамент і науковий апарат. Серед таких понять виокремлюється поняття "соціально-педагогічна технологія".

Соціально-педагогічні технології – це способи діяльності соціального педагога на основі раціонального розподілу на прийоми і операції з їх наступною координацією, а також визначенням оптимальних засобів та методів їх виконання.

Іншими словами, соціально-педагогічна технологія – сукупність прийомів, методів та впливів, що використовуються соціальними педагогами з метою досягнення успіху у вирішенні соціальних проблем та забезпечення ефективності надання соціально-педагогічної допомоги населенню.

Беручи до уваги основні аспекти соціальних технологій, вважаємо за доцільне навести деякі її визначення, що підтверджують нашу позицію щодо її розуміння як способу здійснення діяльності.

Соціальні технології – це спосіб реалізації конкретного складного процесу шляхом розчленовування його на систему послідовних взаємозалежних процедур і операцій, що виконуються однозначно; стандартний комплекс методично описаних і практично впроваджених дій і/чи процедур, які об'єднанні у певній послідовності або сполученні і дають вимірюваний або інший відчутний соціальний результат у соціальній сфері.

Соціально-педагогічні технології, як вважають науковці, – це механізм забезпечення мотиваційної, інформаційної й операційної культури людини; інструмент, що стимулює вільний індивідуальний вибір на рівні сучасної культури, за якого змінюється поведінка суб'єктів виховання у процесі освоєння нової цінності або покращення свого стану, спонуки до доброчесності внутрішніми потребами та переконаннями У практичному

застосуванні соціально-педагогічні технології у нашому дослідженні ґрунтуються на ідеї допомоги шляхом виховного впливу на процес соціалізації дитини або соціалізації групи, який здійснюється через систему соціального інституту освіти. Використовуючи соціально-педагогічні технології, соціальний педагог має коригувати формування соціальних якостей особистості відповідно до суспільно значущих цінностей, обмежувати або активізувати вплив тих чи інших факторів.

Дослідники цих технологій спираються на те, що виховання – це частина процесу соціального становлення людини, свідомий цілеспрямований вплив на дитину, соціальну групу з боку суб'єктів виховної діяльності, які ставлять собі за мету набуття вихованцями певних соціальних якостей.

Завершуючи аналіз дослідження технологій соціально-педагогічної діяльності, можна сказати, що комплексне використання технологій, базуються на засадах гуманізації, демократизації та професійної активності соціального педагога.

УДК 37.035:316.621:061.2-053.6

Белан В.Ю.
м. Київ

ВИХОВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ІНІЦІАТИВНОСТІ ПІДЛІТКІВ У ВСЕУКРАЇНСЬКОМУ ДИТЯЧОМУ ГРОМАДСЬКОМУ РУСІ "ШКОЛА БЕЗПЕКИ"

ВДГР "Школа безпеки" є соціальним партнером лабораторії дитячих об'єднань Інституту проблем виховання НАПН України і сьогодні активно залучається до розробки нової теми НДР "Формування соціальної ініціативності підлітків у дитячих об'єднаннях". З метою з'ясування ставлення підлітків до соціальної ініціативності, та інших якостей що сприяють її розвитку, було проведено опитування серед підлітків-членів Київського міського осередку ВДГР "Школа безпеки" та дорослих лідерів. Так, серед основних були названі: креативність (81,5%), відповідальність (70,4%), рішучість (63%) та наполегливість (59,25%). Втім, поряд з вищеназваними якостями, більшість (81,5%) погоджується з думкою, що на прояв ініціативності підлітка впливають й інші його якості, такі як самостійність, уважність, оптимізм тощо.

Оскільки одне з основних завдань ВДГР "Школа безпеки" полягає у наданні само та взаємодопомоги у будь-якій екстремальній ситуації, для нас було важливим з'ясувати, наскільки ефективно підлітки можуть проявити себе в організації будь-якої суспільної справи. Так, майже третина підлітків – учасників ВДГР "Школа безпеки" (29,6%) мають досвід активної діяльності та виступали ініціаторами різноманітних справ. Натомість майже така ж кількість підлітків (29,4%) позиціонують себе в першу чергу як

відповідальних виконавців. 14,8% підлітків вважають, що займають лідерські позиції у колі однолітків. 3,7 % опитаних обрали для себе роль "мозкового центру" та організаторів діяльності.

Було з'ясовано, що 62,3% брали на себе організацію суспільної справи, бо вважають, що виявлення власної соціальної ініціативності та реалізація конкретної справи надає їм можливість стати більш впевненими у собі.

Позитивним є те, що більшість підлітків в процесі участі у житті дитячого об'єднання отримують досвід активної діяльності та прояву ініціативи, разом з тим більшість (66,7%) переконані, нести відповідальність за прояв та результат виявленої соціальної ініціативи має колектив. Це може бути пов'язано як з бажанням уникнути особистої відповідальності, так і з усвідомленням себе як частини колективу.

Для кожної людини, а особливо в підлітковому віці, є важливою та необхідною підтримка оточуючих – в першу чергу близьких і рідних людей. Тож для нас було важливим з'ясувати, наскільки батьки підтримують підлітків, зокрема щодо їхньої участі у різноманітних заходах ВДГР "Школа безпеки". Так, було з'ясовано, що переважна більшість підлітків (85, 2 %) відповіли, що завжди їх підтримують, натомість 14,8 % опитаних вказало, що не завжди. До того ж, 77,7% опитаних мають впевненість, що заходи ВДГР "Школи безпеки" містять програми та плани діяльності, які вирішують соціальні проблеми. До таких належать: проведення різноманітних соціальних проектів, ініціатив, конкурсів, бесід, ігор, тренінгів, у яких основною метою є надання підліткам всіх необхідних знань, умінь та навичок, аби вміти протидіяти будь-яким надзвичайним ситуаціям і соціальному тиску; проведення різноманітних зборів-змагань, з метою зробити підлітка безпосереднім учасником вирішення будь-яких соціальних проблем.

Результати опитування дорослих лідерів (керівників) ВДГР "Школа безпеки" засвідчили, що переважна більшість визначають соціальну ініціативність як необхідність брати на себе відповідальність за виконання будь-яких завдань за власним бажанням. Щодо факторів, що стримують розвиток соціальної ініціативності підлітків дорослими лідерами виокремлюються незацікавленість держави у вихованні соціальної ініціативності підлітків (57,9%), відсутність у дітей необхідних знань та досвіду такої діяльності та небажання нести відповідальність за прояв ініціативи (31,58%), а також стримування ініціативи дітей з боку дорослих (26,3%). Серед актуальних проблем дитячих громадських об'єднань, які потребують вирішення, більшістю дорослих лідерів визначено відсутність співпраці та допомоги з іншими державними установами (63,15%), взаємини дітей між собою та дорослими (21%) та відсутність програм діяльності та методичного забезпечення (15,8%). В основному, дорослі лідери переконані, що провідним завданням, яке ставить перед собою організація є розвиток особистості (78,9%) та соціалізація дитини (57,9%). Ефективність діяльності дитячої громадської організації дорослі лідери пов'язують насамперед з

державною підтримкою (78,95%) та рівнем поінформованості суспільства про діяльність дитячих громадських організацій та об'єднань (68,4%).

Аналіз результатів організаційно-пошукового етапу дослідження покладено у розроблення методики формувального експерименту наукової теми НДР лабораторії. Основні ідеї формувального експерименту будуть спрямовані на експериментальну перевірку педагогічних умов, що сприятимуть розвитку соціальної ініціативності підлітків та апробації змістово-технологічного забезпечення даного процесу.

УДК 378.013.42.091.212-054.6

Білик О.М.
м.Харків

ЦЕНТР МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ЯК СКЛАДОВА ОСВІТНЬО-КУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА ЇХ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

Зростання експортного потенціалу української вищої освіти та пов'язані з цим процеси інтеграції в міжнародний освітній простір актуалізують пошуки шляхів вдосконалення професійної підготовки іноземних студентів в українських вишах та підвищення її якості. Навчальна діяльність іноземних студентів, їх професійне становлення залежать від успішної соціалізації в умовах нового освітньо-культурного середовища вищого навчального закладу України.

Процеси адаптації та соціалізації іноземних студентів досліджувалися в працях К.Буракової, Н.Грищенко, Дін Сінь, І.Жирнової, О.Іванової, О.Коларькової, В.Логінової, Д.Порох, О.Резван, Сін Чжефу, В.Стрельцової, Ху Жунсі, Т.Язвинської та ін. Аналіз наукової літератури із зазначеного питання свідчить, що проблема соціалізації іноземних студентів в освітньо-культурному середовищі вищого навчального закладу ще недостатньо науково обґрунтована та реалізована. Для ефективності процесу соціалізації іноземних студентів необхідно створювати ефективне освітнє середовище, яке може забезпечити належні умови для творчого розвитку особистості іноземних студентів, реалізації їх особистісного потенціалу з урахуванням національної специфіки. Проектування та створення такого освітньо-культурного середовища є одним із завдань педагогічної діяльності щодо соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів, який стає умовою та механізмом реалізації освітньої мети, сприяє успішній соціалізації. На основі аналізу особливостей освітнього середовища вищого навчального закладу щодо соціалізації в ньому іноземних студентів ми дійшли висновку, що для успішної підготовки іноземних студентів освітнє середовище має трансформуватися в освітньо-культурне середовище, яке складається із наступних структурних компонентів: організаційно-технологічного, навчально-професійного, соціально-виховного, соціокультурного. На нашу

думку, ефективним засобом соціалізації в освітньо-культурному середовищі вищого навчального закладу може стати діяльність Центру міжкультурної комунікації та соціальної інтеграції іноземних студентів, який створено при органах студентського самоврядування Харківської державної академії культури та виступає важливою складовою соціокультурного компонента освітньо-культурного середовища вищого навчального закладу. Функціонування Центру міжкультурної комунікації та соціальної інтеграції іноземних студентів має на меті формування стійкого соціокультурного підґрунтя соціального розвитку особистості іноземних студентів, їхнього професійного становлення, що сприяє підвищенню якості фахової підготовки іноземних студентів та доповнює їхню навчально-професійну діяльність. Робота Центру передбачає: розробку та реалізацію програм курсів і тренінгів, які забезпечують входження іноземців в український соціокультурний простір, допомагають установленню соціальних міжособистісних та групових стосунків, спрямованих на подолання крос-культурних розбіжностей у спілкуванні; проведення культурно-виховних заходів; діяльність щодо інформаційної соціалізації іноземних студентів, формування їх інформаційної грамотності та інформаційної культури.

Таким чином, в межах діяльності Центру міжкультурної комунікації та соціальної інтеграції іноземних студентів відбувається засвоєння ними елементів української культури шляхом залучення до активної соціокультурної діяльності з метою реалізації різноманітних соціокультурних проєктів, організації ситуацій творчої соціальної і міжкультурної взаємодії. Створений Центр міжкультурної комунікації та соціальної інтеграції іноземних студентів є складовою освітньо-культурного середовища вищого навчального закладу, яка сприяє соціалізації не лише іноземних, а й українських студентів.

УДК 37.013.42

*Біляченко Г.П.
м. Житомир*

ВИКОРИСТАННЯ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО СПІВПРАЦІ З НЕДЕРЖАВНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

Підготовку фахівців соціальної сфери все частіше здійснюють виходячи з положень провідних наукових підходів. Одним із таких, що дозволяє підгодувати компетентного та конкурентоспроможного спеціаліста, є діяльнісний підхід. Згідно цього підходу, діяльність визнається основою, засобом і вирішальною умовою розвитку особистості.

Провідною діяльністю соціального педагога є соціально-педагогічна діяльність, яка характеризується свідомим вибором мети, творчим пошуком шляхів та засобів її досягнення в рамках існуючих можливостей. На етапі

фахової підготовки основною діяльністю майбутніх соціальних педагогів є оволодіння теоретичними знаннями та практичними вміннями, які дозволять йому ефективно діяти в обраній сфері в майбутньому. Відповідно, майбутні фахівці вивчають курс профільних дисциплін та залучаються до виконання професійної діяльності – волонтерської роботи, проходження різних видів практик в закладах, які передбачають необхідність проведення в них соціально-педагогічної роботи.

Метою проходження майбутніми соціальними педагогами практики є усвідомлення ними ролі соціального педагога як активного учасника виховного процесу, ознайомлення з різними категоріями дітей та молоді, які потребують соціально-педагогічної допомоги та підтримки, аналіз основних проблем, які виникають у виховному процесі, проведення виховних заходів за змодельованими проектами.

Залучення соціальних педагогів до виконання професійної діяльності під час практики дозволяє поглибити та закріпити знання, виробити навички та вміння, необхідні для навчально-виховної діяльності, обирати форми, методи, технології організації виховного процесу та інших видів соціально-педагогічної роботи, розвинути навички планування та організації своєї діяльності, налагодження партнерських взаємовідносин з різними категоріями клієнтів та установами й організаціями.

Працюючи за фахом, соціальний педагог реалізує професійні функції, які пов'язані з напрямками його роботи та мають свою специфіку, залежно від сфери діяльності соціального педагога. Однією з таких сфер є система недержавних організацій, які так само, як і соціальний педагог, орієнтовані на вирішення суспільних проблем, сприяння становленню особистості як громадянина, побудову громадянського суспільства тощо. Серед функцій, які реалізує соціальний педагог в недержавній організації, ми виділили комунікативну, організаторську, прогностичну, охоронно-захисну, попереджувально-профілактичну, корекційно-реабілітаційну, соціально-терапевтичну, дослідницьку, власне педагогічну, психологічну, соціально-медичну, посередницьку та морально-гуманістичну.

В межах недержавної організації специфіка цих функцій соціального педагога полягає в тому, що він виконує їх спільно з представниками відповідної організації. Разом з ними проводиться налагодження взаємодії з організаціями-партнерами, спонсорами, планується та координується робота над проектами та повсякденними завданнями, прогнозуються результати спільної діяльності, оцінюються переваги та недоліки обраних стратегій, здійснюються заходи щодо профілактики та корекції негативних явищ, правового захисту прав та інтересів, надання психолого-педагогічної допомоги членам та клієнтам організації, орієнтація членів недержавної організації на дотримання важливих принципів гуманізму, людяності, моральності тощо.

Отже, діяльнісний підхід дозволяє визначити провідні види діяльності фахівців соціально-педагогічної сфери та специфіку їх виконання в різних

галузях, зокрема в системі недержавних організацій. Соціальні педагоги реалізують свої професійні функції та ролі відповідно до спрямованості конкретної недержавної організації, її контингенту та тих завдань, які вона перед собою ставить.

УДК: 37. 013. 42

*Бобро А.А.
м. Ніжин*

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ НАВЧАННЯ У ВНЗ

Здоров'я – комплексний соціальний, гігієнічний, демографічний і економічний феномен, що інтегрує біологічні, демографічні та соціальні процеси, властиві суспільству, відображає рівень його економічного і культурного розвитку, стан медичної практики, знаходячись у той же час під впливом традицій, історичних, етнографічних і природно-кліматичних умов суспільства. Будучи досить розробленим у якості медичної наукової категорії, воно залишається малодослідженим як соціальний феномен, хоча ясно, що зрозуміти і визначити здоров'я неможливо у відриві від конкретного середовища, в якому живе людина, у відриві від різних сфер проявів її життєдіяльності, поза зв'язку з цілями і призначенням людини.

Підготовка студентської молоді до життя в суспільстві – це тривалий, безперервний педагогічний процес залучення їх до системи складних соціальних відносин.

Вже з перших років навчання у ВНЗ вкрай важливим постає питання формування соціального здоров'я студентської молоді. Тим більш, як зазначає М.С. Петрова, значна роль у вихованні соціалізації молодої людини належить вищій школі.

Соціальне здоров'я – це стан гармонійного функціонування людини в основних видах взаємодій: соціальній, економічній, політичній, ідеологічній на засадах взаєморозуміння, взаємоприйняття, взаємоповаги, взаємодопомоги, що сприяє досягненню самоактуалізації особистості, створює комфортні відносини з реальністю та зумовлює якісний стрибок духовного розвитку людини у процесі соціалізації.

Виховання соціально здорової особистості в студентські роки є вкрай важливою і в той же час достатньо складною справою, не зважаючи на те, що студентський вік, як справедливо зазначає Т.В. Суцягіна, це період пошуку власного укорінення у світі, вироблення світогляду, визначення своєї самобутності та унікальності, це початок становлення погляду на вік та індивідуальний спосіб життя. Індивідуалізація суспільних цінностей і діяльнісних норм відносин з іншими людьми, виходячи з особистісної позиції людини, становить суть даного ступеня розвитку суб'єкта суспільних відносин. Це відносини у студентському колективі, з викладачами, з батьками, з самим

собою. Нажаль, студентські роки також характеризуються й певними складнощами у контексті формування соціального здоров'я молоді. Переважно це обумовлено цілою низкою чинників, до яких можна віднести: складність адаптування студентів у нових умовах, зміна умов навчання, нові обов'язки. Таким чином, саме ці роки, на нашу думку, є достатньо вразливими для студента, переважно на початку навчання (I-II курси).

Отже, враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що, по-перше, формування соціального здоров'я студентської молоді можна по праву вважати надзвичайно актуальною проблемою сьогодення, по-друге, саме від сформованості соціального здоров'я теперішнього студента багато в чому залежить суспільне здоров'я через 10-15 років, по-третє, важливе значення у формуванні соціального здоров'я відповідних студентів відіграє ВНЗ.

УДК 373.5.035 (045)

*Богомолова Н.М.
м. Запоріжжя*

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНИНА В СИСТЕМІ ЗАГАЛЬНОСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Проблема формування громадянина в загальноосвітніх навчальних закладах в умовах розвитку громадянського суспільства в Україні обумовлена численними політичними та економічними трансформаціями, характерними для сучасного суспільства та пов'язана із зміною вимог до учасників навчально-виховного процесу щодо методів навчання та виховання, заснованих на демократичних засадах.

Проблема громадянського виховання, як чинника соціалізації молоді зростає в силу її особливої значущості для розвитку особистості як феномена, інтегруючого в собі інтелектуальну, емоційно-чуттєву і діяльну сфери.

Актуальність розв'язання зазначеної проблематики на сучасному етапі функціонування і розвитку освіти, і загальноосвітньої зокрема, зумовлюється також загостренням протиріч: між високим потенціалом інститутів громадянського суспільства у можливості впливу на процес формування свідомого громадянина у загальноосвітніх навчальних закладах та відсутністю дієвих механізмів їх взаємозв'язку; між об'єктивною потребою суспільства в активних, здатних до творчої та відповідальної діяльності педагогічних працівниках та рівнем їх професійної підготовки з дисциплін громадянознавчого змісту; між прискореними процесами глобалізації в сучасному світі, які обумовлюють необхідність збагачення рівня громадянської свідомості учнів та недосконалістю в системі вітчизняної загальної середньої освіти засобів реалізації досягнень світової практики у впровадженні громадянської освіти.

В умовах переоцінки цінностей і зміни ідеалів проблема громадянського виховання, як фактор соціалізації школярів, є однією з пріоритетних. Формування громадянськості учнівської молоді сьогодні визнано найважливішим напрямом державної політики в галузі освіти. В умовах переоцінки цінностей і зміни ідеалів проблема громадянського виховання, як фактор соціалізації школярів, є однією з пріоритетних.

В умовах розвитку громадянського суспільства в Україні процес формування особистості громадянина у загальноосвітніх навчальних закладах є невід'ємною потребою освітньої системи та має певні особливості: відбувається зміна освітньої парадигми під впливом громадянського суспільства; створюється відкритий виховний простір, спрямований на плекання дитини як суб'єкта власного життя й успіху, оволодіння нею життєвою компетентністю; вдосконалюється комунікативна культура педагогічних працівників для демократизації освітнього процесу; змінюються технології роботи на демократичні з розумінням та сприйняттям різноманіття думок і точок зору, компромісу, вміння чути та підтримувати власну думку дитини; модулюються виховні системи навчальних закладів, які охоплюють навчальну і позаурочну діяльність педагогів, школярів, батьків, громадських організацій, науки, засобів масової інформації та інших державних інституцій; формується особистість, якій притаманна культура демократії, яка усвідомлює демократичні цінності, відчуває та цінує свою свободу і власну гідність, здатна обирати пріоритети свого життя, створювати простір для такого вибору, спроможна демократичними способами захищати та відстоювати власні права і свободи, прогресивний демократичний розвиток своєї держави.

Для формування громадянина має реалізуватися навчально-виховна модель, в якій взаємодіють усі складові процесу виховання громадянина: сім'я, навчальні заклади всіх рівнів і типів, соціальні партнери, об'єднання громадян, засоби масової інформації. Але для того, щоб у учнів, адміністрації та педагогічних працівників з'явилась така можливість, необхідно включити всіх соціальних партнерів до кола учасників навчально-виховного процесу у загальній середній освіті.

УДК 316.454.52:005.336.2:374

*Бойко А.Е.
м. Київ*

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ БАЗОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ВИХОВАНЦІВ ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ГУРТКАХ ГУМАНІТАРНОГО НАПРЯМУ

Стрімке поширення залежності підростаючого покоління від комп'ютерних технологій також призводить до негативних наслідків, зокрема у

комунікативній сфері, де міжособистісне спілкування часто замінюється безособистісним (наприклад, через соціальні мережі, чати, блоги).

Компетентнісний підхід стає основою оновлення змісту сучасної позашкільної освіти, а комунікативна компетентність, своєю чергою, виступає однією з базових освітніх компетентностей, актуалізується проблема формування високого рівня комунікативної компетентності вихованців позашкільних навчальних закладів.

Комунікативна компетентність, виступаючи невід'ємною частиною комунікативної культури, необхідна всім без винятку фахівцям, а для деяких з них вона стає професійно значущою характеристикою особистості. Зростання ролі комунікативної компетентності приводить до підвищення ефективності управління суспільством, утвердження діалогу як пріоритетної форми взаємодії, становлення морально зрілої особистості.

Теоретичні дослідження проблеми формування комунікативної компетентності особистості свідчать, що дане питання знаходиться у полі зору вчених різних галузей. З психологічної точки зору її вивчали такі дослідники як Г. Андрєєва, Ю. Ємельянов, Л. Петровська, Ю. Жуков. Окремі аспекти формування особистості на засадах компетентісного підходу в позашкільних закладах розкрито в роботах О. Биковської, В. Вербицького, А. Корнієнко, О. Литовченко, В. Мачуського, Г. Пустовіта та ін. У дослідженнях В. Бехтерева, А. Лазурського, В. Виготського, В. Мясищева, Б. Ломова, А. Леонтєва комунікативна компетентність розглядається у тісному зв'язку з вивченням природи самого процесу спілкування.

На основі теоретичного аналізу наукових підходів "комунікативну компетентність" вихованців позашкільних навчальних закладів ми розглядаємо як здатність особистості, засновану на знаннях та досвіді, орієнтуватися у ситуаціях спілкування, розуміти мотиви, інтенції, стратегії поведінки як свої власні, так і партнерів, вибирати і здійснювати ефективну модель взаємодії з іншими.

У структурі комунікативної компетентності виділяються три компоненти:

- когнітивний компонент, пов'язаний із пізнанням іншої людини; охоплює здібності поділяти точку зору іншої людини, передбачити її поведінку, ефективно вирішувати різні проблеми, що виникають між людьми, тощо (В. Абраменкова, Т. Антипіна, Л. Артемова, А. Бодальов, Є. Щербакова, В. Ядов та інші);
- емоційний компонент; охоплює емоційну чуйність, емпатію, чутливість до іншого (В. Абраменкова, А. Кідрон, Е. Щербакова та інші);
- поведінковий компонент; відображає здібності людини до співпраці, спільної діяльності, ініціативність, адекватність у спілкуванні, організаторські здібності тощо (В. Абраменкова, Л. Артемова, Ю. Ємельянов, Е. Щербакова та інші).

Формуванню комунікативної компетентності вихованців позашкільних навчальних закладів у гуртках гуманітарного напрямку проводилось за

навчальною програмою "Мистецтво спілкування", яка дозволяє вихованцям позашкільних навчальних закладів оволодіти знаннями про основні складові процесу комунікації, сприяє підвищенню самооцінки дитини, розвитку її соціальної адаптації, що є необхідним в сучасних умовах.

Отже, розширення інформаційно-комунікативного простору підвищило значення спілкування у соціальній, професійній та інших сферах життєдіяльності. Відповідно, одним із критеріїв ефективності спілкування визначається комунікативна компетентність.

УДК 314.372.43 + 373.66

Борисюк С.О.

м. Ніжин

Панченко О.Г., Хмельва-Токарева О.В.

м. Київ

ОСНОВНІ ЕТАПИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ УЧНІВ З ПРОЯВАМИ ШКІЛЬНОЇ ДЕЗАДАПТАЦІЇ

У результаті проведеного теоретичного аналізу літературних джерел з питань соціально-педагогічного консультування як засобу подолання шкільної дезадаптації учнів загальноосвітніх закладів ми визначили особливості соціально-педагогічної консультативної роботи соціального педагога щодо вирішення проблеми шкільної дезадаптації. Соціально-педагогічне консультування з даної проблеми передбачає кілька етапів, а саме:

Підготовчий етап включає :

- Актуалізацію загальних знань про можливі причини шкільної адаптації (наприклад, недоліки у підготовці дитини до школи; соматична ослабленість дитини; порушення у формуванні рухових та окремих психічних функцій; емоційні розлади; великі перевантаженнями, що викликають розгальмованість та зниження дисципліни тощо);
- Вивчення особистості учня;
- Вивчення загальних характеристик групи школярів як класу або як певної вікової категорії (наприклад, учні 5-а класу певної школи або старшокласники чи молодші школярі).

Отже, найбільш адекватна консультативна технологія вирішення завдань попередження розвитку шкільної дезадаптації у підлітків та старшокласників здійснюється в такій послідовності:

1) соціально-педагогічна характеристика особистісних деформацій підлітка, вияв їх внутрішніх механізмів, визначення рівнів психічних змін, мотиваційно-потребової та ціннісно-сислової сфери;

2) визначення на основі проведеного аналізу конкретних завдань і сфер, де можливі профілактичні, дидактичні, корекційні впливи;

3) знаходження, розробка і апробація тактичних прийомів діагностичних і корекційних методик, оптимальних умов, що сприяють їх реалізації.

Основний етап включає такі позиції:

- Орієнтацію консультативної роботи з учнем на конкретні причини саме його стану шкільної адаптації, а не на загальні характеристики явища дезадаптації;
- У ході індивідуальних консультацій потрібно звернути увагу клієнта (школяра) на зміст його власних переживань, що викликає стійку негативну реакцію. Під час групових зустрічей виробляються спільні правила поведінки (бачити позитивне, оцінювати свої дії, критика у вигляді рекомендацій, конструктивне представлення своєї позиції, пошуки компромісу, утримування від з'ясування стосунків у стані роздратування тощо).

У цілому, консультативна робота соціально педагога з дезадаптованим школярем проводиться у три стадії:

1) мотиваційна (створення високої особистісної зацікавленості в запропонованих консультантом корекційних заняттях);

2) орієнтаційна (формується особистісно прийнятні для конкретного підлітка мотиви "змін", наприклад, індивідуальні установки "на впевненість, успіх, здатність подолати різноманітні труднощі", безконфліктні взаємини з ровесниками, тощо);

3) діяльнісна (розробка для підлітка розгорнутих планів і програм організації майбутньої поведінки в межах певної діяльності – спортивної, творчої, навчальної, трудової, тощо).

Завершальний консультаційний етап. Результати проведеної соціальним педагогом консультативної роботи з дезадаптованими школярами можуть проявлятися впродовж тривалого періоду, тобто не зразу. Таке положення є основною особливістю завершального етапу соціально-педагогічного консультування. На клієнта з проявами шкільної дезадаптації в цей час впливає не тільки проведена консультація, але і перебудова життя в усіх його проявах (якщо вдалося досягнути змін в особистості учня, його ставлення, цінностей, сфери стосунків тощо), впливає час, що також завжди вносить свої корективи у будь-яку ситуацію.

УДК 314.372.43 + 373.66

Букій Т.В.
м. Київ

ДО ПРОБЛЕМИ ВИХОВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ БАГАТОДІТНОЇ РОДИНИ

Формування і розвиток особистості починається від самого моменту її народження. Тому роль сім'ї, яка водночас є і першим вихователем дитини, і

середовищем передачі їй духовного багатства, культурних традицій, практичних умінь і навичок, має непересічне значення.

Сучасна українська сім'я часто не має змоги повною мірою реалізувати власний виховний потенціал. Це пов'язано як з особливостями суспільного виховання, так і з негативними змінами в самій сім'ї: зниженням її інтегрованості, конфліктними стосунками між подружжям, порушенням емоційних зв'язків між батьками і дитиною тощо. Усе це заважає засвоєнню дитиною норм поведінки, моральних позицій, призводить до порушень в особистісному розвитку.

Дослідженням сім'ї, її складу, структури, характеру взаємовідносин займалися Т.Ф. Алексєєнко, Т.М. Титаренко, В.В. Юстицькис, Г. Т. Хоментаскас, В. С. Заслуженюк, А. С. Співаковська, В. С. Семиченко, Т. О. Кулікова, І. Д. Зверєва, С. В. Ковальов, І. М. Трубавіна та ін.

Вперше на зв'язок кількості дітей у сім'ї з якістю виховання звернув увагу А. С. Макаренко. Він був глибоко переконаний, що тільки в сім'ї, де є кілька дітей, батьківське піклування та виховання може мати нормальний розвиваючий характер.

Згідно Закону України "Про охорону дитинства" багатодітна сім'я – це сім'я, в якій подружжя (чоловік та жінка) перебуває у зареєстрованому шлюбі, разом проживає та виховує трьох і більше дітей, у тому числі кожного з подружжя, або один батько (одна мати), який (яка) проживає разом з трьома і більше дітьми та самотійно їх виховує.

До складу багатодітної сім'ї включаються також діти, які навчаються за денною формою навчання у загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих навчальних закладах, - до закінчення навчальних закладів, але не довше, ніж до досягнення ними 23 років.

Багатодітна сім'я виступає сприятливим середовищем для розвитку дітей, для самовдосконалення особистості батьків, для підготовки кожної дитини до майбутнього самотійного сімейного життя, як школа колективізму, що забезпечує реальну можливість постійного спілкування між людьми різної статі, різного віку.

Проте слід зазначити, що багатодітні сім'ї потребують зміцнення виховної функції родини, адже успіх виховання дітей залежить від виховного потенціалу сім'ї, який у свою чергу тісно пов'язаний з матеріально-побутовими умовами, структурою сім'ї, взаємостосунками, які складаються між усіма членами родини, рівнем педагогічної культури батьків тощо.

Дослідна робота дозволила нам визначити наступні фактори негативного впливу соціально-економічних процесів на можливості реалізації виховної функції сучасної багатодітної сім'ї: обмеження матеріальних умов повноцінного функціонування сім'ї; погіршення загального стану здоров'я населення; звуження кола і змісту сімейного спілкування; деформація сімейних цінностей і зміни ієрархії цінностей суспільства; переоцінка досвіду родинного виховання дітей; загострення міжпоколінних стосунків; підвищення рівня агресії і зростання культу сили у

суспільстві; поширення негативних явищ, шкідливих звичок і асоціальних форм поведінки; низький рівень педагогічної культури батьків.

Таким чином, виховний потенціал багатодітної родини – це система внутрішніх можливостей сім'ї, обумовлених її структурою, системою емоційно-вольових відносин батьків і дітей та родини із соціумом. Соціальному педагогу необхідно знати як позитивні виховні можливості, так і потенційні ризики виховання дітей у сучасній багатодітній родині. Це допоможе йому на професійному рівні визначати шляхи надання допомоги багатодітним сім'ям у розв'язанні та попередженні цілої низки соціально-педагогічних проблем.

УДК 37.03 – 057.874

*Булавенко С.Д.
м.Ніжин*

КОНЦЕПЦІЯ МОДЕЛІ ОСВІТНЬО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ ЯК УМОВИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО АКТИВНОЇ ТА ПРОФЕСІЙНО ЗОРІЄНТОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ

В основу Концепції створення освітньо-інформаційного простору Ніжинської гімназії № 3 Ніжинської міської ради Чернігівської області покладено програму проведення дослідно-експериментальної роботи всеукраїнського рівня за темою "Створення освітньо-інформаційного простору для формування соціально активної та професійно зорієнтованої особистості" на 2012-2019 роки.

Концептуальне моделювання освітньо-інформаційного простору Ніжинської гімназії № 3 зумовлено інноваційною освітньою потребою регіону забезпечити: якісне оновлення методології, змісту і технологій розвитку готовності учнівської молоді до сприйняття соціальних, політичних та ринково-економічних процесів нашого суспільства; реалій ринку праці та працевлаштування; активної громадянської позиції в усіх сферах життєдіяльності.

Сьогодні існує протиріччя між динамікою економічного розвитку країни, що висуває вимоги системної організації процесу економічного навчання та виховання підростаючого покоління і сформованою практикою навчально-виховного процесу; між реальним рівнем методології формування економічної культури та вимогами соціально-економічних реалій суспільного устрою України до сформованої соціально активної та професійно зорієнтованої особистості; між зростаючим обсягом інформації та обмеженими можливостями особистості до сприйняття і засвоєння цієї інформації.

Метою Концепції є розробка та обґрунтування організаційно-функціональної структури, змістового наповнення, кадрового та управлінського забезпечення моделі освітньо-інформаційного простору як

умови формування соціально активної та професійно зорієнтованої особистості.

Провідними ідеями моделі освітньо-інформаційного простору гімназії є: гуманізація освіти; врахування традицій української педагогіки; соціалізація; нероздільність навчання і виховання; формування цілісної і розвиненої особистості, яка має активну громадянську позицію та вільно орієнтується в економічному просторі; профорієнтаційна зорієнтованість навчально-виховного процесу. Концепція враховує потреби сучасного українського суспільства, умови його інтеграції в європейське і світове співтовариство, соціальне замовлення в період оновлення та спрямована на формування у дитини активної громадянської позиції, патріотизму, духовності, вміння орієнтуватись на ринку праці, культури особистості і розвиток креативного мислення й охоплює всі сфери життя дитини у навчальному закладі, весь навчально-виховний процес, де в центрі уваги стоїть особистість учня з її інтелектуальним, фізичним і творчим потенціалом, нероздільність навчання, виховання та профорієнтаційної роботи, що полягає в їх органічному поєднанні, формуванню цілісної та розвиненої особистості.

Зміст функціонування моделі освітньо-інформаційного простору як умови формування соціально активної та професійно зорієнтованої особистості полягає в організації та забезпеченні процесу формування і впливу сприятливого освітньо-інформаційного середовища на становлення гімназиста з активною громадянською позицією, соціально адаптованого та професійно зорієнтованого шляхом неперервного розвитку учня в багатомірному закладі освіти.

У процесі моделювання освітньо-інформаційного середовища гімназії розроблено та визначено змістові блоки технології формування соціально активної та професійно зорієнтованої особистості.

Концепцією передбачено проводити експериментальні дослідження гімназійних досягнень учнів; волонтерський рух; ефективність нової форми учнівського самоврядування – учнівський менеджмент; проблем особистості, що пов'язані з вибором виду діяльності та успішним працевлаштуванням; аналітичне обґрунтування результатів дослідження.

УДК 37.035

*Бурдаш М.В.
м. Хмельницький*

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Закономірний взаємозв'язок між економічними змінами у суспільстві та змінами у свідомості громадян виводить на перший план соціально-педагогічних досліджень проблему формування соціально-економічної компетентності особистості взагалі та студента – зокрема. Молоде покоління перебуває в нових,

нестабільних економічних умовах, а тому повинно діяти згідно нових обстав і вимог життя. Вчені О.Беляєв, М. Діба, В. Кириленко, О. Реброва та інші зазначають, що певні локальні соціально-економічні перетворення, становлення нової економічної системи потребують сформованих знань та навичок соціально-економічної компетентності, відповідної поведінки.

Актуальність теми посилює і той факт, що на сьогоднішній день зменшуються фінансування бюджетної сфери, оскільки на функціонування бюджетних організацій, в яких переважно будуть працювати майбутні фахівці соціальної роботи, негативний вплив мають такі чинники, як незадовільний стан фінансування, брак капітальних видатків для оновлення матеріально-технічної бази бюджетних закладів, обмеженість джерел формування фінансових ресурсів та жорстка регламентація напрямків їх використання. Вирішення зазначених проблем значною мірою буде залежати від соціально-економічної компетентності майбутніх фахівців соціальної роботи.

В теоретичних дослідженнях соціально-економічну компетентність визначено як явище суб'єктивного порядку, безпосередньо пов'язане з економічним життям суспільства як його органічна частина, як процес відтворення людською свідомістю у визначеній логічній послідовності суспільних взаємин із відповідними їм соціально-економічними законами, як процес осмислення і засвоєння людьми нагромаджених суспільством економічних знань (В. Дивак,); результатом якого є уміння знаходити оптимальні для зростання ефективності окремої організації варіантів розвитку, оволодіння найновішими технологіями та методиками, орієнтації на раціональне використання ресурсів організації в цілому та кожної окремої особистості тощо (Н. Кузьміна). Але практика показує, що соціально-економічна компетентність - не стільки пізнання та рефлексія економічної дійсності, а вибудовування стратегії її оптимізації та перетворення, адаптації до мінливих економічних життєвих реалій на основі загальнолюдських цінностей (Т. Алексеєнко, І. Зверєва, В. Москаленко). Отже, соціально-економічна компетентність – це інтегральна якість особистості, що передбачає знання та навички, компетентну поведінку в нових соціокультурних та економічних умовах, вміння вирішувати життєві завдання найбільш гуманним та економічним шляхом.

Хоча окремі навички соціально-економічної компетентності властиві кожному суб'єкту суспільних процесів та життєдіяльності в певному соціокультурному просторі, але на рівні індивідуальної свідомості воно є продуктом соціальним, оскільки кожна людина входить в систему певних суспільно-економічних взаємин, що виникають в навчальному та професійному середовищі. Таким чином, формування соціально-економічної компетентності майбутніх фахівців соціальної роботи зумовлені двома важливими чинниками: на макрорівні – економічною стратегією та соціальною політикою держави; на мікрорівні – соціально-економічними взаємовідносинами у повсякденному житті та навчально-виховним середовищем вищого навчального закладу.

На підставі цього, актуалізуємо тезу про те, що в нових економічних умовах формування соціально-економічної компетентності кожного члена суспільства, як фахівців так і студентів є однією з провідних задач педагогічної науки і практики, оскільки, з одного боку, це є необхідною умовою для тверезої оцінки особистого економічного становища та початку ефективних дій, спрямованих на його покращення; з другого боку, як суспільне явище, може бути рушійною силою для подолання результатів економічної кризи українського суспільства в цілому.

УДК 37.013.42

Віецька М.І.
м. Ніжин

ДО ПРОБЛЕМИ ПРО ОСОБИСТІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ, ЯК РЕСУРСИ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ СПІВРОБІТНИКІВ ОСВІТНЬОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

Наразі вимоги до особистості педагога, його ролі в освітньому процесі значно підвищилися: як із боку батьків, так із боку адміністрації шкільного навчального закладу. Це стосується творчого підходу до роботи, новаторства і значно підвищує стресогенність діяльності педагогів, що в результаті позначається на її ефективності. Тому дослідження проблеми збереження психологічного здоров'я та благополуччя педагогів на сьогодні набуває особливо важливого значення.

У працях вітчизняних і зарубіжних учених І. Дубровіна, В. Слободчикова, А. Шувалова, Л. Дьоміна, І. Ральникова, психологічне здоров'я визначається як один із рівнів "професійного благополуччя" яке віддзеркалює внутрішню цілісність, самовизначеність людини, її гармонію зі своїм внутрішнім "Я". Вважається, що психологічне здоров'я - це прояв активності особистості у творчій цілеспрямованій соціальній діяльності. Визначається вона як гнучкість і ефективність у нових умовах і потенційно небезпечних ситуаціях, а також здатність надавати подіям бажаного напрямку (Соколовський С. І., 2009).

Завдяки діяльності провідних спеціалістів визначено, що на психологічне здоров'я людини впливає величезна кількість факторів, серед яких: самопізнання як аналіз себе, саморозуміння і прийняття себе, уміння жити сьогоднішнім, наявність усвідомлено вибудованої ієрархії цінностей, здатність до розуміння слухання і прийняття інших і багато інших важливих факторів. З огляду на те, що працівникам освітніх організацій в процесі виконання своєї роботи досить часто доводиться діяти в психологічно складних умовах, необхідним є дослідження всіх можливих ресурсів, що позитивно позначаються на їх психологічному здоров'ї.

Окрім вищезазначених факторів, важливо згадати і про особистісні характеристики людини, наявність яких також сприяє становленню її

психологічного благополуччя. Серед них варто виділити: життестійкість, стресостійкість та copingstrategies. Вплив даних характеристик на сприйняття особистістю оточуючого середовища та свого місця в ньому, попри свою значущість, й досі залишається мало досліджуваним в науковій літературі, а тому потребує більш детального розгляду.

Уперше поняття життестійкості(англ. – hardiness) сформулював С.Кобейса та С.Мадді. Вони відзначають, що життестійкість являє собою систему переконань, що сформувалися в людини, про самого себе, про навколишній світ і взаємини з ним. Система переконань утворює особливий профіль стійкої особистості, що містить у собі три компоненти: 1) відданість (залученість), 2) контроль, і 3) виклик (прийняття ризику, готовність ризикувати) (Зотова Л. М., 2009). По при відносно незалежність цих складових, лише уміле їх поєднання надає можливість людині активно й гнучко діяти в ситуації стресу й труднощів, а недостатній розвиток контролю переживається людиною як почуття безпорадності та залежності від інших людей.

Близьким за значенням але відмінним за структурою є поняття стресостійкості. В психологічній науці воно розуміється як складна інтегральна властивість особистості взаємопов'язана з системою елементів, представлених комплексом інтелектуальних, когнітивних, емоційних і особистісних якостей, які забезпечують індивідові можливість переносити значні розумові, фізичні, вольові та емоційні навантаження, зберігаючи ефективність функціонування у стресогенній ситуації (Білова М. Є., 2007). Досягнення високого рівня стресостійкості можливе лише за поєднання відповідних когнітивно-інтелектуальних властивостей особистості, до яких належать: гнучкість та абстрактність мислення, полenezалежність, розвинені перцептивні здібності, емоційна стійкість, середній рівень особистісної тривожності та агресивності і внутрішній локус контролю (Бондар А.Я., Макаренко Н.Г., 2013).

Для того щоб справитися з стресовими ситуаціями на протязі свого життя людина напрацьовує так звану копінг-стратегію – систему дій спрямовану на зменшення негативного впливу стресу. Поняття копінгів вперше було введено Р.Лазарусом і С.Фолкманом в рамках транзактної моделі стресу. Відповідно до цієї моделі, стрес і пережиті емоції є результатом взаємодії навколишніх процесів і людини. (Рассказова Є. І. Гордєєва Т. О., 2011). Серед великої кількості різноманітних варіантів допінг-поведінки найбільш дієвими є: віра, пошук підтримки, раціональні дії, вираз почуттів, саморозвиток в результаті стресу, гумор, пошук підтримки. На противагу їм негативний вплив мають самозвинувачення, ворожість та нерішучість.

Отже зазначені особистісні характеристики можуть бути важливими ресурсами психологічного благополуччя працівників освітніх організацій, адже всі вони разом знижують уразливість людини до переживань та стресу, сприяють оптимальному переживанню різноманітних ситуацій тривоги та збільшують активність людини в напрямку подолання цієї тривоги. Але на разі необхідним є одержання більш детальної інформації про їх механізм дії на психологічне здоров'я працівників освіти.

КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ СТУДЕНТСЬКОГО АКТИВУ

Одним з основних аспектів розвитку та соціалізації молоді в університетському середовищі є участь у діяльності студентського активу. Ступінь ефективності студентського активу та можливість працювати на користь університету переважно залежить від рівня розвитку лідерського потенціалу студентів, задіяних у його діяльності. Крім того, розвиток лідерського потенціалу сприяє успішній самореалізації та підвищує майбутні перспективи молодого людини. Саме тому дослідження лідерського потенціалу студентського активу є актуальною проблемою сучасної соціально-педагогічної науки, яке, поряд із теоретичним аналізом, акцентує увагу на методології та діагностиці динаміки і закономірностей його розвитку.

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив недостатність вивчення закономірностей процесу формування соціально-важливих лідерських якостей, потребу у розробці діагностичного інструментарію та критеріальної бази визначення рівня розвитку лідерського потенціалу студентського активу в університетському середовищі.

Під критерієм ми розуміємо ознаку, на основі якої робиться оцінка, визначення або класифікація чого-небудь; мірило судження та оцінки, основна ознака, за якою одне рішення обирається із багатьох можливих. У нашому дослідженні критерії лідерського потенціалу – це теоретично розроблені ознаки рівня розвитку соціально-значущих лідерських рис особистості в діяльності студентського активу.

На підставі аналізу психолого-педагогічних досліджень, враховуючи специфіку наукового пошуку, ми виокремили наступні критерії для діагностування розвитку лідерського потенціалу студентського активу: когнітивний (допомагає виявити рівень лідерських знань студента); мотиваційно-ціннісний (сприяє визначенню рівня соціально-значущих прагнень та внутрішню потребу в удосконаленні лідерського потенціалу); практико-орієнтований (допомагає з'ясувати рівень розвитку конкретних лідерських якостей, умінь та компетентностей молодого людини).

Зазначимо, що виокремлення комплексу критеріїв у даній інтерпретації не є випадковим. Наш вибір ґрунтується на представленні феномену "лідерський потенціал особистості" у соціально-педагогічному аспекті, який включає такі раніше визначені нами складові: знання, особистісні якості, здібності, компетентність, прагнення та цінності. Також обрані критерії базуються на теоріях ціннісного лідерства, які пізніше трансформувались у так зване лідерство-служіння, згідно з якими, лідер, це, перш за все, слуга, що хоче бути корисним суспільству і ставить інтереси спільноти вище своїх власних.

Для об'єктивності визначення реального стану розвитку лідерського потенціалу учасників студентського активу ми виокремили сутнісні компоненти, а саме - показники кожного з критеріїв – емпіричні індикатори, якісні характеристики обраних критеріїв досліджуваного об'єкта.

Отже, базуючись на теоретико-методичному аналізі ми розробили критерії розвитку лідерського потенціалу студентського активу та визначили показники їх прояву.

Когнітивний критерій характеризується такими показниками як: знання про лідерство; знання про лідерські якості; розуміння ролі студентського активу у лідерстві-служінні. Мотиваційно-ціннісний критерій складає сукупність показників: усвідомлення лідерства як цінності; мотивація служіння; налаштування на позитивний результат. Індикаторами практико-орієнтованого критерію є: лідерська компетентність; вміння командної взаємодії; здатність генерувати нові ідеї.

На нашу думку, використання комплексу означених критеріїв у практичному дослідженні дозволить досягти єдності в оцінці рівнів розвитку лідерського потенціалу студентського активу та створити й підібрати ефективні методики їхньої діагностики.

УДК:399.34

Волощук І.П.
м. Київ

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ВНЗ: КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД

Перехід сучасної освіти, зорієнтованої на результат – це спроба трансформувати традиційну систему навчання в систему, яка задовольняє сучасні потреби ринку праці, шляхом підготовки компетентних фахівців. Така підготовка передбачає, чітке усвідомлення суб'єктами навчально - виховного процесу вишу, які компетентності потрібно сформувати у студентів щоб дати їм можливість ефективно використовувати свої знання та вміння на практиці на конкретному робочому місці.

Зазначимо, що процес навчання професійним дисциплінам у вишах базується на закономірностях компетентісного підходу (Competence-based approach), який передбачає сформованість у студентів конкретних компетентностей у процесі вивчення дисциплін (кредитних модулів) курсу. Крім того студент має сам вибирати, які компетентності він бажає у собі сформувати, для майбутньої професійної діяльності, тобто виникає інструмент для усвідомленого формування індивідуальних цілей навчання. Звідси витікає, що методологічним орієнтиром такого цільового навчання є так само компетентісний підхід: сутність якого полягає у формуванні компетентностей, які забезпечують фахівцю успішну професійну діяльність. Спираючись на систему європейської вищої освіти результати навчання розуміються як:

- те що випускник має знати, розуміти та здатен продемонструвати;
- відносяться до певного модуля чи всієї програми в цілому;
- ті, які можна виміряти в кредитах де вказуються години, необхідні для їх вивчення;
- вираженні в компетентностях;
- ті, які відносяться до дескрипторів рівнів та систем кваліфікацій.

Інтегруючись в Європейській простір освітня парадигма України передбачає зосередитись на положенні про те, що основними результатами діяльності ВНЗ має стати не система знань, вмінь та навичок сама по собі, а сформованість сукупності (реєстри) ключових компетентностей спеціаліста в певній професійній сфері, причому сукупність компетентностей спеціаліста певної галузі визначається державними класифікаторами професій. Реєстр компетентностей може бути використаний як при проектуванні навчальних програм, що дасть змогу студентам усвідомлено та індивідуально вибрати навчальні програми, так і для побудови і реалізації програм і процедур сертифікації спеціаліста. Звідси виникає необхідність розглядати професійну підготовку студентів вишу з позицій компетентнісного підходу, який нами вважається способом досягнення нової якості освіти.

За проектом Tuning Європейської комісії компетентність це динамічна комбінація знань, розуміння, умінь, цінностей, особистісних якостей, що описують результати навчання за навчальною програмою.

Компетентності покладено в основу кваліфікації випускника. До ключових відносяться вміння вчитись, спілкуватись різними мовами, математична та базова компетенція в галузі природознавства та техніки, інформаційно-комунікативна, соціальна, загальнокультурна, до предметних (галузевих) – комунікативна, літературна, мистецтвознавча, естетична, наукова, проектно-технологічна, інформаційно-комунікативна, історична, тощо. Ключовим завданням для створень навчальних і робочих планів різних рівнів підготовки студентів вишу, а також при розробці навчальних програм дисциплін (кредитних модулів) є визначення ключових компетентностей, які необхідно сформувати у студентів в процесі викладання курсів для їх успішної професійної діяльності.

УДК 376.2

*Гармаш Д.І.
м. Ніжин*

ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ОБМЕЖЕНИМИ ФУНКЦІОНАЛЬНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

Проблема людей з обмеженими можливостями є соціальним явищем, уникнути якого не може жодне суспільство. Сьогодні у всьому світі майже кожна десята людина зазнає тих чи інших обмежень, з них майже 470 млн. людей працездатного віку. Ці дані засвідчують масштабність та глобальний

характер проблеми людей з особливими потребами. Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для людей з особливими потребами проголошують, що кожна людина та її потреби важливі для суспільства.

Кожна дитина по-своєму унікальна і потреби кожної дитини специфічні. Кожна дитина становить незмірну цінність для своїх батьків і родичів, а всі діти разом – неоціненний скарб суспільства, запоруку його майбутньої долі. Ці твердження мають універсальне значення у всіх суспільствах і культурах. Однак, ми часто свідомо чи несвідомо обмежуємо думки і дії тими сферами, які не тривожать нашу свідомість безвихіддю і не блокують діяльність безпорадністю.

Дана проблема стала об'єктом дослідження науковців різних галузей психолого-педагогічних наук – психології, педагогіки, соціальної педагогіки та соціальної роботи, об'єктом державної, регіональної соціальної політики України. Зокрема, Л.Виготський досліджував особливості аномального розвитку дітей, життєтворчий потенціал реабілітаційної педагогіки розглядав І.Єрмаков, особливості соціально-педагогічної роботи з дітьми з особливими потребами досліджували І.Зверева, А.Капська, В.Слюсаренко та ін..

Так, на практиці процес інтеграції дітей з особливими потребами в суспільство набирає суто індивідуальних характеристик притаманних для соціальних установ такого спрямування. Наприклад, кожного року в приміщенні Ніжинського дитячого будинку-інтернату відбувається Благодійний вечір допомоги людям з інвалідністю, за сприянням благодійних фондів (зокрема фонду Світлани Лукач допомоги людям з інвалідністю), Чернігівської обласної державної адміністрації та Чернігівської облради, директора Департаменту соціального захисту населення Юрченко Л.М.

Вихованці будинку-інтернату (а їх 104 на сьогодні) проживають і потребують особливої турботи й догляду, уваги та любові в умовах дитячого будинку-інтернату. **Метою** проведення такого заходу було не тільки зібрання коштів на придбання реабілітаційного обладнання – вуличних тренажерів для вихованців інтернату, але за таких заходів вдається досягти набагато кращих результатів, коли в реабілітаційному процесі беруть участь батьки і фахівці, гості й друзі, які стають партнерами і разом вирішують поставлені задачі.

Для даної мети було обрано таку форму роботи як "Благодійний вечір допомоги", складовими якого стали – ярмарок-продаж виробів виготовлених підопічними, святкові концертні номери, виставка творчих робіт підопічних, музичний інформаційний колаж з фото вихованців, екскурсія проведена самими вихованцями НДБІ.

Так, вихованці під керівництвом своїх вихователів організували ярмарок-продаж виробів виготовлених в лікувально-трудої майстерні. Гості вечора мали можливість ознайомитись з виставками малюнків та творчих робіт вихованців всіх профілів інтернату. Вечір був пронизаний концертними номерами самих вихованців НДБІ та запрошеними гостями, зокрема художні колективи Школи мистецтв міста та студентів

Агротехнічного інституту. Залюбки слухали присутні чудові пісні українського співака Едуарда Приступи.

Екскурсія дитячим будинком-інтернатом була проведена самими вихованцями, що надала їм можливість зняття міжособистісних чи культурних бар'єрів, зменшення соціальної дистанції між соціумом та вихованцем.

Отже, такого роду заходи необхідні не тільки з метою зібрання коштів на придбання реабілітаційного обладнання для вихованців інтернату, але я для успішної адаптації вихованців до умов оточуючого їх соціального середовища.

УДК 37.013.42: 343.226

*Герасименко Л.В.
м. Ніжин*

ВИВЧЕННЯ ПРОЯВУ НАСИЛЛЯ В УМОВАХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ М. ПРИЛУКИ

Проблема насильства була й залишається складною для дослідження, а отже й для визначення шляхів запобігання цьому явищу. Розробку соціально-педагогічних аспектів вирішення згаданої проблеми здійснювали Ю.Антонян, П.Блонський, Л.Волинець, Ф.Думко, А.Капська, В.Караковський, В.Ковальов, Г.Лактіонова, В.Оржеховська, П.Пономаренко, В.Сатиров, С.Тадіян, Т.Федорченко, В.Фуркало, Н.Щербак.

Сьогодні загалом на обліку в міліції перебувають 14,5 тисяч неповнолітніх. Проте це різні напрямки правопорушень. Окремої статистики хуліганства у школі немає. На облік в міліції дитину ставлять після 2-го правопорушення.

В рамках підготовки даного питання серед учнів 9-х класів Прилуцької гімназії №5 імені В.А.Затолокіна було проведено спостереження, індивідуальні бесіди, анкета "Виявлення жорстокого поводження з дітьми", тест на виявлення рівня гуманності взаємовідносин батьків з дітьми. Ми охопили 56 учнів у двох класах 9-А та 9-Б. За результатами проведення такого опитування нами було взято участь у проведенні анкетування серед ЗНЗ міста Прилуки "Подолання насильства в учнівському середовищі" та у роботі семінару "Захист та підтримка прав дитини" в рамках роботи ЗНЗ по дотриманню вимог законодавства щодо забезпечення захисту дітей від будь-яких форм фізичного або психічного насильства.

Перед собою ми **ставили мету**: практично вивчити ситуацію насильства і нехтування головними правами дитини; визначити, як школярі розуміють поняття насильства; чи зазнавали вони насильства; чи чинили насильство над іншими.

Для реалізації мети передбачалося розв'язання таких **завдань**:

1. Визначити рівень обізнаності щодо проблеми насильства серед учнів.

2. Розробити методичні рекомендації соціальним педагогам щодо організації соціально-педагогічної профілактики шкільного насильства.

Для реалізації мети та завдань дослідження були використані наступні методи: анкетування, бесіди та спостереження.

За результатами спостереження за діяльністю, навчальним процесом дітей, їх поведінкою на перервах, дійшли наступних висновків: ми констатували про наявність прояву різних бурхливих емоцій (не завжди позитивних) одних дітей стосовно інших дітей, предметів оточуючого середовища (рослин, дерев, начальних предметів); діти можуть проявляти агресію проти інших у формі відбирання особистих предметів, образливих слів, лайка, суперечки, конфлікти, без необхідності рвуть рослини, розкидають сміття тощо. Наступним кроком дослідження проблеми була бесіда із класними керівниками та вчителями про їх учнів індивідуально. Вони дали характеристику учнів, розповіли про їх сім'ї.

Отже, виходячи з поставлених завдань ми дійшли наступних висновків, що і жертва, й ті, хто вчиняє насильство, потребують допомоги та втручання для припинення такої поведінки. У школах необхідно обговорювати тему насильства, а не замовчувати, адже душевно і фізично страждають діти.

Завдання загальноосвітньої школи створити таку атмосферу підтримки та позитивних взаємин між усіма учасниками навчально-виховного процесу, в якій агресивність і знущання будуть неприйнятними.

Однією з можливих форм роботи, спрямованої на профілактику насильства у навчальному закладі, може бути **шкільна медіація** – вирішення конфліктних ситуацій примиренням сторін через знаходження оптимального варіанта подолання проблеми, що задовольняє обидві сторони, за взаємного бажання сторін знайти вихід із ситуації (Шкільна служба "Порозуміння", шкільна служба розв'язання конфліктів тощо).

УДК 37.013.42

*Глушак І.М.
м. Ніжин*

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ ДО ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність і доцільність дослідження. Кардинальні зміни соціально-економічної політики країни викликали необхідність реформування освітньої галузі. Особлива увага у процесах реформ приділяється проблемі забезпечення якості загальноосвітніх закладів. Створення рівних можливостей для дітей і молоді у здобутті якісної освіти певною мірою залежить від стратегії управління сферою освіти на регіональному рівні та підготовки нової генерації керівників загальноосвітніх навчальних закладів. Водночас, за роки незалежності в освіті України недостатня увага приділялася розробці нових моделей і методів управління освітою, зокрема її

якістю. Сучасна система управління освітою ще повільно реагує на суттєві зміни функціональних обов'язків та основних завдань керівників загальноосвітніх навчальних закладів, підвищення попиту суспільства на якісну освіту. Тому основним соціальним орієнтиром у процесі управління якістю освіти є спрямованість на демократизацію процедури призначення керівників навчальних закладів, виховання лідерів в освіті.

Аналіз якості освіти показав, що у більшості випадків її недостатній рівень зумовлений некомпетентністю управлінської діяльності керівників, недостатнім рівнем професійної готовності керівників до управління загальноосвітніми навчальними закладами, відсутністю системи відбору освітян, потенційно здатних до управлінської діяльності, їхньої підготовки до забезпечення якості освіти.

У психолого-педагогічній літературі завжди приділялася належна увага проблемі управління освітою. В працях українських та зарубіжних вчених наголошується роль провідних положень наукового менеджменту в розвитку теорії та практики управління навчальними закладами та педагогічними системами. При цьому особлива увага надається гуманістичному, людино-(дитино-)центристському підходові в управлінні загальноосвітніми закладами (І.А.Зязюн, Ю.А.Конаржевський, В.Г.Кремень, О.Я.Савченко, Т.І.Шамова, Е.А.Ямбург та ін.); необхідності професійної підготовки управлінців нової генерації (В.І.Луговий, Н.Г.Ничкало та ін.); ролі та значенню творчого потенціалу особистості керівника у забезпеченні якості освіти (Л.П.Одерій, С.О.Сисоєва та ін.); необхідності використання творчої діяльності до управління та розвитком закладів (В.С.Лазарєв, В.І.Маслов, А.М.Моїсеєв, М.М.Поташник та ін.). Широкий міждисциплінарний діапазон проблем "управління якістю освіти" та "професійна готовність керівника" зумовили потребу в аналізі наукових праць відомих теоретиків наукового менеджменту М.Альберта, М.Вебера, М.Вудкока, М.Мескона, Т.Пітерса, С.Н.Паркінсона, А.Файоля, Ф.Тейлора, П.Уотермана, М.Хедоурі, Л.Якоккі та ін., в яких аналізується ефективно керівництво та обґрунтовується залежність між "якістю" та рівнем підготовки керівників, які її забезпечують.

У міжнародній практиці склався певний досвід підготовки управлінців (менеджерів) для освіти. Водночас, ідея необхідності цільового відбору і підготовки освітян на посаду керівників, незважаючи на її важливість, за роки української держави не знайшла відповідного наукового обґрунтування і практичної реалізації. В результаті процесу гуманізації, гуманітаризації, демократизації в реальному освітянському середовищі нерідко супроводжуються негативними тенденціями. Відродження принципів самоврядування, підвищення рівня автономності та відповідальності навчальних закладів, потреба в оволодінні сучасними інформаційними технологіями та новими фінансово-економічними механізмами управління засвідчили неадекватність професійної готовності значної частини керівників загальноосвітніх закладів до роботи у нових соціально-економічних умовах.

Необхідність у керівниках нової генерації, здатних забезпечувати якість освіти, особливо очевидна в специфічних умовах мегаполіса. Ця потреба посилюється потенційними можливостями великого міста як наукового і культурного центру, зокрема, здатністю регіонального управління освіти і науки взяти на себе функції науково-методичної підготовки сучасного керівника до управлінської діяльності у нових умовах.

УДК 377.8.091

*Головкова М.М.
м. Мелітополь*

ЄДНІСТЬ ТЕОРЕТИЧНОЇ ТА ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ

Здійснюване на сучасному етапі введення багаторівневої системи педагогічної освіти у зв'язку з інтеграцією в європейський освітній простір можливе лише за умови збереження національних досягнень та історичних традицій в питаннях підготовки педагогічних кадрів. Дослідження минулого дає можливість передбачити основні тенденції розвитку в майбутньому, що повною мірою відноситься і до питань освіти. Провідні українські вчені: І. Бех, А. Бойко, В. Вихрущ, С. Золотухіна, В. Євдокимов, В. Луговий, Л. Нечепоренко, Н. Ничкало, Н. Побірченко, І. Прокопенко, О. Савченко, Б. Ступарик, О. Сухомлинська, М. Ярмаченко та інші, намагаються вибудувати цілісну історію розвитку педагогічної думки в Україні, осмислити її національні особливості й досягнення, переконливо довести величезне значення діячів минулого для втілення й розвитку національної системи освіти. Звернення до витоків педагогічної освіти дозволяє адекватно оцінити і зрозуміти сенс його сучасних завдань, визначити напрямки шляхів його вдосконалення. Для цілісної картини історичного досвіду в підготовці педагогічних кадрів важливе розуміння того, як це питання вирішувалося в другій половині XIX початку XX століть, в період глибоких перетворень в різних сферах суспільства. Відомі вчені другої половини XIX початку XX століть, П. Каптерев, М. Корф, Д. Семенов, В. Вахтеров, Д. Тихоміров, С.Миропольський, у своїх працях обґрунтовували необхідність науково - практичної підготовки вчителя, розглядаючи її як єдність трьох основних напрямів: загальноосвітнього, загальнопедагогічного та практичного. Проблему підготовки вчителя аналізували педагоги і громадські діячі досліджуваного періоду: В.Водовозов, Д. Тихоміров, В. Чарнолуський, М.Чехов, Г. Фальборк. Окремі аспекти підготовки народного вчителя висвітлювалися на сторінках педагогічних журналів "Російський вчитель", "Російська школа", "Вісник виховання" та інших. Педагоги вважали необхідною спеціальну підготовку майбутнього вчителя до професійної діяльності. Пред'являючи до майбутнього фахівця досить високі вимоги

(творчий рівень викладання, знання особистості учнів, наявність власних підручників, прийомів, методів, рекомендацій тощо) вбачали доцільним гармонічне поєднання спеціальної та загальноосвітньої його підготовки. Педагогіка, як навчальний предмет, за переконанням вчених, повинна займати значне місце в підготовці вчителя. Підготовка передбачала теоретичні заняття: відвідування лекцій з курсу педагогіки і дидактики, самостійну роботу з педагогічної літературою, рішення різноманітних завдань, питань психолого-педагогічного характеру.

Слід зазначити, що у другій половині XIX століття постало питання не тільки про теоретичну підготовку вчителів народних шкіл, а й про практичну, виокремлюючи провідну роль у цій підготовці педагогічній практиці. К. Ушинський, говорячи про навчальну сторону педагогічної практики, радив включати в практичну підготовку майбутніх вчителів пробні уроки, які сприяли б виробленню у вихованців необхідних професійних умінь, навичок, оволодінню таємницями педагогічної майстерності. В.Водовозов, Д.Семенов, М.Корф, С.Міропольський, М.Демков та інші вбачали в педагогічній практиці одну з необхідних форм ефективної підготовки вчительських кадрів, вважаючи її основою загальної підготовки вчителя народної школи. Педагогічна практика дозволяла виявити здібності семінаристів, їх професійні знання, вміння, навички, вчила аналізувати і обирати підручники та методичну літературу до них. Крім того, підготовка до уроку передбачала наявність глибоких загальноосвітніх знань з предмета.

Аналіз теорії і практики вітчизняної педагогічної освіти дозволяє розглянути процес формування професіоналізму майбутніх педагогів в освітніх закладах України XIX – початку XX століття. Доведено, що педагогічна практика повинна бути завершальною інтеграційною ланкою професійної та практичної підготовки вчителя.

УДК 37.013.42: 331. 556.46

*Гордієнко Н.В.
м. Дрогобич*

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ З БАТЬКІВСЬКОЮ ГРОМАДСЬКІСТЮ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

Однією з важливих складових професійної підготовки соціальних педагогів виступає їх підготовка до роботи як із сім'єю в цілому, так і з батьківською громадськістю зокрема. Актуальність даної ланки професійної діяльності фахівців соціально-педагогічної сфери зумовлена передусім тим, що фундаментальні зміни політичних, економічних, соціальних умов життєдіяльності громадян України за роки незалежності разом із значним позитивом призвели водночас до серйозних матеріальних, господарсько-побутових, психолого-педагогічних, правових труднощів, що спонукало

загострення багатьох протиріч у сім'ї, особливо відбилося на становищі дітей та особливостях їх виховання. Сьогодні ми вимушені констатувати, що сім'я як соціальний інститут перебуває у стані кризи, що, безумовно, негативно позначається на виконанні нею основних функцій її життєдіяльності. Складність проблеми загострюється й тим, що від негараздів сім'ї потерпають передусім діти. Найкращим способом допомоги дітям є допомога їхнім першим і головним вихователям – батькам передусім шляхом підвищення їх психолого-педагогічної компетентності.

Вивчення досвіду роботи з батьками школярів у діяльності соціальних педагогів та вчителів, аналіз наукових праць з означеної проблеми дозволяють стверджувати про необхідність удосконалення даної ланки соціально-педагогічної роботи, приведення її змісту, форм та методів у відповідність з вимогами сьогодення, які передбачають цілеспрямовану роботу фахівців з усіма батьками школярів без винятку. Адже поширення негативних явищ в дитячому та молодіжному середовищі, надмірна лібералізація статевої моралі, зняття табу на будь-які прояви сексуальної активності людей у поєднанні з недосконалістю системи статевої просвіти підростаючого покоління та низьким рівнем культури суспільства у цілому – усе це містить у собі серйозні небезпеки для фізичного, психічного і морального здоров'я підростаючого покоління.

Серед головних завдань педагогічної просвіти батьків на сучасному етапі особливо важливими є такі, як формування їхньої батьківської компетентності, впевненості у своїх силах, допомога батькам у пошуці необхідної інформації з питань розвитку і виховання дитини та допомога щодо формування у дітей життєвих умінь і навичок; покращення стосунків на усіх рівнях складної сімейної системи. Окреслені завдання роботи соціального педагога по організації просвіти батьківської громадськості та реальні умови життєдіяльності сучасної української сім'ї й сімейного виховання, дозволяють виокремити два основних аспекти у роботі соціального педагога з батьками: 1) попередження проявів неблагополуччя у сім'ї, помилок у сімейному вихованні і, як наслідок, деформацій у соціалізації дітей; 2) соціально-педагогічна допомога щодо подолання помилок у вихованні дітей, проявів неблагополуччя у сім'ї.

З огляду на зазначене, у процесі фахової підготовки майбутніх соціальних педагогів важливо диференціювати зміст роботи з батьківською громадськістю у залежності від мети та характеру об'єкту соціально-педагогічного впливу. При цьому студенти повинні набути умінь і навичок не тільки аналізувати "проблемне поле" конкретної сім'ї та середовища її життєдіяльності, а й на цій основі навчитися визначати зміст соціально-педагогічної роботи з батьками, застосовувати найбільш доцільний арсенал методів і прийомів. Шляхами досягнення цих цілей повинно стати зміщення акценту з теоретичного навантаження навчального матеріалу на практичну складову професійної підготовки.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ЖИТТЄВОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ УЧНІВ ЯК МАЙБУТНІХ ПРЕДСТАВНИКІВ УКРАЇНСЬКОГО СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ

У виховній діяльності школа і сім'я не керуються соціально-моральними засадами становлення і розвитку особистості учня як майбутнього представника головної складової соціальної структури суспільства – українського середнього класу. Поза увагою освітян залишається спромога учнівської молоді визначати свої життєві проекти за суспільно-економічними і соціокультурними стандартами середнього класу – рушійної сили українського громадянського суспільства.

Життєве самовизначення учні – це утвердження свого "Я" в демократичному суспільстві, ринковій економіці, суспільних відносинах народу завдяки вищій освіті, престижній професії, високій кваліфікації, гідній трудовій діяльності, достатній зарплатні, якісному буттю, самостановленню особистості як антропосоціального цілого. У життєвому самовизначенні учні з нижчих прошарків суспільства підносяться до ототожнення себе із суб'єктами середнього класу, довершенішого і досконалішого, та конструюють своє прийдешнє за його зразком, роблять перші кроки до подолання висхідної соціокультурної дистанції між андеркласом і середнім класом. Сучасний учень у своєму соціокультурному розвитку здалий до ідентифікації себе з образом "Я – потенційний представник українського середнього класу".

Розглядаємо проблему життєвого самовизначення учнів із соціально-педагогічної позиції. Серед її складових – усвідомлення вихованцями своєї ролі у системі суспільних відносин середнього класу; завважування учнями соціокультурних мотивів життєвого самовизначення представників середнього класу; самоусвідомлення молодим поколінням своїх переконань як основи ухвалення суб'єктивно адаптованих рішень щодо вибору і реалізації засобів життєвого самовизначення за об'єктивними (матеріальний і соціальний статуси, рід занять) і психологічними критеріями середнього класу (самоідентифікація, особливості фінансової поведінки, автономність, індивідуальний оптимізм, низький рівень патерналістських настроїв).

На часі: 1) розроблення теоретичних проблем формування у школі й сім'ї юних носіїв характеристик середнього класу; 2) закладання науково-практичних основ ціннісного орієнтування учнів на суспільно-економічну, соціокультурну діяльність середнього класу; 3) з'ясування методологічних, науково-методичних, організаційно-педагогічних питань підготовки учнів до участі в життєдіяльності середнього класу; 4) визначення соціально-педагогічних напрямів роботи школи, сім'ї, громадськості щодо самовизначення учнів як потенційних представників середнього класу; 5)

творення відповідно до психолого-педагогічних, соціокультурних, етичних аспектів виховної роботи школи і сім'ї соціально-педагогічної системи зрощення учнів репрезентантами середнього класу; 6) наближення виховної роботи школи і сім'ї до запитів і потреб середнього класу; 7) ознайомлення учнів із трудовою зайнятістю, рівнем освіти та оплатою праці, професійним зростанням, суспільно-економічним і соціокультурним ресурсами представників середнього класу; 8) формування в учнів соціально-моральних цінностей середнього класу через засвоєння настанов соціального прагматизму – комплексу якісних характеристик соціально орієнтованої діяльності суб'єктів середнього класу (принципи довіри, соціальної відповідальності, соціальної привабливості суб'єктно-суб'єктних відносин між представниками середнього класу); 9) уведення в школах навчального курсу "Основи середнього класу".

Натепер зайшла потреба легітимно з'ясувати засобами соціально-педагогічного дискурсу в шкільно-сімейному просторі суспільно-економічну, соціокультурну сутність, функції середнього класу (культурна інтеграція суспільства, економічне донорство, генерування соціальної мобільності тощо) задля усвідомленого і раціонального життєвого самовизначення учнів як майбутніх представників середнього класу.

Масове усталювання українського середнього класу як осереддя українського громадянського суспільства дасть змогу подолати корупційність органів влади, запобігти непопулярним реформам у країні, а отже, закласти підвалини європейської ринкової економіки, задовольнити фізичні потреби громадян, потреби у безпеці, соціально-психологічні потреби (почуття власної гідності, віра в себе, самореалізація). Завдання школи і сім'ї – навчити учнів імплементувати суспільно-економічні, соціокультурні цінності середнього класу в зміст їхнього життєвого самовизначення.

УДК 371.11:159.928.23

*Грищенко Т.М.
м.Ніжин*

ДО ПИТАННЯ ПРО СУТНІСТЬ ОРГАНІЗАТОРСЬКИХ ЗДІБНОСТЕЙ КЕРІВНИКА НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Актуальним питанням на шляху розвитку освіти є модернізація та демократизація її змісту, створення необхідних умов для реалізації здібностей кожного члена колективу з урахуванням його нахилів, підготовки та індивідуальних особливостей. В останні роки система управління освітніми закладами зазнає значних труднощів, оскільки виникає проблема діяти в нових економічних і соціокультурних умовах. Вирішення стратегічних освітніх завдань залежить від якісного управління. Керівники навчальних закладів повинні бути компетентними, конкурентоспроможними,

володіти технологіями управлінської діяльності, мати організаторські здібності.

Організаторські здібності не існують без організаторської діяльності, тільки в ній вони проявляються і формуються. Організаторська діяльність – це діяльність однієї людини, яка здійснює координацію, взаємодію, мобілізує групу людей на здійснення сумісних дій для виконання поставленої задачі.

Спеціальних робіт, присвячених проблемі організаторських здібностей керівника навчального закладу, майже немає. Але цілий ряд авторів розглядають організаторські здібності як частину педагогічних здібностей. Велике значення для правильного розуміння проблеми педагогічних здібностей мали роботи психологів: С.Л.Рубінштейна (загальнотеоретична проблема), Б.М.Теплова (загальна теорія здібностей), Б.Г.Ананьєва (теорія формування характеру), А.Г.Ковальова і В.М.Мясищева (проблема мотивів, здібностей, характеру). Заслуговує на увагу розгляд структури педагогічних здібностей Ф.Н.Гоноболіним. Він відносить організаторські здібності до власне-педагогічних.

Безпосередньо досліджує організаторські вміння і здібності С.В.Кондратьєва. Вона розглядає засвоєння організаторських умінь як основу організаторських здібностей, а вміння визначає як готовність особистості успішно виконувати певну діяльність, розглядає формування організаторських умінь і здібностей учнів старших класів. С.В.Кондратьєва зазначає, що організаторська діяльність зобов'язує володіти відповідними вміннями. Вчена пропонує власне розуміння змісту організаторських здібностей і наводить таку їх структуру: вміння бачити справу, знаходити її; колективно обговорювати спільну мету; планувати роботу, призначати відповідальних, визначати строки виконання і контролю; раціонально розподіляти час і сили.

Л.І.Уманський розглядає організаторські здібності в єдності з організаторською діяльністю. На думку вченого, для досягнення високих показників в роботі колективу сучасний керівник потребує ефективних організаторських здібностей, які об'єднуються в три типи:

1. Організаційна проникливість, що включає:

- *психологічну вибірковість* – вміння приділяти увагу тонкощам взаємин, синхронність емоційних станів керівника і підлеглих, здатність поставити себе на місце іншого;
- *практичну спрямованість інтелекту*, тобто прагматичну орієнтацію керівника на використання даних про психологічний стан колективу для вирішення практичних завдань;
- *психологічний такт* – здатність дотримання відчуття міри в своїй вибірковості і прагматичній орієнтованості.

2. Емоційно-вольова результативність – здатність впливати на інших людей волею і емоціями. Вона складається з наступних чинників: енергійність, здатність спрямовувати діяльність своїх підлеглих відповідно до їх бажань, заряджати їх вірою і оптимізмом в просуванні до мети; вимогливість, здатність критично оцінювати свою діяльність, виявити і

адекватно оцінити відхилення від наміченої програми в діяльності працівників.

3. Схильність до організаторської діяльності, тобто готовність до організаторської діяльності, починаючи з мотиваційних чинників і закінчуючи професійною підготовленістю.

Отже, ефективність функціонування закладів освіти в значній мірі залежить від рівня розвитку організаторських здібностей у керівника навчального закладу.

УДК 37.017

*Демченко Н.М.
м. Ніжин*

ОСНОВНІ ДЕФІНІЦІ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ

Розвиток будь-якої держави неможливий без систематичної діяльності відповідних соціальних та суспільних інститутів, спрямованої на виховання громадянина. Провідним серед цих інститутів є освіта. Інтерес до проблеми громадянського становлення особистості на сучасному етапі розбудови української держави зростає дедалі більше як у теоретичній, так і у практичній площині.

Науковому обґрунтуванню нової парадигми навчально–виховного процесу присвятили свої праці численні сучасні дослідники: В. Андрієвська, І. Бех, М. Боришевський, П. Ігнатенко, О. Пометун, М. Рудь, О.Сухомлинська, Г. Фрейман, К. Чорна та ін.. Вони розкривають сутність і особливості формування громадянина незалежної України, зміст і методи навчально–виховної діяльності на різних етапах розвитку українського суспільства, характеризують основні положення праць відомих мислителів, аналізують становлення української національної системи освіти й виховання в сучасних умовах.

Проведений аналіз показав, що в сучасній психолого-педагогічній літературі спостерігається нечіткість методологічних позицій і певна невпорядкованість провідних категорій. Поняття "громадянська компетентність", "громадянська позиція", "громадянська активність", "громадянські риси" або використовуються як синоніми, або між ними порушуються родо-видові відносини. Термін "громадянськість" використовується в більшості робіт як такий, що не потребує визначення.

На увагу заслуговує позиція, що відображена у "Українсько-російському словнику навчально-педагогічних понять і термінів", яка визначає **громадянськість** як духовно-моральну цінність, світоглядно-психологічну характеристику людини, зумовлену її державною самоідентифікацією, усвідомленням належності до конкретної країни. Також зазначається, що громадянськість є результатом громадянської соціалізації.

На сучасному етапі становлення системи освіти України однією з ключових компетентностей людини є **громадянська компетентність**. Під громадянською компетентністю розуміють здатність людини активно, відповідально й ефективно реалізовувати громадянські права та обов'язки з метою розвитку демократичного громадянського суспільства.

Визначаючи **громадянську позицію** як важливу цінність особистості, Н.Нікітіна розглядає її як складне соціально-психологічне утворення, що може розглядатися з погляду змісту, суспільної значущості, дієвого вияву в життєдіяльності особистості. Так, А.Сігова у своїх дослідженнях пропонує модель громадянської позиції особистості, що включає три компоненти: **громадянська інформованість, громадянська спрямованість, громадянська активність**.

Процес формування громадянських якостей особистості – це вид громадянського розвитку особистості. Л.Снігур розглядає **громадянську активність** як діяльну сферу прояву громадянської особистості, що складає комплекс громадянських якостей, які характеризують особистість людини як громадянина-патріота, громадянина-професіонала і громадянина-демократа.

У процесі громадянського виховання формується громадянськість – інтегральна властивість особистості, структурними компонентами якої виступає система **громадянських рис**. О. Рацул визначає, такі риси особистості громадянина, на формування яких має бути спрямована навчально-виховна діяльність сучасних освітніх закладів: *формування громадянської свідомості, розвиток громадянської ерудиції, виховання громадянських почуттів, формування принципів громадянської поведінки*.

Отже, основною метою громадянського виховання на сучасному етапі є формування громадянськості як інтегративної якості особистості, яка містить в собі внутрішню свободу і повагу до державної влади, любов до Батьківщини і прагнення до миру, почуття власної гідності й дисциплінованості, гармонійного виявлення патріотичних почуттів і культури міжнародного спілкування.

УДК 373.5.015.31: 316.42

Демянчук О.Л.
м. Київ

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИХОВАННІ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

Розвиток інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) – найбільш динамічна сфера громадського виробництва. Упродовж останніх десятиліть комп'ютери і програмне забезпечення розвивалися настільки інтенсивно, знаходячи нові форми і якості у міру вдосконалення своєї матеріальної основи і появи нових знань і технологій, що до невпізнання змінилися самі і змінили світ навколо себе.

За своєю сутністю ІКТ – це поєднання інформаційних технологій з комунікаційними для вирішення різноманітних задач сучасного освітнього інформаційного суспільства.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій представляє значну цінність в організації навчання і виховання підлітків, які відчують потребу зайняти власну позицію у соціумі, усвідомити себе як члена громадянського суспільства, зрозуміти себе і свої можливості.

Найширші можливості застосування ІКТ створює Інтернет.

Мережа Інтернет приваблює користувачів своїми інформаційними ресурсами та сервісами (послугами), найбільш затребуваними з яких в даний час є:

- WWW (World Wide Web) – Всесвітня павутина, або WWW
- електронна бібліотека
- електронна пошта
- IRC (Internet Relay Chat)
- соціальні сервіси Web 1.0, Web 2.0, а також Web 3.0, що зараз активно розвиваються.

Дослідники сервісів Web, під змістом цих сервісів, передусім, мають на увазі контент та основні функції. Так, у Web 1.0 користувач виступає пасивним споживачем інформації, яку створюють 2–10 % активних учасників мережі (створюється і наповнюється виключно автором).

Під Web 2.0 зазвичай розуміють сервіси, які дозволяють користувачам самим генерувати контент, а також поширювати його за допомогою стрічок і гіперпосилань. Користувач самостійно обирає, який саме контент він повинен отримувати, виходячи в мережу, налаштовується на читання обраних блогів, участь у співтовариствах тощо.

Натомість Web 3.0 має на меті вирішити найактуальнішу проблему розвитку Інтернету – пошуку значущої інформації, виокремлення її від непотрібної інформації.

Розвиток сервісу Web 2.0 та його більш якісного варіанту Web 3.0 призвів до виникнення такого феномену, як соціальна мережа, яка визначається як – інтерактивний багатокористувацький веб-сайт, контент якого наповнюється самими учасниками мережі. Сайт являє собою автоматизоване соціальне середовище, що дозволяє спілкуватися групі користувачів, об'єднаних спільним інтересом.

Великою мірою свої уявлення про соціальні ролі і життєві цінності підлітки отримують саме з соціальних мереж. Підлітки живуть у світі різноманітних ролей, пропорованих їх соціальним оточенням – сім'єю, друзями, соціальними інститутами. Існуючи як "віртуальна" реальність, сучасне Інтернет-середовище дозволяє підлітку безпечно апробувати ті ролі, програвання яких в реальному житті не представляється для нього можливим, але в "проживанні" якої підліток відчуває потребу.

Отже, підлітковий вік – це вік спілкування, вік найбільшого прагнення до отримання схвалення з боку однолітків і тієї групи, яка є значимою для підлітка. Змістом такого спілкування є реальне життя: проблеми навчальної

діяльності, громадська робота, спільне дозвілля. Впровадження ІКТ не лише дозволяє налагодити телекомунікаційне спілкування між підлітками, але й між підлітками і дорослими. Таким чином, ІКТ надає додаткові можливості для виховної роботи з учнями основної школи (педагогів, психологів, соціальних педагогів тощо).

УДК 37.013.42-053.6

*Деркач Л.С.
м. Ніжин*

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ПІДЛІТКАМИ, ЯКІ МАЮТЬ ІНТЕРНЕТ-АДИКЦІЮ

Національна доктрина розвитку освіти України визначає, що пріоритетом розвитку освіти є формування високого рівня інформаційної культури кожного члена суспільства, держави, впровадження сучасних інформаційних технологій у практику навчально-виховного процесу, підготовка молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві.

Інформаційно-комп'ютерні технології набувають стрімкого поширення. За результатами дослідження компанії Gemius, станом на 2013 р. кількість інтернет-користувачів віком від 14 до 24 років становила 31% від загальної. Всесвітня мережа надає широкі можливості для пошуку інформації, доступу до необхідних ресурсів, саморозвитку. Цей факт є позитивним для учнів шкіл, студентів і спеціалістів, які прагнуть знайти інформацію про нові розробки і проекти у певних галузях діяльності. Іншим функціоналом світової павутини є спілкування. Перебуваючи у віртуальному середовищі, для користувача зникають просторові і часові кордони, соціальне розмежування, виникає можливість позбутися стереотипів. Такому типу комунікації властиві анонімність, невидимість, емоційна невимушеність, формування власного "віртуального я". І саме це є чи не основною проблемою, що виникає перед підлітком як перед соціальною особою. Адже знайшовши повне взаєморозуміння, емоційне задоволення й самовираження у віртуальному просторі, у користувача дедалі зменшується бажання повертатися до реального життя з його проблемами. Такий стан людини називають Інтернет-адикцією.

Виявлено, що комп'ютерна залежність формується набагато швидше, ніж будь-які інші залежності (від паління, наркотиків, алкоголю, азартних ігор), - у середньому 0,5-1 рік постійного захоплення з добовим навантаженням 4-12 годин. Причому комп'ютерній залежності більше піддаються хлопчики. Василюк Ф., відомий психолог, пише: "Індустрія віртуалістики дала зараз ціле покоління нервових хлопчиків, героїв комп'ютерних ігор, для яких комп'ютерна реальність є дійсністю в більшій мірі, ніж реальність тілесно-матеріальна". Підлітки зі стажом спілкування з комп'ютером від 8 місяців до 2-х років регулярного навантаження до 12 годин на добу, як правило, вже мають виразну девіантну поведінку, причому

більшість із них потребує лікування у психоневрологічних диспансерах, проведення психокорекційної роботи. Велика роль у подоланні комп'ютерної залежності підлітків відводиться соціальному педагогу навчального закладу.

Допомога соціального педагога Інтернет-залежному підлітку спрямована на поліпшення взаємин із близькими та однолітками, навчання саморегуляції й умінню справлятися із труднощами, вихованню вольових якостей, підвищенню самооцінки, формуванню нових життєвих захоплень. Соціальний педагог загальноосвітнього закладу може визначити так звану групу "залежних учнів"; проводити з ними тренінгові заняття, індивідуальні консультації; проводити просвітницьку роботу з батьками. Увагу звертати на безумовне прийняття дитини; час, який проводить дитина за комп'ютером; надання переваги розвивальним, інтелектуальним іграм, а не "стрілялкам". Соціальний педагог у своїй роботі з дітьми може застосувати такі педагогічні методи, як методи формування свідомості, переконання, навіювання. Дієвим є метод організації діяльності, за допомогою якого здійснюється закріплення, формування позитивного досвіду поведінки. Головне завдання такої роботи полягає у тому, щоб показати Інтернет-залежному підлітку, що існує безліч цікавих розваг, окрім комп'ютера (футбол, боулінг, збирання грибів, участь у спортивних змаганнях тощо), під час яких не лише можна отримати гострі відчуття, яскраві емоції, а й нормалізувати психологічний стан.

Таким чином, можна стверджувати, що профілактика адитивної поведінки має проводитися у всіх сферах життя підлітка: в родині, освітньому середовищі, громадському житті загалом.

УДК 37.013.42:378:504

Дідик Н.М.
м. Кам'янець-Подільський

РОЗВИТОК ЕКОКУЛЬТУРИ У МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

Соціально-педагогічна діяльність є однією із важливих ланок у вирішенні проблем, пов'язаних із виходом суспільства із духовної, екологічної, соціально-економічної кризи. Тому вимоги, які ставляться до людей цієї професії, – це наявність високого рівня культури, професіоналізму, майстерності і цілого ряду особистих рис, необхідних для реалізації соціально-педагогічних завдань. Формуючи екокультуру іншої особистості, соціальний педагог повинен сам мати її високий рівень. Соціальні педагоги не можуть залишатися осторонь тих питань, які розглядає соціальна екологія. Оскільки однією з функцій соціального педагога є виховна, то він повинен прагнути розробляти і втілювати чіткі програми для формування та розвитку екологічної культури особистості. Формування екологічної культури є одним із сучасних пріоритетів у системі підготовки майбутніх соціальних педагогів. Методичні засади екологічної підготовки

студентів вузу обґрунтовано В.С.Петрович, І.В.Сопівник, Н.Т.Тверезовська, І. Трубник, С.О.Швидка та ін.

У Концепції екологічної освіти в Україні визначено, що екологічна культура передбачає: виховання розуміння сучасних екологічних проблем; відродження кращих традицій взаємовідносин з довкіллям, виховання любові до рідної природи; формування розуміння необхідності узгодження стратегії природи і стратегії людини; розвиток особистої відповідальності за стан довкілля; розвиток умінь приймати відповідальні рішення щодо проблем навколишнього середовища; виховання глибокої поваги до власного здоров'я та вироблення навичок його збереження.

На думку Н.Т.Тверезовської, І.В.Сопівник, екологічна складова змісту професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів повинна охоплювати чотири аспекти: інтелектуальний, ціннісний, мотиваційний, діяльнісний. Основними шляхами реалізації екологічної складової у процесі фахової підготовки майбутніх соціальних педагогів є: збільшення кількості навчальних дисциплін екологічного спрямування, екологізація навчальних дисциплін неекологічного спрямування, співпраця з громадськими екологічними організаціями, залучення майбутніх соціальних педагогів до розробки і реалізації екологічних проектів, екологічна робота студентів під час практики, організація волонтерської екологічної діяльності, залучення студентів до роботи в екологічних гуртках, акціях, використання арсеналу форм, методів, засобів, прийомів екологічного виховання (екологічні маніфести, екологічні проекти, рольові ігри екологічного змісту, перегляд документальних та художніх відеофільмів екологічного спрямування та ін.), залучення до науково-дослідної роботи в галузі екологічного просвітництва, виховання, формування екологічної культури дітей та молоді, участь у наукових конференціях, семінарах, круглих столах екологічного спрямування, мотивація студентів до екологічного самовиховання, екологічної самоосвіти.

Розвиток екологічної культури є метою вивчення дисципліни "Екокультура особистості", основними завданнями якої є: сформулювати розуміння важливості екологічних принципів та норм для культурного розвитку особистості, допомогти майбутнім соціальним педагогам усвідомити та впроваджувати свої технології соціально-екологічного, морально-естетичного, духовного виховання людини.

Під час вивчення дисципліни "Екокультура особистості" нами використано такі форми роботи: створення колажу "22 квітня – Всесвітній день Землі", відеоролику "Земля – наш рідний дім, і нам всім жити в ній", проведення екологічних виховних заходів з учнями, складання композиції із природного матеріалу на еколого-психологічну тематику, відповідні тренінгові вправи, диспути і круглі столи. Деякі заняття проводилися на природі, у парку, ботанічному саду, що активізувало екологічне мислення і уяву.

Отже, формування екологічної культури у соціальних педагогів сприяє розвитку позитивного мислення, уяви та естетичного смаку особистості, розширенню кругозору, кращій орієнтації у навколишньому середовищі.

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО УЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Пріоритетне завдання початкової школи у світлі реалізації Національної доктрини розвитку освіти України у XXI ст., нових концепцій виховання і навчання учнів загальноосвітніх шкіл полягає не лише у формуванні у учнів певних знань, загально навчальних умінь та навичок, а й у забезпеченні подальшого становлення особистості дитини, розвитку її здібностей, соціалізації.

Нові освітні цілі і завдання та новий зміст початкової освіти вимагають використання нових технологій навчання, нових методичних прийомів організації навчального процесу, які б базувалися на сучасних досягненнях психолого-педагогічної науки та свідомій і творчій діяльності учителя, розвитку його творчого потенціалу та рівня науково-методичної підготовки.

Професійна творча підготовка учителя початкових класів є предметом дослідження багатьох учених. Тут значна роль відводиться видатному педагогу Я.А.Коменському.

Сучасний період представлений дослідженнями Є.Белозерцева, В.Болотова, О.Пехоти, Л.Петухової, О.Савченко та інших, у яких акцент робиться на особливості учителя початкових класів у умовах гуманізації та реалізації особистісно орієнтованого підходу у освіті.

Діяльність учителя початкових класів полягає у продуманому відборі посильного для учнів навчально-виховного матеріалу та умілому використанні найефективніших засобів, методів впливу на школярів у сучасних умовах.

Одночасно постає потреба у кваліфікованих кадрах вихователів, які можуть опанувати сучасні методи, форми, технології виховного процесу, що потребує готовності педагога до інноваційної діяльності, високої особистісної і професійної зрілості.

Суспільству сьогодні потрібна не просто високорозвинена особистість, але й особистість творча, яка може максимально реалізувати себе. Виховання такої особистості у рамках традиційної організації навчально-виховного процесу в освітніх закладах в повній мірі здійснити неможливо. Звідси – активізація інноваційних процесів у всіх ланках освіти, виникнення великої кількості авторських методик, альтернативних програм, навчальних закладів нового типу.

Професійна компетентність учителя початкових класів сьогодні це не тільки володіння знаннями, вміннями та досвіду з предмету, але і вплив на творчий розвиток особистості молодшого школяра, його інтересів, цінностей, ідеалів.

Від рівня сформованості пізнавальних процесів у майбутнього учителя початкової школи, його активного творчого мислення, уміння технологічно

моделювати навчально-виховний процес залежить забезпечення кожній дитині успіху у навчанні, розвитку уваги, творчого мислення, навичкам самостійної роботи.

Педагогічна творчість учителя початкової школи передбачає формування у дітей бажання до навчання, спонукання їх до взаємодії у дитячому колективі, участі у розвиваючій і виховуючій колективній діяльності, враховуючи особистісні можливості дітей. Важливим при цьому є врахування емоційного стану дітей – позитивні емоційні почуття, почуття задоволення, зацікавленості, інтересу тощо.

УДК 37.013.42

*Дубровський В.Л.
м. Ніжин*

ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО УЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО СПІВПРАЦІ З СІМ'ЄЮ УЧНЯ

Необхідність і важливість співробітництва школи і сім'ї є очевидною і незаперечною. Батьки є першими і головними вихователями до вступу дитини до школи і залишаються ними надалі. Сім'я закладає фундамент розвитку нахилів, здібностей дитини, моральних якостей. Сімейні духовні цінності, ідеали, прагнення визначають потреби дітей.

Серед функцій, які визначають діяльність учителя початкових класів є активна взаємодія з батьками учнів. Тому підготовка студентів до виконання цих обов'язків є сьогодні досить важливою і потребує уваги у системі формування майбутнього професіонала.

Учитель початкових класів закладає фундамент співпраці школи і сім'ї – формує перший досвід взаємостосунків батьків і школи, згуртовує батьківський колектив, сприяє підвищенню рівня педагогічної культури батьків та ін.

Співпрацюючи з родиною, учитель розв'язує три основні завдання:

- забезпечує позитивні взаємовідносини з учнем;
- встановлює стосунки взаємної довіри і поваги з його батьками;
- організовує активну виховну взаємодію з родиною, спираючись на єдність моральних і педагогічних вимог до дитини.

Авторитет учителя для дитини шести-семи років досить вагомий. Мета і завдання педагога – заслужити авторитет серед батьків задля встановлення педагогічно доцільних стосунків та встановлення контакту.

Спілкування учителя з батьками учнів ґрунтуються на основі педагогічної етики та професійного такту, на принципах взаємоповаги, довіри, підтримки, терпіння.

Результативність спілкування з батьками значною мірою залежить від уміння учителя вести педагогічну бесіду: спочатку звернути увагу батьків на позитивне, що є у характері і поведінці дитини, в її ставленні до навчання,

позиції у дитячому колективі, а потім говорити про недоліки та як їх усунути спільними зусиллями. Бажано, щоб вчитель застосовував такі питання – "А як Ви вважаєте?", "Давайте подумаємо разом, як бути", "Хочу почути Вашу думку".

Завдання учителя – звертати увагу батьків на підтримку віри дітей у свої сили, визнання самостійності, підкріплювати своїм схваленням, похвалою, допомога дітям у оволодінні навичками колективного життя, у засвоєнні норм поведінки.

Співробітництво педагога і сім'ї - результат цілеспрямованої і тривалої діяльності, що передбачає різнобічне вивчення сім'ї учнів.

Причини багатьох особливостей характеру і поведінки учня криються у властивостях родини: її склад, традиції, стилі взаємин, побутові умови, використання вільного часу, психологічний клімат тощо.

Тому важливим аспектом є оволодіння майбутнім педагогом психологічних знань у галузі основ психодіагностики, вікової психології, вироблення умінь у застосуванні методів дослідження, зокрема вивчення сім'ї.

Система підготовки студентів до взаємодії з батьками учнів вимагає урахування різноманітних форм теоретичної і практичної підготовки. Як показують результати досліджень, результати педагогічної практики, встановлення контакту з батьками для майбутніх педагогів є одним із складних завдань. Тому доцільним є поглибити вивчення даного питання у навчальних дисциплінах психолого-педагогічного спрямування.

Реалізувати завдання, які поставлені сьогодні перед педагогом, можна тільки досконало володіючи прийомами сучасних виховних технологій.

УДК 37.013.42

Дудник Є.В.

м. Ніжин

ФАКТОРИ ВАЖКОВИХОВУВАНOSTІ ПІДЛІТКІВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Проблема важковиховуваності дітей останнім часом набуває особливої актуальності, адже значна частина з них стає в майбутньому на шлях скоєння правопорушень і злочинів. Науковці розглядають важковиховуваність як одну з форм девіантної поведінки, систему вчинків або окремі вчинки, що суперечать прийнятним у суспільстві нормам і проявляються через незбалансованість психічних процесів, неадаптивність, порушення процесу самоактуалізації, зниження морального та етичного контролю за власною поведінкою. Важковиховуваність – це не просто несприйнятливості до позитивного соціального досвіду чи нездатність його засвоювати. Важковиховуваність – це стійке небажання засвоювати соціально-педагогічні впливи і адекватно на них реагувати. Серед соціально-економічних умов, які впливають на виникнення важковиховуваності, виділяють такі:

- загально-соціальні (порушення принципів демократії, соціальної справедливості, крах соціальних ілюзій, прояв тенденцій до дегуманізації);
- економічні (порушення в народному господарстві, плануванні та розподільчих відносинах, незадоволеність потреб молоді в матеріальних благах, засобах дозвілля);
- соціально-демографічні (перехід до малодітної сім'ї, масове залучення жінок до виробництва, відчуження дитини від сім'ї);
- соціотехнічні (втрати від НТП у вигляді міграції, урбанізації, негативний вплив ЗМІ);
- -організаційно-управлінські (несвоєчасність і непослідовність у здійсненні заходів з актуальних молодіжних проблем).

Поряд із соціально-економічними та соціально-політичними на виникнення відхилень у поведінці підлітків впливають психолого-педагогічні фактори: прагнення до самоутвердження, до дорослості, підвищена емоційність, юнацький максималізм, намагання виділитися, знайти себе. Якщо ці прагнення не задовольняються в суспільному житті, вони спрямовуються в негативне русло.

Виникнення важковихованості спричиняють і складні умови сімейного виховання: батьки зловживають спиртними напоями, ведуть аморальний спосіб життя; конфліктні ситуації; утриманські настрої членів сім'ї, споживацтво, турбота лише про матеріальне благополуччя сім'ї на шкоду духовному; сім'ї зі зниженим морально-освітнім рівнем батьків; зовні благополучні сім'ї з безвідповідальним ставленням дорослих до виховання дітей, зневажливим ставленням до духовного розвитку дитини, безконтрольністю, суперечливістю вимог.

Причинами важковихованості є також упущення в навчально-виховній роботі школи: недоліки в організації учнівського колективу; вади в організації навчально-виховної роботи в позанавчальний час; незнання чи неврахування педагогами індивідуально-психологічних особливостей учнів; недостатність знання причин важковихованості, а тому недоцільний вибір засобів виховного впливу; недостатня увага до розвитку духовності та моральності учнів; незнання умов сімейного виховання, недиференційований підхід у роботі з батьками "важких" дітей; відсутність системності у роботі школи з такими дітьми та їх батьками; недостатнє залучення до роботи з учнями і батьками громадськості, трудових колективів; відсутність соціальної підготовки колективів шкіл до роботи з важковиховуваними, одноманітність виховних впливів; формалізм.

Виходячи з того, що проблема важковихованості є актуальною для нашого суспільства, її треба вирішувати на всіх рівнях (соціальному, внутрішньому, родинному і т. п.). Вивчаючи ставлення дитини до дорослих, однолітків, до самого себе, соціальний педагог має змогу встановити джерело позитивного чи негативного впливу та визначити їх силу, стійкість і на цій

основі будувати свою тактику, щоб управляти ними, прогнозувати майбутнє дитини.

УДК 375.5.015.31: 316.42

Єжова О.О.
м. Київ

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ПРОСОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ УЧНІВ

Для обґрунтування організаційно-педагогічних умов формування про соціальної поведінки учнів загальноосвітніх навчальних закладів необхідно зробити декілька зауважень: 1) фактор ми розглядаємо як об'єктивно існуючу подію, явище, факт, зв'язок, що визначає зміни, розвиток або стійкість існування цілого; 2) умова – це необхідна обставина, яка уможливорює здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь.

Важливим є те, що умови можна забезпечувати, добирати, поєднувати. Педагогічні умови уявляють собою необхідні обставини, які сприяють та уможливають досягнення очікуваного результату внаслідок здійснення педагогічного процесу. У визначенні поняття "організаційно-педагогічні умови" більшість авторів дотримується позиції щодо тлумачення умов як обставин педагогічного процесу, необхідних для досягнення його мети, що в принципі не відрізняє організаційно-педагогічні умови від педагогічних.

Термін "організаційні" походить від поняття "організація", яке у філософській енциклопедії визначається як: 1) внутрішня упорядкованість, узгодженість взаємодії частин цілого; 2) сукупність процесів чи дій, що призводять до утворення і вдосконалення взаємозв'язків між частинами цілого. В Енциклопедії освіти додається ще одне тлумачення організації як технологічної функції управління. Звернувшись до філософського трактування поняття "управління", відзначаємо, що це функція організованої системи, яка забезпечує збереження її певної структури, підтримує режим діяльності, реалізацію програми, мети діяльності.

Отже, "організаційно-педагогічні умови" мають передбачати такі обставини, що сприяють упорядкованості, узгодженості взаємодії суб'єктів педагогічного процесу, які спільно реалізують певну програму або мету. Тому, безперечно організаційно-педагогічні умови стосуються технологічної функції управління педагогічним процесом.

Уважаємо, що організаційно-педагогічні умови стосуються компонентів навчально-виховного процесу на управлінському рівні і уявляють собою сукупність взаємопов'язаних обставин, які забезпечуються на управлінському рівні для досягнення запланованої мети й стосуються управління педагогами та їх професійною діяльністю, а також учнями та їх діяльністю.

Слід зазначити, що обставини, які визначаються дослідником для досягнення поставленої мети, можуть стосуватися ресурсів, науково-методичного забезпечення та моніторингу здійснюваного педагогічного процесу.

У нашому дослідженні таким педагогічним процесом є формування просоціальної поведінки учнів у загальноосвітніх навчальних закладах. Отже, результат її формування залежить від сукупності певних умов, які є приводом для певних дій, спонукою, мотивом, що зумовлюють певні вчинки. Це підкреслює причинно-наслідковий зв'язок між організаційно-педагогічними умовами і результатом формування просоціальної поведінки учнів у загальноосвітніх навчальних закладах.

До організаційно-педагогічних умов формування про соціальної поведінки учнів загальноосвітніх навчальних закладів відносимо: забезпечення і функціонування превентивного виховного середовища; застосування технологій виховання, що враховують сучасні особливості учнів; розроблення змістово-технологічного забезпечення формування просоціальної поведінки учнів; упорядкування системи державно-громадського управління навчальним закладом, активізації діяльності органів учнівського самоврядування у виробленні просоціальної поведінки учнів.

У подальшій роботі планується визначити та дослідити ці організаційно-педагогічні умови формування просоціальної поведінки учнів загальноосвітніх навчальних закладів, що стосуються управління педагогами та їх діяльністю; учнями та їх діяльністю.

УДК 37.013.42

Жибер С.Ю.
м. Ніжин

УПРАВЛІННЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНІМ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ (МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ)

З розвитком соціально-економічних процесів, духовним відродженням та реформуванням освіти в Україні, модернізацією існуючих навчальних закладів і появою нових їх типів виникає нагальна потреба у створенні адекватних моделей управління навчальними закладами на засадах сучасного наукового менеджменту.

Базуючись на теорії соціального управління та положеннях наукового менеджменту, вітчизняні дослідники останнім десятиріччям досить докладно вивчили загальні механізми управління середніми закладами освіти, що дістало відображення у відповідних працях В.М.Бегея, Є.Г.Березняка, В.І.Бондаря, Л.І.Даниленко, Окремі функціональні аспекти управління навчальними закладами були досліджені й висвітлені в роботах Л.М.Карамушки, Л.М.Калініної, О.М.Коберника, Є.М.Хрикова та інших. Методологічним проблемам управління навчальними закладами присвячені дослідження Г.А.Дмитренка, В.І.Маслова, В.С.Пікельної та ін.

Управління у сфері освіти – специфічна складова соціального управління, на теоретичних підвалинах якого активно досліджуються проблеми наукового керівництва навчальними закладами лише останні тридцять років.

Управління школою, в свою чергу, є складним системним утворенням до якого входять такі основні структурні компоненти: мета, закономірності, принципи, зміст, форми та методи, а також процеси функціонування, притаманні конкретним складовим навчального закладу і управління ними.

Ми визначаємо поняття "методологія" як науково обґрунтовану систему теоретичної і практичної діяльності, спрямовану на досягнення конкретної мети. Методологія, з нашої точки зору, може мати таку структуру: філософський компонент, що визначає погляд на природу речей, світосприйняття; теоретичний компонент, що відображає концептуальні підходи, закономірності, принципи, категорії тощо; перетворювальний компонент, який включає процесуальні технології, функції, методи, операції.

Методологією управління навчальним закладом є науково обґрунтований спосіб теоретичної і практичної діяльності, спрямований на досягнення мети і розв'язання завдань, що стоять перед школою як системою та її структурними підрозділами.

Методологія управління складається з трьох частин:

- а) конкретно філософської, що визначає світосприйняття, погляд на природу речей;
- б) теоретичної, яка відображає тенденції, закономірності, принципи, притаманні системі управління;
- в) технологічної, що забезпечує реалізацію положень першої та другої складових і практичну діяльність, спрямовану на досягнення мети управління.

Управління навчальним закладом як система містить у собі мету, завдання, що стоять перед школою, базується на закономірностях, принципах, змісті, формах та методах функціонування головних структурних компонентів і складових загальноосвітнього закладу. Невід'ємною частиною управління є процес його здійснення, що складається із послідовних етапів, які прийнято називати універсальним управлінським циклом (*розробка і прийняття рішення, моделювання, організація, регулювання, контроль, корекція та ін.*). Головною метою управління є забезпечення стабільного функціонування та розвитку навчального закладу.

Отже, ефективність управління навчальним закладом великою мірою залежить від відповідної методологічної компетентності шкільної адміністрації та організації праці на її основі.

ВИХОВАННЯ МОРАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ І ПРАКТИЦІ

Молодший підлітковий вік є особливим етапом у становленні і розвитку дитячої особистості, коли вона починає усвідомлювати себе, свої можливості і потенційні здібності. Цей період є найбільш сенситивним у вихованні моральної самосвідомості і характеризується активізацією процесів самопізнання, інтересу до власного внутрішнього світу, саморефлексії, само оцінювання, порівняння себе з іншими, прагненням відстоювати свободу вибору, справедливість, власну гідність тощо.

Незважаючи на те що сам термін "моральна самосвідомість" з'явився порівняно недавно, однак сама проблема пов'язана з тривалим періодом існування людства, моралі, що і визначало інтерес до неї філософів, психологів і педагогів.

Першим кроком на шляху до розуміння моральної самосвідомості зробили античні філософи, які визначили людину критерієм моральності, що підтверджує теза Протагора стосовно того, що людина є мірою всіх речей та знайшло підтримку у Сократа, який наголошував на необхідності самопізнання. В епоху Середньовіччя виховання моральної свідомості особистості здійснювалось під впливом схоластики (Блаженний Августин, Фома Аквінський), на основі дихотомічного бачення людини: роздвоєння її гріховного тіла і божественного духу, що спричинювало несприйняття особистістю самої себе, уявлення про себе як про раба Божого, нездатного впливати на себе і на своє життя.

Гуманізм епохи Відродження спонукав до усвідомлення людиною творцем себе, свого життя. У працях філософів цього часу особлива увага приділяється таким цінностям як свобода, гідність, совість, що характеризують моральну самосвідомість особистості її зорієнтованість на практичну діяльність.

Представник німецької класичної філософії Г.В.Ф.Гегель вважав можливістю самосвідомості виявляти свободу волі щодо зовнішньої необхідності. Людина усвідомлює не лише себе, а й певним чином інтерпретує, рефлексує, намагається розширити межі морального. Моральна самосвідомість забезпечує єдність слова і діла, самоповагу, честь і гідність особистості.

Українські філософи А.К.Бичко, В.С.Горський, С.Б.Кримський, М.В.Попович, С.В.Пролеєв розкривають окремі аспекти моральної самосвідомості у її взаємозв'язку з ментальністю та культурологічним підходом; В.П.Андрущенко, М.Г.Братасюк, Л.В.Губерський, В.Г.Кремень виокремлюють світоглядно-смысловий зміст свідомості і самосвідомості.

Представники гуманістичного напрямку у психології А.Маслоу, К.Роджерс, В.Франкл висвітлювали проблеми самосвідомості особистості з позиції її потреб: фізіологічних, безпеки, любові і прихильності, визнанні та оцінці, само актуалізації.

Самосвідомість у взаємозв'язку з моральною сферою розглядається у працях Є.В.Дубко, В.В. Століна, як інтегративне особистісне утворення, що виявляється у процесі усвідомлення оцінки і регуляції людиною власних помислів, почуттів, дій на основі співставлення з моральними нормами, вимогами і цінностей у працях Л.С Виготського, С.Л.Рубінштейна В.В.Століна.

Моральна самосвідомість є важливою науковою проблемою, оскільки від розуміння її ролі і значущості залежить ефективність виховання дітей підліткового віку, їхнє ставлення до себе, до життя, до оточуючих людей, що потребує розробки нових методик та технологій виховання.

УДК 37.013.42

Заблоцький А.Р.
м. Кременець

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІТЕЙ- ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ ЗІ СХОДУ УКРАЇНИ

Проблеми переселення і міграції є актуальними у будь-який час, для будь-якого суспільства та, особливо, коли це стосується дітей. Останнє обумовлене тим, що діти, в силу властивого їм недостатнього для повноцінного життя рівня фізичного, психічного і життєвого досвіду, завжди потребували і потребуватимуть повсякденної опіки дорослих, а на рівні державної влади і місцевого самоврядування – соціального захисту. Тому, утримання дітей, задоволення їх потреб, захист від небезпек є обов'язками людини, суспільства і держави в цілому.

Після процесу міграції у дитини виникає ряд потреб, які держава повинна реалізувати. Основними проблемами дітей-переселенців є створення умов для їхньої облаштованості й адаптації, надання допомоги в соціально-культурному, освітньому і медико-санітарному забезпеченні.

В Україні центральним координуючим органом, щодо роботи з мігрантами і біженцями є Державна міграційна служба України. Саме вона має координувати діяльність всіх державних органів по роботі з мігрантами, в тому числі і соціальну роботу. На сьогодні її робота не є достатньо ефективною. Тому що йде постійний плин кадрів, міняються штати, підпорядкування, керівники. Все це не сприяє стабільності роботи. Крім того, цей орган досить обмежений як у фінансових ресурсах, так і в можливості впливу на інші державні органи. Враховуючи це, та позитивний закордонний і вітчизняний досвід необхідно багато повсякденних проблем міграції вирішувати на місцевому рівні. Саме місцеві влади в партнерстві з центральними урядовими органами і неурядовими організаціями усіх видів

відіграють важливу роль у підготовці відповідних умов для встановлення нормальних відносин між мігрантами і місцевими жителями.

Загальна кількість внутрішніх переселенців в Україні станом на кінець серпня 2014 року перевищила 230 тисяч осіб. Україна виявилась неготовою до внутрішньої міграції, та й уряд спирається на підтримку місцевої влади і громадськості для допомоги переселенцям. Серед ключових проблем, з якими стикаються переселенці – поновлення й оформлення документів, працевлаштування, житло. Про це говорять представники ООН й офісу уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Самі ж переселенці і волонтери нарікають на відсутність законодавства, а відтак і координації між різними установами, які відповідають за розв'язання названих вище проблем.

Станом на кінець серпня 2014, з Криму на материкову Україну переїхали понад 17 тисяч осіб, із зони проведення АТО – понад 193 тисячі людей. За даними Міжвідомчого координаційного штабу, найбільше переселенців прийняли Харківщина, Дніпропетровщина, Київська і Запорізька області – там тимчасово розміщені понад 210 тисяч осіб.

За даними офісу уповноваженого Верховної Ради з прав людини, одна з найбільш серйозних проблем для вимушених переселенців – відсутність документів. Немає документів – немає можливості оформитись на працю, орендувати житло. А через відсутність документів (паспорту) в окремих містах переселенцям не завжди вдається знайти для дитини місце у дитячому садочку. Деколи виникає своєрідне "замкнене коло" – коли переселенці у місці тимчасового проживання шукають житло й роботу, без документів вони навряд чи отримають і працю, і місце проживання. А поновити документи – такі як трудова книжка – буває вкрай складно.

Коли ідеться про медичний і соціальний супровід родин переселенців, то для цього на місцях об'єднують зусилля влада і волонтери. Численні волонтерські групи діють у тих населених пунктах України, куди переселилися мешканці Криму, Донеччини і Луганщини. Але волонтери не можуть забезпечити, наприклад, родину з маленькими дітьми повноцінним житлом, це справа місцевої влади.

УДК 372.3

Заїка Ю.В.

м. Ніжин

МОДЕЛЮВАННЯ ПРЕВЕНТИВНОГО ВИХОВНОГО ПРОСТОРУ ДНЗ ЯК УМОВА ПРОФІЛАКТИКИ НЕГАТИВНИХ ПРОЯВІВ У ПОВЕДІНЦІ ДОШКІЛЬНИКІВ

Соціальні кризові процеси, що є характерними для сучасного суспільства, висувають перед сучасними виховними інститутами низку проблем, зокрема попередження і подолання негативних проявів у поведінці дітей.

Негативні прояви у поведінці – інтегроване явище, що формується внаслідок дії низки несприятливих соціально-економічних, психолого-педагогічних та медико-біологічних чинників; різновид поведінкового відхилення, яке передусім зумовлюють недоліки сімейного виховання, проблеми освітнього середовища та яке відіграє роль початкового етапу у формуванні девіантної поведінки.

Науковці пропонують різноманітні класифікації негативних проявів у поведінці. Найбільш доцільною є класифікація відхилень у поведінці дітей дошкільного віку на основі домінуючого чинника та виділити негативні прояви поведінки, зумовлені дефіцитом уваги; кризами психовікового розвитку; неправильним вихованням; зумовлені несприятливою адаптацією дитини до ДНЗ. Найбільш поширеними негативними проявами у поведінці дитини у дошкільному віці є агресивність, істерики, впертість, капризування, страхи, гіперактивність, неслухняність, сором'язливість.

Поняття педагогічна профілактика розглядається як попередження і подолання відхилень у поведінці дітей, як формування конкретного морального почуття відповідальності шляхом комплексного цілеспрямованого впливу на свідомість, почуття, волю дітей з метою вироблення їх імунітету до негативних впливів оточуючого середовища.

Науковці виділяють три типи педагогічної профілактики: первинну, вторинну та третинну.

Превентивний виховний простір трактується науковцями як територіальна система відомств, служб, установ, суспільних ініціатив, які здійснюють у взаємодії з населенням профілактику негативних явищ у молодіжному середовищі, соціальний захист неповнолітніх.

Моделювання превентивного виховного простору передбачає визначення основних його компонентів, моделюючих зв'язків, включення дитячого колективу в його діяльності й активності. За таких умов виховний простір стане суттєвим фактором особистісного розвитку дітей, а не ситуативним чинником некерованого впливу на дитину.

Критерієм моделювання превентивного виховного простору ДНЗ є вік дитини. Найбільш істотною якісною характеристикою виховного превентивного простору є його цілісність, реалізація якої забезпечується врахуванням специфіки впливу різних соціальних інститутів на дошкільника.

Виховний превентивний простір ДНЗ і його структура є результатом процесів диференціації й інтеграції. Диференціація передбачає визначення завдань розвитку дитини за лініями розвитку; інтеграція окреслює складові виховного простору через сформованість компетентностей дитини за відповідними сферами життєдіяльності: Природа, Культура, Люди, Я сам. Освітні завдання є своєрідним інтегралом, що об'єднує розвивальні, виховні й навчальні завдання. Пріоритетна роль у створенні виховного превентивного простору належить педагогам та їх взаємодії з іншими учасниками моделювання виховного простору.

Таким чином, умовами ефективного моделювання превентивного виховного простору ДНЗ є наявність мети, усвідомленої всіма учасниками процесу його створення; єдина педагогічна концепція, орієнтована на пріоритети гуманістичного виховання; гнучка структура простору, його насиченість подіями, діалоговий режим створення; розгалужена система відносин між різними компонентами і суб'єктами простору.

УДК 347.63

*Запорожець О.І.
м. Кременець*

СОЦІАЛЬНЕ СИРІТСТВО ЯК ФЕНОМЕН УКРАЇНСТВА

Сирітство як соціальне явище існує стільки ж, скільки людське суспільство, і є невід'ємним елементом цивілізації. Війна, епідемія, різні стихійні лиха, а також багато інших причин призводили до загибелі батьків, внаслідок чого діти ставали сиротами. Мабуть, з виникненням класового суспільства з'являється і так зване соціальне сирітство, коли діти позбавляються піклування батьків у силу небажання або неможливості здійснювати батьківські обов'язки, в силу чого батьки відмовляються від дитини або від її виховання. У Біблії, інших літературних джерелах давнини є згадки про відмови батьків від своїх дітей, про підкидьків, які виховувалися у чужих сім'ях.

Діти залишаються без батьків з різних причин. З давніх-давен на українських теренах сиротам приділялася особлива увага з боку громади. Тому дуже прикро, що нині в Україні понад один відсоток усіх дітей – це діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування.

"Сирітство" – соціальне явище, обумовлене наявністю в суспільстві дітей, батьки яких померли, а також дітей, що залишилися без опіки внаслідок позбавлення батьківських прав, визнання у встановленому порядку батьків непрацездатними, безвісти зниклими". Це соціальне поняття, яке відображає становище дітей-сиріт. Сиротою вважається дитина, яка тимчасово або постійно або позбавлена сімейного оточення, або не може залишатися в такому оточенні, і має право на особливий захист і допомогу, що надається державою.

Також існує поняття "соціальне сирітство" – соціальне явище, спричинене ухиленням або відстороненням батьків від виконання батьківських обов'язків по відношенню до неповнолітньої дитини".

Явище соціального сирітства спостерігається не лише в Україні. У різних формах воно існує в багатьох країнах світу. Як показує міжнародний досвід, його практично неможливо викоринити через багато об'єктивних та суб'єктивних причин. З метою локалізації явища соціального сирітства в Україні розвиваються інноваційні форми опіки, проводяться різні форми роботи з сім'єю, спрямовані на формування відповідального батьківства.

Причинами соціального сирітства в Україні є: позбавлення батьків батьківських прав; ухилення батьків, а також офіційна відмова від утримання та виховання дітей; відмежування дітей від батьків без позбавлення їх батьківських прав; низький матеріальний рівень життя багатьох сімей, безробіття обох чи одного з батьків; фізична відсутність батьків (перебування в місцях позбавлення волі, на лікуванні тощо); зайнятість батьків "човниковим бізнесом", що вимагає частої і довготривалої відсутності батьків; відсутність постійного житла (малозабезпечені сім'ї продають свої оселі, щоб забезпечити собі засоби існування, заздалегідь виписуючи дітей, залишаючи їх без даху над головою); асоціальний спосіб життя одного або обох батьків, як-то різні види залежності (пияцтво, наркоманія і токсикоманія), проституція, участь у протизаконній діяльності; примушення дітей до жебрацтва з боку дорослих членів родини; різноманітні форми насильства щодо дітей у сім'ї та державних закладах опіки.

Збереження рідної сім'ї для дитини, попередження її влаштування в спеціалізовану установу має бути одним із найпріоритетніших завдань соціальної політики держави.

Таким чином, проблема соціального сирітства не зовсім нова в сучасному суспільстві. Вона існувала майже завжди, але сьогодні набуває масового характеру. Тенденція збільшення дітей-соціальних сиріт зростає кожного дня. Для більш ефективного вирішення проблеми соціального сирітства необхідна розробка й упровадження комплексної програми з профілактики цього явища.

УДК 371.11.009.14

*Заточна М.О.
м. Ніжин*

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНА КУЛЬТУРА КЕРІВНИКА ЯК СКЛАДОВА ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

На сучасному етапі соціально-економічної кризи, в якій продовжує перебувати Україна, вагомого значення набуває проблема створення умов для забезпечення її сталого розвитку з тенденціями інтеграції у світовий і, насамперед, європейський економічний, правовий та культурний простір. За таких умов зростає роль формування відповідної морально-етичної парадигми сучасного керівника та прищеплення її норм і принципів у процесі професійної підготовки фахівців, здатних реалізувати себе у сфері управлінської діяльності.

Вивчення теоретичних аспектів управління дало змогу зробити висновок про те, що на сучасному етапі в управлінській діяльності вирішальне значення приділяється особистісним якостям керівника: високій моральності, дотриманню правил професійної етики, порядності, чуйності, людяності (П.Вейл, П.Друкер, Р.Кантер, В.Кнорінг, І.Кузьмін, Ю.Палеха, Т.Пітерс,

В.Шепель та ін.). Адже це поліпшує мікроклімат у колективі, настрої працівників, підвищує результативність діяльності усього навчального закладу.

Незаперечним є факт, що функціонування навчального закладу розпочинається насамперед з керівника, в діяльності якого однією з вирішальних умов для досягнення успіху є морально-етична культура. Особистість керівника є генератором нормотворення: еталонів, етичних настановлень, моделей комунікативної поведінки, які розповсюджуються на колектив в цілому, відтворюючись у процесах спілкування та спільної діяльності його членів.

Морально-етична культура керівника – це соціально-ментальне сутнісне утворення особи, яке формується у процесі навчання, виховання й самовиховання і виявляється в різних видах життєдіяльності, зокрема й управлінської. Аналіз психолого-педагогічної, соціологічної та культурологічної літератури дає можливість стверджувати, що в структурному плані морально-етична культура особистості керівника виступає якісною характеристикою морального розвитку і моральної зрілості цієї особистості, які виявляються на трьох рівнях:

1. Культура моральної свідомості, що втілюється у світоглядних позиціях.
2. Культура моральних почуттів (альтруїзм, любов, добродійність, повага, довіра, гуманізм, співпереживання, милосердя, толерантність та ін.).
3. Культура поведінки, що характеризує конкретний спосіб діяльності управлінця, рівень дотримання правил, що регламентують форму та манери поведінки людини в службових відносинах та приватному житті.

Морально-етична культура керівника – це не просто конкретизація загальноетичних норм у професійній сфері, застосування результатів теоретичної етики до професійної діяльності. Це – своєрідна форма самоорганізації моральної свідомості і відповідної професійної поведінки суб'єкта управлінської діяльності.

Морально-етична культура регулює:

- 1) вирішення етичних проблем колективної діяльності;
- 2) прийняття рішень у типових і нетипових ситуаціях управлінської діяльності;
- 3) аналіз і визначення загальних моральних основ управлінської діяльності;
- 4) пропаганду моральних ідеалів, процеси утвердження бажаних цінностей і взірців, до яких слід прагнути.

У керівника начального закладу повинні бути сформовані такі моральні якості: моральна свідомість, моральні переконання, самодисципліна, самовладання, чесність, принциповість, сумлінність, працьовитість, гуманізм, людяність, колективізм, добродійність, знання моральних правил і норм і вміння використовувати їх у практичній діяльності, здоровий спосіб життя тощо.

Отже, в сучасних умовах ефективність формування морально-етичної культури майбутнього керівника залежить від включення студента в систему різноманітних видів суспільно та особисто корисної життєдіяльності, в яких відбувається набуття і накопичення соціального досвіду, необхідного для виконання управлінських функцій. Результатом такого досвіду повинна стати моральна поведінка особистості студента, а потім і керівника у сфері управлінської діяльності.

УДК 37.013.42

Зінченко Т.В.
м. Ніжин

ДО ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ЮНИМИ МАТЕРЯМИ

Материнство як період безпосередньої взаємодії матері та дитини від народження і протягом усього їх життя виступає однією з фундаментальних цінностей людини, яку потрібно формувати як в сім'ї, так і в соціальних інститутах. Материнство як частину особистісної сфери жінки, зокрема, як стадію статево-вікової та особистісної ідентифікації розглядають О.Захаров, С.Мещерякова, Г.Філіппова та ін. дослідники. Збереження та зміцнення репродуктивного здоров'я підлітків та молоді, питання усвідомленого батьківства розкривають Н.Зимівець, Г.Лактіонова, І.Зверева, О.Безпалько, Т.Лях та ін. Різні аспекти соціально-педагогічної роботи щодо попередження відмов матерів від немовлят представлені у працях І.Зверевої, І.Братусь, Л.Буніної, Г.Лактіонової, Ж.Петрочко, Г.Постолук.

Метою даних тез є з'сування проблеми відмов малолітніх матерів від немовлят: наскільки поширена проблема підліткової і чи можна допомогти молодим дівчатам не потрапити в таку непросту ситуацію.

Щодня в Україні фіксують щонайменше 25 випадків вагітності у неповнолітніх, з них близько 40 відсоткам юних матерів менше 18 років. Найперше запитання, яке постає у майбутніх мам: залишити плід чи ні? Близько 70 зі ста ще зовсім юних українок обирають другий варіант, тобто аборт. Лікарі стверджують, що в 15 років дівчина готова до пологів фізіологічно, але не психологічно.

З 2006 року в Україні у загальноосвітніх школах ввели посаду соціального педагога, одним із завдань якого є інформування школярів про наслідки ранніх статевих зв'язків і небажану вагітність. Якщо ж вагітність уже настала, то він має підтримати молоду людину та допомогти знайти вихід. Проблема полягає не лише в компетентності таких спеціалістів, а й у тому, що лише одиниці підлітків звертаються за порадою до соціальних педагогів чи навіть психологів. Насамперед, вони бояться розповісти про свою проблему хоч комусь, бояться розголосу, осудів. Та й про статево

дозрівання більшість школярів дізнається не зі спеціальних уроків чи від батьків, а таки з вулиці.

Рання вагітність може наступити через різні причини. Наслідки ранньої вагітності дуже відрізняються від юнацьких фантазій. Дізнавшись про вагітність, часто першою реакцією у дівчат є почуття провини, гніву, зневіри, оскільки більшості з них навіть нема з ким поговорити, кому довіритися.

Юні матері стикаються з величезними труднощами й необхідністю приймати серйозні рішення. За статистикою наприкінці 90-х років через відмови матерів у пологових будинках стали сиротами 2500 немовлят. Такі діти, як правило, і надалі залишаються в інтернатних закладах та отримують там виховання, практично не маючи шансів повернутися в сім'ю. Головні причини відмов матерів від новонароджених дітей в переважній більшості випадків стосувалися особистої невлаштованості молодих жінок, їх матеріальної скрути, конфліктів із близьким оточенням, осуду суспільства, відсутності соціальної підтримки.

Проте, вихід завжди є: навіть юна дівчина може стати гарною матір'ю. Для цього в Україні створені спеціальні заклади, в яких фахівці можуть полегшити удар долі молодій мамі і зберегти життя малюка. Так, у 2002-2004 роках було започатковано роботу соціальних працівників та психологів у пологових будинках. У жовтні 2003 року був створений перший в Україні заклад соціального захисту матерів з дітьми нового типу Центр Матері та Дитини (м. Херсон), пізніше відкрито ще 15 таких центрів. У квітні 2006 року відкрито Центр соціально-психологічної допомоги "Мати і дитина разом". Як наслідок, 96% жінок обирають своє життя разом із дітьми за умови підтримки держави та соціальних закладів різних типів.

Таким чином, відмова матері від дитини є однією з форм девіантної поведінки як поширеного соціально-педагогічного явища, з яким суспільство має знайти якомога швидше шляхи його вирішення.

УДК 37.018.2

*Зозуляк-Случик Р.В.
м. Івано-Франківськ*

ДІЯЛЬНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА В ШКОЛІ ЯК ФАКТОР ПРОФІЛАКТИКИ СОЦІАЛЬНИХ ВІДХИЛЕНЬ МОЛОДІ

Розширення спектру соціальних відхилень молоді постіндустріального суспільства вимагає від системи освіти посилення уваги до профілактичної діяльності соціальних педагогів освітніх закладів. Тому цілісна соціально-педагогічна структура школи на сучасному етапі повинна бути зорієнтована на комплексну і різнорівневу діяльність як фахівця з соціальної педагогіки, так і цілого педагогічного колективу.

Серед сучасних педагогічних концепцій на тлі загострення протиріч постіндустріального суспільства все більшої актуальності набуває концепція формування життєвокомпетентних орієнтацій. Вона включає в себе наступні напрями: змістовно-процесуальний, адміністративно-управлінський, правовий, господарсько-економічний та навчально-виховний.

Розділення цілісного педагогічного процесу на навчальний та виховний умовно використовується для зручності виокремлення форм соціально-педагогічної діяльності.

Навчальний напрям зорієнтований на навчальні заняття, передбачені державним стандартом освіти.

Виховний напрям відображає сенсожиттєвозорієнтований зміст концепції, включаючи в себе наступні напрями: валеологічний, гендерно-психологічний, етико-естетичний, профорієнтаційний та профілактичний.

Охарактеризуємо більш докладніше профілактичний напрям. Проблема захисту підростаючого покоління від негативних впливів сучасного суспільства настільки болюча, що на сучасному етапі школі недостатньо проводити епізодичні бесіди про шкоду куріння чи алкоголю. Є необхідною системна та комплексна профілактична робота з попередження асоціального способу життя.

Куратором профілактичного напрямку є соціальний педагог. Він виявляє мотиви (соціально-психологічні, культурні, патологічні) поведінки учнів, сприяє формуванню у них стійких навичок самозахисту, уміння сказати "Ні" і здійснює корекцію спрямованості розвитку учнів за допомогою їх залучення до просоціальної діяльності.

Соціально-педагогічна діяльність також включає такі аспекти, як відновлення виховних функцій сім'ї, активну професійну підтримку батьків у вихованні дітей, на основі гуманістичних цінностей, залучення батьків до повсякденного життя школи, гармонізацію відносин між стихійним і цілеспрямованим виховними просторами особистості. Водночас, фахівець сприяє підвищенню рівня методологічної та психологічної культури вчителів, формуванню життєвоціннісних орієнтацій у всіх учасників педагогічного процесу з установкою на виховання психологічно здорової особистості школяра на основі усвідомлення діалектики життя.

У цілому соціально-педагогічна модель профілактичної роботи зі школярами представляє собою наступні етапи:

1. Превентивна робота з класом (бесіди, тренінги з відпрацювання навичок просоціальної поведінки), батьками (батьківські збори, індивідуальні бесіди), учнями (залучення до гурткової роботи, секцій, клубів за інтересами).
2. Робота з класом із формування вміння сказати "Ні" та здатності зробити усвідомлений просоціальний вибір.
3. Спеціальна робота з учнями групи ризику; робота з конкретними сім'ями (за необхідністю залучаються спеціалісти медичних і правозахисних закладів).

4. Формування в учнів переконання у необхідності вибору здорового способу життя (дискусії, індивідуальні бесіди, тренінги, рольові ігри тощо) та готовності допомагати учням, які сумніваються (участь у шефський та волонтерський роботах).

УДК 159.9.018.2-053.6

*Капська А.Й., Сидорчук М.С.
м. Київ*

ЗМІСТОВА СТРУКТУРА ПРОЦЕСУ САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ У ЦЕНТРАХ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

З метою забезпечення соціального захисту безпритульних дітей, які потребують тимчасового влаштування й соціально-психологічної реабілітації, в Україні діє мережа закладів тимчасового перебування таких дітей: притулки у справах неповнолітніх, центри соціально-психологічної реабілітації, соціальні гуртожитки.

Центр соціально-психологічної реабілітації дітей – заклад соціального захисту, що створюється для тривалого (стаціонарного) або денного перебування дітей віком від 3 до 18 років, які опинились у складних життєвих обставинах, надання їм комплексної соціальної, психологічної, педагогічної, медичної, правової та інших видів допомоги.

Вихованцями центрів соціально-психологічної реабілітації є діти, які перебувають у складних життєвих обставинах, переведені з притулків для дітей, залишилися поза сімейним оточенням, зазнали насильства і потребують соціально-психологічної допомоги.

Варто зазначити, що самоактуалізація – це складний процес, на який впливає як і внутрішньо особистісні чинники, так і оточуюче середовище, а в нашому дослідженні – це середовище центру. Основною метою перебування вихованців у ЦСПР є забезпечення їх життєво необхідних потреб, що включає в себе педагогічне, психологічне, медичне, соціальне та інші види забезпечення.

На основі здійсненого нами теоретичного аналізу самоактуалізації старших підлітків, виділяємо наступні чинники, що впливають на даний процес. Першим із таких виділяємо рефлексію, що поєднує в собі самопізнання, самореалізацію та самоперетворення.

Наступним чинником, що впливає на процес самоактуалізації старших підлітків у центрах соціально-психологічної реабілітації є, на нашу думку, ціннісні орієнтації самого підлітка.

Самооцінка в підлітковому віці має значення не менше, ніж оцінювання поведінки підлітка дорослими. Вона стає важливим фактором психічного розвитку підлітка, регулятором і мотивом поведінки. У підлітковому віці може виникнути конфлікт між самооцінкою і власними домаганнями підлітка, якщо

він не в змозі їх досягти. З огляду на це, ми відносимо самооцінку до одного з чинників самоактуалізації старших підлітків.

На нашу думку, на задоволення потреби підлітка у соціальному контакті, повазі, усвідомлення власної гідності впливає референтна група Проблема соціалізуючих, виховних функцій групи ровесників (підлітків і юнаків) в житті ровесника була поставлена соціологами на початку 60-х років ХХ століття. Їх дослідження засвідчили, що інколи соціалізуючий вплив такої групи на індивіда набагато більший, ніж вплив найближчого, сімейного (сестри, брати, батьки, дідуся, бабусі та ін.) чи будь-якого іншого оточення.

Отже, до структури процесу самоактуалізації старших підлітків у ЦСПР ми відносимо: рефлексію, що поєднує в собі самопізнання, самореалізацію та самоперетворення, ціннісні орієнтації самого підлітка, самооцінка, референтна група, колектив центру, різноманітні форми діяльності у ЦСПР, а також навчальні курси, зміст яких пов'язаний із самоактуалізацією старших підлітків, соціально-педагогічне середовище, в якому відбувається самоактуалізація старших підлітків, на макро-, мезо-, та макрорівнях.

Перспективами нашого подальшого дослідження є створення та впровадження технологій самоактуалізації старшого підлітка у центрах соціально-психологічної реабілітації на основі визначеної структури зазначеного процесу.

УДК 37.013.42

*Карабут О.В.
м. Ніжин*

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ЗДАТНОСТЕЙ ВИПУСКНИКА НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

ХХІ століття – період стрімкого зростання значення науки й освіти в житті людства, і це значення зростатиме пропорційно їх здатності вирішувати конкретні життєві проблеми людини. Обновилася функція школи: не тільки навчання і виховання. Але і соціалізація школяра – формування особистості, яка буде здатна отримувати глибокі знання, професійні навички, вільно орієнтуватися у світі, само розвиватися і самостійно приймати правильні, морально-відповідальні рішення в умовах мінливого світу.

Актуальним завдання модернізації сучасної освіти України у ХХІ ст. є підвищення якості підготовки випускників. І основою цього процесу має стати компетентнісний підхід. Це зумовлено:

1. Широком визнанням компетентнісного підходу у країнах Євросоюзу, активним схваленням європейськими працедавцями. Цей підхід перебуває в руслі Болонського процесу (на що необхідно звернути особливу увагу, адже сьогоднішні учні – це завтрашні студенти та майбутні фахівці).

2. Цей підхід дає можливість врахувати й адекватно відобразити вимоги ХХІ століття до особистості, її життєвої компетентності, розкрити і розвинути навички, необхідні людині у сучасному світі.
3. Методичними перевагами компетентнісного підходу є визначеність, зрозумілість його понять і категорій, наявність перспективних освітніх методик та європейського досвіду його реалізації.
4. Значні теоретичні та практичні здобутки в упровадженні та реалізації компетентнісного підходу мають і вітчизняні науковці.

Нова освітня парадигма передбачає стосовно вищої освіти набуття компетентності, ерудиції, формування творчості, культури особистості. У цьому її головна відмінність від старої парадигми, що загалом була спрямована на навчання (її гаслами були: знання, вміння, навички і виховання).

Поняття "компетентність" українська освіта оперує в значенні, запропонованому європейськими країнами. Компетентність ґрунтується на знаннях і вміннях, але ними не вичерпується, обов'язково охоплюю особистісне ставлення до них людини, а також її досвід, який дає змогу ці знання "вплести" в те, що вона вже знала, та її спроможність збагнути життєву ситуацію, у якій вона зможе застосувати. Таким чином, кожна компетентність побудована на поєднанні пізнавальних ставлень і практичних навичок, знань і вмінь, цінностей, емоцій, поведінкових компонентів, тобто усього того, що можна мобілізувати для активної дії.

Соціальна здатність випускника як дорослої людини пов'язана з обов'язковою участю в суспільному житті, усвідомленням особистої громадянської відповідальності за те, якою є і має бути її держава. Цю можливість і водночас громадянську відповідальність вона реалізовує своєю участю у виборах. У цей період людина вперше стає об'єктом психологічного тиску різноманітних політичних технологій, що нерідко сковує, а то й паралізує її раціональний особистісний вибір. Вистояти проти цих тисків допоможуть об'єктивний, безпристрасний аналіз різноманітної, в тому числі протилежної за змістом, інформації, намагання розпізнати справжніх і оманливих друзів, осмислена світоглядна і громадянська позиція.

УДК 37.013.42

Качалова Т.В.

м. Ніжин

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОУДОСКОНАЛЕННЯ

Сучасні гуманістичні пріоритети вищої педагогічної освіти вимагають розвитку суб'єктності майбутніх працівників соціальної сфери, їх самостійності, творчої активності, посилення відповідальності за власний професійний розвиток. Визначна роль самоактивності соціального праців-

ника у досягненні вершин професійної майстерності, творчості, професіоналізму актуалізує питання формування готовності майбутніх фахівців соціальної сфери до професійного самовдосконалення як пролонгованої мети професійної підготовки, що на сучасному етапі залишається ще недостатньо розробленою як на концептуальному, так і на методичному рівнях.

Складний міждисциплінарний феномен самовдосконалення особистості багатогранно осмислюється в руслі філософського, психологічного та педагогічного знання як основний шлях індивідуального та суспільного розвитку людини.

У філософській думці формується ідеалістичне, матеріалістичне та діалектичне бачення руху людини до вершин досконалості. Ідеалістичне розуміння базується на визнанні самоцінності самовдосконалення особистості як суто внутрішньої активності, спрямованої на розвиток духовності, збагачення внутрішнього світу людини шляхом актуалізації її потенційних сил і можливостей. Матеріалістичний підхід характеризує самовдосконалення як переважно зовнішню активність особи, спрямовану на досягнення суспільно заданого й соціально обумовленого ідеалу розумової, фізичної та моральної досконалості шляхом корекції власної діяльності та поведінки відповідно до норм і цінностей певного суспільства з метою самоутвердження в ньому та забезпечення гарного сьогочасного існування. У діалектичному підході гармонізуються ідеалістичні й матеріалістичні погляди на природу даного феномена на засадах єдності протилежностей і пріоритетності гуманістичних цінностей, відповідно до чого самовдосконалення особистості тлумачиться як активність, спрямована і на збагачення внутрішнього світу, і на вдосконалення зовнішніх проявів людини.

Психологічні аспекти вивчення феномена самовдосконалення розкривають механізми й закономірності особистісного зростання людини, шляхи й засобів її роботи над собою. Зарубіжні психологічні теорії самовдосконалення наголошують на унікальності, потенційній позитивності й здатності до саморозвитку внутрішньої природи людини та тлумачать самовдосконалення як особистісний феномен, що має характер самоактуалізації і забезпечує максимально повне особистісне становлення й самореалізацію людини, а також виступає головною ознакою її психічного здоров'я та найвищою потребою її існування.

Вітчизняна психологічна думка радянського періоду трактує самовдосконалення як суспільний феномен, соціально обумовлений, зовнішньо активний і суспільно значущий процес, що має характер самоформування та забезпечує досягнення людиною максимально повної відповідності соціальним нормам, ідеалам, вимогам.

Сучасні діалектичні теорії самовдосконалення сприяють трансформації зарубіжних і вітчизняних психологічних підходів до визначення сутності і змісту самовдосконалення особистості на засадах розвитку суб'єктності

особи та прагнення до найвищої досконалості – "акме-" (вершини розвитку) в усіх сферах її життєдіяльності.

Безпосередньо педагогічна проблематика самовдосконалення виявляє продуктивні шляхи і засоби посилення внутрішньої самотворчої активності особистості та розвивається в контексті полісуб'єктної педагогічної парадигми, що, на відміну від моносуб'єктної (як дитино-центрованої – вільної, так і педагого-центрованої – авторитарної), вдало гармонізує самоактивність особистості з цілеспрямованими впливами на її зростання завдяки розвитку суб'єктності усіх учасників навчально-виховного процесу, самовдосконалення яких є пріоритетним завданням і важливою передумовою ефективної педагогічної взаємодії.

Теоретичний аналіз наукової літератури дає змогу визначити готовність до професійного самовдосконалення майбутніх працівників соціальної сфери як стійке особистісне утворення, що містить комплекс взаємопов'язаних мотиваційно-ціннісних, когнітивно-інтелектуальних та операційно-діяльнісних компонентів неперервного професійного зростання соціального працівника, які забезпечують оптимальну реалізацію самоосвіти, самовиховання, самоактуалізації та самоменеджменту у їхній професійній діяльності.

УДК 37.018.2

*Кирилюк В.М.
м. Ніжин*

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ ЗАСОБАМИ ФОЛЬКЛОРНОГО МИСТЕЦТВА.

Не можна виховати людину-гуманіста і патріота з широкими інтересами та серйозними духовними запитами, до того ж здатну до творчої праці в будь-якій галузі, без опори на народне мистецтво й національну культуру. Художній фактор формування естетичного ставлення до хореографічного мистецтва тісно пов'язаний із громадським життям і визначається його розвитком. Сьогодні склалися умови, при яких мистецька практика обновляється, іде переосмислення історичного минулого, пробудження національної самосвідомості, усвідомлення проблем етнічної ідентифікації особистості. Висування на перший план проблематики національної самосвідомості є симптомом радикальних змін у науковому обґрунтуванні свідомості (самосвідомості) як невід'ємної частини внутрішньої сторони етнічної реальності.

Найголовнішим завданням суспільства завжди було, є і буде виховання поколінь гуманістів і патріотів, для яких найвищим ідеалом є єдність особистих та національно-державних інтересів. "Виховання громадянина починається з колиски за визначальної ролі батьків. Продовжується до

завершення життєвого шляху на засадах та засобами народної і академічної педагогіки; з використанням вітчизняного і відповідно його традиціям та суспільним інтересам зарубіжного досвіду; за активної ролі державних і громадських органів управління та освітньо-наукових, культурологічних, мистецьких, фізкультурних та оборонно-спортивних інституцій" (Кононенко П.П.). Найбільш ефективним завжди вважалося виховання на прикладах життєдіяльності батьків, навколишньої природи, розкриття секретів і величі національно-державної мови, культури тощо. Починаючи від авторів літописів, Ярослава Мудрого, Митрополита Іларіона і Володимира Мономаха, Ю.Кртермака і П.Русина, П.Сагайдачного і Б.Хмельницького, Л.Барановича, Ф.Прокоповича і Г.Сковороди, Т.Шевченка, М.Максимовича і В.Каразіна, Ю.Федьковича і М.Шашакевича, О.Потребні, П.Юркевича і М.Драгоманова, Б.Грінченуа, І.Франка і М.Грушевського, К.Ушинського і С.Русової, С.Сірополка, Г.Ващенка і В.Яніва, А. Волошина і О.Шаяна, Д.Чижевського, Ю.Бойка-Блохіна, Ю.Шевельова, Є.Федоренка і В.Сухомлинського просвітителі намагалися розгадати феномен національної культури, зокрема мистецтва, і його вплив на формування особистості. Починаючи з ХІХ століття і до сьогодні, педагоги і митці досліджують вплив фольклору на культурне становлення нації.

Основним напрямом національного виховання на основі народного мистецтва є формування свідомості й самосвідомості – усвідомлення вихованцями своєї етнічної спільності, національних цінностей, відчуття своєї національної причетності до розбудови України, патріотизм, що сприяє утвердженню власної гідності, внутрішньої свободи, гордості за Батьківщину

Народна творчість тому й має назву народної, що творилась і підтримувалась народом, вірніше, найкращими, найталановитішими його представниками, виразниками естетичних ідеалів всього загалу. Теорія мистецтва стверджує, що процес творчості за своєю природою індивідуальний. У сфері народного мистецтва маємо органічне поєднання колективного й індивідуального начал творчого процесу.

Відродження національної самосвідомості необхідно здійснювати не стільки через політизацію суспільного життя, скільки через мистецтво, що впливає на формування духовно-моральних якостей особистості. Уні-кальні витвори народних майстрів мають велику художньо-естетичну цінність, відображають досвід, який віками формував уявлення про прекрасне. Ці твори покликані пробуджувати у вихованців естетичний смак, інтерес і потребу творити красу.

Усна народна творчість протягом тисячоліть була чи не єдиним засобом узагальнення життєвого досвіду народу, втіленням народної мудрості, народного світогляду, народних ідеалів. У фольклорі знайшли відображення не лише естетичні й етичні ідеали народу, а й його історія, філософія, психологія, дидактика – тобто все, чим він жив, що хотів передати наступним поколінням. Навіть норми звичаєвого права, неписані закони

фіксувалися в усній формі, запам'ятовувалися вибраними громадою людьми і за потреби відтворювалися у незмінному вигляді.

Особливу значимість для формування національної самосвідомості особистості відіграє фактор етнічності в рамках освітньої установи, особливо орієнтованість на традиційну народну культуру й рівень сформованості на її основі естетичної і національної культури особистості. Найбільш продуктивно вона формується через виховну систему на основі традиційного народного мистецтва Перший напрямок – поглиблене вивчення вихованцями духовно-моральних і естетичних досягнень людства й українського народу, зокрема, відображених у добутках традиційного народного мистецтва Другий напрямок – залучення учасників до різноманітних видів пошуково-дослідницької діяльності в галузі народного хореографічного мистецтва чи етнографії. Третій напрямок – "уживляння" вихованців в атмосферу народних традицій, звичаїв, обрядів. Четвертий напрямок – стимулювання вихованців до участі в організації й проведенні масових заходів серед ровесників, молодших школярів, дорослих. П'ятий напрямок – організація творчих акцій вихованців для місцевого населення.

УДК 37.013.42

*Кияниця З.П.
м. Київ*

ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ ІНТЕРНАТНИХ ЗАКЛАДІВ: ОСНОВНІ ПІДХОДИ, ТЕХНОЛОГІЇ, МОДЕЛІ

На виконання Національної стратегії профілактики соціального сирітства на період до 2020 року та на замовлення Міністерства соціальної політики України та Чернігівської обласної держадміністрації в рамках гранту Світового банку Консорціумом громадських організацій "Ліга соціальних працівників України" та "Партнерство "Кожній дитині" були здійсненні заходи щодо оцінки потреб дітей, які виховуються в 4 пілотних інтернатних закладах області та спільно з їх колективами розробленні плани їх трансформації¹ та Регіональний план трансформації системи інтернатних закладів та удосконалення системи соціальних послуг для сімей і дітей у Чернігівській області до 2020 року.

Розробка регіонального плану та планів трансформації здійснювалась в найкращих інтересах кожного вихованця та базувалась на застосуванні механізму гейткіпінгу, який спрямований на попередження вилучення дитини із сім'ї, раннє виявлення та підтримку сімей, які перебувають в складних

¹ Під "трансформацією" інтернатного закладу слід розуміти його закриття чи перепрофілювання.: **Перепрофілювання** означає припинення виконання інтернатним закладом функції виховання, цілодобового проживання та утримання дітей. Водночас заклад може продовжити виконувати свою головну функцію, наприклад, освітню чи соціальну. **Закриття** означає припинення (ліквідацію) діяльності відповідного дитячого закладу інтернатного типу.

життєвих обставинах, та влаштуванні дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, під опіку родичів, в прийомні сім'ї, ДБСТ, на усиновлення. Необхідною умовою трансформації інтернатних закладів є створення відповідної інфраструктури (соціальних служб), що виявляють і підтримують сім'ї та дітей, які знаходяться у складних життєвих обставинах.

Отже кожен план трансформації містить відповіді на такі ключові питання:

Чому необхідно трансформувати інтернатний заклад?; Як забезпечити догляд та виховання дітей з врахуванням найкращих інтересів кожного вихованця?; Які послуги необхідно розвинути?; Як оптимально використати персонал закладу в інтересах дітей та громади? ;Що робити з приміщеннями?

Аналіз контингенту вихованців визначених закладів (281 особа) засвідчив, що: кожен другий вихованець має сім'ю. Серед основних причин влаштування дітей до інтернату за заявою батьків: бідність та матеріальні труднощі (39%), відсутність житла; психічні розлади та хвороби у батьків; особливі потреби дітей; перебування батьків у місцях позбавлення волі, розлучення, трудова міграція тощо.

Узагальнений аналіз стану задоволення потреб дітей, які виховуються у вищезазначених інтернатних закладах, якості їх догляду та виховання виявив 3 групи проблем:

1 група – це проблеми, пов'язані з відсутністю чи не достатнім розвитком базових послуг з підтримки сімей з дітьми, сімейних форм виховання; з недосконалими відомчими процедурами прийняття рішень щодо направлення дитини до інтернату, без розгляду альтернатив. Послуги інтернату розглядаються, як засіб подолання бідності, заміник інклюзивної освіти.

2 група – проблеми, пов'язані з якістю догляду та виховання дітей в інтернатних закладах, що характеризуються відсутністю індивідуального підходу, недооцінкою важливості емоційного та соціального компоненту, порушенням чи розривом родинних та соціальних зв'язків дитини, ізоляваністю та стигмою.

3 група – це проблеми, пов'язані з соціалізацією та інтеграцією випускника інтернатного закладу в громаду.

Метою розробки і реалізації Регіонального плану є зниження рівня інституційного догляду дітей у Чернігівській області шляхом розвитку системи соціальних послуг на рівні громади для запобігання розлученню дітей з їхніми родинами, забезпечення функціонування альтернативних форм догляду дітей, відмінних від інтернатних.

Основні підходи до розробки моделей трансформації:

- заклад має відповідати потребам дітей та сімей з дітьми цільової групи;
- заклад має розглядатися як складова системи забезпечення прав дітей та надавач комплексу послуг певній цільовій групі;
- об'єктом (отримувачем) послуг має бути не тільки дитина цільової групи, а й її батьки або особи, які їх замінюють або будуть замінювати;

- суб'єкти, дотичні до виявлення та надання послуг дітям, які залишились без батьківської опіки (ССД, ЦСССДМ, органи та заклади охорони здоров'я, освіти, соціального захисту) мають діяти узгоджено, послідовно на основі спільного плану, базуючись на методиці ведення випадку, та дотримуватись принципу дій в найкращих інтересах дитини.
- структура послуг і механізм їх надання повинні бути гнучкими і здатними змінюватися у відповідності до нових викликів.
- ключовими показниками ефективності послуг нового закладу має стати покращення стану здоров'я та розвитку дитини, а також оптимальні терміни (швидкість) реінтеграції дитини в сімейне середовище.

УДК 372.3

*Кіндєєва К.О.
м. Ніжин*

ВИХОВАННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ПРЕДМЕТНО ПРАКТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Реформування системи дошкільної освіти на засадах особистісно орієнтованого підходу значною мірою визначається тим, наскільки будуть створені умови для реалізації свободи особистості, наскільки суспільство буде сприяти вихованню дитини в дусі гуманізму, формуванню в неї моральних цінностей: доброти, співчуття, чуйності, людяності, доброзичливості, совісті, почуття справедливості, відповідальності тощо. Моральні почуття нерозривно пов'язані з певними нормами поведінки, визнаними в суспільстві.

У цьому контексті особливої ваги набуває виховання в дітей здатності до критичного мислення, формування стійких суспільно значущих способів діяльності, котрі ґрунтувалися б на моральних якостях, адекватній самооцінці й відображали ставлення дитини до самої себе як до суб'єкта, доброзичливих взаємин з оточуючими. Відповідальність є одним із показників такого стану.

На даний час підвищення відповідальності індивіда розглядається як найважливіший принцип руху до нового суспільства в поєднанні з тенденцією глобалізації, зростанням значущості соціальних цінностей, підносячи цю особистісну характеристику (відповідальність людини за все, що вона робить у цьому світі) на якісно новий щабель.

Проблеми відповідальності набули висвітлення в наукових дослідженнях К.Абульханової-Славської, І.Беха, М.Лемківського, Т.Морозкіної, В. Остринської, М. Савчина та ін., які розглядають їх як особливий мотив людських вчинків, систему відповідальних уявлень і ставлень, смисловий принцип регуляції поведінки індивіда. У працях Л. Божович,

О.Запорожця, О. Кононко, О.Леонтьєва, С.Якобсон відповідальна особистість характеризується як така, що усвідомлено приймає моральні вимоги і норми як принципи і норми власної поведінки, має почуття морального обов'язку.

Учені виділяють такі показники початкових форм відповідальності в дошкільному віці: усвідомлення дитиною необхідності і важливості обов'язкового виконання діяльності, що має значення для інших людей; характер дій, спрямованих на успішне виконання суспільно значимої діяльності: вчасно приступає до неї, намагається побороти труднощі і перешкоди, що виникають, застосовує найбільш раціональні прийоми, доводить справу до кінця, переробляє, якщо вийшло недостатньо вдало. Характер дій виражається в безпосередньому виконанні суспільно корисної діяльності; емоційне переживання завдання, характеру і результату його виконання. Емоційні переживання виражаються в міміці, рухах дитини, у загальній емоційній чутливості; усвідомлення того, що доведеться відповідати, відзвітувати перед тими людьми, для яких чи на прохання яких доручення чи обов'язки виконуються.

Моральну відповідальність можна характеризувати як об'єктивну і суб'єктивну єдність. Вона, з одного боку, є сукупністю об'єктивних суспільних вимог до особистості, з іншого – своєрідним суб'єктивним станом свідомості, почуттям. Почуття відповідальності виховується з дитинства залученням дошкільника до виконання вимог, за якість та своєчасність їх виконання потрібно звітуватись перед іншими і самим собою.

У педагогічній науці та практиці суспільного дошкільного виховання великого значення надається організації спільної предметно-практичної діяльності дітей, як важливому засобу формування в них почуття відповідальності.

Механізм формування у дітей почуття відповідальності, яке оцінюється як особливий мотив людських вчинків, смисловий принцип регуляції поведінки в спільній предметно-практичній діяльності розкрито у наукових дослідженнях І.Беха, Т.Колесіної, О.Кононко, А.Лопуховської, Т.Морозкіної та ін.

Правильно організована предметно-практична діяльність дітей сприяє тому, що дошкільники поступово навчаються поважати товаришів, розуміти їх бажання, інтереси, вболівати не лише за свою частку праці, а й за роботу своїх товаришів та їх кінцевий результат.

Насамперед, важливо, щоб діти володіли певними уміннями та навичками роботи з тим чи іншим матеріалом, щоб зміст завдань, відібраних для колективного виконання, давав змогу об'єднувати дітей у невеликі підгрупи, щоб у процесі роботи педагог широко використовував методи, спрямовані на формування у дошкільників способів погодження дій і позитивних форм спілкування.

Спільна предметно-практична діяльність породжує між учасниками різні типи відповідальних взаємин залежно від того, наскільки правильно її організовує педагог :

- взаємини дружньої взаємодопомоги, для яких характерне справжнє співробітництво, бажання допомогти товаришеві, якщо в цьому є потреба;
- взаємини партнерства, які характеризуються формальним співробітництвом, що ґрунтується на розподілі праці та додержанні законів рівності для досягнення спільної мети;
- взаємини співіснування, сусідства, для яких характерне вболівання кожного учасника за успіх власної частини роботи при відсутності будь-якої турботи про спільний успіх.

Ефективними методами виховання у дітей старшого дошкільного віку відповідальності в предметно практичній діяльності є: використання художнього слова, ігрові прийоми, ситуації, змагання, приклад вихователя.

Таким чином, спільна предметно-практична діяльність сприяє засвоєнню дітьми моральних принципів і норм власної поведінки, правил взаємодії з ровесниками, виховує почуття відповідальності за результат вправління у позитивних формах спілкування з товаришами. Критеріями відповідальної поведінки виступають: уявлення дітей про значення і зміст моральної норми відповідальності; позитивне ставлення до відповідальності як моральної характеристики особистості; вміння діяти відповідно до норми в ситуаціях морального вибору. Уміння відповідати за свої соціальні дії характеризує дитину як свідому особистість, здатну до самоконтролю та саморегуляції.

УДК: 373.5.033.041

Колонькова О.О.
м. Київ

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОВЕДІНКИ РОДИНИ

Культуру екологічної поведінки розуміємо як спосіб організації життєдіяльності людини, представлений сукупністю знань, норм та правил поведінки, ціннісних орієнтацій, що виявляються в безпосередній та опосередкованій взаємодії з природою.

Коли педагог намагається сформувати культуру екологічної поведінки учня, то це надто складно зробити, якщо відповідну поведінку не виявляють батьки та інші члени родини.

Культура поведінки в родині залежить від багатьох чинників: усталених сімейних традицій, системи цінностей родини, звичок поведінки та зовнішніх впливів соціуму на вибір поведінки.

Одразу сформувати ціннісні орієнтації батьків та учнів надто складно. Тому необхідно починати з простішого – спонукати дотримання в родині норм

та правил екологічної поведінки, відмову від екологічно шкідливих стереотипів, звичок поведінки та спонукати емоційні переживання щодо природи.

Часто ми усвідомлюємо, що наші дії не правильні по відношенню до природи і все одно не відмовляємося від них. Наприклад: пробіг газоном – я поспішаю так швидше; викинув kota з дому – він мене постійно кусає та дряпає; систематично викидаю усе сміття в один сміттєвий бак – немає часу його сортувати тощо. Отже ми починаємо виправдовуватися, коли необхідно міняти звичну поведінку.

Щоб змінити стереотипи та звички поведінки в родині необхідно перш за все організувати зовнішньо мотивовану екологічну діяльність учнів та батьків керовану вчителем.

Психологи стверджують, що через організацію зовнішньої діяльності можна стимулювати діяльність внутрішню. Саме в процесі зовнішньої діяльності внутрішній план вперше формується. Інтеріоризація відбувається шляхом присвоєння психікою структур зовнішньої діяльності та оволодіння нею. Саме цей саморозвиток внутрішніх структур діяльності утворює психологічний фон на якому будується виховання як формування особистості.

Що необхідно для того, щоб спонукати родину переглянути свою поведінку стосовно природи і почати діяти екологічно грамотно? По-перше залучати дітей та батьків до активних форм роботи: екологічних акцій, свят, проектів; давати домашні завдання, які передбачають спільну екологічну діяльність батьків та дітей: виготовлення годівниць, шпаківень, розповсюдження листівок для збереження первоцвітів, сортування сміття, збір батарейок, конкурс "Краща торба для фізкультури" або "Краща господарська торба" тощо. По-друге, провести сімейні дослідження з теми "Що можна змінити?". Підпунктами якої є "Як мої батьки обходилися без пластикових пакетів та упаковки?", "Без яких миючих засобів обходилися мої батьки?", "Де мої батьки брали воду?" тощо. При цьому учні пишуть про своїх батьків, а їхні батьки – про своїх. Потім ці дослідження обговорюються з дітьми та батьками на найближчих батьківських зборах. По-третє, варто у бесідах звертати увагу батьків і дітей на те, що сучасна людина пристосувалася до негативних явищ у природному середовищі: смітники, неестетичний вигляд природних ландшафтів, зламані дерева, витолочені клумби та газони не викликають розчарування, подібні явища стають звичними. З приводу таких речей необхідно викликати переживання дітей та батьків, обговорюючи та аналізуючи ці дії.

Закріпити цю діяльність доцільно комплексом спеціальних вправ на обговорення життєвих ситуацій екологічного змісту. Ці вправи спонукають до самоаналізу, самооцінки, допомагають приймати рішення у суперечливих ситуаціях взаємодії з природою, обрати екологічно доцільну поведінку.

Вправи доцільно проводити з дітьми на класних годинах та батьками на поточних батьківських зборах.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДИТИНИ В УМОВАХ НЕПОВНОЇ БАТЬКІВСЬКОЇ СІМ'Ї

Сім'я – це найперший соціальний інститут, який вносить вагомий вклад у процес соціалізації дитини і першочергова роль у цьому процесі належить батькам. Разом з тим серед соціально-педагогічних проблем сучасної української сім'ї першочергового значення набуває збільшення кількості неповних сімей та поява сімей, які складаються з чоловіків-батьків та дітей (1%-2% від загальної кількості неповних сімей).

Наукові дослідження неповної сім'ї (Т.Алексєєнко, М.Докторович, І.Зверева, В.Костів, І.Трубавіна та ін.), а також праці класиків вітчизняної педагогіки (А.Макаренко, В.Сухомлинський, М.Стельмахович) свідчать, що їх автори відносять неповну сім'ю до потенційно несприятливого фактору соціалізації дитини.

Аналіз різних підходів до тлумачення поняття "неповна сім'я", які існують у науковій літературі, дозволяють нам визначити неповну батьківську сім'ю як малу соціальну групу, яка складається з батька та дитини (дітей), що об'єднані спільним проживанням і веденням домашнього господарства, спільністю формування і задоволення потреб, взаємними емоційними зв'язками, юридичними й моральними зобов'язаннями стосовно один одного, родинними традиціями. Соціальний статус "батько-одинак" на законодавчому рівні в Україні не закріплено, що є проблемним для надання соціально-педагогічної допомоги даній категорії сімей у вирішенні цілої низки питань. Соціалізація дитини в умовах неповної батьківської сім'ї має свої особливості, труднощі та потенційні можливості особистісного розвитку дитини, а також залежить від причин, що призвели до неповноти сім'ї.

Так, кожна дитина поряд з біологічними має ряд психологічних потреб, які в необхідній мірі вона може задовольнити тільки в умовах повної сім'ї. Тому батько-одинак повинен знати їх важливість у розвитку дитини і намагатися їх задовольняти, щоб попередити серйозні відхилення у соціальному та психологічному розвитку дитини (погляди, переконання, поведінка).

Педагогічні особливості виховання дитини в неповній батьківській сім'ї пов'язані з особливостями розвитку дитини, формою ставлення батька до дитини та сформованістю навичок усвідомленого батьківства. Сучасні дослідження батьківства свідчать, що виражена любов батька дає для дитини відчуття особливого емоційно-психологічного благополуччя, яке не може повною мірою забезпечити самотня жінка-матір. Одинокий батько завжди потрапляє у більш складну ситуацію, ніж мати, оскільки проблеми лежать в області чоловічої психології. Нечисленні дослідження неповних сімей й виховання дитини в них виявили ряд проблем, властивих батьківській сім'ї, а саме: сполучення ролі обох батьків в одній особі; утруднення у статевому-

рольовій орієнтації дітей; особистісні проблеми самотнього батька; труднощі при формуванні вторинної сім'ї, що виникають у відносинах між дітьми й новою дружиною батька, та, можливо, її дітьми; педагогічна занедбаність дітей або гіперопіка; низький рівень авторитету батька. Хоча зазначені проблеми досить часто виникають і у повних сім'ях, однак у неповній сім'ї вони вирішуються складніше. До відповідних соціальних служб батьки-одинаки звертаються дуже рідко, а деякі навіть не знають, що вони існують. Тому соціальному педагогу важливо вчасно виявити неповні батьківські сім'ї, визначити специфіку та основні напрями соціально-педагогічної роботи з ними, щоб оптимізувати внутрішні стосунки між батьком та дитиною. Саме особистість батька, який вміє протистояти складним життєвим обставинам, має справжній авторитет є важливою умовою успішної соціалізації дитини.

УДК 37.013.42

*Конончук Д.І.
м. Ніжин*

МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ ЖИТТЄВИХ СТРАТЕГІЙ МОЛОДІ

Наслідком економічних, політичних та соціальних змін українського суспільства 90-х рр. ХХ ст. – поч. ХХІ ст. стало руйнування старої ієрархії суспільних цінностей та системи роботи з підростаючим поколінням. У зв'язку з цим все більшого значення у соціалізації дітей та молоді почала відігравати масова культура, ретрансльована через засоби масової комунікації, музику, літературу тощо. Її вплив позначився не лише на смаках та уподобаннях, а й на більш фундаментальних, базисних структурах особистості, зокрема, на формуванні системи життєвих стратегій молодого покоління.

Аналіз наукової літератури щодо визначення поняття "стратегія життя" свідчить, що немає логічної чіткості і ясності у трактуванні його сутності і дає нам можливість сформулювати наступне визначення даного поняття: "життєва стратегія" – це своєрідна соціальна, культурна і особова проекція індивіда на своє власне майбутнє, яка одночасно є особовим, соціальним і культурним явищем. Визначальним етапом у формуванні життєвих стратегій особистості є період юності. Саме тому метою свого дослідження ми визначили з'ясування життєвих стратегій молоді м.Ніжина.

Для вивчення життєвих стратегій молоді нами було використано методику "Визначення життєвих цінностей особистості" (П.Н.Іванова, О.Ф.Колобова) – один із різновидів вербальних проєктивних тестів. З метою отримання даних для порівняльного аналізу та виявлення за його результатами впливу субкультур рокерів та металістів на формування системи життєвих стратегій молоді, всіх респондентів нами було розділено на три групи:

- 1) Музиканти і учасники музичних груп – тобто ті люди, які є безпосередніми носіями рис субкультур рокерів та металістів;

- 2) Слухачі рок музики та метал-стилів – ті, хто слідкує за новинами зі світу метал-сцени, ходить на концерти, слухає музику даних напрямів та має відношення до фанатського складу певних музичних груп;
- 3) Інші – всі ті, хто слухає інші музичні напрямки, не грає у рок-групах чи метал-колективах даних жанрів, не цікавиться новинами "металічної" сцени та не має відношення до рок-світу.

У кожному з груп респондентів входило 20 опитуваних. Відповідно, загальна кількість вибірки становила 60 осіб.

Дослідження проводилося у два етапи, а саме:

- 1) Індивідуальні бесіди з респондентами;
- 2) Письмове опитування по методиці "Визначення життєвих цінностей особистості".

Індивідуальні співбесіди з респондентами дозволили нам розподілити всіх досліджуваних по зазначеним вище групам, а тестування по методиці – дослідити ієрархію життєвих стратегій кожного респондента.

Усі зазначені у методиці життєві стратегії нами було об'єднано у групи, а саме: особистісне зростання; міжособистісні контакти і спілкування; здоров'я та особистісне задоволення; безпека та автономність; любов та сім'я; правове суспільство та допомога іншим.

Обробка бланків відповідей респондентів здійснювалася методом контент-аналізу. Всі відповіді, в залежності від їх змісту, розподілялися в одну із шести визначених нами вище груп життєвих стратегій.

На основі співставлення результатів дослідження респондентів різної приналежності до субкультур рокерів та металістів ми можемо зробити наступні висновки: провідним життєвими стратегіями досліджуваної молоді є: "міжособистісні контакти і спілкування", "безпека і автономність" і "здоров'я та особистісне задоволення". Це вказує на те, що субкультури рокерів та металістів не виявляють суттєвого впливу на обрання молоддю напряму життєвого спрямування.

УДК 94 (477) "1920-30-і" -054.57

*Конончук І.М.
м. Ніжин*

ДО ПРОБЛЕМИ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОГО РОЗВИТКУ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИХ ГРУП : 20-30- і рр. ХХ ст.

Сучасні події в Україні (Крим, Донецьк, Луганськ) черговий раз доводять нам важливість толерантного вирішення національних проблем на найвищому державному рівні і небезпеку спекуляцій у даному питанні. Загалом, оцінюючи динаміку національно-культурного будівництва даного періоду можна виділити такі етапи:

1920–1923 рр. Тривало швидке формування "радянської культури", але також розвивалися національні культури. Допомагаючи національним

культурам, більшовики намагалися використати це національне піднесення для вирішення важливих проблем в державі.

1924–1927 рр. З початком офіційної коренізації у 1923 р., влада допомагала розвитку всіх культур, але адміністративними методами насаджувала універсальну "радянську культуру". Національні культури поступово почали перемагати "радянську культуру" і це дуже злякало владу.

1928 – 30-і рр. З укріпленням сталінізму з'явився "соціалістичний реалізм і соціалістична культура", а національні культури були проголошені "ворожим націоналізмом". Новий лозунг влади щодо національних культур та їх кращих представників тепер звучить "або з нами, або проти и нас", кращих національних представників винищують.

Аналізуючи культурно-освітній розвиток національних меншин 20-30-х рр. ХХ ст., потрібно відзначити, що сільських бібліотек, хат-читалень, лікнепів у них найбільше було на Поділлі, багато на Волині, Київщині, Чернігівщині, Полтавщині, Донеччині, Одещині. Найменше на Харківщині та Катеринославщині. Але вони фінансувались лише на 50%, а клуби, бібліотеки та музеї на 10%. Для пропагування "радянських ідей" в боротьбі з національним рухом влада активно просувала в село радіо та кіно. Зокрема, лише у Криворіжжі, Куп'янську і Тульчині кількість кіноустановок зросла у 2 рази, Умані в 5 разів, Коростені у 8 разів. Майже 90% культосвітніх закладів національних меншин знаходились у сільській місцевості.

Уже в 1929 році спостерігаємо зменшення культосвітніх закладів національних меншин, зокрема, у Могилів-Подільській та Полтавській округах у 2 рази. Зростання "радянських закладів" простежувалось, наприклад, у Сталінській окрузі – кількість червоних кутків тут виросла у 3 рази.

За рівнем грамотності національні меншини перевищували українське і російське населення. Так, на 1000 українців грамотними були 282, росіян 454, поляків 601, німців 623, євреїв 651.

Зокрема, дослідження стану шкільної освіти національних меншин села дозволило констатувати, що на місцях відчувався брак національних учительських кадрів; освітяни села утримувались селянами; не було підручників мовами національних меншин; не вистачало приміщень тощо. Так, у 1927 році для повного забезпечення національних шкіл педагогічними кадрами необхідно було підготувати 2424 вчителі, з них для російських шкіл – 1346, німецьких – 558, єврейських – 180, польських і білоруських – по 140, болгарських – 40, татарських – 10, вірменських – 5.

Особливе значення в галузі культурно-освітньої й агітаційної роботи надавалося періодичній пресі та друкованим виданням мовами народів, які перебували під постійним контролем державної цензури.

Активізації національного друку сприяло створення всеукраїнської філії Центрального Видавництва Народів СРСР при Президії ВЦВК. Це було зумовлене неспроможністю Держвидаву, Книгоспілки та інших видавництв забезпечити підручниками та літературою національними мовами.

Підсумовуючи вищесказане, зазначимо, що українці разом з нацменшинами спільно будували свої культури та боролись проти більшовицької влади. Саме тому "розстріляне відродження" є спільною трагедією нашого народу та інших народів України даного періоду.

УДК 37.013

Корабльова О.О.
м. Хмельницький

АЛГОРИТМ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ ЩОДО ПРОФІЛАКТИКИ МОБІНГУ

Розбудова системи освіти відбувається в складних соціокультурних умовах та в ситуації загострення негативних явищ в середовищі школярів підліткового віку. Зокрема, майже в кожному учнівському колективі існує проблема мобінгу – цілеспрямованого та регулярного психологічного насилля групи по відношенню до окремих учнів класу.

Соціально-педагогічна діяльність є одним із видів професійної діяльності й являє собою процес та результат фахової діяльності, яка визначається соціально-педагогічною метою і здійснюється завдяки застосування педагогічних методів і засобів.

Соціально-педагогічна діяльність включає в себе: соціальну адаптацію, профілактику, реабілітацію, ресоціалізацію, соціально-культурну анімацію тощо.

Серед основних завдань соціально-педагогічної діяльності пріоритетним є попередження та локалізація негативних впливів соціального середовища на особистість.

Сам термін "профілактика" (від грецького "запобіжний") передбачає попередження несприятливої події, тобто з усуненням причин, здатних викликати ті або інші небажані наслідки.

Відповідно, соціальна профілактика мобінгу є комплексом конкретних соціальних заходів, здійснюваних з метою зменшення поширеності аж до повного викорінення шляхом виявлення і усунення причин і умов, які сприяють зародженню та функціонуванню мобінгу.

Профілактикою мобінгу відповідно до свої функціональних обов'язків в першу чергу займається соціальний педагог, практичний психолог, класний керівник. Однак не менш важливу роль відіграє й педагогічний колектив школи який повинен мати теоретичну й методологічну підготовку для профілактики явища.

Даним аспектом повинен займатися в першу чергу соціальний педагог, який складає програму теоретико-методологічної підготовки педагогічного колективу щодо профілактики мобінгу.

Пропонуємо наступний алгоритм підготовки педагогічного колективу школи щодо профілактики мобінгу:

- проведення інформаційно-мотиваційної роботи щодо проблеми й необхідності профілактики мобінгу;
- роз'яснення функцій педагогічного складу школи у профілактиці мобінгу;
- проведення методологічної підготовки педагогів щодо профілактики мобінгу.

Підготовка педагогів до профілактики мобінгу включає в себе емоційний, поведінковий і когнітивний компоненти (див. табл.).

Таблиця 1.

Підготовка педагогів до профілактики мобінгу в малих групах школярів підліткового віку

Компоненти	Мета і завдання	Методи та форми роботи
Емоційний	Сформувати визнання актуальності проблеми	Аналіз біографічних історій жертв мобінгу, перегляд відеоматеріалів
Когнітивний	Збагатити знання з проблеми профілактику мобінгу	Лекція, навчальний семінар, індивідуальне консультування
Поведінковий	Сформувати вміння та навички для здійснення профілактики мобінгу в малих групах школярів підліткового віку	Тренінг, навчальний семінар

Підготовка педагогічного колективу до профілактики мобінгу підвищить ефективність превентивної діяльності соціального педагога в даному напрямку.

УДК 37.013.42

*Корчомака С.В.
м. Ніжин*

КОМПЕТЕНЦІЇ КЕРІВНИКА ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ВЗАЄМИНИ З ПІДЛЕГЛИМИ

Актуальність теми. У сучасних соціально-культурних умовах висуваються досить високі вимоги до професійно-управлінської компетентності керівників освіти, зокрема керівника дошкільного навчального закладу (ДНЗ), його педагогічної майстерності, психологічної грамотності, здатності

оптимально реалізовувати управлінські функції, самостійно розв'язувати різноманітні завдання в нестандартних ситуаціях, ефективно взаємодіяти з учасниками педагогічного процесу. Це зумовлено такими основними чинниками, як зміна парадигми дошкільної освіти (перехід від навчально-дисциплінарної до особистісно-орієнтованої моделі виховання) й орієнтація на освітні запити дітей і батьків, що передбачає створення різних типів навчальних закладів, здійснення постійного освітнього маркетингу (аналіз попиту на освітні послуги, формування позитивного іміджу ДНЗ), упровадження педагогічних та організаційно-управлінських інновацій. Управлінська компетентність є складовою професійної кваліфікації керівника, визначальним чинником вдосконалення управління закладом і результативності його управлінських дій.

Мета статті – визначити шляхи формування управлінської компетентності керівника ДНЗ, науково обґрунтувати технологію формування управлінської компетентності керівника ДНЗ.

Виклад основного матеріалу. Управлінська компетентність керівника ДНЗ є інтегрованим особистісним утворенням педагога, що відображає єдність його теоретичної та практичної готовності до ефективного здійснення різноманітних управлінських функцій (інформаційно-аналітичної, мотиваційно-цільової, планово-прогностичної, організаційної, контрольної-регулятивної та ін.). Як специфічна якість управлінська компетентність керівника ДНЗ передбачає високий рівень управлінських знань, умінь, досвіду та завжди має особистісне забарвлення якостями конкретної людини й виявляється в таких основних ознаках, як:

- оперативність і мобільність управлінських знань, розуміння їх значення для практики керівництва, що вимагає постійного оновлення фонду знань, його поповнення новими науковими даними, оперативними відомостями про стан керованого об'єкта;
- гнучкість методів управлінських рішень, алгоритмів розв'язання завдань, тобто здатність керівника не лише знати сутність управлінської проблеми, але й вирішувати її практично, причому оптимальним способом;
- критичність мислення, що надає можливість обирати оптимальні рішення, аргументувати вибір, відкидати помилкові шляхи;
- наявність достатнього для управління досвіду керівництва (керівник систематично аналізує свій досвід й, виходячи з нього, приймає обґрунтовані, найбільш оптимальні в конкретній ситуації, рішення).

Управлінська компетентність керівника ДНЗ є динамічним утворенням, вимагає постійного розвитку й змістовного наповнення новими даними – педагогіки, психології, антропології, педагогічного менеджменту.

Отже, науково обґрунтовано, що управлінська компетентність керівника ДНЗ як найважливіший складник його професіоналізму є інтегрованим особистісним утворенням педагога, який відбиває єдність теоретичної та практичної готовності управлінця до ефективного здійснення

різноманітних управлінських функцій (інформаційно-аналітичної, мотиваційно-цільової, планово-прогностичної, організаційної, контрольної-регулятивної).

УДК 37.018

*Кравець Л.М.
м. Кременець*

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА СІМЕЙ З НЕПОВНОСПРАВНИМИ ДІТЬМИ

Проблема толерантного ставлення до людей з особливими потребами сьогодні привертає увагу багатьох учених. Зазначимо, що вона поєднує у собі фізичні, особисті, культурні та економічні права людини. Прикро, але на сьогоднішній день ми дуже часто зустрічаємося з повною відсутністю умов, необхідних для розвитку неповносправних дітей, що й зумовлює формування особистості, не готової до самостійного повноцінного життя.

Особливі діти живуть не тілом, а душею. На нашу думку, вони народжені, аби ми навчилися любити один одного по-справжньому. Так звані "антиподи", котрі задають людству точку відліку для усвідомлення, що таке добро і зло, що таке щастя, щоби ми цінували життя та здоров'я і пам'ятали про тих, хто потребує сторонньої допомоги. Головною метою соціально-педагогічної підтримки сімей з неповносправними дітьми є виявлення порушень розвитку дитини на ранніх етапах та створення умов, які сприяли б максимальній реалізації її можливостей і допомогли хворій дитині досягнути максимально можливого для неї рівня розвитку.

Одним із шляхів розв'язання даної проблеми є соціально-педагогічна підтримка сімей з неповносправними дітьми.

Найперше – допомога дитині та збереження соціальної активності у суспільстві. Опинившись у такій непростій один на один з проблемою ситуації, молода сім'я повинна змінити своє життя таким чином, аби новонароджена дитина змогла стати повноцінним членом суспільства, в якому зростатиме. Варто створювати в пологових будинках своєрідні групи фахівців, які допомагатимуть молодим батькам у таких ситуаціях. Найперше і найголовніше завдання – первинна психотерапевтична робота з усіма членами її родини, особливо з батьком. Вважаємо, що в такі групи потрібно залучати як кваліфікованих фахівців, так і матерів, котрі виховують таких дітей. Переконливим є факт, що найкращим психологом є жінка, котра вже виховує "особливу" дитину. Не в образі фахівця, зазначимо, що зрозуміти весь біль, страх і розпач перед майбутнім може лише той, хто хоча б раз опинявся в ідентичній ситуації. Необхідно наголосити, що вищесказане стосується будь-якого часу встановлення захворювання у дитини.

По-друге – це початок життя у сім'ї. На превеликий жаль, дуже багато сімей у цій ситуації розпадаються. Сьогодні немає конкретної статистики, але

факт, що більшість з них є неповними. Вважаємо, що завдання другого етапу – створення своєрідних груп взаємодопомоги батьків. Проте, до цих груп неодмінно потрібно залучати усіх членів сім'ї, і передусім братів та сестер. Дуже важливо, щоб усі члени родини чітко усвідомили, що хворої дитини соромитися не треба, їй необхідна лише любов, увага і щоденна допомога.

По-третє – це виховання та розвиток братів і сестер неповносправної дитини. Брати і сестри таких дітей – також особливі по-своєму. Відомим є той факт, наскільки їм психологічно важко не відвернутися від хворого брата чи сестри. На цьому етапі важливу роль відіграє виховання в сім'ї. Саме воно значною мірою впливає на результат адаптації. Дуже важливо пам'ятати, що дітям з обмеженими можливостями потрібні здорові діти для швидкої соціальної адаптації, підтримки та спілкування, а здоровим дітям – хворі, щоб виховати у них людяність. Складно викликати співчуття в умовах, коли здорові діти практично ізольовані від хворих однолітків.

По-четверте – важливими для таких сімей є соціальна реабілітація та інтегроване виховання дітей. Яскравий приклад – спеціалізовані навчальні заклади в Україні, де успішно впроваджується ця система і в яких діти з особливими потребами почувають себе комфортно.

Працювати з людьми на кожному з цих етапів дуже важко, але можливо. Це досить клопітка робота, але отриманий результат – дуже ефективний як для дітей з обмеженнями, так і для тих, хто їм допомагає долати цю неповносправність.

УДК: 392.3:796.011.3

*Красницька О.В.
м. Київ*

МЕТОДИКА ПЕДАГОГІЧНОГО ОЦІНЮВАННЯ РІВНІВ СФОРМОВАНOSTІ ПОКАЗНИКІВ СІМЕЙНОЇ ДЕПРИВАЦІЇ ВИХОВАНЦІВ ІНТЕРНАТНИХ ЗАКЛАДІВ СПОРТИВНОГО ПРОФІЛЮ

Сімейна депривація вихованців інтернатних закладів спортивного профілю представляє собою обмеження можливостей дитячо-батьківської взаємодії, позбавлення умов сімейного виховання, що є необхідною умовою для повноцінного й повномірною розвитку дитини та формування всебічно розвиненої особистості, у результаті напруженого графіку тренувань і навчання, зведення вільного часу до мінімуму, високих психологічних та фізичних вимог до дитини для досягнення спортивного результату.

Для педагогічної оцінки проблеми сімейної депривації вихованців інтернатних закладів спортивного профілю нами були проведені діагностичні бесіди з класними керівниками, вихователями, соціальними педагогами та психологами закладів; здійснено контент-аналіз планів виховної роботи шкіл-інтернатів, календарних планів роботи вихователів, річних планів

роботи соціальних педагогів і психологів, журналів реєстрації відвідувань дітей, класних журналів і характеристик учнів; проведено анкетування, спостереження та діагностичні бесіди з вихованцями закладів.

Таким чином, ми здійснили вибір критеріїв і показників сформованості сімейної депривації вихованців інтернатних закладів спортивного профілю. До критеріїв сімейної депривації вихованців інтернатних закладів спортивного профілю відносяться пізнавальний (інтелектуальний), емоційно-вольовий, комунікативний. Показниками пізнавального критерію було обрано нехтування навчальною діяльністю, відсутність пізнавальних інтересів, звуження світоглядних позицій. Показниками емоційно-вольового критерію було обрано невпевненість у своїх силах, відчуття самотності, емоційну нестабільність. Показниками комунікативного критерію було обрано конфліктність, комунікативну відстороненість (замкнутість), схильність до уєднання.

Визначення критеріїв і показників сімейної депривації вихованців інтернатних закладів спортивного профілю дозволило нам запропонувати рівневу оцінку результатів. Нами було введено термін "рівень сформованості сімейної депривації вихованців інтернатних закладів спортивного профілю", під яким ми розуміємо ступінь, постійність і вираженість прояву вище зазначених показників у свідомості та поведінці вихованців інтернатних закладів спортивного профілю. Отже, нами було визначено такі рівні сформованості показників сімейної депривації вихованців інтернатних закладів спортивного профілю: критичний, допустимий і мінімальний.

Для оцінки показників сімейної депривації вихованців інтернатних закладів спортивного профілю нами було використано комплекс діагностичних методик. Деякий діагностичний матеріал було використано для оцінки усіх показників, а саме: аналіз документації, бесіди з педагогами, авторське анкетування, педагогічне спостереження. Показники за пізнавальним критерієм ми оцінювали ще за допомогою методики діагностики рівня соціальної фрустрованості Л.Васермана (в модифікації В. Бойко). Для оцінки показників за емоційно-вольовим критерієм нами було додатково використано тест впевненості в собі (Ромерк В. Г.), методику "Значимий інший", методику діагностики суб'єктивного відчуття самотності Д. Рассела і М. Фергюсона, методику діагностики рівня соціальної фрустрованості Л. Васермана (в модифікації В. Бойко) і методику "Орієнтовна оцінка емоційного благополуччя" (Н. Дмитрієва). Показники за комунікативним критерієм додатково оцінювалися за допомогою методики діагностики рівня соціальної фрустрованості Л. Васермана (в модифікації В. Бойко), методики "Значимий інший", методики виявлення конфліктності (Є. Ільїн, П. Ковальов), методики "Орієнтовна оцінка емоційного благополуччя" (Н. Дмитрієва).

Використаний діагностичний матеріал було адаптовано до характеристик рівнів сформованості показників сімейної депривації вихованців інтернатних закладів спортивного профілю.

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ДИТИНИ ДО ШКОЛИ ЯК УМОВА ПОПЕРЕДЖЕННЯ НЕГАТИВНИХ ПРОЯВІВ У ЇЇ ПОВЕДІНЦІ

Важливим завданням сучасних дошкільних навчальних закладів є формування гармонійно розвиненої, фізично та психічно здорової особистості. Проте на успішність розв'язання цього завдання сьогодні негативно впливає низка чинників, які детермінують виникнення у дітей негативних психічних станів, які за відсутності належної психологічної корекції, профілактики, адекватних змін соціально-педагогічних умов, можуть деформувати їх подальший розвиток, стати причиною погіршення вихованості дитини, зумовити порушення її стосунків з дорослими та однолітками та прояви негативної поведінки.

Однією з умов попередження таких поведінкових відхилень є підготовка дитини до школи, адже перехід дитини з однієї освітньої ланки є важливим етапом життя, оскільки пов'язаний зі зміною її соціального середовища, провідною діяльністю, пізнавальними процесами та особистісним розвитком.

За визначенням дослідників у галузі медичної психології негативні прояви - спеціальний засіб, психологічний захист, у ситуаціях аномалій психічного розвитку. Психологічною основою негативних реакцій у всіх випадках є незадоволення якихось надзвичайно істотних для дитини потреб соціального характеру: потреби у спілкуванні, схваленні, пошані, емоційному контакті із значущим іншим (однолітком або близьким дорослим). Блокування задоволення таких потреб стає джерелом глибоких особистісних переживань, а міра їх усвідомлення дитиною сприяє виникненню у неї негативних тенденцій у поведінці.

За результатами аналізу психолого-педагогічної літератури ми з'ясували, що попередження негативної поведінки у старших дошкільників можливе за умови організації відповідної роботи з їх підготовки до школи. Така підготовка є успішною, якщо вона здійснюється закладом дошкільної освіти за умови індивідуального підходу до кожної дитини, педагогічної майстерності вихователя та методів і прийомів роботи, які вони при цьому використовують. Традиційно підготовка дитини до школи спрямовується на:

- створення мотивації до навчання у школі;
- інтелектуальну підготовленість дітей до навчання – створення всіх сприятливих умов для повноцінного сприймання, засвоєння та відтворення дітьми інформації;
- емоційно-вольову – підводити дітей до розуміння того, що при вступі до школи змінюються норми та правила поведінки, взаємовідносини носять не такий емоційно-зabarвлений характер, змінюються стосунки у колективі.

Дитячий садок готує дітей до школи за відповідними програмами. В домашніх умовах це роблять батьки. Готовність дитини до школи залежить від багатьох факторів і передусім від того, чи забезпечують батьки різнобічний розвиток дитини у дошкільні роки. Нами було визначено, що підготовка дитини до шкільного навчання в сім'ї базується на тому, що родина є для неї першим соціальним інститутом. У сім'ї закладаються основні комунікативні навички, відбувається первинне ознайомлення дитини з навколишнім середовищем, з явищами природи, що спонукає розумову активність дошкільника і є запорукою його розумового розвитку, а найголовніше – формування позитивної поведінки. Недостатня сформованість шкільної зрілості дитини може призвести до зростання її тривожності, формування заниженої самооцінки, хронічної втомлюваності, загальної неуспішності і виникнення неврозів тощо. Однак, не всі батьки без належної допомоги і підтримки освітнього закладу можуть забезпечити повну, всебічну її підготовку до шкільного навчання, засвоєння шкільної програми. Тому суттєва роль у забезпеченні психологічної готовності дитини до школи відіграє співпраця батьків та дошкільного закладу.

Організація підготовки дітей до школи на основі взаємодії сім'ї і ДНЗ відбувається в декілька етапів:

- організація спільної діяльності сім'ї і ДНЗ щодо підготовки дітей до школи;
- формування взаємодії сім'ї і ДНЗ;
- формування суб'єкт-суб'єктної взаємодії дітей, педагогів і батьків у підготовці дітей до школи.

Поліпшення педагогічної освіченості батьків дітей старшого дошкільного віку забезпечуватиме їх обізнаність з питань розвитку, виховання та навчання дитини, єдності з освітянами у визначенні мети і завдань, вимог, методів і прийомів, особистісного розвитку дитини як базису її готовності до шкільного навчання.

Таким чином, підготовка дитини до шкільного навчання, що забезпечується в умовах дошкільного навчального закладу, відповідної позиції родини та їх взаємодії з освітнім закладом, може запобігати виникненню негативних проявів у її поведінці.

УДК: 37.013.42

*Куниця Т.Ю.
м. Київ*

ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ У ГРУПОВІЙ ДОБРОЧИННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

Теоретико-методологічний аналіз проблеми виховання відповідальності у психолого-педагогічній та філософській літературі доводить, що вона знаходиться на стадії розробки з позиції різних наук і є надзвичайно

актуальною для суспільного і особистісного розвитку, зумовленою протиріччями між потребами виховання підростаючих поколінь, здатних узгоджувати свою діяльність з моральними принципами і вимогами суспільства, робити свідомий вибір, нести відповідальність за самостійно прийняті рішення, їх виконання та наслідки.

У своїй роботі ми дотримувалися позиції, що відповідальність особистості – це усвідомлена необхідність співвіднесення власної поведінки із суспільними нормами та установками. Відповідальність особистості є характеристикою будь-яких відносин, в яких перебувають люди, і стосується різних аспектів їхньої діяльності, визначаючи її спрямованість.

Одним зі шляхів формування відповідальності є включення підлітків у соціально значущу діяльність. Соціально значуща діяльність, спрямована на допомогу іншим, як зовнішня діяльність підлітка відповідає всім вимогам, пред'явленим до діяльності, що формує відповідальність як результат соціальної компетентності особи.

На нашу думку, саме соціальні проекти є найдієвішою технологією стимулювання активності підлітків, що викликає переорієнтацію з дитячих норм і цінностей на дорослі та об'єднує у своєму змісті засоби, цілі, значущість та результат. Для того, що підготувати учнів до здійснення проекту нами було розроблена програма діяльності, яка складалась з двох тренінгів. Їх метою було створення умов для успішної реалізації проекту. В процесі роботи школярі навчилися злагоджено працювати в групі, знаходити шляхи конструктивного розв'язання конфліктів, отримали знання про соціальні проекти та практичні навички їх реалізації. Результатом роботи стала розробка та здійснення учнівського соціального проекту "Ми – разом".

Мета проекту полягала у залученні до спільної діяльності учнів загальноосвітньої школи та вихованців соціального закладу для дітей з обмеженими функціональними можливостями. Учасниками проекту стали учні 9-10 класів, класні керівники, шкільний соціальний педагог, фахівці з handmade, викладачі та вихованці соціального закладу.

Учнями школи були організовані майстер-класи з виготовлення листівок з використанням техніки квілігу, створення букетів з цукерок. Усі учасники виявили надзвичайну зацікавленість у співпраці. За результатами спільної роботи відбулось налагодження стосунків між "здоровими" дітьми та дітьми з особливими потребами, що сприятиме процесу адаптації дітей-інвалідів до співжиття у соціумі, школярі стали краще розуміти ті проблеми, які існують у їх ровесників з особливими потребами. У подальшому підліткі самостійно ініціювали та проводили заходи для представників соціального закладу. За результатами педагогічного спостереження та проведеного опитування значно зросла кількість учнів з високим рівнем формованості відповідальності (з 10,7% до 46,4%) та суттєво зменшилась з низьким (з 14,3% до 3,6%).

Все вищезазначене дає підстави зробити висновок про те, що реалізація соціальних проектів є ефективною формою роботи у процесі формування відповідальності старших підлітків.

УДК 37111:378.016

*Левун Н.С.
м. Ніжин*

ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ УМІНЬ ЯК СКЛАДОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ

Соціально-економічні перетворення, що відбуваються в країні, кардинальна перебудова усієї сукупності суспільних відносин орієнтують на радикальну зміну управлінського механізму системи освіти на принципах демократизації і гуманізації, реалізації творчого потенціалу особистості. Це викликає необхідність осмислення нової управлінської парадигми, реалізацію принципово нового підходу до підготовки керівників, здатних діяти в економічних і соціальних умовах сьогодення.

Складність здійснення управлінської діяльності сьогодні значно зростає, оскільки керівникам потрібно діяти в умовах ринку, конкуренції, значних соціально-політичних та економічних перетворень, глобалізації. Все це висуває підвищені вимоги до рівня управлінських умінь керівника.

Формуванню загальнопедагогічних та управлінських умінь керівників шкіл, їх класифікації присвячено роботи О.В.Мудрика, В.І.Маслова, А.К.Маркової, В.І.Пуцова, В.О.Сластьоніна, Л.Ф.Спіріна, В.О.Сухомлинського, П.В.Худомінського та ін.).

Проблеми управління у сфері освіти та внутрішкільного керівництва знайшли своє висвітлення у працях В.І.Бондаря, Л.Є.Довгань, Б.С.Кобзаря, М.І.Кондакова, Ю.О.Конаржевського, М.Н.Калініної, В.І.Маслова, О.А.Орлова, Н.М.Островецької, В.С.Пікельної, М.І.Приходька, М.М.Поташника та інших учених.

Професійній підготовці управлінців – менеджерів освіти присвячені дослідження Л.В.Батченко, Л.І.Даніленко, Л.М.Карамушки, Н.Л.Коломінського, В.Л.Лапшиної, Є.М.Павлютенкова та ін.

У психолого-педагогічній літературі існують різні підходи щодо визначення сутності умінь. Енциклопедичний словник тлумачить їх як поєднання навичок і знань, що визначає суть виконання будь-якої діяльності. У психології вміння розглядаються як заснована на знаннях і навичках готовність особистості успішно виконувати певну діяльність. В "Українському педагогічному словнику" вміння розглядаються як здатність належно виконувати певні дії, що ґрунтується на доцільному використанні людиною набутих знань і навичок.

Управлінські вміння визначаються як готовність особистості здійснювати діяльність з організації та управління, що забезпечується

використанням відповідних засобів (знання, навички, прийоми, техніки) та проявом особистісних якостей.

У наукових джерелах виділяються різні управлінські вміння особистості. Так, Є.Тонконога, розглядаючи вміння як здатність і готовність людини виконувати яку-небудь дію або діяльність на основі теоретичних знань і раніш здобутого досвіду, виділяє такі дві групи управлінських умінь керівника: складні інтегральні вміння, спрямовані на успішне виконання основних функцій управління; окремі професійні вміння, що є структурними компонентами інтегральних умінь. Ця група умінь формується на основі психолого-педагогічних і управлінських знань.

Р.Вдовиченко вважає, що до сукупності управлінських умінь керівника школи відносяться: виробничі (чітке визначення цілей, поставлених перед колективом і його членами; створення умов, за яких члени педагогічного колективу мають можливість висловлювати свою думку й впливати на управлінський процес, тощо); соціально-психологічні (вміння організовувати реальні радості в житті колективу, підвищення мотивації трудової діяльності соціальними та іншими заходами, вміння підбирати кадри та ін.).

О.Мармаза виділяє такі вміння керівника навчального закладу, як діагностично-прогностичні (проективні), організаторсько-регулятивні, контролюючо-коригувальні. Окрім цього, керівник повинен мати такі вміння, як: самостійно приймати доцільні управлінські рішення з урахуванням психологічних особливостей управлінської ситуації; розуміти учнів, батьків, уміти спілкуватися з ними; вміти ефективно спілкуватися зі співробітниками, вибираючи (залежно від ситуації) необхідний стиль спілкування; запобігати й розв'язувати конфлікти в колективі; створювати сприятливий соціально-психологічний клімат у колективі; орієнтувати навчально-виховний процес на формування творчих здібностей учнів та ін..

Отже, управлінські вміння забезпечують готовність керівника здійснювати управлінську діяльність, спрямовану на досягнення цілей функціонування навчального закладу.

УДК 37.013.42

Лизун І.Ф.
м. Кременець

ПОНЯТТЯ "МЕТОД" У СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Методи виступають шляхом досягнення мети і розв'язання завдання. Завдяки формам, методи наповнюються конкретним змістом соціальної роботи.

Під методами в соціальній педагогіці, зокрема О.В. Безпалько, розуміє: сукупність прийомів і способів, які використовуються для стимулювання й розвитку потенційних можливостей особистості, конструктивної діяльності щодо зміни несприятливої життєвої ситуації чи розв'язання проблеми клієнтів і досягнення різноманітних професійних завдань соціального педагога.

Вітчизняний науковець А. Й. Капська "метод" розглядає як сукупність підходів, прийомів, операцій практичного чи теоретичного засвоєння дійсності.

Науковець Г.Н. Голоухова "методи роботи соціального педагога" визначає як способи взаємодії фахівця і підопічного з метою вирішення конкретної соціальної проблеми.

На нашу думку, поняття "метод у соціально-педагогічній діяльності" доречно розглядати у контексті процесу виховання та соціального виховання. За таких умов, ми звернемось до праць вчених, зокрема, І.В. Зайченка, який зазначає: метод виховання – це конкретні шляхи впливу на свідомість, почуття, волю, поведінку школярів з метою вирішення педагогічних завдань у процесі спільної діяльності вихованців і вихователів.

Ми поділяємо думку Ю.В. Василькової, яка методи діяльності соціального педагога розглядає з позиції соціального виховання, а саме: способи цілеспрямованих дій у конкретній ситуації взаємодії з особистістю і її культурно-освітнім середовищем, що забезпечують формування соціально значущих відносин і якостей особистості.

Як зауважує вітчизняний науковець О.В. Безпалько, методи, які використовуються у діяльності соціального педагога носять міждисциплінарний характер. Вчена виділяє наступну групу методів: педагогічні, психологічні, соціологічні, соціально-педагогічні.

Ми також поділяємо думку М.А. Галаузової та Л.В. Мардахаєва, які стверджують, що методи направлені на те, щоб включити людину у певну діяльність для вирішення конкретної проблем: спрямованого розвитку; оволодіння (засвоєння); корекції (виправлення) засвоєного; удосконалення будь-яких можливостей; відновлення знань, умінь, навичок та їх удосконалення. Для того, щоб застосувати метод, який потрібен саме у цьому випадку, необхідно, перш за все, визначити, на кого потрібно направити соціально-педагогічний вплив, чого потрібно домогтись та яким способом цього досягти. Вчені виділяють три рівні класифікації, які обумовлюють місце і роль методів.

Суб'єктний рівень обумовлює суб'єктність застосування методу: зовнішні методи дії, впливу, взаємодії; внутрішні методи (самостійні дії, самостійна робота людини над собою); спільні дії (спільна діяльність, спільна участь у процесі вирішення будь-яких завдань, методи дії однієї та іншої сторони).

Функціональний рівень обумовлює призначення методу: основні функціональні методи (практичні методи); забезпечуючі функціональні методи (методи впливу на свідомість, методи організації діяльності, методи стимулювання діяльності, методи самоорганізації, методи самозаохочення).

Предметний рівень обумовлює спосіб реалізації методу: методи дії (методи вправ, методи тренування, ігрові методи, методи навчіння), методи впливу (методи переконання, інформаційні методи); методи організації діяльності (методи управління, методи контролю діяльності, методи створення ситуаційного середовища); методи стимулювання (методи

заохочення, методи змагання, методи примусу, методи контролю, методи створення ситуацій, що стимулюють активність в діях, вчинках та ін.).

Таким чином, методи соціально-педагогічної діяльності ми визначаємо як способи взаємодії особистості з середовищем, у якому вона перебуває за допомогою посередника – соціального педагога, результатом якої є формування соціально-значущих знань, умінь та навичок.

УДК: 37.013.42

Лісовець О.В.
м. Ніжин

СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ОРГАНІЗОВАНОЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ

До практики діяльності освітньо-виховних, культурних, громадських інституцій останніми роками все більше залучаються популярні інтелектуально-пізнавальні ігри "Що? Де? Коли?", "Брейн-ринг", "Своя гра" та їх численні різновиди. Переваги вказаних ігор полягають у їх доступності для людей з різним рівнем ерудиції, вони не вимагають спеціальної підготовки і специфічних знань від учасників. Тобто, інтелектуально-пізнавальна гра призначена не лише і не стільки для інтелектуально обдарованих дітей та молоді, а може охопити широкий контингент, оскільки сприяє розширенню кругозору, пізнавальній діяльності, застосуванню знань, умінь, навичок у практичній діяльності; вихованню співпраці, колективізму, товарищескості, комунікативності. Таким чином, інтелектуально-ігрова діяльність має значний потенціал у процесі формування особистості: стимулювання розвитку розумових здібностей; підвищення пізнавальної активності; сприяння соціальному становленню та самовираженню. Саме остання складова свідчить про соціально-виховну спрямованість процесу залучення дітей та молоді до інтелектуально-ігрової діяльності. Адже, у процесі різних видів ігрової діяльності учасники ознайомлюються з елементарними нормами поведінки в колективі, набувають навичок спілкування з ровесниками і з дорослими, привчаються оцінювати свої дії і вчинки. Ігри вперше вносять у життя людини суворі вимоги до поведінки власне в тій діяльності, яка їм подобається. Цими вимогами є правила гри, яких за будь-яких умов треба дотримуватися, інакше учасник стає нечесним гравцем, який заслуговує на покарання. Це є праобразом складного дорослого життя, де потрібно підкорятись правилам, виконувати вимоги, вміти вигравати і програвати. Правила інтелектуально-пізнавальних ігор також сприяють і набуттю їх учасниками навичок працювати в умовах дефіциту часу, швидко приймати відповідальні рішення, що є важливим у сучасному соціумі. Важливою характеристикою інтелектуально-ігрової діяльності є сприяння міжособистісним та міжгруповим формам спілкування. На основі аналізу різних підходів до визначення структури комунікативних

здібностей (Л. Тайер, А. Леонтьєв), відносно інтелектуально-ігрової діяльності доцільно виділити дві групи комунікативних здібностей : соціально-перцептивні та перцептивно-рефлексивні. У ході інтелектуальних ігор учасникам доводиться використовувати командну взаємодію, що сприяє виробленню умінь спільної діяльності для досягнення спільної цілі, критичного ставлення до себе, зацікавленості в результатах спільної діяльності; передбачає взаємопідтримку та взаєморозуміння, вимогливість один до одного, відповідальність за результат. Інтелектуально-ігрове середовище сприяє формуванню спільності гравців (знавців, інтелектуалів), а тому участь дітей та молоді в інтелектуально-пізнавальних іграх допомагає влитися до цієї спільності, знайти однодумців, друзів (яких обдарованим учням інколи важко знайти у класі). Активна участь в такій референтній групі сприяє сором'язливим, невпевненим, боязким дітям та молоді подоланню своїх комплексів, нерішучості. Група (команда, гурток, клуб) з часом перетворюється на один цілий механізм, учасники якого контактують між собою не тільки під час ігор і тренувань, а й у вільний час. Частина учасників об'єднань інтелектуальних ігор можуть складати і педагогічно занедбані діти, для яких ігрова форма пізнавальної діяльності сприяє як формуванню інтересу до навчання, прагнення до самостійного здобуття нових знань, так і налагодженню соціальних зв'язків. У цілому ж, вплив інтелектуально-ігрової діяльності на соціальне становлення особистості може відбуватися за 4 сценаріями (за Г.Жарковим): компенсаційний, презентаційний, рекреаційний, продуктивний.

Виходячи з вищесказаного, інтелектуально-пізнавальну гру слід розглядати як соціально-педагогічний метод організації дозвілля учнів, як комплексний фактор виховання, який включає в себе практично всі основні методи, що використовуються педагогікою і соціальною педагогікою для організації колективної діяльності з метою всебічного розвитку і соціального становлення особистості.

УДК 37.013.42:374

Литовченко О.В.
м. Київ

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СОЦІАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО НАПРЯМУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

На сучасному етапі розвитку України необхідно підкреслити актуальність реалізації соціально-педагогічного і виховного потенціалу освіти, створення умов для розширення світогляду, культурного розвитку та соціального становлення молоді. Водночас, такі соціальні цінності, як справедливість, свобода, батьківщина, патріотизм, – набувають у сучасному соціально-педагогічному вимірі нового звучання.

Важлива роль у такому контексті належить позашкільній освіті, що має давні традиції в Україні і значний досвід як інститут соціального виховання дітей та молоді.

Законом України "Про позашкільну освіту" (2000) визначено соціально-реабілітаційний напрям позашкільної освіти, який забезпечує соціальне становлення та розвиток інтересів, здібностей, потреб у самореалізації учнів, підготовку їх до активної професійної та громадської діяльності, організації їх змістовного дозвілля і відпочинку. Таким чином, творчі об'єднання цього напрямку виконують важливі соціально-педагогічні завдання, зокрема:

- сприяння соціальному становленню дітей та молоді, підготовка їх до активної професійної та громадської діяльності; створення можливостей для самореалізації дітей та молоді у соціально і особистісно значущих справах;
- створення можливостей для здобуття позашкільної освіти дітьми і молоддю з особливими потребами (враховуючи наявний педагогічний та матеріально-технічний потенціал закладу);
- надання соціально-педагогічної підтримки та соціальної реабілітації (за необхідності) учням, які опинилися у складних життєвих обставинах;
- забезпечення профілактики відхилень у соціальному розвитку і поведінці підлітків і молоді, попередження залежностей серед молоді (алкогольної, тютюнової, наркотичної), протиправної поведінки.

Серед пріоритетних завдань виховної та просвітницької роботи творчих об'єднань соціально-реабілітаційного напрямку в сучасних умовах наступні:

- формування загальної і психологічної культури дітей та молоді, розширення світогляду;
- виховання почуття патріотизму, любові і поваги до національних цінностей та ін.

За результатами аналізу передового досвіду, а саме матеріалів учасників учасників 3-го етапу Всеукраїнського конкурсу майстерності педагогічних працівників позашкільних навчальних закладів "Джерело творчості" (соціально-реабілітаційний напрям) (2014) можливо узагальнити основні напрями роботи та навести приклади, зокрема:

- робота з дітьми з особливими потребами (наприклад, КЗ Київської обласної ради "Центр творчості дітей та юнацтва Київщини", гурток "Музикотерапія" та ін.);
- учнівське самоврядування, школи лідерів, волонтерські загони (наприклад, Палац дитячої та юнацької творчості Мелітопольської міської ради Запорізької області, гурток "Лідер" та ін.);
- клуби (наприклад, Центр дитячої та юнацької творчості м. Ульяновка Кіровоградської області, гурток "Євроклуб "Прометей"; КЗ "Об'єднання дитячо-юнацьких клубів" соціально-педагогічної

корекції "Прометей" м. Алчевськ Луганської області, гурток "Більше ніж бісер" та ін.).

У роботі позашкільних навчальних закладів здійснюється не лише розвиток творчих здібностей дітей та молоді, але створюються умови для формування системи цінностей особистості, становлення її соціальної позиції, громадянських і патріотичних якостей, що є важливою умовою попередження соціальних проблем у майбутньому країни.

УДК 37.013.42 - 058.855

Лоза Т.В.
м. Луганськ

ВИХІД ДИТИНИ-СИРОТИ ІЗ СІМЕЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ДБСТ У САМОСТІЙНЕ ЖИТТЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Розвиток сімейних форм опіки над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, потребує вдосконалення системи їх підготовки до виходу у самостійне життя. Зважаючи на це, нами здійснена розробка деталізованої технології соціально-педагогічної підтримки вихованців дитячих будинків сімейного типу (далі ДБСТ) на цьому етапі.

Ми провели ґрунтовне вивчення методичної бази з відповідної тематики, що розроблена такими вченими як Г. Бевз, І. Зверєва, Т. Бондаренко, Н.Комарова, І.Пеша, С.Солодчук, І.Трубавіна, С.Харченко. Проте слід зазначити, що тема підготовки вихованця ДБСТ до самостійного життя набула актуальності в останні роки, коли практика соціальної роботи показала різноманіття причин виходу дитини з сімейного середовища ДБСТ. Серед таких причин можна назвати: досягнення вихованцем повноліття, завершення навчання у професійно-технічному училищі чи вищому навчальному закладі; усиновлення вихованця; повернення його у біологічну сім'ю; повернення у державний заклад утримання; одруження вихованця ДБСТ.

Таким чином, потребують подальшого дослідження причини виходу дітей-вихованців з ДБСТ, умови ефективної адаптації членів родини до зміни сімейного складу, умови ефективної соціалізації дитини після виходу з ДБСТ, форми та методи роботи спеціалістів на даному етапі.

Зважаючи на необхідність комплексного дослідження проблеми готовності вихованців ДБСТ до самостійного життя, вдосконалення форм та методів роботи батьків-вихователів та спеціалістів із соціального супроводу на цьому етапі, визначено тему дослідження: "Вихід дитини-сироти із сімейного середовища ДБСТ у самостійне життя як соціально-педагогічна проблема".

Метою нашого дослідження є удосконалення форм та методів роботи батьків-вихователів ДБСТ та спеціалістів із соціального супроводу ДБСТ із вихованцями. Результатом теоретичного та емпіричного етапів вивчення вказаної проблеми стала розробка програми підготовки вихованців ДБСТ до

самостійного сімейного життя, громадянської самореалізації та здійснення свідомого професійного вибору.

Перш за все, важливо відмітити, що ми розробили детальні методичні рекомендації для спеціалістів, що здійснюють соціальне супроводження ДБСТ, для соціально-педагогічної підтримки не тільки вихованців, а й батьків-вихователів саме на етапі формування готовності вихованців до виходу у самостійне життя. Оскільки такі спеціалісти залучаються до роботи з ДБСТ ще на початковому етапі та здійснюють соціальний супровід ДБСТ протягом всього часу його існування, сьогодні напрацьовано стійке підґрунтя для співпраці з батьками-вихователями. Проте розробка окремого тренінгового курсу для батьків-вихователів, дозволила їм освоїти нові форми та методи підтримки вихованців з урахуванням їх особистісних характеристик та вікових особливостей, а також дала навички ефективної співпраці зі спеціалістами щодо підвищення рівня готовності вихованців до самостійного життя, їх соціальної компетентності та професійної готовності.

Аналогічно методичні рекомендації для спеціалістів з соціального супроводу дозволили їм нівелювати виявлені "білі плями" у підготовці членів ДБСТ до зміни складу сім'ї, а самої дитини-вихованця до власноручної побудови свого майбутнього. При цьому вдалося вдосконалити всі аспекти взаємодії спеціаліста з соціального супроводу та вихованця ДБСТ, спеціаліста з соціального супроводу та батьків-вихователів, дитини-вихованця та батьків-вихователів: соціальний, психологічний, педагогічний, організаційний.

Упровадження вдосконаленої методики соціального супроводу ДБСТ на етапі виходу дитини-вихованця у самостійне життя дозволило підвищити ефективність функціонування ДБСТ в цілому, адже основна мета цього інституту – підготовка дитини до самостійного життя, озброєння її знаннями, вміннями і навичками поведінки в соціумі, розвиток позитивних особистісних якостей дитини, що стануть запорукою її подальшої соціалізації і адаптації.

УДК 37.013.42

*Лут М.О.
м. Ніжин*

ПРО НЕОБХІДНІСТЬ СЕНСОРНОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ

Сенсорний розвиток дитини – це розвиток її відчуттів і сприймань, формування уявлень про зовнішні властивості предметів: їх форму, колір, розмір, положення у просторі тощо. Він становить фундамент її розумового розвитку. Чуттєве пізнання має дуже важливе значення у дошкільному дитинстві, яке є найбільш сприятливим періодом формування та вдосконалення діяльності органів чуттів, нагромадження уявлень про оточуючий світ.

Зі сприймання предметів і явищ оточуючого світу починається пізнання. Всі інші форми пізнання – запам'ятовування, мислення, уява – будуються на

основі образів сприймання, є результатом їх переробки. Тому нормальний розумовий розвиток неможливий без опору на повноцінне сприймання.

Дитина в житті стикається з різноманітністю форм, кольорів та інших якостей предметів, а саме іграшок і предметів домашнього вжитку. Знайомиться вона і з витворами мистецтва – музикою, живописом, скульптурою. І звісно, кожна дитина, навіть без цілеспрямованого виховання, так чи інакше сприймає все це. Але якщо засвоєння проходить стихійно, без розумного педагогічного керування дорослих, воно нерідко виявляється поверховим, неповноцінним. Ось тут на допомогу і приходять сенсорне виховання – послідовне планомірне ознайомлення дитини з сенсорною культурою людства.

Оволодіння знаннями і вміннями з усіх областей вимагає постійної уваги до зовнішніх якостей предметів, їх обліку та використання. Від сенсорного розвитку в значній мірі залежить готовність дитини до шкільного навчання.

Велике значення у сенсорному вихованні має формування у дітей уявлень про сенсорні еталони – загальноприйняті зразки зовнішніх якостей предметів.

Організація предметно-розвивального середовища невід’ємна складова педагогічного процесу. Предметно-розвивальне середовище виражається завдяки функціональному зонуванню, де дитина вільна в своїх проявах наочної діяльності, тобто вона може змінювати середовище відповідно своїм потребам.

Актуальність даної теми полягає в тому, що сенсорний розвиток, з одного боку, є фундаментом загального розумового розвитку дитини, з другого боку, має самостійне значення, оскільки повноцінне сприймання необхідне і для успішного навчання дитини у дитячому садку, у школі, і для багатьох видів праці. Головний напрямок сенсорного виховання повинен полягати в озброєнні дитини сенсорною культурою.

УДК 378.013.42

*Максимовська Н.О.
м. Харків*

СТАНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СУБ’ЄКТНОСТІ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ТВОРЧОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У ВИХОВНОМУ ПРОСТОРИ ВНЗ

Студентство може бути віднесено до важливих соціальних груп, що повторюються у часі та просторі, здійснюють міцний ціннісно-смісловий вплив на величезну кількість індивідів, на інші соціальні групи й на соціокультурне середовище загалом. Водночас траншасове завдання студентства – збереження традицій та запровадження новацій – робить цю категорію соціальних суб’єктів знаковою у період формування інформаційного соціуму, оскільки не тільки засвоєння та трансляція знань, але й їх продукування та ціннісне усвідомлення є пріоритетним напрямом сучасної вищої освіти. Серед провідних психовікових та соціальних особливостей розвитку особистості студента особливої уваги заслуговують ті, що стосуються "самості", а саме: самосвідомість,

саморегуляція, самоорганізація, саморозвиток, самовдосконалення. Це безпосередньо пов'язано з розвитком соціальної суб'єктності студентської молоді у соціально-виховному просторі закладу вищої освіти, адже суб'єктність – цілісна аксіологічна характеристика особистості, що розкривається у продуктивності діяльності, у ціннісно-смысловій самоорганізації поведінки. Соціальна суб'єктність – сутнісна якість суб'єкта, що виявляється перш за все в його ціннісних орієнтаціях, стратегічному життєвому виборі, соціально творчій самодіяльності, цілеспрямованій соціальній активності. Становлення суб'єктності студента – цілісний процес розширення ставлення до світу, себе та інших, що передбачає перехід від центрованості на самому собі до ціннісно-конструктивного засвоєння й перетворення себе та усього спектра соціальної життєдіяльності в соціумі, котрий динамічно розгортається в часі і просторі закладу вищої освіти. В умовах інформаційного суспільства, коли загострюються прояви "соціального інфантилізму" та бездуховності, саме соціальна суб'єктність студента стає якісною та динамічною характеристикою людини, що представляє індивідуальний стиль соціальної активності і "цілісний образ себе" в діяльності та спілкуванні на різних рівнях суспільної організації.

Соціальна суб'єктність виражає ставлення людини до себе як діяча, до інших людей та соціуму загалом, проявляється у вчинках, є характеристикою соціально зрілої особистості. Соціальний суб'єкт поступово вибудовує ціннісне ставлення до важливіших сторін суспільного життя у соціальному просторі, що постійно поширюється. Соціальна суб'єктність передбачає активну, само детерміновану поведінку людини у різних соціальних системах, яка виявляється в усвідомленому виборі певного типу соціальної поведінки з урахуванням вимог ситуації, норм та цінностей.

Відповідно, соціальна творчість, як здатність створення нових соціальних обставин та нової якості соціальної взаємодії, залежить від ступеню свободи й самостійності особистості у прийнятті рішень, отже від сформованих ознак "самості". Соціальна творчість – вищий прояв соціальності, виявляється в продуктивній соціально-позитивній діяльності, має певну структуру (цінності, мотивація, знання, якості, поведінка), яка реалізується через залучення до культури, інтерналізацію її цінностей, поширення їх у процесі соціально-позитивної діяльності.

Виховний простір ВНЗ стає фактором становлення соціальної суб'єктності студентської молоді якщо: орієнтований на соціально-професійне та суспільно-громадянське становлення майбутнього фахівця, що здійснюється на підставі попередніх досягнень студента, з урахуванням його можливостей, устремлінь та очікувань і забезпечує ціннісний резонанс сприйняття себе та світу. Механізмами становлення суб'єктності є емоційно забарвлена рефлексія та ціннісно-смыслова взаємодія "Я-Інший" у позанавчальний час. Таким чином, соціальна творчість – це прояв соціальної культури студентської молоді, яка ґрунтується на соціальній суб'єктності і дозволяє особистості стати активним учасником позитивних соціальних перетворень.

ВИХОВАННЯ АЛЬТРУЇЗМУ У СУЧАСНОГО ПІДЛІТКА: СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ПІДХІД

На сьогодні, назрілою соціокультурною проблемою є феномен альтруїзму. Здавалось би, в чому тут може бути проблемність? Адже протягом всієї історії наукової думки осмислити феномен альтруїзму намагався не один мислитель і не один науковець. Але життя доводить, що наявність чисельних досліджень жодним чином не знімає гостроти питання. Більше того, в реальній виховній практиці дуже відчутною є невідповідність між теоретичними розвідками та реальною дійсністю. Позаяк примноження знання, розширення його меж щодо альтруїзму жодним чином не означає автоматичної появи безкорисливого вчинку та його вкорінення на рівні свідомості і міжособистісної взаємодії. Це складний і жодним чином не одномоментний процес. Саме тому феномен альтруїзму викликає непідробний інтерес, що спонукає до нових пошуків. Цілком зрозуміло, що такий пошук починається з постанови закономірного питання: що значить бути альтруїстом?

Вочевидь, щоб бути альтруїстом, суб'єкт має володіти специфічною визначеністю тотожною з його буттям, яка обумовлює його світосприйняття, в тому числі сприйняття "Іншого" і предметно перетворювальну діяльність, в тому числі і по відношенню до "Іншого". Тобто мова йде щодо наявності у суб'єкта специфічної визначеності, яка виступає для нього як внутрішня необхідність і як початок причинно-наслідкового ряду у соціумі. На наш погляд, такою визначеністю, що має силу необхідності по відношенню до "Іншого" є альтруїзм як особистісна якість. Себто, альтруїзм як особистісна якість обумовлює певні дії суб'єкта, які призводять до конкретних результатів і змін в соціальній дійсності.

Проте, яка це якість? Яка її природа, яка у неї структура?

Як відмічає у своїй статті Т.Алексєєнко: "Соціально-значимі якості особистості мають інтегрований характер, визначаються способом життя і формуються у конкретній діяльності". Альтруїзм саме і є такою соціально-значимою якістю особистості. Цілком очевидно, що в такому випадку він не може тлумачитися як односкладова та одноелементна особистісна якість, а отже, і не може бути редукований до певної одиничної першооснови. Відповідно, ми виходимо з того, що альтруїзм як особистісна якість складається з таких елементів: альтруїстичного мотиву, альтруїстичних ціннісних орієнтацій, особистісної готовності до соціально-значимої діяльності.

Проте, жодного, окремо взятого з цих елементів недостатньо для утворення альтруїзму, хоча вони і є його передумовами. Відтак, необхідно розуміти його виключно як якісне глибоко особистісне новоутворення, яке і буде обумовлювати виникнення альтруїстичного вчинку. Проте актуалізується наступне питання, а саме: яким чином можливо виховати

альтруїзм, зокрема у сучасних молодших підлітків? Нам видається, що у соціально-педагогічній практиці це можна реалізувати за умови розвитку у дитини гуманістичної свідомості та усвідомленої мотивації до альтруїстичного вчинку і доброчинності, завдяки організації соціально-зумовленої спільної предметної діяльності групи школярів, спрямованої на допомогу різним вразливим групам населення.

Відповідно, у нашому дослідженні було розроблено оптимальний комплекс методів та засобів соціально-педагогічного впливу, які дозволяють сформувати дану якість. Такий комплекс структурно складається з п'яти блоків, в межах яких передбачено реалізацію низки заходів виховного впливу. А саме: виховних бесід, самостійних робіт, командних вправ, творчих завдань. І головне цей комплекс передбачає підготовку та реалізацію дітьми доброчинного проекту. Зокрема, щодо останнього то варто підкреслити, враховуючи прикметні ознаки досліджуваного явища, що альтруїзм як соціально-значуща якість повноцінно буде формуватися виключно під час реалізації групи підлітків соціального проекту. Оскільки, альтруїзм як соціально-значуща якість формується у конкретній діяльності молодшого підлітка, яка в межах реалізації соціального проекту не лише наповнюється соціальним змістом, а й здійснюється цілеспрямовано та ґрунтується на педагогічно доцільних засадах. Разом з тим, реалізація учнями доброчинного соціального проекту сприяє появі в їхньому соціальному досвіді, висловлюючись мовою І.Д.Беха "вчинків ускладненої психологічної побудови, коли суб'єкт для досягнення результату застосовує побічну дію, підпорядковану безпосередній меті".

Водночас, необхідно акцентувати, що альтруїзм як особистісна якість не є якоюсь константою. Себто, навіть раціонально вивірені і цілеспрямовані педагогічні дії, теоретично доведені та емпірично перевірені умови існують та функціонують у площині ймовірності.

УДК 373.5.035 (045)

*Мальований М.М., Мальована Л.І.
м. Запоріжжя*

КОЗАЦЬКІ ТРАДИЦІЇ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ЮНАЦТВА

Актуальність обраної теми обумовлена новими підходами до формування підростаючого покоління українців, виховання особистості громадянина та патріота незалежної держави.

Важливою складовою духовності українського юнацтва є кращі традиції українського, зокрема – запорозького, козацтва, які в сучасному своєму стані поєднують як традиції минулого, так і той сучасний досвід

виховання, що в майбутньому може перетворитися в стійкій феномен (традицію) загальнонаціональної виховної системи.

Основою системи виховання в сучасній Україні має стати національна ідея консолідації всіх верств населення – громадян України в сучасну українську політичну націю, підґрунтям життєдіяльності якої є процес творення держави як суверенної і незалежної, демократичної соціальної та правової.

Саме у такому напрямку і ввели свою боротьбу за створення незалежної держави кращі сини запорозького козацтва у минулому.

Тому цілком слушно визначити основні духовні орієнтири, які потім сформувалися у кращі державотворчі козацькі традиції.

Відомо, що козацтво в Україні має багатовікові традиції збереження духовності народу через Православну Християнську віру і через Козацький Звичай – правила поведінки, норми суспільної моралі, які передавалися з покоління в покоління у вигляді козацьких карбів – коротких речень, що мали форму прислів'я, заповіді і слугували певними духовними орієнтирами козакові в житті.

І хоча карби не є повною духовною спадщиною українського козацтва, бо багато їх передавали люди утаємничено в козацьких родах, в той же час в них зберігаються характерні козацькі таємниці. Дослідник українського козацького звичаю Спас О.Косуха зазначає, що упродовж тисячоліть Звичай, тобто сукупність правил поведінки людей, в Україні було заборонено записувати. Так намагалися запобігти викривленню змісту Звичаю під час його тлумачення, а також з метою безпеки, щоб ворог не дізнався про слабкі місця. Через це дії козаків, на перший погляд, видаються простими, але повторити або зрозуміти їх сторонній людині дуже складно, майже неможливо.

Сучасний український козак, який позиціонує себе лицарем духу, честі, охоронцем рідної землі, носієм історичної пам'яті свого народу, національної культури, мріє про те, щоб його держава була незалежною, а її громадяни – волелюбними особистостям. Про це свідчать і сучасні козацькі заповіді (карби):

- Бог і Україна. Воля і честь. Без волі і честі щастя не буває. Без волі і честі життя не життя.
- Воля світ береже, неволя в яму веде.
- Знехтуєш Бога і волю – сам рабом станеш.
- Волі не чекай, сам бери і оберігай. Козаку нема верховода, крім Бога і народа.
- Власну свободу захищай, рідну землю охороняй.

Сучасні козацькі карби є своєрідною морально духовною максимомою, яка поєднує у собі тисячолітній духовний досвід предків і православний християнський світогляд. Наприклад, наперекір християнській заповіді "Не убий!", воїн на війні змушений убивати ворога. Однак, православна церква знімає цю заповідь у час, коли борониш Батьківщину, рідну родину, рідний народ і прославляє героїв, які віддали своє життя на війні. Отже, основою духовної підготовки козака в бойовому мистецтві "Спас" є Православна віра і

козацький Звичай, який базується на споконвічних козацьких карбах – заповідях, що слугували основними життєвими орієнтирами запорозьких козаків.

УДК 37.091.2

Марій М.М.
м. Глухів

ОСНОВОПОЛОЖНІ ТЕНДЕНЦІЇ СУЧАСНОГО ЕТАПУ РОЗВИТКУ ВИХОВАННЯ

Виховання – одна з найважливіших категорій педагогіки. Існує велика кількість трактувань даного поняття. Але в першу чергу – це соціально і педагогічно організований процес створення оптимальних умов для формування людини як особистості. Даний процес є цілеспрямованим за своїм характером, зміст та організація якого визначаються метою як очікуваним ідеальним результатом. Мета виховання поетапно конкретизується, виділяються проміжні виховні цілі, проектується дії педагога й вихованців як суб'єктів життєдіяльності.

Говорячи про сучасний етап розвитку виховання, можна зазначити, що однією з головних тенденцій є трансформація його різнорівневого характеру, яка визначається наступними ознаками:

- 1) виховання як процес, що передбачає певні якісні і кількісні зміни, які відбуваються з дітьми;
- 2) цілеспрямованість впливу на вихованців;
- 3) гуманістична спрямованість як ознака, що визначає вектор впливу на дітей;
- 4) взаємодія вихователя і вихованця.

Другою тенденцією сучасного етапу розвитку виховання є тенденція концептуалізації виховання. Узагальнюючи наявні концепції, О. Бондаревська об'єднала їх у чотири базові групи: 1) концепції соціального виховання (Б.Битинас, В.Бочарова, М.Шилова), які базуються на ідеях системно-соціального проектування; 2) суспільно зорієнтовані концепції колективного виховання (І.Зимня, В.Караковський, М.Рожков), які базуються на ідеях колективного творчого виховання; 3) особистісно зорієнтовані культурологічні концепції (О.Білозерцев, О.Бондаревська, Є.Ямбург), які базуються на ідеях розвитку виховання в контексті культури, національно-культурної ідентифікації; 4) особистісно зорієнтовані концепції самоорганізації виховання (С.Кульневич, Н.Таланчук), які базуються на ідеях синергетичного підходу.

Наступною тенденцією є наявність різних методологічних підходів до виховання. Найбільш поширені такі: особистісно зорієнтований (вимагає індивідуального підходу до кожного вихованця), діяльнісний (формує потрібні якості в процесі виконання практичних справ), диференційований (врахування вікових особливостей дитини), системний (результативність

виховних впливів досягається лише тоді, коли вся виховна робота має системний характер), комплексний (передбачає підбір форм і методів роботи, що враховують взаємний вплив і доповнення одних виховних зусиль іншими), компетентнісний (спрямований на розвиток життєвих компетентностей), міжсекторальний (взаємодія та партнерство різних соціальних інституцій, дотичних до проблеми виховання дітей та молоді).

І завершальною тенденцією сучасного етапу розвитку виховання є переважання гуманістичного змісту основних теорій і концепцій виховання.

Пошук нових підходів до виховання як у теорії, так і у практиці соціально-педагогічної роботи сьогодні продовжується. У той же час накопичується безліч проблем, які вимагають негайного рішення. І найбільш складними з них сьогодні є недостатня підготовленість педагогів до вирішення виховних задач, відсутність необхідної матеріальної бази для організації вільного часу школярів, відсутність достатніх засобів для здійснення різних напрямів соціально-педагогічної діяльності тощо.

Але які підходи та концепції ми, педагоги, не застосовували б у своїй діяльності, треба завжди пам'ятати, що кожна дитина унікальна, неповторна та має право на індивідуальність, як зазначав доктор філософських наук, професор М.Мамардашвілі. І з цим складно не погодитись.

УДК 37.032:378.4:502

Мельничук Т.Ф.
м. Київ

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ В УНІВЕРСИТЕТАХ ПРИРОДООХОРОННОГО ПРОФІЛЮ (НУБІП УКРАЇНИ)

Сучасне життя диктує свої правила гри і вимагає від викладачів вищих навчальних закладів підвищеної уваги і особистісного підходу до студента, прогнозуючи його майбутнє. Гуманне ставлення до людини, шанобливе відношення до культурної спадщини різних націй і народів, пріоритет особистості є основою ідеології цивілізованого суспільства. Цінністю будь-якої держави є люди, вони – її потенціал, а обдаровані природним талантом, зрощені в рідній країні, вчені, художники, музиканти, лікарі, дослідники являються гордістю не тільки свого народу, а і надбанням всього людства. Творчість людини, починається там, де інтелектуальні, естетичні, гуманістичні багатства, здобуті раніше, стають засобом пізнання, переосмислення, перетворення світу, при цьому людська індивідуальність привносить свою, тільки їй притаманну частку нового елемента в акорд, який зазвучить гармонічно іншим тембром. Формування національного світогляду відбувається за рахунок розвитку культури, мови, традицій, духу нації, мистецтва, тобто тих гуманітарних цінностей, які притаманні цивілізованому суспільству.

Формування світогляду людини (системи найзагальніших знань, цінностей, переконань, практичних настанов, які регулюють ставлення людини до світу, суспільства, природи) за законами дидактики будується поступово від простого до складного і проходить декілька етапів: сім'я, школа, університет, суспільство. Особливу роль відіграє період професійної підготовки молодого фахівця в ВНЗ, де навчання, виховання, розвиток особистості студента в комплексі формує людину нового типу мислення, тому виникає необхідність пошуку нових методів і технологій навчання і виховання, спроможних покращити процес розвитку особистості майбутнього фахівця в природоохоронній галузі, із сформованою соціальною позицією, з широким кругозором, з творчим підходом до вирішення будь-якої проблеми, з високим рівнем громадянської культури, національної свідомості, з гуманістичною життєвою позицією. Творча особистість – це людина, діяльність якої спрямована на створення духовних і матеріальних цінностей, з необхідним компонентом розвинутої фантазії, уяви, баченням кінцевого результату своєї праці, мотивації до творчої діяльності.

В університетах природничого профілю при підготовці професійного фахівця для народного господарства система культурно-просвітницької діяльності створена таким чином, що дає можливість формувати творчу особистість, розкрити потенціал кожного студента, спрямувати його до творчої праці, для вільного розвитку особистості студента, його самореалізації, удосконалення художньої майстерності і загальної культури шляхом залучення до різноманітних видів діяльності (науково-дослідної, культурно-просвітницької, громадської, оздоровчо-спортивної та ін.). В атмосфері спільного партнерства і взаєморозуміння, виконуючи мотиваційну, просвітницьку функції навчально-виховний процес сприяє формуванню у студента бажання отримати не тільки професійні знання, а і стати культурним і освіченим фахівцем. Планова робота по формуванню творчої особистості проводиться з участю студентів в традиційних творчих конкурсах ("Голосіївська весна", "Краса НУБіП України", "Софіївські зорі"), концертах творчих колективів університету в різних урядових установах, на виставках, відвідуванні музеїв, бібліотек університету, з демонстрацією корисних експозицій, присвячених видатним подіям і датам, які висвітлюються в пресі, на сайті університету. Розкрити свої здібності і таланти студенти мають змогу в народному колективі пісні і танцю "Колос", академічному хорі, народному духовому оркестрі, народному студентському театрі "Березіль", студентських гуртках і секціях (флористики, художнього мистецтва, класичної музики, сольного співу, різножанрових танцювальних колективах), що сприяє вихованню творчої особистості з високим інтелектуальним потенціалом, який забезпечує і піднімає економічний, гуманітарний, соціальний престиж України.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Найактуальнішим завданням освіти сьогодення – є виявлення обдарованих дітей і допомога їм у розкритті власного потенціалу. Практика останніх років свідчить, що традиційні прийоми шкільного навчання та виховання талановитих дітей не відповідають основному завданню освіти – всебічному і гармонійному розвитку дитини, оскільки обдарована особистість потребує не тільки своєчасного виявлення, але й індивідуально-диференційного підходу у процесі навчання і виховання.

На наш погляд, дитяча обдарованість визначається як підвищений рівень розвитку однієї або декількох здібностей, на основі яких дитина має можливість досягати надвисоких успіхів у соціально значущих видах діяльності і які, тим самим, виділяють її серед інших представників певної вікової групи.

Варто звернути увагу на специфічні особливості обдарованих дітей, котрі можуть викликати складнощі та непорозуміння у процесі їхнього навчання у загальноосвітніх навчальних закладах: ворожість до школи; специфічні ігрові інтереси; конформність; занурення у філософські проблеми; невідповідність між фізичним, інтелектуальним і соціальним розвитком, так званя, дисинхронія розвитку. Крім того, виділяють такі фактори, як перфекціонізм або прагнення до досконалості, пов'язане із цим відчуття незадоволення; нереалістичні цілі; надчутливісті; потреба в увазі дорослих; нетерпимість до дітей, які стоять нижче від них в інтелектуальному розвитку, тощо.

Однією з важливих задач, які стоять перед загальноосвітнім навчальним закладом сьогодні, є соціально-педагогічна підтримка та захист обдарованих дітей за допомогою створення умов, за яких здібності кожної дитини мають отримати максимальний розвиток. Процес нівелювання ознак обдарованості збігається, в основному, з періодом шкільного дитинства. Отже дуже важливим є питання соціально-педагогічного супроводу дітей, що мають ознаки обдарованості, у системі освітньої взаємодії, його інтегративна регуляція, спрямована на забезпечення соціальної адаптації такої дитини, її емоційного благополуччя, розвиток складових її обдарованості.

Метою соціально-педагогічного супроводу обдарованих дітей має стати створення такої системи навчання і виховання, коли учень є не об'єктом, а суб'єктом педагогічного процесу, коли йому не прищеплюють необхідні якості, а лише супроводжують його природній розвиток та створюють умови для повного розкриття потенціалу, надають необхідну психолого-педагогічну підтримку.

На наш погляд, ключовою фігурою здійснення соціально-педагогічного супроводу обдарованих дітей у загальноосвітньому навчальному закладі, має бути соціальний педагог. У будь-якому випадку, об'єктом діяльності соціального педагога є діти та молодь, що потребують допомоги у процесі соціалізації. У першу чергу до них належать діти з інтелектуальними, педагогічними, психологічними, соціальними відхиленнями від норми як в негативному, так і в позитивному сенсі, що виникають як наслідок дефіциту повноцінного соціального виховання, а також досить велика кількість дітей, які мають фізичні, психічні чи інтелектуальні переваги у порівнянні з середньостатистичною дитиною. Тому особливу групу складають обдаровані діти, які вимагають особливого науково обґрунтованого підходу.

Завдання соціального педагога у роботі з обдарованими дітьми – пом'якшення для обдарованих дітей негативних наслідків процесів, які відбуваються в суспільстві, створення умов для реалізації інтересів та життєво необхідних потреб, спираючись на принципи: орієнтації на загальнолюдські цінності, стимулювання обдарованих дітей до розвитку їхніх особистісних сил та створення для цього відповідних життєвих умов, сприяння успішній та відносно спрямованій соціалізації особистості всупереч стихійності та неорганізованості цього процесу.

УДК 372.3

Мовчан Л.В.

м. Ніжин

ФОРМИ, МЕТОДИ, ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ ІНТЕРЕСУ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ДО ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

Розвиток української держави зумовив радикальні зміни у світогляді та ідеології, у культурі та освіті, серед яких існує і проблема здорового способу життя людини, яка визначається однією із актуальних проблем сьогодення. Потребою кожної людини є здоровий стан організму в поєднанні зі здоровими умовами довкілля. Соціальне замовлення суспільства вимагає системного й комплексного підходу до виховання у молодого покоління, у тому числі – дошкільників – основ здорового способу життя.

Здоровий спосіб життя – це спосіб життєдіяльності людини, метою якого є формування, збереження і зміцнення здоров'я (фізичного, психічного, соціального).

Дошкільний вік, як визначається з аналізу наукових досліджень Т. Андрущенко, Г. Беленької, Е. Вільчковського, Н. Денисенко, Л. Лохвицької та ін. є найбільш сприятливим для розвитку особистості, набуття нею рис, пов'язаних зі здоровим способом життя.

"Інтерес" виступає як одне з основних понять, що надає роз'яснення стосовно рушійних сил поведінки особистості.

О.Леонтьєв розглядає інтерес як мотив діяльності. Мотиваційна сутність інтересу вважається багатьма авторами основою ефективної навчальної діяльності.

Спеціальні дослідження пізнавального інтересу як провідного мотиву навчальної діяльності здійснили відомі вчені, С. Кондратюк, Л. Лохвицька, Д. Изуткін, А. Степанов, О. Білоброва, С. Свириденко та інші.

При формуванні інтересу слід доцільно спиратися на системний підхід у взаємодії як педагогічних впливів на потребово-мотиваційне поле особистості, так й організації культурно-просвітницької діяльності через багатокомпонентний зміст та рівень її засвоєння, форми реалізації поряд з емоційно-естетичним переживанням.

Однією із умов формування інтересу до здорового способу життя у старших дошкільників визначається наявність у практиці ДНЗ ефективних форм, методів і засобів валеологічної роботи.

Основними методами формування інтересу до здорового способу життя є: словесні, практичні, методи стимулювання діяльності і поведінки.

Л. Лохвицька та Т. Андрущенко зазначають, що під час опанування дітьми знань про здоровий спосіб життя і формування в них інтересу до нього можуть використовуватися такі методи: наочні, словесні, практичні.

Для формування інтересу до здорового способу життя у старших дошкільників добираються різні форми роботи з дітьми. Заняття з фізичної культури є основною організаційною формою навчання дітей фізичних вправ. Неабиякого значення має дозвіллева сфера, яка включає свята та розваги фізичного спрямування.

Засобами формування інтересу у старших дошкільників до здорового способу життя є різні види занять: рухливі, дидактичні, сюжетно – рольові ігри, праця, самостійна діяльність дітей.

Важливою організаційно-педагогічною умовою формування інтересу до здорового способу життя у старших дошкільників є підбір і використання ефективних методів: словесних, практичних, наочних. Основними засобами формування у старших дошкільників інтересу до здорового способу життя є рух, фізичні вправи, ігри, оздоровчі сили природи, санітарно-гігієнічні фактори тощо.

УДК 37.091.33:373.5

Морін О.Л.
м. Київ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ В УМОВАХ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Сутність проблеми науково-методичного забезпечення підготовки старшокласників до професійного самовизначення в умовах профільного навчання розглядається нами як завдання створення сприятливих умов

цілеспрямованої спільної діяльності суб'єктів навчально-виховного процесу профільної школи з метою забезпечення активізації професійного саморозвитку особистості з урахуванням динамічних вимог сучасного, перш за все регіонального, ринку праці. Нами встановлено, що в основу означеної підготовки має бути покладено парадигму – саме у межах понять "ставлення" і "само ставлення" розкривається у всій значущості професіоналізм особистості як домінантний фактор детермінації професійного саморозвитку, який забезпечує не лише проходження процесів самопізнання, самооцінки, самовизначення та самовдосконалення, а й саморозуміння та самоприйняття власної неповторності. У результаті у цій особистісно-творчій діяльності минуле і теперішнє утворюють вектор майбутнього в індивідуальному баченні та визначають особистісні смисли, які детермінують конкретні етапи життєвого шляху особистості.

У 2013 р. було завершено науково-дослідну роботу по обґрунтуванню та експериментальній перевірці змісту та педагогічних засобів підготовки старшокласників до професійного самовизначення в умовах профільного навчання, яку здійснювали співробітники лабораторії трудового виховання і профорієнтації Інститут проблем виховання НАПН України.

Під час проведеної науково-дослідної роботи визначено, що зміст процесу формування готовності старшокласників до професійного самовизначення в умовах профільного навчання реалізується трьома блоками:

- 1) знання про світ професій (види професійної діяльності і їх вимоги до людини в умовах сучасного ринку праці);
- 2) формування образу "Я" (знання про індивідуально-психологічні особливості, можливості і домагання, напрями самовдосконалення до рівня вимог обраної професії);
- 3) технологія професійного самовизначення (уміння будувати найближчу індивідуальну освітню траєкторію, навички складання та корегування основного і резервного професійного плану).

Встановлено, що провідними педагогічними засобами формування готовності старшокласників до професійного самовизначення в умовах профільного навчання є курс профорієнтаційного спрямування "Побудова кар'єри" для учнів 10–11-х класів загальноосвітніх шкіл, комплекс професіографічно-дослідницьких завдань, професійні випробування у формі проектних робіт, а також спеціально організовані практично-спрямовані форми роботи: проведення диспутів, вечорів, круглих столів (наприклад, на теми "Моя життєва програма", "Як досягти професійного успіху?", "Мої освітні і професійні перспективи" тощо); зустрічі з випускниками навчального закладу, які б знайомили з обраними ними професіями; екскурсії на підприємства виробничої і не виробничої сфери, до Державної служби зайнятості населення тощо.

В той же час, необхідно констатувати: проведене дослідження не може охопити усі аспекти визначеної проблеми. Отримані результати дозволяють стверджувати, що найбільш продуктивним утворенням для здійснення

діяльності по забезпеченню підготовки старшокласників до професійного самовизначення, є Освітні округи. Згідно з Положенням про освітній округ, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. № 777, він визначається як добровільне об'єднання у межах адміністративно-територіальних одиниць навчальних закладів системи дошкільної, загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної та вищої освіти, а також закладів культури, фізичної культури і спорту, підприємств і громадських організацій.

УДК 37.013.42:004.738.5

Мурашкевич О.А.
м. Луганськ

ІНТЕРНЕТ ЯК ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Інтернет став невід'ємною частиною життя сучасних українців та виступає вагомим фактором їх соціалізації. Українські підлітки користуються Інтернетом для навчання, проведення дозвілля, спілкування. Їхні знання, якості, соціально-психологічні характеристики, моделі поведінки формуються під впливом Інтернету. За даними світової статистики у 2012 році Інтернетом користувались близько 15 300 000 українців, серед яких активними є діти та молодь. Дослідники „кіберсоціалізації" вказують на те, що під час освоювання Інтернету перебудовується свідомість, персональна життєдіяльність, специфіка міжособистісних та групових стосунків, сфера дозвілля, навчальний процес. В умовах такого найвагомішого впливу Інтернету на життя сучасної людини постає питання про використання його як інструменту соціально-педагогічної діяльності.

Аналіз літератури показує, що соціалізацію підлітків та молоді в контексті соціальної педагогіки досліджують Н. Лукашевич, Л. Мардахаєв, Л. Міщик, А. Мудрик, С. Харченко та ін.; Інтернет як фактор соціалізації розглядають Ю. Бабаєва, О. Войскунський, М. Назар, В. Плешаков, М. Угольков та ін.; соціально-педагогічну діяльність з підлітками та молоддю розкривають Т. Алексеєнко, О. Безпалько, В. Бочарова, І. Зверева, Н. Трубавіна тощо.

Соціально-педагогічна діяльність спрямована на реалізацію завдань соціального виховання, створення сприятливих умов соціалізації, всебічного розвитку особистості, задоволення її соціокультурних потреб або відновлення соціально схвалених способів життєдіяльності. Ми пропонуємо розглянути основні технології соціально-педагогічної діяльності з інтеграцією в них форм і методів роботи, що передбачають використання Інтернету:

- соціально-педагогічне забезпечення прав дитини (сайти, які популяризують права дитини та механізми їхнього захисту, он-лайн консультації фахівців, подання електронних запитів до різних установ тощо);

- соціально-педагогічна профілактика (он-лайн консультації, індивідуальні он-лайн календарі (наприклад, з питань здоров'я), просвітницькі відеоканали, он-лайн проекти, що альтернативні шкідливій поведінці тощо);
- соціально-педагогічний захист (підготовка електронних звернень, петицій, блокування інформації, яка шкодить дитині тощо);
- соціально-педагогічний супровід (надання соціально-педагогічних, інформаційних послуг он-лайн, працевлаштування тощо);
- соціально-педагогічна реабілітація (он-лайн групи взаємодопомоги, он-лайн-ігри та програми, які допомагають подолати фізичні або психологічні вади, залучення комунікаційних можливостей соціальних мереж тощо).

Крім того, Інтернет може виступати інструментом для підвищення рівня професіоналізму фахівців із соціальної педагогіки та соціальної роботи. Так, у 2010 році на сайті розміщення відео з відкритим доступом („Youtube“) нами було створено віртуальний ресурсно-методичний канал „Перший профілактичний“. Мета каналу – створення єдиних стандартів роботи в профілактиці вживання психоактивних речовин підлітками. Завдання: надання методичної допомоги фахівцям; висвітлення кращих практик; демонстрація науково обґрунтованих підходів і моделей профілактичної роботи тощо. Адреса в Інтернеті: [youtube.com/user/askhimabout](https://www.youtube.com/user/askhimabout)

Отже, аналізуючи проблему використання Інтернету як інструменту соціально-педагогічної діяльності, можна зробити наступні висновки: сучасні технології соціально-педагогічної діяльності потребують інтеграції форм та методів роботи, що передбачають використання Інтернету.

Подальший науковий пошук в контексті означеної проблеми необхідно зосередити на вивченні питань ефективності форм роботи з молоддю, що впроваджуються через Інтернет.

УДК 373.5.015.31 : 316.42

*Нечерда В.Б.
м. Київ*

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИХОВАННІ ПРОСОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ

Формування просоціальної поведінки, орієнтованої на благо суспільства та допомогу людям, є важливим для особистості будь-якого віку, проте воно набуває особливої цінності для учнів старшої школи, коли розвиваються процеси самосвідомості і самовизначення, що призводять, кінець кінцем, до вироблення тієї життєвої позиції, з якою школяр починає своє самостійне життя.

Сучасні педагогічні джерела стверджують, що на сьогодні пріоритет у роботі педагога і вихователя має віддаватися прийомам опосередкованого

педагогічного впливу: замість любових методів, гасел і закликів, зайвого дидактизму, повчальності на перший план варто висувати діалогічні методи спілкування, спільний пошук істини, розвиток через створення виховуючих ситуацій, різноманітну творчу діяльність. Основні методичні інновації у наш час пов'язані із застосуванням інтерактивних технологій навчання і виховання.

У науковій педагогічній літературі зустрічається понад 300 тлумачень поняття "технологія". Але твердження сучасних дослідників об'єднує те, що всі автори єдині у визначенні мети педагогічної технології - це підвищення ефективності навчально-виховного процесу і гарантування досягнення учнями запланованих результатів навчання і виховання. Як свідчать наукові дослідження, інтерактивними називаються ті технології, що забезпечують безперервну діалогову взаємодію суб'єктів освітнього процесу.

На жаль, використання цих технологій у практиці загальної середньої освіти на сучасному етапі є фрагментарним, епізодичним, несистемним внаслідок нерозробленості відповідних форм і методів та неготовності більшості вчителів користуватися ними. Проте саме за допомогою інтерактивних технологій відбувається засвоєння учнями пропонованого матеріалу на всіх рівнях пізнання (знання, розуміння, емоційна оцінка, застосування), що безпосередньо впливає на загальну успішність навчально-виховної роботи. В плані виховання просоціальної поведінки інтерактивна діяльність неодмінно передбачає створення і підтримання такого мікроклімату, головною ознакою котрого є атмосфера взаємодії, взаєморозуміння й довіри, коли виключається домінування одного учасника навчально-виховного процесу над іншим, однієї думки над іншою, в цих умовах в учнів легше і швидше відбувається процес звільнення від стереотипів й упередженості в стосунках, формуються уміння співробітництва й навички толерантного спілкування, краще розвиваються відповідні якості просоціальності – ті риси, які виявляють просоціальну особистість з-поміж інших, а саме: *самовладання* - вміння володіти собою, своїми емоціями та вчинками, тобто вміння тримати під контролем свідомості свої емоції, думки й відповідно до цього вибудовувати свою поведінку; *емпатія* – здатність до співпереживання, осягнення емоційного стану іншого, розуміння його на рівні чуттів, намагання емоційно відгукнутися на його проблеми; *доброзичливість* - ставлення до іншої людини, заґрунтоване на загальнолюдських цінностях; *довіра* - відкриті, позитивні взаємовідносини між людьми, що відображають впевненість у порядності й доброзичливості іншої сторони; *гнучкість* – вміння в залежності від складу учасників подій та обставин, що склалися, прийняти рішення та побудувати систему стосунків.

Формування просоціальної поведінки учнів старшої школи виступає як систематичний і цілеспрямований виховний процес, що являє собою різноманітні форми й методи педагогічно-виховної діяльності, спрямованої на свідоме прийняття учнями соціально-значущих норм і цінностей, розвиток відповідних рис, що ними має володіти просоціальна особистість, прагнення і вміння конструктивно вирішувати міжособистісні та групові суперечності.

ЗНАЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДЕОНТОЛОГІЇ ДЛЯ ЕТИКО- МОРАЛЬНОГО СТАНОВЛЕННЯ УЧНІВСЬКОЇ ТА СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Зміни, які відбуваються нині в політичному, економічному житті українського народу, потребують проведення реформ у формуванні духовності його, зокрема в сфері моралі. Без подолання окремих стереотипів у підході до формування морального обличчя громадянина молодій державі досягти вагомих зрушень у побудові справді гуманістичного, високоцивілізованого суспільства неможливо. Реформи в цьому плані потрібні й тому, що протисторова добра і зла набуло форм, які об'єктивно посирили необхідність переглянути ряд важливих аспектів і рис моральної культури суспільства в цілому. Усе це пояснюється такими факторами: необхідністю розширити діапазон впливу моральної регуляції, насамперед включаючи педагогічну діяльність; запитом практики розширити сферу впливу моралі на виховання учнівської та студентської молоді; збільшенням кількості видів професійної діяльності, що змінює функції спеціалістів і характер міжособистісних відносин; суспільною потребою у спеціальній моральній підготовці фахівців у галузі освіти.

Вважаємо, що виховна діяльність у сфері моралі набере оптимального характеру лише за умови врахування рис моральності, властивої нашому суспільству. Оскільки саме в підлітково-юнацькому віці відбуваються чи не найінтенсивніші метаморфози в моральному становленні особистості, тому й доцільним буде вважати ваговою роль педагогічної деонтології (науки про моральні норми та зобов'язувальність фахівця) в діяльності педагогів шкіл та ВНЗ.

Людина як духовна істота завжди прагне досконалості, що надає їй сили духу, можливості творити культуру. Постійно вдосконалювати себе і власні педагогічні якості має і вчитель, що зумовлено не лише бажанням самотворчості, а й обов'язком, який на нього покладає суспільство як на носія високої моральної культури. Український педагог Василь Сухомлинський (1918-1970) пов'язує моральну культуру вчителя не тільки зі здатністю, умінням збуджувати, формувати духовне начало в дитячій душі, привчати її до почуття індивідуальної і колективної відповідальності, а й із власним щастям.

Моральна культура педагога постає передусім як інтегральна єдність двох суспільних явищ: культури і моралі. Функціонуючи як "культура" в моралі, вона водночас висвітлює моральний аспект (цінність) культури.

Таким чином, можна стверджувати, що моральна культура педагога – духовна цінність, система знань і переконань, почуттів і навичок, норм і відносин, інтересів і потреб, єдність культурно-морального досвіду, безпосередньої діяльності і поведінки, спрямованої на самореалізацію, навчання і виховання особистості учня.

Відомий філософ і культуролог Володимир Біблер (1918-2000) наголошував, що лише наприкінці ХХ - на початку ХХІ ст. стало можливим зрозуміти феномен культури у вимірі всезагальності, тобто досягнути його у справжньому сенсі людського буття.

Роль і обов'язок педагога полягають у тому, щоб послідовно, делікатно і неупереджено показувати вихованцям, що нового вносить певна культура в загальнолюдську скарбницю, наскільки вона здатна сприймати досягнення інших культур.

Наприкінці ХХ - на початку ХХІ ст. чинники зовнішньої і внутрішньої детермінації соціалізації студентів стали катастрофічними. Особливо вони вплинули на молодь, яка найбільш сприйнятлива до різних явищ антикультури. Педагог покликаний зменшити цю сприйнятливості учнів та студентів. Саме на нього покладається висока моральна відповідальність і надія за збереження людства, цивілізації. Педагог навчає учня, студента самодетермінації, яка притаманна справжній культурі. Водночас чим вищий рівень самодетермінації, культури людини, тим вона моральніша, здатна правильно визначати своє життя, вчинки, свідомість, долю у різноманітних і віддалених наслідках.

Змістовну основу моральної культури становить мораль (мораль – у філософській і етичній літературі – сфера (спосіб) нормативної регуляції діяльності людини в суспільстві, особлива форма суспільної свідомості та вид суспільних відносин.).

Моральна регуляція – це безперервний процес приведення у відповідність до моральних норм реальної поведінки особистостей, груп і колективів, які діють у суспільстві. Вона здійснюється з допомогою загальних для колективу фундаментальних уявлень про добро і зло, гідне і негідне, справедливе і несправедливе, тобто системи моральних цінностей, які формувалися й узагальнювалися протягом століть.

Моральна регуляція передбачає наявність ідеалу, який містить портрет "кращого Я"; систему норм, виконання яких - засіб досягнення моральної цілі, ідеалу; оцінку поведінки; специфічні форми соціального контролю, які гарантують виконання норм. Сферою моральної регуляції є сукупність відносин особистості та суспільства. Спонукальний (імперативний) характер її виявляється в тому, що життя особистості невіддільне від моральних вимог суспільства, як і перспектива розвитку суспільства нерозривно пов'язана з активністю людей. Тому моральна регуляція відносин особистості та суспільства є їх внутрішнім рушієм розвитку, імпульсом людської діяльності.

Поведінка людини постає як сукупність вчинків особистості за відносно тривалий період у різноманітних умовах. Регулятивна роль моралі, як і культури, виявляється у спрямуванні молоді на здійснення таких вчинків, основу яких становлять не кон'юнктура зацікавленість та пошук користі, а творення Добра, Істини, Краси.

Моральна регуляція охоплює широке коло людських відносин, але основним її завданням є гармонізація інтересів особистості та суспільства.

Потреба впорядкування особистих і суспільних інтересів повинна бути присутня на всіх рівнях і у всіх формах моральної регуляції. Гармонійна єдність суспільних і особистісних інтересів - один із центральних принципів морального виховання студентської та учнівської молоді.

Насьогодні гуманістична концепція щодо розв'язання проблеми "суспільство – колектив – особистість" заперечує ідею абсолютизації підпорядкованості особистості колективу, суспільству, яка була домінантною в системі морального виховання минулого. Згідно з цією концепцією не є продуктивною і думка про необмежений, безумовний пріоритет особистості стосовно колективу. У такому аспекті розглядають питання морального виховання представники деяких сучасних педагогічних напрямів, зокрема особистісно-орієнтованого. Педагогічна діяльність насамперед передбачає дотримання моральних принципів, що є формою моральної свідомості і самосвідомості, в якій моральні вимоги виявляються найбільш узагальнено. Якщо у нормі вказано, які конкретні вчинки має здійснювати людина, то принципи у загальній формі розкривають зміст певної моральності, відображають набуті у моральній свідомості вимоги стосовно моральної етики людини, її призначення, сенсу життя і характеру відносин між людьми. Вони спрямовують діяльність педагога і є основою для норм поведінки у певній ситуації.

Велике значення для ефективного морального виховання має моральний авторитет учителя, який є його моральним статусом в колективі учнів і співробітників, своєрідною формою дисципліни, з допомогою якої учитель регулює поведінку вихованців, позитивно впливає на їх світогляд.

Моральні норми, принципи, громадська думка, авторитет учителя віддзеркалюються у культурі. Мораль у культурі, як і в суспільному житті, є "зрізом" суспільного існування людства. І в культурі, і в моралі суспільства, особистості важливу роль відіграє спілкування. Висока культура гуманізує спілкування людей, відкриває можливості його вдосконалення. Поняття "культура" підсилює змістовий аспект поняття "мораль", тобто акцентує на своєрідності моральних цінностей. Культура не лише висвітлює їх роль для суспільства, а й підносить цінності до рівня "форми", способу їх вияву і реалізації. Моральні цінності реально функціонують у спілкуванні, міжособистісних та інших суспільних відносинах. Водночас, будучи невід'ємною складовою культури, мораль активно сприяє духовному зростанню особистості є не тільки важливим чинником розвитку культури, а й способом оволодіння учнями гуманним ставленням один до одного.

Зниження інтересу молоді до книги, мистецтва, змістовного дозвілля, культури загалом активізує споживацький настрій, орієнтований передусім на швидке збагачення та сферу розваг. Це нівелює такі цінності, як честь, совість, гуманізм, натомість поширюються меркантилізм та егоцентризм.

Отже, важливим чинником морального розвитку учнівської та студентської молоді є етична культура й духовна творчість особистості педагога. Моральна культура учителя спонукає до творення, розподілу і

споживання духовних цінностей передусім в освітній сфері, а також в усьому соціальному просторі. Формується й реалізується моральна культура особистості за умов її свободи, вільної і творчої життєдіяльності.

УДК 37.013.42 – 057.74

Новгородський Р.Г.

м. Ніжин

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ БУЛІНГУ СЕРЕД ШКОЛЯРІВ

Шкільне насильство завжди було однією з найважливіших проблем освітнього середовища в Україні, а на сьогодні воно носить загальнодержавний характер. Свідченням цього є низка нормативно-правових документів зокрема Наказ МОН України від 01.02.2010 р. № 59 "Про вживання заходів щодо запобігання насильству над дітьми", Лист МОН України від 20.11.2008 р. № 1/9-759 "З метою попередження випадків застосування працівниками навчальних закладів фізичного насильства до неповнолітніх", Наказ від 30.12.10 №1312"Про затвердження плану заходів щодо реалізації Національної кампанії "Стоп насильству!" на період до 2015 року", Закон України "Про попередження насильства в сім'ї" 15 листопада 2001 року № 279-III та ін.

Водночас проблема насильства була й залишається складною для дослідження серед науковців у різних галузях науки, зокрема у педагогічній сфері Ю.Антонян, М.Асанова, В.Боровик, Л.Волинець, Ф.Думко, М.Казакіна, А.Капська, В.Караковський, В.Ковальов, Г.Лактіонова, В.Моралов, В.Оржеховська, П.Пономаренко, В.Сатиров, С.Тадіян, Т.Федорченко, В.Фуркало, Н.Щербак.

Особливе місце на сьогодні займає проблема шкільного насилля, коли учень є об'єктом негативних дій з боку одного чи кількох учнів або це явище носить назву "булінг". **Булінг** також визначають як тривале фізичне чи психічне насильство з боку індивіда або групи у відношенні індивіда, який не здатний захистити себе в даній ситуації.

Булінг – достатньо нове поняття не тільки в соціальній педагогіці, але і у житті сучасної людини загалом. Із повсякденного визначення це слово перетворилося у міжнародний термін і містить у собі низку соціальних, психологічних, юридичних і педагогічних проблем. І хоча слово для нас це нове, явище, яке воно визначає, на жаль, нам добре відоме, і є однією із актуальних проблем сучасності, яка потребує ретельного вивчення, однак відсутність достатньої інформації про булінг є перешкодою для розв'язання цієї важливої проблеми.

Розглядаючи сучасні ідеї науковців можна сказати, що більшість дослідників, до булінг включає чотири основні компоненти: 1) це агресивна й негативна поведінка; 2) здійснюється регулярно; 3) відбувається у стосунках, учасники яких мають неоднакову владу; 4) ця поведінка є навмисною.

На відміну від інших форм агресії булінг характеризується відсутністю причин для конфлікту, приховуванні від оточуючих ситуації, що відбувається, витончених засобів цькування. Розрізняють два типи булінгу: безпосередній (фізичний) і непрямий, котрий інакше називають соціальною агресією. Фізичний шкільний булінг - навмисні поштовхи, удари, стусани, побої, нанесення інших тілесних ушкоджень та ін.; сексуальний булінг є підвидом фізичного (дії сексуального характеру). Психологічний шкільний булінг – насильство, пов'язане з впливом на психіку, що наносить психологічну травму шляхом словесних образ або погроз, переслідування, залякування, що ведуть до емоційної дестабілізації, непевності жертви (вербальний булінг, образливе ім'я, з яким постійно звертаються до жертви, обзивання, дражніння, поширення образливих слухів і т.д.; образливі жести або дії; залякування; ізоляція; ушкодження й інші дії з майном; кібербулінг - приниження за допомогою мобільних телефонів, інтернету, інших електронних пристрій (пересилання неоднозначних зображень, фото- і відео-матеріалів, обзивання, поширення слухів та ін.).

Таким чином, можна констатувати, що діти, які пережили насильство в школі, мають проблеми з навчанням, невпевнені в собі, мають почуття тривоги, гніву, депресії, порушення контакту з дорослими, стійкі поведінкові зрушення, адиктивну поведінку, розлад сну, жорстокість, бажання помститися та інші негативні прояви в поведінці. Тому необхідність дослідження проблеми шкільного булінгу в українських загальноосвітніх школах для виявлення рівня поширення цього виду насильства, та впровадження освітніх профілактичних програм є актуальними.

УДК 37.013.378.4

*Онищенко Н.П.
м. Переяслав-Хмельницький*

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У ПЕДАГОГІЧНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Соціально-виховна робота у ВНЗ потребує формування та впровадження нової концепції, яка має стати основою підготовки студентської молоді до самостійної, активної та творчої життєдіяльності в нових соціальних та культурних умовах, формуванням особистості свідомого громадянина України. В організації соціально-виховної роботи зі студентами необхідно враховувати, що вищий заклад освіти є соціальним інститутом суспільства з притаманними йому специфічними ознаками (підпорядкованість суспільним потребам, скерованість на виконання соціального замовлення суспільства, керованість на державному та локальному рівнях, наявність певних характеристик, які сприяють єдності, наступності та послідовності виховних впливів навчального процесу та позааудиторної

виховної роботи). Соціально-виховна діяльність передбачає не лише створення певних педагогічних умов для соціалізації студента, а й діагностику та розвиток соціальної спрямованості особистості, а також актуалізацію професійної готовності педагогів до здійснення означеної діяльності, у структурі якої діагностика виконує надзвичайно важливу педагогічну функцію.

Соціально-педагогічна робота зі студентською молоддю має свої особливості: адаптація студента до умов функціонування вищого навчального закладу (особливо це стосується першокурсника); корекція (захист) відносин між викладацьким складом та молоддю, яка навчається; попередження можливих фізичних, психічних і соціокультурних зіткнень окремого індивіду і груп ризику; розвиток студента як неповторної особистості, формування якості творчого професіонала через процес навчання, виховання, соціалізації. Тому соціально-педагогічна робота у вищих навчальних закладах носить адресний характер і має враховувати: сфери життєдіяльності студента; актуальні й найтипівіші соціальні та психологічні проблеми молоді; вік, стать, соціальний статус кожного студента; рівень соціальної активності студента та його ставлення до майбутньої професії. Метою соціально-виховної роботи є створення сприятливих умов для фізичного, соціального, духовно-морального, інтелектуального розвитку людини, попередження негативних явищ, надання їй комплексної соціально-психолого-педагогічної допомоги в саморозвитку і самореалізації в процесі соціалізації. Дослідження, проведені у ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди", демонструють, що соціально-виховне середовище університету відрізняється сполученням професійно-орієнтованих і особистісно-розвиваючих складових.

Важливу роль у конструюванні соціокультурного виховного середовища відіграє комунікативна взаємодія між основними суб'єктами освітнього процесу в університеті. Сприйняття виховання як комунікативної взаємодії висуває певні вимоги до всіх суб'єктів навчально-виховного процесу, змінює ідеальний образ викладача, уявлення про форми й методи його взаємодії зі студентами, їх базові характеристики. Основним соціально-виховним механізмом, у якому найбільш повно виявляються зазначені тенденції, є педагогіка партнерства як процес суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача та студента, що характеризується несуперечливим уявленням про цілі, форми й методи цієї взаємодії. Але за результатами соціологічного дослідження виявлено, що на сьогоднішній день як у студентів, так і у викладачів не сформовані потреби у такій взаємодії. Домінуючими напрямками, за якими студенти готові сьогодні взаємодіяти з викладачами, є навчальна і наукова робота, найменше студенти схильні спілкуватися з викладачами з питань позааудиторної роботи, їх особистісних проблем та соціально-виховної роботи, що значно знижує потенціал комунікативної взаємодії. У ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний

університет імені Григорія Сковороди" соціально-виховна робота кафедри педагогіки здійснюється відповідно до Концепції розвитку університету на 2010-2015 рр., Концепції національного виховання в університеті тощо. За роки навчання в університеті та у процесі взаємодії з кафедрою педагогіки студенти мають можливість прилучатися до скарбів вітчизняної та світової культури, одержати практичні навички організаторської та виховної роботи в колективі, оволодіти загальнолюдськими моральними цінностями, соціальним та гуманістичним мисленням тощо. Студентська молодь за своєю сутністю є найменш консервативним і найбільш прогресивним прошарком населення, тобто студентство стає своєрідним барометром суспільних відносин у державі, що дає змогу йому бути потенційним лідером у привнесенні в життєдіяльність суспільства нових демократичних ідей. Саме студенти перші вийшли на Майдан Незалежності у вересні 2013 року, вимагаючи позитивних змін у країні; саме безжальний розгін мирних студентів призвів до початку Революції гідності в Україні; саме студенти взяли активну участь у звільненні України від хворого "легітимного" президента та його корумпованого злочинного оточення; саме студенти в перших лавах пішли захищати нашу Україну від російських загарбників на сході України та виявляють активну громадянську позицію постійно за місцем проживання та навчання. Тому значна увага на кафедрі педагогіки ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди" надається студентському самоврядуванню, визначенню його ролі й місця, форм роботи у цілісному процесі підготовки майбутнього педагога з урахуванням запитів та інтересів самих студентів. Основне завдання студентського самоврядування – розвиток національної свідомості та залучення студентства до реалізації національних ідей. Особлива роль у соціально-виховній роботі зі студентами під час їх навчання належить дисциплінам психолого-педагогічного циклу як одному з найбільш активних і дієвих виховних чинників. Зокрема, викладачами кафедри педагогіки для студентів різних освітньо-кваліфікаційних рівнів викладаються курси "Педагогіка", "Методика виховної роботи", "Методика соціально-виховної роботи", "Методика виховної роботи у дитячих колективах", "Організація інноваційної діяльності в закладах освіти", "Соціальна педагогіка з методикою соціально-виховної роботи", "Превентивна педагогіка" та ін. Отже, соціально-педагогічне забезпечення виховного процесу у вищих педагогічних навчальних закладах сьогодні здійснюється на достатньому рівні, але потребує постійної уваги та реформування.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ДІТЕЙ У СФЕРІ ДОЗВІЛЛЯ

Виховання як суспільний феномен сьогодні не можна звужувати до традиційної педагогіки школи, а тим паче відокремлювати від соціальних питань. Сьогодні виховання, як і суспільство, підлягає історичним змінам. Якщо у минулому предметом виховання були лише окремі аспекти процесу виховання, то науковці початку ХХІ століття досліджують глобальні проблеми взаємодії та взаємовпливу виховання, освіти, суспільства, погоджуючись з тим, що "Виховання всемогутнє", "Виховання робить нас тим, чим ми є" (Дж. Локк).

Акцент на вивченні виховних процесів у рамках соціалізації індивіда робить саме соціальна педагогіка, яка переходить сферу школи та включає макро і мікросоціальну точку зору (тобто суспільство із системою вартостей, його культурний і політичний стан й найближче оточення дитини, включно оточення малих соціальних груп). Перед початком виховання дитини варто задуматися над проблемами і специфікою дитинства взагалі, тому що ще Женевською Декларацією прав дитини було визначено: "людство повинно надати дитині все найкраще". За цих обставин на соціального педагога покладається задача захисту інтересів дітей.

Соціально – педагогічні сфери як поле діяльності соціального педагога (соціального працівника) можна віднести на підставі різних аспектів до багатьох категорій. Одним із критеріїв класифікації соціально – педагогічних установ є їхній взаємозв'язок із сім'єю, єдність завдання: дбати про щастя дітей та впливати на їх гармонійний розвиток. У зв'язку із загальними змінами сьогоdnішнього суспільства, змінами складу сімейних стосунків виникає потреба мережі соціально – педагогічних установ. Так до позанавчальних установ, що доповнюють сім'ю, належать будинки й центри дитячої творчості, центри дозвілля, клуби за інтересами дітей. Головною метою роботи установ є створення умов для творчого розвитку дітей, а також охорони дітей від занедбання.

Щодо планування дозвілля, необхідно враховувати інтереси дітей, тобто дотримуватися принципів: добровільного включення в діяльність; індивідуалізації у роботі з дітьми; планування роботи за участю дітей; диференціації та динамізму пропозицій; взаємозв'язок із зовнішнім світом, тощо.

Виходячи з того, що об'єктом соціального педагога є поведінка особи, дитини тощо, її відхилення від суспільних норм, то соціальна педагогіка передбачає інтеграційну допомогу. Фахівці системи соціально-педагогічних закладів повинні забезпечувати реалізацію права дитини на виховання, зв'язок між соціальним середовищем та вихованням, різноманітні форми соціально-педагогічного впливу на розвиток дітей.

З погляду дітей як об'єктів соціально – педагогічного забезпечення виховного процесу можна виділити наступні соціально – педагогічні функції: допомога у саморозвитку та самоствердженні; у розвитку комунікабельності; у пошуку та засвоєнні освітніх можливостей; у вирішенні виховних проблем.

Висновки. Термін "дозвілля" викликає у дітей приємне уявлення. Основу для використання дозвілля як виховного процесу забезпечує сім'я, але існують й інші чинники, які впливають на дозвілля дітей, а саме: школа, телебачення, сусіди, однолітки, і, нарешті, установи, зміст роботи яких полягає у впливі на дітей, на навчання раціонально використовувати вільний час. Соціально – педагогічне забезпечення виховного процесу цих установ є цілеспрямованим, має чітко визначену та довготривалу мету, передбачає виконання певних обов'язків, якими можна охарактеризувати їхнє виховне завдання.

УДК: 37.015.31:316.614.5

Павицька К.М.
м. Київ

ДО ПИТАННЯ ВИХОВАННЯ ЦІННОСТЕЙ СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ У СТАРШОКЛАСНИКІВ

Однією з найактуальніших загальносуспільних проблем України наразі є питання стабільного існування та розвитку інституту сім'ї.

Зауважимо, що на законодавчому рівні одним із основних напрямів державної сімейної політики, згідно Концепції державної сімейної політики, визначено формування у населення культури планування сім'ї, народження бажаної кількості дітей, а головне – налагодження ефективної системи підготовки молоді до сімейного життя та пропагування авторитету шлюбу. Дана теза акцентує на визнанні пріоритету сім'ї в житті демократичного суспільства, її ролі у гуманістичному вихованні підростаючого покоління.

Особливо велике значення означена проблема набуває у період ранньої юності, тому що саме в цьому віці виникають психологічні передумови для створення сім'ї, наприклад, потреба в коханні та інтимному міжособистісному спілкуванні, формування статево-рольової поведінки, незалежність від батьків у виборі подружжя і рішенні одружитися тощо.

Звертаючись до науки, зазначимо, що ціннісні орієнтації вважаються регулятором поведінки особистості, зокрема і стосовно сім'ї, і розглядаються як показник готовності старшокласників до майбутнього сімейного життя. Саме тому вважаємо, що оволодіння старшокласниками цінностями сімейного життя можна розглядати як одну із передумов їх підготовки до створення сім'ї та успішної сімейної життєдіяльності.

Сімейні цінності – це позитивні й негативні показники значущості об'єктів, що відносяться до заснованої на єдиній сумісній діяльності спільноти людей, пов'язаних узами шлюбу-батьківства-спорідненості, у

зв'язку із залученістю цих об'єктів у сферу людської життєдіяльності, інтересів, потреб, соціальних відносин.

До сучасних сімейних цінностей відносять подружню вірність та довіру, взаємоповагу та взаєморозуміння подружжя, міжособистісну комунікацію (спілкування), спільність інтересів, демократизм, рівноправ'я, піклування про членів родини, гармонійні взаємини та злагоду у сім'ї. Також виокремлюють сімейні цінності за елементами зв'язків у середині сім'ї і таке інше. Допускаємо, що на сьогодні не існує єдиної узгодженої з наукової точки зору класифікації сімейних цінностей, яка б охоплювала увесь спектр поняття.

Поряд з тим, із аналізу літературних джерел з проблеми дослідження ми розглядаємо цінності сімейного життя як складне, інтегроване утворення, яке характеризується певними особливостями розвитку самосвідомості старшокласників; включає стійку позитивну мотивацію на створення сім'ї (шлюбу), актуалізацію знань, соціальних умінь і навичок, необхідних для реалізації функцій сім'ї, розвиток особистісних якостей сім'янина, здатності до емпатійного розуміння партнера та конструктивну поведінку у взаєминах. Складовими поняття "цінності сімейного життя" вважаємо такі категорії як цінність шлюбу як форми організації сім'ї, прагнення народження та виховання дитини / дітей у законному шлюбі, любов, взаємоповага та взаєморозуміння у родині.

В умовах суспільних трансформацій України проблему формування сімейних цінностей слід розглядати як частину проблеми соціалізації молодого покоління. Адже ціннісне ставлення старшокласників до сім'ї формується під впливом цілого ряду об'єктивних і суб'єктивних факторів соціалізації, серед яких важливу роль відіграє ставлення до сім'ї в суспільстві, модель взаємовідносин в батьківській сім'ї, соціальна приналежність, стать, індивідуальні особливості особистості тощо.

Формування цінностей сімейного життя у старшокласників – це соціальний процес їх становлення та подальшого розвитку, елемент виховання культури молодого покоління, один із шляхів подолання кризи сім'ї як соціального інституту.

УДК 37.013.42

*Партала К.С.
м. Ніжин*

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ДІВЧАТ-ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ГАЙДІВСЬКОГО РУХУ

Соціалізація – процес інтеграції індивіда в суспільство, у різноманітні типи соціальних спільнот (група, соціальний інститут, соціальна організація) шляхом засвоєння ним елементів культури, соціальних норм і цінностей, на основі яких формуються соціально значущі риси особистості. Одним із головних компонентів соціалізації є гендерна соціалізація, яка дає розуміння

того, що на додаток до біологічної основи існують соціально детерміновані уявлення про жіноче й чоловіче. Водночас, сутність та особливості гендерної соціалізації як невід'ємної складової загального соціокультурного відтворення сучасного суспільства, її інститути, механізми, стадії є проблематикою, яка все ще залишається малорозробленою в українській науці. Важливо зазначити, що статеворольова соціалізація здійснюється на рівні суспільства через різні інституції. І на сьогодні одним із більш прогресуючих є громадські організації. Вони зосереджують увагу на задоволення, насамперед, інтересів і потреб своїх учасників, перетворення їх на активних суб'єктів соціовиховного процесу. Особистість дитини, підлітка в громадській організації розкривається, передусім, в соціальному аспекті.

Серед всіх громадських та молодіжних організацій особливе місце займає організація гайдівського спрямування, яка ще з початку свого існування створила умови для гендерної соціалізації своїх учасників і була націлена на всебічний розвиток дівчат-підлітків. Сьогодні загальною метою діяльності Асоціації Гайдів України (далі АГУ) є сприяння розвитку та формуванню соціально-зрілої жіночої особистості в її власних інтересах та в інтересах держави, захист законних соціальних, вікових, економічних та інших спільних інтересів своїх членів. АГУ в своїй діяльності керується низкою завдань: виховувати почуття відповідальності та поваги до України, її духовної та матеріальної спадщини; залучати дівчат та молодих жінок до гуманітарної системи цінностей загальнолюдського значення; вивчати навколишній світ та допомагати у здійсненні природоохоронних проєктів; всебічно розвивати особистість шляхом активної участі у різних програмах; підвищувати культурний рівень, збагачувати знаннями з історії, світової та національної культури, краєзнавства, медицини та ін.; розвивати відповідальність за себе та за інших; сприяти прагненню до самовиховання і саморозвитку; оволодівати навичками життя на природі.

На сьогодні АГУ має низку програм, кожна розроблена до 3 статусів-гайдів, відповідно для дівчат-ластівок (6-9 років), для дівчат-гайдів (10-13 років) та для дівчат-рейнджерів (14-17 років). Засвоївши кожен з цих програм, у дівчат формується почуття бережливого ставлення до природи і до себе, як частки природи, фізичний розвиток дівчат; відбувається формування національної самосвідомості, любові до рідного краю; почуття приналежності до організації Гайдів; формування вмінь та навичок щодо охайності особистих речей, кімнати, самозарадність, саморозвиток та самовиховання.

На базі Чернігівської міської дитячої громадської організації АГУ "Полісяночка" нами було проведено дослідження серед дівчат-гайдів від 10 до 17 років. Зокрема, було виявлено загальні тенденції вподобань, інтересів та причин членства в даній організації, серед яких високі показники мають "активність" та "нові знайомства". В результаті опитування з'ясовано, що членство в даній організації посприяло помітній зміні світогляду учасників. Серед пріоритетних якостей сучасної людини опитувані виділили наступні:

"активність", "самостійність", "винахідливість" та "енергійність". В результаті дослідження жіночності виявлені високі показники фемінності. Дівчата-гайдівки володіють такими характерними якостями, як: м'якість, лагідність, чуйність, емоційність.

Громадські і молодіжні організації відіграють велику роль у розвитку і вихованні дитини. Головне спрямувати творчий потенціал в необхідне русло. Членство в АГУ дає можливість сформувати власний світогляд, позицію в суспільстві та володіти якостями сучасного успішного громадянина.

УДК 372.3

Пархоменко А.В.
м. Ніжин

ДО ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ У ДНЗ

В останні десятиліття спостерігається стрімке зростання вимог до якості соціально-особистісного розвитку дітей у дошкільних навчальних закладах (далі ДНЗ). Оновлені реалії життя вимагають від педагогів створення різноманітних моделей більш ефективної взаємодії дітей з навколишнім світом, розширення соціальних контактів і засад соціального досвіду дошкільників. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (редакція 2012 р.) наголошує на важливості не стільки озброювати дітей дошкільного віку певною сумою знань, скільки відкривати перед ними "науку життя", яка сприяла б формуванню творчих особистостей з розвиненим почуттям власної гідності та відповідальності за свої вчинки.

Теоретичні основи соціального розвитку особистості розглянуто в дослідженнях Л. Виготського, Б. Ломова, А. Маслоу, Р. Олпорта, А. Петровського, С. Расчетина, Д. Фельдштейна та ін. Окремі аспекти соціально-особистісного розвитку дошкільнят визначено в працях Н. Білоцерківець, М. Богомолова, А. Гогоберидзе, Р. Жуковської, С. Козлової, О. Кононко, Л. Коломийченко, М. Крулехт, В. Логінової, Т. Поніманської, Л. Шмельової та ін. Проблему розвитку спілкування та діяльності дошкільнят щодо визначення характеру і логіки вивчали Т. Березина, Л. Божович, О. Запорожець, О. Леонт'єв, М. Лісіна, М. Поддяков, Д. Ельконін та ін.

Згідно з концепцією рівневого соціального розвитку особистості в онтогенезі, розробленою Д. Фельдштейном, соціально-особистісний розвиток є постійною відтворюваною суперечністю двох сторін – соціалізації та індивідуалізації. Соціалізація виступає, з однієї сторони, як привласнення дитиною норм людського співбуття, а індивідуалізація – як постійне відкриття, твердження (розуміння, відділення) і формування себе як суб'єкта. У дослідженнях Б. Ломова індивідуалізація представлена як фундаментальний феномен суспільного розвитку людини, істотними ознаками

(показниками) є зміни, що відбуваються у власному внутрішньому світі людини.

Вагомим чинником соціально-особистісного зростання людини є природа. Вплив природи на формування особистості розкрито в роботах педагогів Я.-А. Коменського, Д. Локка, Й. Песталоцці, С. Русової, Ж-Ж. Руссо, В. Сухомлинського, К. Ушинського, Є. Фльориної. Окремі аспекти проблеми екологічного виховання дітей дошкільного віку розглядалися в працях Г. Беленької, Г. Волошиної, Н. Горопахи, О. Захлебного, Н. Кот, Н. Лисенко, Г. Марочко, В. Маршицької, Є. Орлікової, Т. Науменко, С. Ніколаєвої, З. Плохій, Г. Пустовіта, Н. Пустовіт, О. Терентьєвої, Н. Яришевої. Науковці вказують на те, що в дошкільному дитинстві закладаються основи екологічного виховання. Екологічна свідомість виступає головною складовою екологічної культури, формування засад якої дослідники визначають метою екологічного виховання дітей дошкільного віку. Сучасні дослідники цієї проблеми С. Дерябо, Г. Пустовіт, В. Ясвін підкреслюють необхідність формування екоцентричного типу екологічної свідомості як регулятора діяльності людей у природі.

Відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти, до кінця дошкільного періоду у дитини мають бути сформовані елементи екологічного світорозуміння, екологічної вихованості, позитивне емоційно-ціннісне ставлення до природи. Нові стратегії дошкільної освіти виділяють принципові напрями зміни характеру екологічної освіти дітей, коли їх розвиток відбувається як становлення різноманітних видів людської діяльності та, насамперед, провідної (В. Давидов, О. Леонтьєв, Д. Ельконін та ін.), зароджується специфічна для даного віку внутрішня позиція дитини (Л.Божович), з'являються новоутворення та стереотипи поведінки особистості, спрямовані на активне орієнтування в ситуації (П. Гальперин).

Слід зазначити, що проблема екологічного виховання дітей дошкільного віку все більшою мірою розглядається науковцями стосовно реалізації можливостей їхнього соціально-особистісного розвитку. Щодо цього привертає увагу наукова праця дослідниці Є.Орлікової, у якій соціально-особистісний розвиток дитини в процесі екологічної освіти визначено як процес взаємопов'язаних якісних та кількісних змін особистості, що відбуваються в свідомості дитини у відповідності до віку дитини, а також під впливом створених організаційно-педагогічних умов реалізації даної освіти.

Аналіз стану практики сучасних ДНЗ засвідчує, що вона не повною мірою в змозі забезпечити дитині належні умови для соціально-особистісного розвитку. Перш за все, це стосується створення належних умов, зокрема – створення збагаченого розвивального еколого-освітнього середовища, перегляду змісту й організації еколого-виховної діяльності, використання комплексу її традиційних та інтерактивних форм і методів, налагодження механізмів зворотного зв'язку, який надає дітям можливість для самореалізації та задоволення власних соціальних потреб.

Таким чином, ми можемо констатувати, що обрана нами проблема є актуальною з огляду на зростання частки педагогічних досліджень у галузі соціально-особистісного розвитку дошкільників й недостатнім дослідженням впливу на нього процесу екологічного виховання; а також щодо наукового визначення тих організаційно-педагогічних умов, які мають бути створені в ДНЗ з метою сприяння екологічного виховання соціально-особистісному розвитку дошкільників.

УДК 379.8:061.2–053.5/6:[37.015.31:502/504]

Пащенко О.В.
м. Київ

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО СВІТОГЛЯДУ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ДИТЯЧИХ ПРИРОДООХОРОННИХ ОБ'ЄДНАНЬ

Глобальні виклики сучасності, процеси деградації довкілля висувають нові вимоги до системи освіти та зумовлюють необхідність виховання ціннісного ставлення особистості до оточуючого світу. У цьому сенсі видається важливим дослідження процесу формування екологічного світогляду особистості у підлітковому віці саме в умовах неформальної діяльності, зокрема в діяльності дитячої громадської організації.

Осмислення проблем взаємодії людства і природи за допомогою філософських категорій допомагає зрозуміти суперечності відносин між природою і людськими формаціями, обґрунтувати міру відповідальності людини за незворотні зміни у природному середовищі.

Для нашого дослідження особливо важливими є філософські ідеї українського вченого В. Вернадського про розуміння природи як найвищої цінності. Розглядаючи Всесвіт як неподільну сукупність живого, біосфери та людства, В. Вернадський стверджував новий архетип сприйняття природи людиною. Ноосферологія Вернадського стала новим підходом до розуміння змін у ставленні людини до живого. Вчений виступав з вимогами нового мислення, наголошуючи на відповідальності людини за свої дії та вчинки перед природою.

Аналіз педагогічних праць засвідчує, що світогляд визначається як органічна єдність змістовного погляду на світ, науково обґрунтованих переконань щодо законів розвитку природи та суспільства, укладу життя, системи суспільно-політичних відносин, що визначають активну життєву позицію особистості. Також світогляд розглядається як узагальнене сприйняття особистістю світу в цілому, коли вона (особистість) керується певною кількістю впорядкованих переконань.

Ми розуміємо "екологічний світогляд" як форму самосвідомості, самовизначення людини в світі, яка базується на екологічній компетентності, усвідомленні життєвої необхідності взаємоузгоджувати власні потреби з необхідністю збереження природного середовища та дбайливого поводження

із природними ресурсами. Екологічний світогляд є формою духовно-практичного освоєння світу людиною, яка передбачає органічну єдність змістовного погляду на світ, науково обґрунтованих переконань щодо законів розвитку природи та суспільства, укладу життя, системи суспільно-політичних відносин, що визначають активну природобезпечну та природоохоронну життєву позицію особистості. Він впливає на норми поведінки, життєві прагнення, інтереси, працю і побут людей, є системою усталених переконань. Водночас екологічний світогляд є узагальненим сприйняттям особистістю світу в цілому, коли особистість керується дією етичних норм, правил, інтересів до життя природи.

Складовими екологічного світогляду є: екологічні знання, екологічна етика, екологічна культура, екологічне мислення, активна екологічна позиція, вміння та навички природоохоронної діяльності, екологоцентричні погляди та переконання, відповідні цінності та ідеали.

Дослідження формування екологічного світогляду підлітків було проведено на базі Всеукраїнської дитячої спілки "Екологічна варта".

Відповідно до процесу формування екологічного світогляду його компонентами визначено: когнітивний, мотиваційно-ціннісний та поведінково-діяльнісний. Критеріями та показниками сформованості екологічного світогляду нами визначено: пізнавальний (наявність стійкості та глибини екологічних знань як побуджувачів соціальної поведінки зростаючої особистості; оптимальне засвоєння важливих понять, законів природи для розуміння сутності процесів розвитку природи та суспільства, вміння давати оцінку явищ та приймати рішення на користь довкілля; рефлексія суспільного екологічного досвіду та власної екологічної діяльності); ціннісний (наявність особистісної відповідальності перед собою та іншими за стан довкілля та природних ресурсів; емоційно-ціннісне переживання за стан довкілля, готовність та причетність до вирішення екологічних проблем); діяльно-практичний (розуміння необхідності власної участі у суспільній діяльності на користь довкілля та практичній участі в ній; активна участь в екологічній діяльності; здатність підпорядковувати задоволення своїх потреб принципам збалансованого розвитку).

Було виявлено, що екологічно спрямовані форми і методи виховної діяльності в дитячому об'єднанні є важливими для формування екологічного світогляду. Більшістю респондентів було відзначено, що для досягнення позитивного виховного результату у дитячому об'єднанні необхідно використовувати методи прямого впливу, а також опосередкованої та довготривалої дії. Вплив на свідомість та поведінку дитини буде ефективним за умов насичення усіх сфер дитячого життя у дитячому об'єднанні. Педагоги-координатори розглядають методи виховної діяльності як засоби взаємодії з дітьми, організації та самоорганізації їх життя, психолого-педагогічного впливу на їх свідомість та поведінку, стимулювання до діяльності.

Осередки ВДС "Екологічна варта" у своїй діяльності використовують такі форми роботи, як тренінг, бесіда, практична акція, конкурс, семінар, конференція, слухання. Варто ширше використовувати активні та інтерактивні форми і методи роботи з підлітками для вдосконалення виховної діяльності, згуртованості колективу, і формування екологічного світогляду зокрема.

У діяльності дитячої громадської організації доцільно використовувати такі форми і методи, які дозволяють водночас надавати знання, виховувати, здійснювати практичні заходи з реалізацією розвивального і розважального компонентів. Діяльність має будуватися таким чином, щоб підлітки отримували знання, навички поведінки та закріпили набуті уміння у практичній діяльності. Важливим є не проведення одноразових короткострокових заходів, а впровадження у діяльність довгострокових програм, під час яких формування екологічного світогляду є найбільш ефективним і системним.

Це актуалізує обґрунтування та впровадження педагогічних умов, які б забезпечували формування екологічного світогляду в дитячому об'єднанні.

Такими умовами для дитячого природоохоронного об'єднання визначено змістово-технологічне забезпечення формування екологічного світогляду підлітків; самоорганізацію як утворюючий механізм для дитячого об'єднання; створення системи підготовки кадрів дорослих до роботи з підлітками у дитячому об'єднанні; підтримка дитячих соціальних ініціатив.

Підсумовуючи, зазначимо, що дитячі громадські об'єднання як унікальний інститут соціального виховання мають значний потенціал щодо виховання і соціального становлення дітей та молоді, водночас є невикористані резерви щодо формування екологічного світогляду в умовах цих об'єднань.

УДК 372.3

*Пухтіна Н.П.
м. Ніжин*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСТУПНОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ І ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОСТІ ПОПЕРЕДЖЕННЯ НЕГАТИВНИХ ПРОЯВІВ У ПОВЕДІНЦІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО І МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сьогодні, в умовах глибинного реформування системи освіти України, важливе місце посідає проблема наступності і перспективності між її дошкільною та початковою ланками.

Нормативні документи в галузі освіти, наукові дослідження та практичний досвід акцентують увагу на реалізації принципу наступності як основному у забезпеченні безперервності освіти. Неперервна освіта - це полікомпонентне утворення, ефективність якого залежить від реалізації таких

складових його педагогічного аспекту, як наступність, спадкоємність, перспективність і готовність.

Оскільки заявлена проблема передбачає обґрунтування педагогічної доцільності реалізації принципу наступності дошкільної і початкової освіти у попередженні негативних проявів у поведінці дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку, важливо з'ясувати сутність та ступінь дослідженості її складових.

Наступність дошкільного закладу та початкової школи визначається як змістовий, двобічний зв'язок, що передбачає, з одного боку, спрямованість навчально-виховної роботи в дитячому садку на ті вимоги, які будуть пред'явлені дітям у школі, а з іншого – опору вчителя на досягнутий старшими дошкільниками рівень розвитку, на знання, навички та досвід дітей і активне використання цього в навчально-виховному процесі.

Негативні прояви у поведінці – інтегроване явище, що формується внаслідок дії низки несприятливих соціально-економічних, психолого-педагогічних та медико-біологічних чинників; різновид поведінкового відхилення, яке передусім зумовлюють недоліки сімейного виховання, проблеми освітнього середовища та яке відіграє роль початкового етапу у формуванні девіантної поведінки.

Найбільш поширеними негативними проявами у дошкільників є: істерики, неслухняність, агресивність, сором'язливість, нечесність, страхи, гіперактивність. Їх попередження і подолання ґрунтується на особливостях віку, в межах якого формуються і вперше виявляються негативні поведінкові прояви та здійснюється шляхом ранньої профілактики - системи спеціальних заходів, спрямованих на подолання перших, мало помітних відхилень у стосунках і поведінці особистості, які є переважно ситуативними та виникають внаслідок поєднання деструктивних індивідуально-психологічних особливостей дитини та несприятливих мікросоціальних умов.

Реалізація принципу наступності сприятиме запобіганню негативних проявів у поведінці дітей, оскільки провідною функцією наступності є забезпечення літичного розвитку дитини (розвитку впродовж перехідних вікових періодів). Саме забезпечення безкризового розвитку дитини впродовж перехідних вікових періодів є важливим превентивним завданням, оскільки окрему групу чинників, що зумовлюють виникнення негативних проявів у поведінці дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку є саме кризи психовікового розвитку, зокрема, – криза семи років.

Нажаль, наступність і перспективність у змісті виховання і навчання дітей та учнів в державних стандартах дошкільної і початкової ланок освіти є недостатньою. Успіх у попередженні негативної поведінки у старших дошкільників і молодших школярів можливий в межах діяльнісного й комунікативного аспектів реалізація наступності.

Таким чином, у педагогічній науці поняття "наступність" розглядається неоднозначно: як загальнодидактичний принцип, загальнопедагогічна закономірність, умова забезпечення ефективності навчально-виховного

процесу, принцип неперервної освіти. Актуальність та особливості реалізації наступності, заґрунтовані змістом основних нормативних документів дошкільної і початкової освіти. Етапи реалізації наступності в навчанні дошкільників та молодших школярів об'єктивно передбачають розв'язання завдань попередження негативних проявів у поведінці дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку.

УДК 374.28(09)

Пішун С.Г.
м. Суми

ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ У ДОЗВІЛЛЄВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА

Соціальне виховання пронизує всі сфери виховання, які "виходять" за рамки інституційного середовища, у яких в тому або іншому вигляді присутній соціальний компонент: чинники мікро-, макросередовища, що роблять свій вплив на процеси соціалізації особистості, соціальні відносини між окремими установами й суб'єктами соціалізації. Істотно ускладнює виховання студентів відсутність у країні державної молодіжної політики, що цілеспрямовано реалізовується, а також чіткої концепції соціального виховання учнівської і студентської молоді. Не зважаючи на те, що продукується та посилюється тенденція в особистісно-орієнтованій освіті й головною метою вищого навчального закладу було й залишається формування й розвиток особистості фахівця, педагогіка на всіх рівнях навчально-виховного процесу підмінена дидактикою.

Безумовно, що ефективність виховання в дозвіллі буде забезпечена, якщо відбуватиметься цілеспрямований вплив на поведінку й діяльність учнівської молоді всіх виховних інститутів суспільства, дії середовища й активності самої особистості, тобто завдяки системному функціонуванню соціального процесу.

Замість формування свідомості молодого покоління відповідно до існуючих стереотипів, ідеологічних еталонів, сьогодні пріоритетним завданням стає формування вільної в своєму життєвому виборі особистості, яка реалізує себе в різноманітних векторах соціального, економічного, політичного, правового розвитку. Основою цього процесу має бути створення умов для досягнення його учасниками успішної соціалізації, соціальної зрілості, ознаками якої є наявність власного світогляду, свідомість, громадянська позиція, високий інтелектуальний рівень, етична культура, активне, прагнення до самовдосконалення тощо. З метою самовдосконалення особистість виконує певну програму соціальної діяльності і тим самим приводить в рух внутрішні сили, які сприяють виникненню феномену самовиховання.

Соціальне виховання як система повинно сприяти розумній самоорганізації людиною власного життя, базуватися на принципах, які забезпечують практичну підтримку процесу творчого й продуктивного, розумного й творчого становлення особистості в конкретних суспільних умовах. Не викликає сумнівів, що однією з таких умов є сфера дозвілля, де завдяки активному контакту людини з навколишнім світом формується, накопичується та реалізується необхідний соціальний досвід. Різні форми культурно-дозвіллевой діяльності є невід'ємною частиною духовного життя, відповідають потребам тієї або іншої спільноти й окремої особи. Тому завдяки такій діяльності створюються сприятливі умови для успішної соціалізації - розвитку й самореалізації людини впродовж життя в процесі засвоєння й відтворення культури суспільства.

Концепція виховання молоді повинна передбачати таку педагогічну організацію дозвілля, яка б ефективно діяла відповідно до принципів суспільно-громадської обумовленості дозвілля, системності, єдності форм і засобів, умов, вікових особливостей молоді, характеру навчальної зайнятості, мотивації, включенні всіх суб'єктів соціуму в процес педагогічної організації дозвілля, безперервності педагогічної дії. Як показує соціальна практика, дозвілля при низькій культурі її використання (стихійність протікання, споживче відношення, престижно-конформістська мотивація, пасивно - споглядацька позиція) не тільки не приносить очікуваного відновлення втрачених сил, духовно-культурного й фізичного розвитку, розквіту творчих здібностей, а все більше перетворюється на криміногенний чинник суспільства. Таким чином, сьогодні проблема ефективного використання виховного потенціалу культурно-дозвіллевой діяльності в системі виховання в навчальних закладах набула особливої актуальності. Саме соціальне виховання може й повинно робити сьогодні свій ефективний вплив на формування в молодого покоління духовних цінностей й ідеалів, усвідомленого патріотизму, індивідуального й суспільного світогляду, поведінкових стереотипів і конкретних вчинків.

УДК 37.018.1:173:165.742

Повалій Л.В.
м. Київ

ЦІННІСТЬ ГУМАНІЗМУ БАТЬКІВСЬКО-ДИТЯЧИХ ВЗАЄМИН

Розглядаючи сім'ю як унікальну спільність, яка покликана виконувати ряд важливих функцій, провідними з яких виступають функції народження та виховання дитини, академік І.Бех на засадах гуманізму виокремлює основні виховні цінності сім'ї. Серед таких вагомих цінностей, як: цінність позитивного психологічного клімату в сім'ї; цінність моральної любові дитини до людей; цінність поваги дитини до людської особистості; цінність бережливості дитини; цінність відповідального вчинку дитини; цінність

творчої активності дитини вчений особливо вирізняє цінність гуманізму сімейних стосунків, зауважуючи, що гуманістичне виховання, що має на меті формування дитини свідомою, вільною особистістю, пов'язане насамперед з сім'єю. Якщо батько чи мати прагне виховати у дитини повагу до людської особистості, почуття морального обов'язку, вони самі повинні бути для неї у всьому взірцем цих якостей. Якщо ж дитина навколо себе, і зокрема в особі своїх найближчих вихователів – батька і матері, замість поваги до особистості бачить зневажливе ставлення до неї, замість рівності, коли поважається свобода кожного, бачить свавілля одних і принизливу покірність інших, то це призведе до негативних виховних наслідків. Згідно переконань І.Беха, тільки та родина може благотворно впливати на моральний розвиток дитини, в основу життєдіяльності якої покладений принцип "альтруїзму".

Вивчення й осмислення авторських гуманістичних систем (В.Сухомлинського, Ш.Амонашвілі, Р.Штайнера, М.Монтессорі, С.Френе та ін.) переконує в тому, що гуманістичне виховання припускає, як мінімум, цілісний підхід до дитини як особистості, прийняття й вихователем, і вихованцями самоцінності один одного.

Гуманістична педагогіка, проповідуючи рівність і рівноцінність вихователя і вихованця, зазначає, однак, що пріоритети виховної діяльності педагога мають стратегічне значення. Пріоритетними в гуманістичній педагогіці є – оптимістичний погляд на дитину, опора в роботі з нею на позитив.

Пошуки способів взаємодії дорослих і дітей, у яких виникають прагнення дитини до розвитку самого себе, ведуться в сфері діалогових технологій.

Не вступивши в діалог з дитиною, педагогові складно стимулювати її розвиток. У розробку "діалогової педагогіки" значний внесок внесли М.Бахтін і А.Ухтомський, які розглядають активність людини, розвиток її особистості лише в діалогічному спілкуванні, заснованому на рівності партнерів у спілкуванні, емоційній відкритості й довірі до іншої людини. Діалог, як одна з форм спілкування, припускає не лише обмін інформацією, як пізнавального, так і афективно-оцінного характеру, але й практичну взаємодію людей (в процесі спільної праці, навчання, колективної гри тощо). Дослідники зазначають, що найважливішою характеристикою діалогу є взаємна спрямованість внутрішньої дії, а також відкритість суб'єктів один до одного.

Ми переконані в тому, що у виховному процесі як школи, так і у сімейному вихованні здійснюється не просто взаємодія педагога й вихованця (батька чи матері і дитини), у ньому відбувається духовний діалог двох людей, діалог різних поколінь, діалог різних культур. Чим багатшою є культура вчителя (батька), тим цікавішим буде цей діалог для вихованця, тим глибше він усвідомить і запозичить багатство людської культури. Чим вищою є професійна культура педагога або ж педагогічна культура батька (матері), тим різноманітнішим і ефективнішим у виховному плані протікатиме цей діалог, у якому немає місця імперативності й авторитарності. За умови добровільної організації співробітництва й партнерства

вихователів і вихованців у делікатно створеній атмосфері довіри й взаєморозуміння, вільній від тиску, насильства в педагогічному чи виховному процесі здійснюється діалогічна взаємодія, яка є однією з передумов формування гуманних міжособистісних взаємин.

Завдяки таким установкам у вихованні акумулюються гуманістичні світоглядні позиції суспільства стосовно особистості й свого майбутнього.

УДК 37.018.54

Полянничко А.О.
м. Суми

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЛІЦЕЇВ З ПОСИЛЕНОЮ ВІЙСЬКОВО-ФІЗИЧНОЮ ПІДГОТОВКОЮ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

У незалежній Україні відроджується кадетська освіта і виховання, які ставлять за мету не лише підготовку юнаків до військової та державної служби, а й формування всебічно розвиненої особистості з високим рівнем національної свідомості і культури, сформованою системою цінностей, здатної стати активним суб'єктом власного життя. Як відомо, випускниками кадетських корпусів були видатні військові (П. Нахімов, Ф. Ушаков, П. Румянцев, І. Крузенштерн, П. Нестеров), літературні діячі (К. Рилєєв, В. Даль, О. Купрін, К. Станюкович, О. Радіщев, О. Сумароков, С. Надсон, С. Мінцлов, О. Суворін), художники (П. Федотов, М. Ярошенко, В. Верещагін), композитори (О. Скрябин, М. Римський-Корсаков, М. Мясковський, М.Компанейський).

Станом на 2013 рік в Україні функціонують два військові ліцеї, дев'ятнадцять ліцеїв з посиленою військово-фізичною підготовкою, дві кадетські школи та одна гімназія з п'ятьма кадетськими класами. Серед навчальних закладів, де виховують "справжніх чоловіків", особливе місце посідають ліцеї військового спрямування, адже до них вступають юнаки саме у тому віці, коли активно відбувається процес соціалізації особистості.

Не викликає сумнівів, що у ліцеях військового спрямування має панувати позитивна морально-психологічна атмосфера, яка наповнить життя вихованців глибоким змістом, теплом і турботою, а процес соціального виховання повинен бути зорієнтований на навчання кадетів мистецтву ефективної взаємодії з соціальним оточенням; формування умінь адаптації до самостійного життя; виховання національно свідомої, вільної, демократичної, життєво і соціально компетентної особистості – майбутнього громадянина України, здатного здійснювати самостійний вибір і приймати відповідальні рішення у різноманітних життєвих ситуаціях. Отже, у сучасній Україні актуалізується соціально-педагогічна місія кадетської освіти і виховання, що, у свою чергу, потребує ефективної реалізації закладами військового спрямування своїх соціально-педагогічних функцій.

До основних соціально-педагогічних функції ліцеїв з посиленою військово-фізичною підготовкою відносимо: 1) функцію соціального захисту та охорони прав і свобод дитини, яка передбачає надання безпосередньої допомоги вихованцям (матеріальної, фізичної, морально-психологічної тощо); 2) компенсуючу функцію, яка спрямована на створення комфортної атмосфери, особливих відносин, що ґрунтуються на довірі, прийнятті, визнанні, підтримці, повазі до кадетів; 3) реабілітаційна функція зорієнтована на відновлення або побудову нормального, повноцінного дитинства; реконструкцію соціально-культурного оточення кадета (організація комунікації та дозвілля) й активізацію соціально-культурних і соціально-педагогічних функцій конкретної особистості (подолання почуття самотності, емоційної відчуженості); 4) функція подолання труднощів соціалізації вихованців ліцеїв з посиленою військово-фізичною підготовкою спрямована на активізацію соціального розвитку кадетів, завдяки чому будуть створені сприятливі умови для подолання у них соціальної депривованості; 5) здоров'язберігаюча функція створює таке освітньо-виховне середовище, яке демонструє реалістичний та привабливий діапазон засобів для вибору здорового способу життя; сприяє профілактиці девіантної поведінки тощо; 6) функція залучення вихованців до праці допомагає виховувати моральні якості у кадетів – працьовитість, старанність, відповідальність; 7) функція залучення вихованців до мистецтва реалізується завдяки специфічним умовам життєдіяльності ліцеїв військового спрямування, які дозволяють педагогічним колективам вивчати інтереси кадетів, їхні здібності в різних видах мистецтва, збільшувати кількість та різноманітність гуртків й інших форм роботи з художньо-естетичного виховання.

Кожна з названих соціально-педагогічних функцій має свою спрямованість, мету і завдання. Разом вони доповнюють і збагачують одна одну, сприяючи забезпеченню ефективного виховання та соціального розвитку юнаків у ліцеях військового спрямування.

УДК 377:37.058.8:7

Просіна О.В.
м. Київ

ВПРОВАДЖЕННЯ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ПОЗАШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

На сучасну освіту суттєво впливають зміни в сучасному суспільстві. Зокрема, протягом останніх десятиліть у багатьох країнах світу та в Україні змінювалась суспільна парадигма – від технократичної до індустріальної, від індустріальної до інформаційної. Зміни відбулись такими темпами, що зумовили потребу негайно переглянути й реформувати освіту на всіх рівнях, оскільки наявні системи не повністю відповідали сучасним запитам та потребували переорієнтації.

Незважаючи на інноваційні процеси в освіті, які відбуваються в останнє десятиріччя, можна зазначити, що сучасна позашкільна освіта в Україні переважно спрямована на надання учню знань, умінь та навичок, а проблема набуття вихованцями необхідних базових компетентностей залишається невирішеною. У сучасному позашкільному закладі необхідно формувати в учнів здатність до прийняття рішення, використання інформаційних та комунікаційних технологій; формувати критичне мислення, вміння вирішувати конфлікти; сформувати здатність орієнтуватися на ринку праці тощо. Одним із шляхів оновлення змісту освіти й узгодження його із сучасними потребами, інтеграцією до європейського та світового освітніх просторів є орієнтація навчально-виховного процесу в закладах освіти на набуття учнями компетентностей та на створення ефективних механізмів їх запровадження.

Проблема компетентнісного підходу відображено у численних наукових працях (І. Д. Бех, І.О. Зимня, В.В. Краєвський, А.В. Хуторський, О.В. Овчарук, Н.М. Бібік, О.І. Локшина, О.Я. Савченко, Л.М. Масол, О.І. Пометун, та ін.).

Сучасному вчителю необхідно зрозуміти суттєву різницю між традиційним підходом в освіті – так званий ЗУН – знання, вміння навички та компетентісним – ЗВУ – знання, вміння/навички – установки (цінності, ставлення, поведінкові риси).

Поняття "компетентність" І.Д. Бехом розуміється як досвідченість суб'єкта у певній життєвій сфері. Ми поділяємо думку вченого, щодо необхідності підкреслювати важливість змістового наголосу на досвідченості, а не на обізнаності, поінформованості суб'єкта у певній галузі.

Більшість науковців говорять про необхідність визначити, відібрати та ґрунтовно ідентифікувати обмежений набір компетентностей, які є найважливішими, інтегрованими, *ключовими*.

На думку експертів, створення умов для набуття необхідних компетентностей протягом всього життя сприятиме: продуктивності та конкурентності людини на ринку праці; скороченню безробіття завдяки розвиткові гнучкої (адаптивної) та кваліфікованої робочої сили; розвиткові середовища для інноваційних перетворень у умовах глобальної конкуренції.

У Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти визначено ключові та предметні компетентності: до ключових компетентностей належить вміння вчитися, спілкуватися державною, рідною та іноземними мовами, математична і базові компетентності в галузі природознавства і техніки, інформаційно-комунікаційна, соціальна, громадянська, загальнокультурна, підприємницька і здоров'язбережувальна компетентності, а до предметних (галузевих) – комунікативна, літературна, мистецька, міжпредметна естетична, природничо-наукова і математична, проектно-технологічна та інформаційно-комунікаційна, суспільствознавча, історична і здоров'язбережувальна компетентності.

Для успішного формування компетентностей вчителю доцільно використовувати інноваційні педагогічні технології, в яких закладено значний компетентісний потенціал.

УДК 37.035.6:37.035.7:371.3

Проць Р.О.
м. Дрогобич

"ЗАХИСТ ВІТЧИЗНИ" У СИСТЕМІ ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Військово-патріотичне виховання є наскрізним виховним напрямом, основна мета і завдання якого реалізуються у вивченні всіх, без винятку, шкільних навчальних предметів, а також в урочній, позаурочній та позашкільній діяльності. Завершальним етапом військово-патріотичного виховання учнівської молоді в українських школах є допризовна підготовка юнаків, основним предметом якої є "Захист Вітчизни". Метою предмета є ознайомлення учнів з основами нормативно-правового забезпечення захисту Батьківщини, цивільного захисту та охорони здоров'я; набуття знань про функції Збройних Сил України, їх характерні особливості; засвоєння основ захисту Вітчизни, цивільного захисту, медико-санітарної підготовки; здійснення прикладної фізичної і психологічної підготовки до захисту Вітчизни; формування та вдосконалення життєво необхідних знань, умінь і навичок учнів щодо захисту Батьківщини і військово-патріотичного виховання; професійна орієнтація молоді щодо служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях, визначених чинним законодавством. До заходів власне військово-патріотичного виховання Програмою предмета для навчальних закладів системи загальної середньої освіти, що рекомендована Міністерством освіти і науки України (Лист № 1/11-6881 від 14.08.2009 р.), віднесено вивчення традицій, історії, духовної спадщини, символіки, звичаїв українського народу, національної гідності, культури міжнаціональних відносин, морально-психологічних якостей громадянина, патріота, захисника Вітчизни. Організуються також відвідування учнями військових частин (військових навчальних закладів) з метою ознайомлення їх зі зброєю і бойовою технікою, побутом і життям військовослужбовців, відвідування військових музеїв, зустрічі з ветеранами Збройних Сил, проведення туристичних походів з військово-патріотичною тематикою, які включають елементи тактичної, вогневої та прикладної фізичної підготовки.

Попри багато вагомих напрацювань у сфері допризовної підготовки молоді мусимо визнати, що сучасний стан військово-патріотичного виховання в українських загальноосвітніх закладах, який зводиться до надання юнакам уявлення про Збройні Сили України, їх призначення та структуру, їхньої фізичної підготовки та озброєння необхідним обсягом

воєнно-технічних знань не задовольняє українське суспільство. На перше місце має вийти сьогодні засвоєння моральних цінностей української нації. Це пов'язано зі світоглядно-ментальним рівнем вихованців, необхідністю усвідомлення ними історичності нашої державності, здобутків українського народу, які треба захищати не тільки зброєю, але й інтелектом. Старшокласників слід залучати до участі у заходах насамперед патріотичного змісту, активно спрямовувати до такої роботи, як самостійне вивчення історії визвольної боротьби українського народу; ознайомлення з біографіями національних героїв; вивчення історії Збройних Сил України, їх символіки; допомога ветеранам; участь у проведенні олімпіад, конкурсів з допризовної підготовки, змагань з військово-прикладних видів спорту; участь у роботі вогневих, військово-технічних гуртків, клубів, організацій ТСОУ тощо; участь у військових іграх, комплексних виховних заходах; шефська військово-патріотична робота з молодшими школярами тощо. Особливу увагу у процесі допризовної підготовки старшокласників слід звернути на етнопедagogічні аспекти виховання. Використання козацької педагогіки у процесі військово-патріотичного виховання учнівської молоді в межах вивчення предмета "Захист Вітчизни" допоможе, на наше переконання, розв'язати цілу низку надзвичайно важливих завдань: консолідувати українське суспільство, створити дієвий національний резерв для Збройних Сил України і Національної гвардії, відродити традиційні козацькі види фізичної культури, спорту, українських бойових мистецтв, сформувати українця, який би поєднував у собі високі морально-етичні якості, почуття патріотизму з фізичною міццю, витривалістю й вишколом.

УДК 373.2-053.4 : 37 (100)

Рагозіна В.В.

м. Київ

СТРАТЕГІЇ НАВЧАННЯ І РОЗВИТКУ ДИТИНИ РАНЬОГО ВІКУ В ДОКУМЕНТАХ ООН І ЇХ РЕАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ

У сучасному цивілізованому світі значна увага приділяється проблемам раннього дитинства, на вирішення яких спрямовуються документи Міжнародних організацій - ООН, ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ: Декларація прав дитини, Конвенція про права дитини, Всесвітня декларація про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей, документ "Світ, сприятливий до дітей", проект "Освіта для всіх", що накреслюють інноваційні стратегії щодо забезпечення прав, догляду й розвитку дітей у різних країнах світу. На реалізацію вищеназваних документів країни-учасниці ООН забор'язалися здійснювати заходи, спрямовані на забезпечення прав і свобод дитини, створення належних умов для її повноцінного фізичного, соціального й духовного розвитку. Аналіз документів виявив, що під "раннім дитинством" розуміються усі діти молодшого віку: в момент народження і у немовлячому

віці; у дошкільні роки, а також у період підготовки до школи. Специфічні особливості таких дітей зумовлюють створювати ефективні політику і програми реалізації розвитку дитинства відповідно завданням Всесвітнього проекту "Освіта для всіх" (ОДВ), де зазначається, що *"виховання і освіта дітей молодшого віку"* (ВОДМ) спрямовується на виживання, рост, розвиток і навчання дітей, включаючи аспекти їх здоров'я, харчування і гігієни, а також когнітивного, соціального, фізичного і емоційного розвитку, - від народження і до вступу у початкову школу в межах формальної, неофіційної і неформальної освіти. Виконанню стратегій розвитку раннього дитинства сприяють розроблені *здоров'язберігаюча стратегія* як стратегії максимального сприяння здоров'ю, світові стандарти *фізичного розвитку дитини* для оцінювання дітей різних країн, а також *інструментарій* для розробки політики у галузі розвитку дитини раннього віку, що передбачає комплексний підхід із залученням державних структур, приватного сектору і суспільних організацій, підготовку стратегічних положень з метою розширення послуг для дітей, розробку комплексних і культурно прийнятних програм, інтеграцію комплексного аспекта у відповідні міжгалузеві і галузеві стратегії і плани.

Україна на початку ХХІ ст. прагне до створення нової освітньої системи на основі поєднання національних освітніх традиції і світових досягнень, в якій би успішно розвивалися діти раннього віку. Освіта і виховання дітей раннього віку (*від 1-го до 3-х років*) регулюється Законом "Про освіту", Законом "Про дошкільну освіту", Державною Національною програмою "Освіта" (Україна ХХІ ст.), Національною доктриною розвитку освіти в Україні у ХХІ ст., Національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2012-2021 р.р. і Державною цільовою соціальною програмою розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року. Здоров'ям і освітою малюків опікуються різні інституції, що розробляють, контролюють догляд, харчування, здоров'я і освіту дітей.

Зважаючи на світові інноваційні стратегії у галузі "розвитку дитини раннього віку" (РДРВ) Україною: – розроблено Концепцію Державної програми "Здорова дитина" на 2008–2017 р.р., покликана подолати незадовільний стан здоров'я дітей і створити умови для повноцінного фізичного розвитку; створюється Програма "Здоров'я-2020: Український вимір", в якій пріоритетними визначено профілактичні заходи; - з метою трансформаційних змін у галузі раннього дитинства, проводяться моніторингові дослідження у рамках міжнародних освітніх проектів, зокрема за сприяння ЮНЕСКО - "Художня освіта в країнах СНД: розвиток творчого потенціалу у ХХІ столітті" і ЮНІСЕФ - "Впровадження інтегрованого підходу до розвитку дітей раннього віку".

Вважаємо, що перша ланка дошкільної освіти України потребує: розробки на державному рівні комплексних програм РДРВ, які б підвищили статус раннього дитинства і поєднали зусилля інституцій різного рівня; поліпшення матеріально-технічної бази ДНЗ, розрахованої на догляд і виховання дітей 1-3-х років; розробка і впровадження у освітню практику

науково-методичного супроводу раннього дитинства на основі єдиної концепції; поширення в Україні інноваційного вітчизняного і зарубіжного досвіду, сучасних технологій; залучення до роботи батьків з метою відновлення етнокультурних родинних традицій, створення з цією метою на базі закладів консультативних центрів та інших форм допомоги батькам у вихованні й розвитку дітей раннього віку.

УДК 37.013.42-051

Рень Л.В.
м. Чернігів

КУЛЬТУРА СПРАВОЧИНСТВА У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

Сукупність процесів, що забезпечують документування управлінської інформації та організацію роботи зі службовими документами, називається справочинством (діловодством). Основними елементами справочинства є писані документи та документоведення, тобто створення документів та робота з ними. Справочинство щодо взаємодії з клієнтом є однією із форм організації діяльності соціального педагога, спосіб аналізу стану клієнта та його проблем, процесу обслуговування у цілому. Ведення документів сприяє виникненню нових думок та ідей, удосконаленню діяльності, що реалізується щодо клієнта або від його імені. Р.Овчарова зазначає, що документування відіграє важливу роль у педагогічній рефлексії професійної діяльності, а отже, і сприяє підвищенню професіоналізму соціального педагога. Це зумовлене тим, що у процесі письмової фіксації соціальний педагог наче по-новому аналізує і переживає стан клієнта, моменти безпосередньої взаємодії з ним, у нього з'являються нові думки, що дозволяють удосконалювати підходи, коригувати методи, зміцнюється критичний стиль мислення.

Разом з тим, як показує практика, справочинство є однією з найменш популярних сфер діяльності соціальних педагогів, що викликано об'єктивними (необхідність заповнення великої кількості документів, які часто дублюють один одного) та суб'єктивними (брак знань, умінь і навичок роботи з документами) причинами. Документування соціальної роботи є складником управління або менеджменту соціальної роботи, а отже, невід'ємною частиною процесу та результату управління взаємодією соціальної служби з людиною або втручання соціальної служби в соціальну проблему мікросередовища. Окреслене актуалізує необхідність становлення культури справочинства майбутніх фахівців соціальних педагогів, що у цілому детермінуватиме культуру справочинства конкретної установи соціальної сфери і, зокрема, її компоненти (регуляторну, технологічну, організаційну та культуру застосування застосування нових інформаційних технологій).

Навчальна дисципліна "Діловодство в установах соціальної сфери" має на меті формування у студентів теоретичних знань про діловодство як

діяльність з питань документування та організації роботи з документами, практичних умінь і навичок, необхідних для роботи з документами в установах соціальної сфери. Вона складається із двох змістових модулів:

1. Основні положення та правила загального діловодства (розглядаються основні види документів – щодо особового складу, довідково-інформаційні, організаційні, розпорядчі, обліково-фінансові, склад їх реквізитів та вимоги до оформлення).
2. Спеціальне діловодство у закладах соціальної сфери (розглядається документування соціального педагога у ЗНЗ, ЦСССДМ, службах у справах дітей, притулках для дітей, центрах соціально-психологічної реабілітації дітей, громадських організаціях).

Програмою передбачені лабораторні заняття, на яких студенти вправляються у використанні мовних засобів офіційно-ділового стилю, аналізують, критично оцінюють різні види документів. У результаті вивчення дисципліни "Діловодство в установах соціальної сфери" студенти набувають умінь документування процесуальних дій, складання тексту документів з урахуванням вимог офіційно-ділового стилю, правильного розміщення реквізитів з дотримуючись вимог державних стандартів, виготовлення документів за допомогою комп'ютерної техніки, реалізації алгоритму роботи з документами (від створення або отримання до контролю за виконанням та подачі до архіву), ведення професійних записів щодо роботи з клієнтами в різних установах соціальної сфери, володіння техніками усного ділового мовлення з дотриманням мовного етикету.

Отже, культура справочинства є необхідним складником професіоналізму соціальних педагогів. Її становлення відбувається завдяки формуванню у студентів знань з діловодства, розвитку вмінь і навичок роботи з документами.

УДК 372.3

*Рой Т.М.
м. Ніжин*

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Про необхідність забезпечення демократизації, гуманізації та індивідуалізації процесу формування особистості та діяльності педагога у навчальних закладах різного рівня акредитації йдеться в Законах України "Про освіту", "Про загальну середню освіту", "Про вищу освіту", Національній доктрині розвитку освіти, Державній програмі "Вчитель".

У роки незалежності України з'явився новий запит суспільної педагогічної практики на фахівця, здатного як до професійного самовдосконалення, так і до створення умов для неперервного розвитку дітей дошкільного і початкового шкільного віку. Підготовка таких фахівців повинна сприяти національному відродженню.

У той же час підготовка педагогічних кадрів у навчальних закладах різних рівнів акредитації залишається в Україні нескоординованою і недостатньо ефективною в плані формування у студентів фахової готовності на особистісно зорієнтованій основі, розширення можливостей цього процесу за рахунок підсилення його цілісності, організації системи фахового самовдосконалення студентів. Певною мірою це пояснюється відсутністю у викладачів ВНЗ глибоких знань теорії і технології професійного самовиховання, необхідність яких більшість з них усвідомлює. Основи теорії загального самовиховання розкриті у працях А.С.Макаренка, В.О.Сухомлинського, А.Я.Арета, Д.М.Гришина, О.І.Кочетова, О.Г.Ковальова, В.М.Оржеховської, Л.І.Рувинського, В.І.Селіванова, М.Г.Тайчинова, Т.В.Хілько та ін.

Професійне самовиховання – це саморух особистості до професійної самореалізації, усвідомлений процес здійснення майбутнім педагогом сукупності творчих дій, який базується на єдності його свідомості й самосвідомості і спрямований на оволодіння ним інтегральною готовністю до педагогічної діяльності – психологічною, практичною, готовністю до самовдосконалення після закінчення навчального закладу. З інтегральною готовністю випускника ВНЗ до самостійної праці пов'язаний соціальний аспект професійного самовиховання, культура якого розглядається як засіб його професійно-духовного розвитку і передумова національного культу-ротворення: опанування майбутніми фахівцями цією готовністю сприяє розв'язанню соціального завдання щодо забезпечення педагогами наступності дошкільної й початкової шкільної освіти, формуванню дітьми досвіду творчої діяльності.

Отже, підсумовуючи сказане, можна стверджувати, що професійне самовиховання для майбутнього вихователя дошкільного закладу є досить складним та кропітким процесом, що вимагає собою усвідомлення особистістю себе, свого місця в оточуючому світі та й своєї поведінки в ньому. В самому загальному вигляді самовиховання – це усвідомлений, керований самою особистістю саморозвиток, в якому в інтересах самої особистості планомірно формуються якості, властивості, сили і здібності людини.

УДК 613:37.015.31:316.42 – 057.874

Рось Л.М.
м. Чернігів

ОРГАНІЗАЦІЯ ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЩОДО ПРОФІЛАКТИКИ НЕГАТИВНОГО ВПЛИВУ РЕКЛАМИ НА ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Проблема профілактики негативного впливу реклами на формування здорового способу життя учнівської молоді є досить актуальною у практичній діяльності соціального педагога в шкільному середовищі. Роль реклами у формуванні здорового способу життя не можна недооцінювати,

оскільки реклама виконує не лише маркетингові, але і соціокультурні функції, які відіграють значну роль у формуванні ціннісних орієнтацій та поведінкових моделей, спрямованість яких визначається як актуальними суспільними потребами, так і цілями самої реклами.

Аналіз наукових досліджень свідчить, що процес формування здорового способу життя є актуальною проблемою, вивченням якої займалися науковці С.Апанасенко, О. Вакуленко, В. Оржеховська, Л.Сущенко, О. Яременко та ін. У психологічних дослідженнях вплив реклами на підростаючу особистість було розглянуто такими науковцями як В. Зазикіним, О. Феофановою, С. Шадріною. Дослідження негативного впливу реклами на формування здорового способу життя серед учнівської молоді, погляд на дану проблему відображено в працях С. Здіорука, О. Мерзлякової, Я. Шугайли.

Сьогодні здоров'я людини розглядається, як феномен, що інтегрує чотири основні складові: фізичну, психічну, духовну і соціальну (за О.Єжовою). Усі ці складові є невід'ємними одна від одної, вони тісно взаємопов'язані і визначають стан здоров'я людини.

В психології рекламу вважають одним із потужних засобів впливу на свідомість. Техніка переконання в рекламі створює лише ілюзію вільного вибору, нав'язуючи певні стереотипи, стандарти, цінності. Тому профілактика негативного рекламного впливу на формування здорового способу життя учнівської молоді потребує пильної уваги спеціалістів і широких емпіричних досліджень для отримання достовірних психологічних показників, які послужать основою для мінімізації негативних факторів впливу реклами на вибір стилю та способу життя підростаючої особистості. Отримані результати досліджень можуть сприяти надходженню найбільш оптимальних шляхів профілактики негативного впливу реклами у виховних цілях. Саме тому актуальним стає навчання учнівської молоді правильному сприйняттю величезного потоку інформації, вибору власного способу життя з метою зменшення негативного рекламного впливу. Своєчасна поінформованість щодо негативного впливу реклами дозволяє формувати адекватне ставлення до реклами.

Вибір форм організації виховної діяльності щодо профілактики негативного впливу реклами на здоровий спосіб життя учнівської молоді залежить від багатьох компонентів змісту і спрямованості виховних завдань, віку учнів, рівня їх вихованості, особливостей та традицій регіону, навчально-виховних умов конкретного загальноосвітнього навчального закладу, рівня професійності соціального педагога.

Однією із форм є тренінгові заняття, що проводяться з учнями, відповідно до адаптованих для їхнього віку програм. Під час проведення цих занять використовуються відеосюжети, роздаються інформаційні матеріали, створюються проекти з використанням власного погляду на проблематику. Інформацію про шкідливість рекламного впливу учні отримують не на традиційних уроках, а на тренінгових заняттях на яких вони самі роблять вибір, самі шукають відповіді на поставлені питання. Свобода вибору та формування відповідальності за свій вибір забезпечує відповідну

самодетермінацію виховання, актуалізує внутрішню мотивацію, розвиває потребу у свободі творчості, самокорекції.

Успіх у формуванні в учнів здорового способу життя залежить не тільки від рівня їх поінформованості про здоров'я та вплив реклами на формування здорового способу життя, а в значній мірі від того, як організована виховна діяльність в школі щодо профілактики негативного впливу реклами на здоровий спосіб життя учнівської молоді. Вона повинна бути систематичною і послідовною, тільки за таких умов в учнів виробляється усвідомлене ставлення до проведення виховних заходів. Виховна діяльність щодо профілактики негативного впливу реклами з утвердженням здорового способу життя потребує обдуманого і ґрунтовного планування із врахуванням вікових особливостей учнів.

УДК 373.5.015.311:111.852:73/76 (043.5)

Руденко І.В.

м. Київ

СУСПІЛЬНА СПРЯМОВАНІСТЬ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ ПІДЛІТКІВ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА У ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ

Актуальною проблемою у контексті оновлених програм з галузі "Мистецтво" постає проблема формування творчої активності підлітків засобами образотворчого мистецтва у позакласній роботі.

Спектр виховних можливостей образотворчого мистецтва дозволяє вибудовувати комплекс засобів впливу на формування суспільних цінностей учнів у їхній творчій активності, яка досліджувалася В. Водяною, В. Кардашовим, Т. Коваленко, Л. Черновою, М. Шмулевич та ін.

Творча активність, у контексті засобів образотворчого мистецтва, охоплює творчий досвід, художнє спілкування під час художньо-творчої діяльності, яка не обмежується сферою художньої творчості, а поширюється на все суспільне життя у виробництві та споживанні (естетизація).

У процесі спілкування з художніми творами, які відображають в художніх образах людську життєдіяльність в її цілісності, забезпечують зв'язок між минулим і майбутнім, генерують творчий досвід людства, активізуються пізнання культурної спадщини та становлення системи цінностей особистості.

Розроблені технологічні прийоми зорієнтовані на формування суспільних цінностей особистості у позакласній роботі, на створення позитивної атмосфери учіння, яка надає поштовх до його мотивації – налаштовує підлітків на зацікавлення та пізнання мистецтва у процесі спілкування навколо мистецьких тем, що сприяє комунікації як суспільної цінності

Прийомами мотивації навчальної діяльності учнів стають: активізація уваги і сприймання, стимуляція пошукової діяльності, художньо-творчі та частково-пошукові завдання, систематизація основної ідеї навчального матеріалу, екскурсії, прогулянки, творчості митця тощо (підсумок та узагальнення відповідей учнів), поглиблення уявлень учнів (віртуальна наукова експедиція), художньо-творча діяльність підлітків (гра-інсценізація), оцінювання та підсумок художньо-творчого завдання (засідання журі), розгортання пізнавально-пошукового процесу (серія запитань евристичної бесіди), довідка-цікавинка (факти вражаючі уяву), мотивування учнів до поглиблення знань про соціокультурну спадщину.

Художньо-творчі завдання передбачають інноваційну художню діяльність, пошук фрагментів жанрів образотворчого мистецтва на одній картині, деконструкцію, масштабування, колажування, стилізацію.

Частково-пошукові завдання орієнтовані на створення рельєфу за мотивом художньої фотографії архітектурної споруди, завершення композиції за фрагментом настінного розпису, ілюстрування літературного твору, створення власного твору за мотивами серії картин художника.

Вирішення завдань допомагають підліткам усвідомити взаємозв'язки образотворчого мистецтва із природним, соціальним і культурним середовищем людини.

Таким чином, за допомогою технологічних прийомів вчитель надає підліткам багато можливостей для творчої активності у самостійній дослідницькій та пошуковій діяльності, в яких вони можуть виявити власні прагнення й інтереси, але найголовніше, активно й творчо пізнавати культурні надбання людства.

Технологічні підходи поєднують знання учнів з різних предметів, актуалізують їхню інформацію з мистецтва, що накладається на емоційне переживання художніх образів. Шляхом зацікавлення мистецькими творами вчитель може пов'язати історичне минуле і сучасне, яке відображене митцями в живопису, графіці, скульптурі тощо. Учні стають більш уважними до культури і традицій своєї країни завдяки порівнянню, аналізу, пошуку, аналогій й контрастів у мистецтві.

УДК 37.013.42

*Сватенков О.В.
м. Ніжин*

СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНА АНІМАЦІЯ З ДІТЬМИ-БІЖЕНЦЯМИ ІЗ ЗОНИ АТО В УМОВАХ ДИТЯЧОГО ОЗДОРОВЧОГО ТАБОРУ

Проблема масової появи біженців та переселенців є новою для України. Саме тому мінімізація та подолання її негативних наслідків є актуальним завданням соціально-педагогічної роботи.

Напрями, види та форми роботи соціального педагога з біженцями із зони АТО залежать від часу зміни місця проживання, місця поселення поза межами зони АТО, вікові та статеві характеристики клієнтів тощо. Одним із варіантів їх тимчасового перебування часто стають дитячі оздоровчі табори, які закрили літню програму, але мають необхідні умови для влаштування людей в осінньо-зимовий період (опалення, постійний штат співробітників тощо). Переважно у такі табори направляють батьків з дітьми.

Здійснення соціально-педагогічної роботи в окреслених умовах має здійснюватись у реабілітаційному та соціально-культурно анімаційному напрямках. В той же час, слід зазначити, що соціально-культурна анімація як самостійний напрям має реабілітаційний потенціал.

Т.Лесіна визначає соціально-педагогічну анімацію як свідому діяльність, спрямовану на спонукання певного індивіда, групи, громади до усвідомлення прихованого потенціалу, створення умов для повнішої реалізації різнобічних можливостей людини, здійснення соціокультурних та соціоосвітніх програм і проектів. У педагогічному контексті анімація – це вид соціально-педагогічної діяльності, спрямованої на реалізацію певних дій з метою оздоровлення соціального клімату певного середовища, створення атмосфери креативності, допомоги людям адаптуватися до соціальних змін, сприяння їх інтеграції в соціокультурний простір, спонукання до взаємодії та порозуміння людей в групі.

На думку В.Бочарової, анімація може розглядатися як професійна діяльність, пов'язана з організацією творчого пошуку діяльностей у сфері вільного часу; із забезпеченням процесу розвитку організованої групи та її членів на рівні суспільних відносин і культурного формування. Під громадськими відносинами мається на увазі встановлення міжособистісних контактів між індивідами і громадських зв'язків між різними соціальними інститутами. Культурне формування розуміється як прилучення до нових культурних цінностей, при цьому поняття "культура" отримує саме широке звучання. В світлі даної перспективи соціальні та культурні функції аніматора зближуються, і він ефективно реалізує процес соціалізації особистості. Відповідно створюються психолого-педагогічні умови, що сприяють подоланню психологічних перешкод до соціальної взаємодії.

Реалізація основних завдань соціально-культурної анімації (а саме: подолання особистісних тенденцій до соціальної дезінтеграції; профілактика соціальних відхилень (наприклад, девіантної поведінки підлітків, наркоманії, алкоголізму, суїциду та ін.); реабілітація критичних станів особистості; допомога у творчій самореалізації особистості) створює підґрунтя для поєднання організації змістовного дозвілля та соціально-педагогічної роботи.

Досвід анімаційної діяльності з дітьми-біженцями із зони АТО в дитячому оздоровчому комплексі "Джерело" (м.Буча) показав значне зростання соціальної активності, прагнення до творчої та громадської самореалізації, підвищення пізнавального інтересу, зниження кількості неадекватних емоційних реакцій та рівня тривожності, в першу чергу, серед дітей.

В ході роботи нами використовувались такі форми роботи як гурток (малювання, співи, хореографія, "Умілі ручки" та ін.), змагання, квест-гра, станційна гра, концерт тощо.

На нашу думку, саме розмаїття форм роботи, їх змістовне наповнення, а також професіоналізм фахівців дозволили за два тижні досягти зазначених вище результатів.

УДК 37.013.42

Світлова М.Ю.
м. Ніжин

ОСОБЛИВОСТІ ІДЕНТИЧНОСТІ ЖІНОК, ОРІЄНТОВАНИХ НА УПРАВЛІНСЬКУ КАР'ЄРУ

Актуальність теми. У сучасному українському суспільстві відбуваються значні позитивні зміни, які торкаються практично всіх сфер життєдіяльності. Разом із тим, стає дедалі більше організацій, в яких існує суперечливе ставлення до ролі жінок у них. З одного боку, висококваліфіковані жінки-управлінці становлять високий відсоток штату, з іншого боку, численні стереотипи, які існують в організаціях, стримують їх професійне зростання та їх ідентичність.

Жінки, що посідають в організаціях керівні посади, відрізняються від жінок – не керівників. Імовірно, це наслідок того, що для жінок шлях до влади пов'язаний із подоланням численних перешкод. Таким чином, коли жінка визначає управлінську діяльність як одну з пріоритетних сфер самореалізації, у структурі її ідентичності, як правило, виникає багато суперечностей. Здатність до управління - це рідкісна здібність, до реалізації якої залучається поки що в основному чоловіки. Тому питання про збільшення притоку здібних жінок в управління має велике практичне значення. Його зміст полягає в тому, що в управління жінка приносить свої унікальні здібності, вміння, навички, стиль ділової поведінки, свій почерк в прийнятті рішень. Їх органічна відмінність надає жіночому внеску інноваційний характер, розширює та збагачує науку управління. Так, дослідження 353 з 500 найуспішніших компаній США, проведене у 2004 році при підтримці фінансової групи Всеамериканського маркетингового об'єднання, свідчать про те, що збільшення представництва жінок на верхньому щаблі управління веде до суттєвого підвищення прибутковості бізнесу. Звідси випливає практична значущість дослідження вказаного феномену.

Предмет дослідження – психологічні особливості ідентичності жінок-майбутніх менеджерів.

Мета статті – виявити психологічні особливості ідентичності жінок управлінській діяльності та визначити психологічні умови розвитку компонентів ідентичності жінок, необхідних для ефективної управлінської діяльності.

Ідентичність (від лат. *identicus* – тотожність) – багатозначний життєвий і загальнонауковий термін, що виражає ідею постійності, тотожності, спадкоємності індивіда і його самосвідомості.

Поняття "ідентичність" спочатку з'явилося в психіатрії в контексті вивчення феномена "кризи ідентичності", що описує стан психічних хворих, які втратили уявлення про самих себе і послідовності подій свого життя. Американський психоаналітик Ерік Еріксон переніс його в психологію розвитку, показавши, що криза ідентичності є нормальним явищем розвитку людини.

Соціальна ідентичність пов'язана із членством у групах разом із емоційною значущістю такого членства. Особистісна ідентичність характеризується сукупністю особистісних характеристик, відмінністю особистості від інших. У результаті складного процесу взаємодії між соціальною і особистісною ідентичностями формується поведінка людини.

Гендерна ідентичність являє собою різновид соціальної ідентичності, поряд з іншими соціальними ідентичностями (професійною, родинною, релігійною тощо). В основі гендерної ідентичності лежить відчуття приналежності до чоловічої або жіночої статі. Гендерна ідентичність включає водночас біологічні, психологічні та соціальні характеристики. Гендерна ідентичність схильна до змін унаслідок процесу дослідження й вибору у сферах, що становлять основу запланованої діяльності.

Основні гендерні стереотипи, що стосуються побудови кар'єри, пов'язані з статеролевою соціалізацією, соціальними стереотипами, пристроєм соціуму, що відбивається у відомому вислові: "Для жінок шлях до управлінської кар'єри пов'язаний з подоланням численних перешкод, а для чоловіків з реалізацією численних можливостей".

Здійсненню жіночої кар'єри об'єктивно заважає природна біологічна роль жінки, пов'язана з необхідністю суміщення службових, подружніх і батьківських функцій. У робочій же ситуації відзначаються такі "сильні" якості жінок-керівників, як прагнення до нового, радикалізм, висока чутливість, турбота про людей, "олюднення" організаційних інтересів, спрямованість на взаємодію з підпорядкованими, тобто все те, що характерно для моделі сучасного ефективного менеджменту. Стиль жіночого управління часто називають "м'яким примусом". Його основними характеристиками є: 1) активна взаємодія з підпорядкованими; 2) підтримка у співробітника самоповаги; 3) підтримка співробітників в стресовій ситуації; 4) прагнення до створення оптимального психологічного клімату в організації, профілактика конфліктів; 5) підтримка здоров'я, організація спільного дозвілля; 6) "фінансова кмітливність", детальне планування; 7) "інстинкти виживання", розумний ризик, прагнення утримати набуте і завоювати нове; 8) інтуїція; 9) почуття гумору, оптимізм, віра в себе. Цікаво, що існують відмінності в особистісних особливостях і характері поведінки жінок, зайнятих у традиційно "жіночих" і традиційно "чоловічих" сферах, так як сфера професійної зайнятості та характер організаційної культури актуалізує визначені особистісні риси та особливості поведінки жінок, успішних в кар'єрі.

Можна виділити п'ять найбільш часто зустрічаючих типів кар'єрно-успішних жінок: "кандидати в майстри" (молоді жінки, початківці кар'єру і прагнуть зробити її якомога швидше); "успішні керуючі" (жінки зрілого віку, які піднялись на найвищі щаблі службової драбини); "вільні художники" (жінки, схильні до творчості, виклику, підприємництва); "жриці науки" (реалізують себе в академічній сфері).

Таким чином, формування особистісної ідентичності жінок дає змогу застосовувати її для психологічної підготовки жінок-менеджерів в управлінській діяльності та в системі вищої освіти і в організаціях.

УДК 37.032 (045)

Сікалюк А.І.
м. Київ

СОЦІАЛЬНО-ЕТИЧНІ ЦІННОСТІ ОЧІКУВАНОВОГО СУЧАСНОГО МЕНЕДЖЕРА

На сучасному етапі розвитку суспільства найбільш ефективним є таке управління, яке спрямоване на підвищення ролі людського фактору. Це можна пояснити тим, що людський фактор у сфері управління забезпечує розвиток кожного працівника, задоволення його особистих інтересів, розвиває ініціативу, творчі здібності кожного члена колективу. Без сумніву, такий менеджмент має моральні засади, оскільки вони одночасно орієнтовані на розвиток економічних і моральних людських відносин. Якщо сьогодні в центрі уваги менеджменту є людина, її особиста гідність, максимальне використання її потенціалу, то такий менеджмент є сучасним і етично коректним.

Аналіз етичних якостей управління потребує виокремлення системи норм і правил, які включають основні етичні цінності, а також норми і правила, професійно орієнтовані до стилю роботи і морального образу керівника.

Можна стверджувати, що успіх діяльності менеджера залежить від наступних характеристик: динамічності, комунікабельності і привабливості, здатності надихати. Водночас поведінка менеджера характеризується професійним умінням, витримкою, стриманістю у спілкуванні та поведінці. Але ці всі якості посилюються, якщо він володіє такими ціннісними якостями: оптимізм, любов і повага до людей, сміливість, тактовність і впевненість у собі. Це дозволяє сказати, що поведінка і стиль управління – це реально прийнятний моральний орієнтир для підлеглих і водночас його здатність дотримуватись етичних вимог, притаманних соціальній особистості.

На думку експертів, за останні роки значно виріс освітній рівень тих, хто працює, тому менеджери, як керівники, мають усвідомлювати, що їхня посада сама по собі не гарантує успіху і незаперечного виконання розпоряджень. Приймати рішення менеджер може лише після набуття певного соціального й професійного досвіду. При цьому він

поступово має оволодівати наполегливістю, раціональністю, груповою роботою, акуратністю і точністю вимог, чесністю, справедливістю, прагненням до налагодження контактів, готовністю до можливих заперечень; позитивним ставленням до змагання, орієнтацією на досягнення визначеної мети, готовністю до постійних змін, умінням вести перемовини, створювати сприятливі взаємовідносини тощо.

Зазначена характеристика очікуваного сучасного менеджера дозволила нам виокремити із досить широкого переліку його якостей ті якості, які відображають певні соціально-етичні цінності:

- цілеспрямованість – уміння проектувати цілі для себе та для інших та визначати шляхи їх вдосконалення;
- соціальна відповідальність – уміння реалізовувати механізми досягнення цілей і забезпечувати комфортні умови для прийняття та реалізації рішення, доведення справи до кінця;
- повага до інших, рівноправність, прояв толерантності у ставленні до інших при вирішенні організаційних завдань;
- взаємодія – готовність до співробітництва і партнерства, уміння залучати інших до справи, відчувати ситуацію, уміння вести переговори з вищим керівництвом;
- справедливість – уміння управляти своєю позицією і враховувати об'єктивну роль кожного при вирішенні поставлених завдань, уміння оцінювати сильні і слабкі сторони підлеглих.

Таким чином, студент, виконуючи різні соціальні ролі (функції), в яких реалізуються набуті соціально-етичні знання й уміння, одночасно оволодіває професійними якостями, які в майбутньому можуть і повинні проявлятися найбільш повноцінно в процесі взаємодії з різними суб'єктами у сфері управлінської діяльності.

УДК 372.3

*Сурмило О.А.
м. Ніжин*

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ КАЗКИ ЯК ЗАСОБУ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

Дошкільний вік – найбільш відповідальний період формування особистості: закладені на ранніх вікових етапах моральні уявлення треба наповнити новим соціальним змістом. Розв'язання цього педагогічного завдання пов'язане з виконанням соціального замовлення суспільства – формування в особистості готовності до позитивної взаємодії з оточуючими. Враховуючи особливості становлення особистості у дошкільному віці педагоги та психологи важливого значення надають казці як ефективному психолого-педагогічному засобу морального виховання дітей, також вони зазначають, що казка несе у собі потужний поштовх приємних емоцій для

дітей, які супроводжуються виховним змістом у вигляді позитивного прикладу для наслідування.

Використання казки у процесі психологічної та педагогічної роботи з дітьми досліджували вчені: В. Пропп, М. Осорина, Є. Петрова О. Івановська, С. Савченко, А. Богуш, Т. Поніманська та ін.

Методику використання казок у процесі морального виховання дітей дошкільного віку вчені пропонують реалізовувати у єдності трьох напрямів, а саме: робота з дітьми, робота з вихователями та батьками, що забезпечує повноцінний розвиток моральної свідомості дошкільника. Використання казки як засобу морального виховання здійснюється за допомогою таких методів як: приклад голованого героя казки, наслідування позитивної поведінки голованого героя казки, спільна гра (розігрування позитивних ролей головних героїв казки) тощо.

Аналіз науково-методичної літератури дає можливість обґрунтувати педагогічні умови щодо застосування казки як засобу морального виховання дошкільників, до яких ми відносимо: професійну компетентність вихователів ДНЗ щодо проблеми морального виховання дошкільників засобами казки, що передбачає детальний відбір літератури, аналіз характеристик героїв з метою впливу на дитину та формування у неї позитивних моральних якостей; дотримання чинними програмами вимог щодо відповідного змістового наповнення та подальше їх вдосконалення з даної проблеми; співпрацю ДНЗ із сім'ями вихованців, що дає можливість ефективно застосовувати казки як в ДНЗ так і вдома.

Результати проведеного нами дослідження дотримання педагогічних умов засвоєння дошкільниками моральної поведінки засобами казки засвідчили, що практика ДНЗ нині не повною мірою відповідає зазначеним педагогічним умовам організації та проведення виховної роботи з дітьми, просвітницької роботи з батьками та професійної компетентності у контексті формування моральних рис у дітей. Перш за все, що стосується питань, пов'язаних із рівнем кваліфікації вихователів. На констатувальному рівні нашого дослідження було з'ясовано, що більшість вихователів (60%) відчують труднощі у проведенні з дошкільниками занять з морально-етичної тематики, а саме через недостатню методичну обізнаність щодо застосування методів роботи з казкою. Також в організації процесу морального виховання в ДНЗ спостерігаються організаційно-методичні труднощі пов'язані з добором, адаптацією, розробкою та доцільним використанням різних форм морально-просвітницької роботи з батьками вихованців. Також одним із факторів низького рівня морального виховання дошкільників є недостатнє застосування казки та її засобів у щоденній роботі вихователя ДНЗ через відсутність української народної казки як засобу морального виховання в державних програмах, якими користуються сучасні дошкільні заклади. Мова казки, особливо народної, доступна дитині, вона ставить і допомагає їй вирішити моральні проблеми адже всі казкові герої мають чітку моральну позицію.

Разом з тим дана проблема потребує подальшого вивчення задля вдосконалення державних програм дошкільного виховання, що у свою чергу підвищить рівень морального виховання дошкільників.

УДК 37.013.42

*Суховєєва Н.М.
м. Ніжин*

ЦЕНТР СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ-ІНВАЛІДІВ ЯК ОСЕРЕДОК СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

Однією з актуальних проблем сучасного суспільства й науки є соціальна реабілітація дітей з функціональними обмеженнями. Концептуальною основою цієї діяльності виступає положення Конвенції ООН про права дитини про те, що неповноцінна в розумовому чи фізичному відношенні дитина повинна провадити повноцінне і достойне життя в умовах, які забезпечували б її гідність, сприяли впевненості в собі та полегшували б її активну участь у житті суспільства (ст. 23).

Одним із важливих компонентів соціальної реабілітації дітей з функціональними обмеженнями є включення їх у процес соціального виховання. Поняття "соціальне виховання" відноситься до ключових дефініцій соціальної педагогіки. Науковці по-різному підходять до його трактування. В нашому дослідженні інтерес представляє визначення, згідно якого соціальне виховання розглядається як різновид виховання, спрямований на забезпечення вирішення завдань соціалізації людини по включенню в існуючу систему соціокультурних відносин суспільства шляхом засвоєння й відтворення культури, й одночасно розвиток та самозміна людини в цьому процесі (А.В. Мудрик, Т.О. Ромм, О.В. Богданова).

Аналізуючи особливості соціального виховання дітей з функціональними обмеженнями, ми поділяємо думку О.В. Безпалько про те, що соціальне виховання має бути зорієнтоване на розвиток соціального потенціалу індивіда, оскільки в сучасних умовах вже неможна обмежитися лише засвоєними людиною суспільно визнаними нормами і правилами, соціального досвіду, необхідно поєднати їх з індивідуальними соціально сприйнятливими потребами і запитам особистості, які обумовлені особливостями її індивідуальності й умовами життєдіяльності.

Соціальне виховання також розглядають як створення в суспільстві умов та заходів, спрямованих на оволодіння й засвоєння людиною загальнолюдських і спеціальних знань, соціального досвіду з метою формування у неї соціально-позитивних ціннісних орієнтацій. Такі умови для дітей з порушенням інтелекту та психофізичного розвитку, які проживають у своїх сім'ях, ось уже понад десять років створюються завдяки діяльності центрів соціальної реабілітації. Наразі вони стали основними

осередками соціально-реабілітаційної й соціально-виховної роботи із зазначеною категорією неповнолітніх. Діяльність таких центрів щодо реалізації завдань соціального виховання має свої особливості, обумовлені спрямованістю закладу, специфікою його контингенту. Так, метою їх діяльності є не лише здійснення заходів, спрямованих на розвиток та коригування порушень розвитку дитини-інваліда, а й навчання її основним соціальним та побутовим навичкам, розвиток здібностей, створення передумов для інтеграції у суспільство.

Реабілітаційний процес здійснюється на основі наукового змісту, форм і методів психолого-педагогічного супроводу, абілітації та реабілітації, що забезпечують засвоєння дітьми-інвалідами необхідних практичних знань, умінь та соціальних навичок, корекцію вад психофізичного розвитку. Надається увага оволодінню навичками захисту власних прав та інтересів, самоаналізу та позитивного сприйняття себе та оточуючих, навичок спілкування, забезпечення автономного проживання в суспільстві з необхідною підтримкою. Їх діяльність будується з урахуванням індивідуальних особливостей, потреб та можливостей здоров'я дитини, застосуванням комплексу методів, серед яких важливе місце займають Монтесорі-терапія, терапія Андрош Пете, арт-терапія, лялько-терапія, казко-терапія. Здійснюються заходи з трудового навчання, ознайомлення дітей з професіями. В систему роботи центрів входить проведення тематичних свят, організація змістовного дозвілля, розвиток здібностей дітей у гуртках творчості.

УДК 37.013.42 : 304.3

Тарасенко Н.В.
м. Харків

КОМПЛЕКС ЗАСОБІВ СОЦІАЛЬНОЇ ВУЛИЧНОЇ РОБОТИ У ВИРІШЕННІ ПРОБЛЕМИ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ

Соціально-економічні зміни у розвитку вітчизняного суспільства останніми роками зумовили зростання показників захворюваності дітей, особливо підліткового віку. Сьогодні в Україні відзначається не лише суттєве зниження рівня здоров'я дітей, а й знецінення здоров'язбережувальної поведінки, поширення серед підлітків соціально-небезпечних хвороб, негативних звичок, що шкодять здоров'ю, ризикованої поведінки як звичного способу соціалізації молодого покоління. Оскільки перспектива суспільного розвитку знаходиться у прямій залежності від здоров'я підростаючого покоління, тому актуальною сьогодні є проблема формування у цієї верстви населення здорового способу життя як шляху збереження здоров'я окремого громадянина та нації в цілому.

Нині теоретичну й практичну значущість для розв'язання проблеми формування здорового способу життя підлітків мають наукові розробки

щодо соціальної вуличної роботи, які репрезентовано в працях зарубіжних учених (М. Арсьяга, В. Гонзалез, С. Деккер, М. Мікконен, Дж. Фунд, Е. Хаас, В. Хаас та ін.) та вітчизняній соціально-педагогічній літературі, в наукових розробках таких учених як: О. Безпалько, Л. Вайноли, Л. Завацької А. Капської, І. Миговича, Л. Рень, Л. Тютті та ін..

На основі узагальнення наукових праць вище зазначених вчених можемо констатувати, що соціальна вулична робота – різновид соціально-педагогічної діяльності з клієнтом безпосередньо на його території, у місцях систематичного перебування цільової групи, що вирішує завдання соціального виховання молодого покоління, зокрема, спрямована на формування здорового способу життя підлітків за допомогою комплексу соціально-педагогічних засобів, застосування яких є особливо ефективним в умовах вулиці.

Комплекс засобів соціальної вуличної роботи – сукупність форм, прийомів, методів організації та проведення дозвіллевої діяльності, в умовах мікросередовища, що максимально зорієнтовані на прищеплення підліткам життєвих стандартів, спрямованих на збереження здоров'я особистості.

Засоби що входять до зазначеного комплексу можна класифікувати: за ступенем складності (прості – ігротека; складні – соціальна акція); за складом і кількістю учасників (індивідуальні – бесіди; масові – танцювальні конкурси, дискотеки); за рівнем творчості (репродуктивні – вікторина, ігротека; творчі – конкурси графіті, соціальних плакатів); за видом діяльності (пасивні – концерти; активні – виступи форум-театру, спортивні змагання); за характером спілкування (безпосередні – вікторина, квест; опосередковані – виставка малюнків); за призначенням (когнітивні – інтелектуальні ігротеки; мотивувальні – виступи форум-театру, флеш-моби; поведінкові – конкурси театралізованих постановок, соціально-педагогічні ситуації).

З метою підтвердження ефективності зазначеного комплексу засобів соціальної вуличної роботи з формування здорового способу життя підлітків було проведено соціально-педагогічний експеримент.

Отримані у ході дослідження данні є достовірними, перевіреними у ході кількісного аналізу із використанням методів математичної статистики. Суттєвість статистичних відмінностей між контрольними та експериментальними групами спостерігається після експерименту.

Отже, здійснений аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи дозволяє стверджувати, що впроваджений у практику комплекс засобів соціальної вуличної роботи з формування здорового способу життя підлітків є результативним й може використовуватися у процесі соціального виховання підлітків в умовах відкритого вуличного мікросередовища

Подальше дослідження потребує ґрунтовного вивчення особливостей реалізації комплексу засобів соціальної вуличної роботи з урахуванням гендерного аспекту формування здорового способу життя підлітків.

ПОЄДНАННЯ ТРАДИЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПЕДАГОГІКИ "ЕМПАУЕРМЕНТУ" ЯК ШЛЯХ ФОРМУВАННЯ ПРОСОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Молодший шкільний вік є найбільш відповідальним етапом шкільного дитинства. Становлення і розвиток особистості у молодшому шкільному віці охоплює такі фази, як *адаптація* (пристосування до нових соціальних умов), *індивідуалізація* (вияв своїх індивідуальних можливостей і особливостей) та *інтеграція* (включення у групу ровесників). У період з 6-7 до 9-10 років на фоні подальшого фізичного і психофізіологічного розвитку дитини, засвоєння моральних правил і норм поведінки, що забезпечують підтримку та збереження міжособистісної злагоди, запобігання і мирне розв'язання конфліктів, втрати безумовного авторитету дорослого, зниження мотивації до навчальної діяльності попри її важливість і провідність, складається новий тип відносин з оточуючими: значимості набуває думка однолітків, зростає роль дитячого співтовариства, з'являється нове важливе утворення – довільність поведінки з домінуючим мотивом у даному віці: досягнення успіху. Також у молодших школярів розвивається спрямованість на інших людей, що отримала своє вираження в орієнтації на просоціальний тип поведінки, який справляє велике значення на розвиток і формування особистості.

Проблемі формування просоціальної поведінки присвячені дослідження ряду вітчизняних та зарубіжних вчених (В. В. Абраменкова, Х.Я. Джус, Б. С. Братусь, Ф. Ю. Василюк, С. Г. Якобсон, В. Джеймс, В. Занден, Л. Мерфі, В. Стауб, Р. Чалдіні та інш.). Просоціальна поведінка у психологічній енциклопедії визначається як поведінка індивіда, що орієнтується на благо соціальних груп, надання допомоги та є протилежною характеристикою до асоціальної поведінки. Як робоче поняття, визначаємо, що *просоціальна поведінка* - це система дій та вчинків особистості, зумовлена свідомим прийняттям соціально значущих норм і цінностей, прагненням конструктивно вирішувати міжособистісні та групові суперечності, несприйнятливостю до ризикованих способів суб'єкт-суб'єктних взаємодій з метою попередження і подолання негативних явищ у дитячо-молодіжному середовищі, здатністю до самореалізації у різних видах діяльності.

Проведений мета – аналіз (Р. Шелл і Н. Айзенберг) залежності проявів просоціальної поведінки від статі та віку, вказали на найбільший показник таких проявів як турбота та здатність до пожертв властива молодшим школярам. Одночасно висновок досліджень В.Стауба (США) доводить, що постійне вправління учнів початкової школи в просоціальних вчинках шляхом включення рольових ігор до арсеналу педагогічних впливів сприяє проявам просоціальної поведінки у повсякденному житті. Моделювання

просоціальної поведінки буває більш ефективним, якщо модель сприймається турботливо або має особливе значення для дитини.

В українському освітньо-виховному середовищі набуває поширення знайомство з стратегією освіти в інтересах стійкого розвитку на засадах гуманістичної педагогіки - педагогіки "емпауермент" (*empowerment* (англ.) – надання людині мотивації й натхнення до дії), який реалізується МГО "Глобальний план дій", акредитований при ООН. Основні принципи *емпауермент-педагогіки* полягають саме у створенні умов для формування впевненості у власних силах і можливостях та відповідальності за результати діяльності; прийнятті рішень щодо власного стилю життя і їх виконання; появі ентузіазму і почуття задоволення від групової й індивідуальної роботи та її результатів, який досягається завдяки постійному позитивному зворотному зв'язку.

Таким чином поєднання традиційної педагогіки з "емпауермент"-педагогікою сприятиме інтеріоризації учнями соціально-значущих норм і цінностей, розвитку відповідних рис, якими має володіти просоціальна особистість, стимулюванні участі дітей у різноманітній діяльності.

УДК 373.5.015.311

Тарасюк Г.П.
м. Київ

ЕКОЛОГІЧНЕ ПРОСВІТНИЦТВО БАТЬКІВ ЗАСОБАМИ ТЕХНОЛОГІЇ "РІВНИЙ-РІВНОМУ"

Технологія "рівний-рівному" – засіб передачі достовірної, соціально значущої інформації під час неформального або особливим способом організованого спілкування в соціальній групі людей, рівних за якоюсь певною ознакою (вік, інтереси, цінності, потреби, проблеми).

Завдяки цій технології відбувається спростування поширених помилкових поглядів, стереотипів щодо поведінки у навколишньому середовищі.

У науковій літературі визначають два види технології "рівний-рівному": спосіб навчання однолітків однолітками та спосіб навчання рівних рівному (за іншими ознаками, крім віку).

Перший вид технології – це рівність за віком, коли відбувається "навчання ровесників ровесниками, однолітків однолітками", рівними собі за віком. Другий вид – це рівність за певною ознакою (цінності, проблеми, професія, соціальний рівень, хобі, інтереси тощо), усе – окрім віку.

Специфічною особливістю цієї технології є просвітницький характер. Ми ж говоримо про екологічне просвітництво – діяльність, спрямовану на розповсюдження ідей збереження природних об'єктів та природоохоронних знань серед населення, вироблення у громадян екологічних цінностей з метою розбудити в них здатність та прагнення до розуміння, оцінки взаємин людини з навколишнім середовищем.

Оскільки апробованою формою просвітництва батьків є батьківський університет, то саме в ньому має здійснюватися екологічне просвітництво.

Сьогодні надзвичайно важливим завданням педагогів є педагогізація сім'ї, оволодіння батьками знаннями і вміннями вихователя, адже без спільних дій школи і сім'ї процес виховання підростаючої особистості істотно ускладнюється. Педагогу складно сформувати культуру екологічної поведінки учня, якщо відповідну поведінку не виявляють батьки та інші члени родини.

Поряд з педагогізацією сім'ї важливою ідеєю є формування у батьків готовності до постійного самовдосконалення у здійсненні виховного процесу зі своїми дітьми.

Педагогічну роботу серед батьків за технологією "рівний-рівному" потрібно проводити в декілька етапів: 1. підбір батьків-лідерів для висвітлення певної проблеми (ними можуть виступати активні батьки); 2. допомога класного керівника батькам-лідерам (підбір методичного матеріалу з певної тематики, організація класних зборів, діяльність щодо мотивації та підтримки), тобто організація екологічної діяльності повинна відбуватися під керівництвом педагога; 3. передача інформації екологічного змісту на батьківських зборах або на сімейних зібраннях; 4. моніторинг діяльності батьківського активу та моніторинг діяльності школярів.

Основними напрямками роботи класного керівника з батьками за технологією "рівний-рівному" є їх залучення до навчально-виховного процесу в школі, класі, що реалізується у виступах на батьківських зборах, проведенні класних годин, керуванні гуртками екологічного спрямування, організації сімейних екскурсій, походів, тощо. Закріпити таку діяльність можна комплексом вправ, які спонукають до самооцінки, самоаналізу, зміни звичок, поведінки, переконань щодо поводження з тваринами, рослинами, культури використання води, твердих побутових відходів, електроенергії.

Для того, щоб спонукати родину переглянути свою поведінку стосовно природи, потрібно залучати як дорослих, так і школярів до активних форм роботи, проведення сімейних досліджень, бесід на екологічну тематику.

Отже, технологія "рівний-рівному" має значні потенційні та навчальні можливості у формуванні екологічної поведінки як батьків так і учнів за умов чіткого дотримання всіх етапів роботи вчителів з батьками-активістами, а батьків із своїми колегами та дітьми.

ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ У ВНЗ

На сучасному етапі розвитку суспільства в системі вищої освіти в процесі підготовки фахівців з дизайну постає питання не тільки їх фахової освіченості, але й змістовного наповнення їх знань – наявність і рівень ціннісних орієнтацій особистості, її поглядів, ідеалів, реальних потреб та настанов тощо. На наш погляд, на сьогодні однією з проблем виховання є доведення до свідомості людини головної мети, принципів і завдань виховання, відірваність його теоретичного підґрунтя від практичного втілення і, як результат, недостатня реалізація цієї людини в подальшій суспільній, професійній та особистісній сферах. виправити ситуацію, на нашу думку, має підвищення рівня формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у ВНЗ як засобу виховання гармонійно розвиненої, високоосвіченої, соціально активної і професійно компетентної особистості, наділеної здоровими інтелектуально-творчими, фізичними і духовними якостями, здатної нести відповідальність за наслідки міжособистісних та суспільних взаємин, доцільного використання свого творчого потенціалу та природних ресурсів. Це можливо завдяки тому, що:

- під естетичною культурою майбутніх дизайнерів ми розуміємо складну структурну систему, що є виявом світоглядних принципів особистості, формується під впливом матеріальних, духовних та художніх цінностей суспільства, усвідомлено реалізується в різних видах естетичної діяльності, не тільки за принципами доцільності і природовідповідності, але й за законами краси;
- до структури естетичної культури відносять: естетичну свідомість, що відтворюється в ідеалах, потребах, настановах, смаках, поглядах, концепціях, та естетичну діяльність у праці, побуті, під час спілкування, в суспільному житті, спорті тощо. Більш вичерпно – це естетичні об'єкти і явища, різноманітні естетичні цінності, естетичні знання про їх природу і функціонування у взаємозв'язку з особистістю; естетична свідомість людей, їх естетична діяльність і відношення; естетично спрямована поведінка і взаємовідносини особистості на основі естетичних цінностей; естетичне виховання як спеціальний канал передачі підростаючому поколінню естетико-культурних основ, засобів естетичного засвоєння дійсності, шляхів формування естетичної свідомості і навичок естетичної діяльності;
- феномен естетичного засвоєння світу людиною (на відміну від наукової чи моральної діяльності, орієнтованих на конкретно визначені явища), полягає в тому, що естетична культура не має скільки-небудь чітко визначеного об'єкту. Вона спрямована не на

окремі певні предмети чи явища, а на все, що реально існує. Ця обставина, за словами М.Кагана, з необхідністю призводить до того, що "естетична культура не набуває самостійного, автономного буття, а немов насичує собою всі інші види діяльності, всю людську культуру". Вона впливає, таким чином, на внутрішній світ особистості та на все, що її оточує;

- специфіка естетичної культури, що проявляється в естетичній свідомості особистості, має за своєю природою емоційно-оцінний характер, а в своєму функціонуванні вона універсальна;
- сучасні наукові дослідження доводять, що важливим результатом підготовки фахівця в системі професійної освіти є не стільки сформована система знань, умінь й узагальнених способів виконання професійних функцій, скільки професійно-орієнтована особистість, здатна до самореалізації. Естетична культура в цьому сенсі виступає як інтегративна якість особистості, що складається з когнітивного, емотивного і поведінкового компонентів та надає можливість для творчої самореалізації людини за законами краси відповідно до висоти морально-духовних ідеалів. Оптимізація шляхів підвищення рівня естетичної культури особистості майбутніх дизайнерів у ВНЗ як засобу їх виховання передбачає акцентування уваги на інтеграції всіх елементів культури: трудової, виробничої, побутової, фізичної, духовної, культури спілкування та ін.

УДК 37.013.42

*Требух В.М.
м. Ніжин*

ВОЛОНТЕРСЬКА ПРОГРАМА ЯК ОСНОВА МЕНЕДЖМЕНТУ ДІЯЛЬНОСТІ ДОБРОВІЛЬНИХ ПОМІЧНИКІВ БЛАГОДІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Волонтерську програму треба розглядати не як додаток до звичайної роботи організації, а як інтегруючу частину прагнення виконати гуманну місію. Ефективна волонтерська програма дає доступ до всіх можливостей суспільства. Бачення волонтерської програми однаково проявляється у зусиллях залучених до роботи та визнанні важливості їхнього внеску у досягненні такого бачення.

Перший крок у конструюванні волонтерської програми полягає у визначенні: чому організація хоче залучити волонтерів. Прийняте рішення вплине на такі позиції:

- на визначення видів робіт та відповідальностей, які організація
- створить для волонтерів;
- надасть можливість організації пояснити персоналу, для чого

- потрібні волонтери;
- надасть можливість організації з'ясувати, наскільки залучення
- волонтерів є ефективним для організації.

Існує чимало потенційних обґрунтувань самого факту залучення волонтерів. Серед них привертають увагу такі:

- Проведення програми допомоги тим, хто її потребує.
- Надання постійному персоналу нових ресурсів та досвіду, що стане цінністю організації в її діяльності.
- Використання необхідних навичок за умови доступності ресурсів і вивільнення від таких робіт постійного персоналу.
- Впровадження індивідуального підходу у роботі з клієнтами.
- Налагодження зв'язків з іншими групами.
- Допомога у залученні коштів.
- Збільшення рентабельності у службі доставки.
- Впровадження швидкої реакції на зміну потреб чи в кризових ситуаціях.
- Відповідь на бажання будь-кого зробити щось корисне для справи.

Забезпечення ефективної підтримки та залучення волонтерів до праці в організації базується на таких принципах:

1. Волонтери будуть залучені до роботи в кожному підрозділі, як дозволяють закони держави та особливості внутрішньої політики даного відділу.

2. Волонтерська програма може офіційно бути представленою на правлінському та адміністративному рівні. З працівників постійного персоналу призначається професійний координатор волонтерів для керування залученням волонтерів, перевірок, проведення тренувань та адаптації.

3. Волонтери можуть використовуватися для надання як прямих, так і опосередкованих послуг, а персонал зможе використовувати такий цінний ресурс у плануванні програмних заходів.

4. Персонал та волонтери повинні залучатися до спільного планування та підтримки волонтерської програми.

5. Організація повинна бути впевненою, що її персонал підготовлений та бере активну участь у підтримці волонтерської програми.

Для цього для нових працівників повинні проводитися збори для загальної орієнтації стосовно використання громадськості у роботі відділу, і персонал набуває навичок, як працювати та наглядати за роботою волонтерів. Такі тренінги будуть включені у звичайні програми з розвитку персоналу.

6. Всі аспекти волонтерської програми та її підтримка мають контролюватися (шляхом моніторингу та оцінювання у процесі їх перебігу). Потреба розвивати різновиди послуг, які є ефективними, рентабельними, обумовлює необхідність таких заходів.

7. Волонтери не повинні прагнути зайняти робочі місця постійного персоналу. Волонтери винагороджуються саме як неоплачувані співробітники, які працюють разом із персоналом, щоб:

- використовувати унікальну можливість перейняти їхні навички таможливості;
- розповісти про різноманітність послуг нашого відділу на користь суспільства;
- здійснювати безпосередній внесок забезпечення ефективності роботи постійного персоналу;
- допомагати суспільству загалом, надаючи йому додаткову інформацію про справи неповнолітніх та молоді.

УДК 037.378

*Трухан М.А.
м. Хмельницький*

ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО ТРЕНІНГУ ЯК ФОРМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ДІЯЛЬНОСТІ З ПРОФІЛАКТИКИ КОНФЛІКТНОСТІ

Завданням освіти є ефективно перенесення теоретичних знань у свідомість студентів та розвиток вміння успішно їх застосувати у всіх сферах життя. Значне зростання обсягу знань, приводить до того, що ускладнюється процес навчальної діяльності у ВНЗ та виникає бажання якісних змін у підготовці майбутніх професіоналів. Саме тому, навчальна діяльність 21 ст. Характеризується не лише проведенням лекційних, семінарських та практичних занять, а й широким використанням активних методів навчання, зокрема тренінгів.

Останнім часом у працях науковців значна увага приділяється впровадженню активних методів навчання в педагогічний процес професійної підготовки майбутніх фахівців (В. Беспалько, А. Вербицький, С. Сисоєва), серед яких пріоритетним є тренінг. Тренінговим технологіям в підготовці фахівців та власне розробці тренінгових занять та технологій їх проведення присвятили свої напрацювання Ю. Ємельянов, С. Макшанов, Л. Петровська. Однак, проблема використання тренінгових програм щодо підготовки майбутніх соціальних педагогів, зокрема, до діяльності з розв'язання професійних конфліктів, ще недостатньо досліджена в науковій літературі. Відповідно до цього ми поставили перед собою мету висвітлити структуру організації соціально-психолого-педагогічного тренінгу як форми підготовки майбутніх соціальних педагогів до конфліктологічної діяльності.

Соціально-психолого-педагогічний тренінг, являє собою цілісну психолого-педагогічну систему, здатну допомагати людині у глибинному пізнанні нею як іншої людини, так і самої себе, своїх умінь спілкуватись і впливати на інших. Тому, під час організації соціально-психолого-педагогічного тренінгу необхідно пам'ятати про важливість створення комфортних умов навчання, за яких кожен його учасник відчуватиме свою значимість.

Підготовка та проведення соціально-психолого-педагогічного тренінгу структурно складається з таких етапів, а саме: етап планування; етап підготовки; етап виконання; етап аналізу та оцінки. Розглянемо детальніше зазначені етапи. На етапі планування здійснюється аналіз потреб; склад цільової групи учасників та оцінка їх знань; аналіз існуючих обмежень (тривалість тренінгу, місце і час його проведення). Етап підготовки включає в себе розробку програми тренінгу, необхідних матеріалів та допоміжних засобів. Етап виконання передбачає безпосередньо проведення самого тренінгу, встановлення та підтримання сприятливої атмосфери під час тренінгових занять, моніторинг процесу навчання. Етап аналізу та оцінки передбачає визначення якості тренінгу загалом та показників прогресу учасників.

На нашу думку, сам процес формування готовності майбутніх соціальних педагогів до діяльності з розв'язання професійних конфліктів зумовлює до побудови структури тренінгових занять у три етапи. Таким чином, на першому етапі майбутні соціальні педагоги опановують теоретичні знання з основ конфліктології; стилів керівництва; адекватної поведінки особистості в конфліктних ситуаціях; структури процесу медіації; важливості застосування навичок активного слухання; на другому – формування відповідних умінь та навичок; на третьому – відпрацювання та закріплення набутих умінь та навичок в умовах, що моделюють навчальний процес у загальноосвітніх навчальних закладах.

Отже, розглянутий нами порядок та структура організації проведення соціально-психолого-педагогічного тренінгу для підготовки майбутніх соціальних педагогів до діяльності щодо профілактики конфліктів у соціально-педагогічному середовищі дозволять забезпечити системний підхід для підготовки майбутніх соціальних педагогів до діяльності з розв'язання професійних конфліктів, що сприятиме підвищенню його ефективності.

УДК 37.015

*Тюльна Т.М.
м. Глухів*

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ ЯК УМОВА СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ В ДАВНІЙ ГРЕЦІЇ

Проблема суспільного виховання у тісному зв'язку з антропологією і розумінням основ соціального життя була однією з найважливіших у багатьох філософських системах. У зв'язку з тим, що перші наукові педагогічні знання зароджуються в надрах філософських вчень і концепцій, філософія як наука про найбільш загальні закономірності розвитку природи, суспільства і пізнання (мислення) не може пройти повз питань підготовки молодих поколінь до самостійної діяльності. Тому філософське знання становить важливе джерело формування та розвитку соціально-педагогічних теорій, систем і концепцій:

воно визначає їх методологічний фундамент. Становлення соціуму, його розвиток супроводжувалися формуванням соціальних якостей, соціальності людини в цілому, їх закріплення культурою та розробкою соціальних механізмів поширення. І тому не останню роль у трансляції і трансформації соціальності людини відіграло соціальне виховання.

Мабуть, найбільш повно концепція соціального виховання вперше знайшла відображення у творчості видатного філософа Стародавньої Греції Платона. Виходячи зі своїх загальнофілософських поглядів, мислитель не тільки обґрунтовує можливість і необхідність соціального виховання, але й визначав ті його форми, які повинні були б, на його думку, забезпечити гармонійне соціальне життя. У платонівській ідеальній державі, де все соціальне життя було строго регламентовано, соціальне виховання дітей і юнаків служило підготовкою до такого впорядкованого життя. Вплив інших чинників соціалізації, в тому числі і сімейного виховання, як "стихійних", що виходять за рамки строго організованої соціально-педагогічної системи, Платон припускав максимально обмежити. Тут виховання передбачало вивчення в першу чергу наук і мистецтв, дисциплінуючих розум. Платон наголошував на перевазі вищого, ідеального світу, притулку душі, над світом земним, тілесним і недосконалим, багато в чому пояснювало і перевагу, яку він віддавав мусичному вихованню над гімнастичним. Просвітлити душу важливіше, ніж натренувати тіло, вважав філософ.

Концепція тотального соціального виховання, запропонована автором "Держави", була критично перероблена і значно доповнена Аристотелем. Вона стала більш наближеною до реального життя. Заслуга Аристотеля полягає в тому, що він пропонував упорядкувати цей вид соціально-педагогічного впливу, взяти його під суворий і постійний державний контроль, створити установи, головною функцією яких поряд з навчанням стало б і суспільне виховання. "Отримати змолоду правильне керівництво на шляху до доброчесності важко, якщо не бути вихованим відповідними законами; адже жити розсудливо і витримано більшості не приносить задоволення, і особливого молодим. Саме тому виховання та заняття повинні бути встановлені за законом, так як близько знайоме не буде завдавати страждань.". Аристотель вважав освіту найважливішою соціальною функцією і предметом турботи законодавців, і турбота про це вихованні повинна бути загальним, а не приватною справою. Воно повинно відповідати існуючому державному ладу і формувати у кожного громадянина властивості, які б найбільшою мірою забезпечували державну стабільність. Виховувати, на його думку, треба було не стільки громадян утопічної ідеальної держави, скільки просто освічених і гармонійно розвинених людей, яким належить жити в реальному суспільстві.

Отже, в осмисленні і подальшій розробці питання соціалізації особистості важливу роль відіграє вивчення та критичний аналіз стану даної проблеми в минулому, що дозволить виявити її продуктивність в історичній ретроспективі, обґрунтувати застосованість певних концепцій для аналізу

специфіки соціалізації на різних вікових етапах і активно використовувати цінні ідеї попередніх поколінь.

УДК 37.017.7:373.9

Федоренко С.В.

м. Київ

ГУМАНІСТИЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ США

Американський освітянин, психотерапевт С. Патерсон переконаний, що метою освіти, яка є гуманістичною за своїм спрямуванням, є виховання особистості, здатної до самоактуалізації. Розвиваючи цю ідею, він стверджує, що існує два аспекти гуманістичної освіти, а саме: залучення молоді до навчально-виховного процесу в "більш гуманний спосіб" та розвиток емоційно-естетичної сфери кожної особистості з метою кращого розуміння себе та інших. Водночас Р. Валетт, американський психолог, педагог-гуманіст висуває ідею, що гуманістична освіта – це процес, який триває усе життя людини, та ставить за мету виховати особистість, яка зможе прожити щасливе, гуманне та повноцінне життя", а пріоритетами при цього мають стати розвиток емоційних здібностей особистості, найповніше вираження її естетичності та розвиток здатності до самоконтролю.

Американський педагог Е.Сімпсон характеризує гуманістичну освіту як зваємопов'язану суб'єкт-суб'єктну систему розвитку емоційної та інтелектуальної сфер молоді, що ґрунтується на позитивному ставленні до життя у всіх його проявах та постійно удосконалюється.

Е.Шостром, відомий американський психолог-гуманіст, психотерапевт, переконаний, що сучасна гуманістична освіта істотно змінює уявлення про характер взаємин між учасниками педагогічного процесу. Вона стверджує стиль довіри, співпраці та співтворчості, посилюючи роль емоцій та емпатії, що позбавляє педагогів та вихованців від психологічного дискомфорту, стану самотності, неспокою і тривоги. Американський учений визначає основні параметри, на розвиток яких має бути спрямований навчально-виховний процес сьогодення аби сприяти в подальшому успішній життєдіяльності кожного студента: ціннісні орієнтації, гнучкість мислення, сенситивність поведінки, самоповага, схильність до гармонійного сприйняття навколишнього світу, контактність, міжособистісна чутливість і емпатія, прагнення до здобуття знань про навколишній світ, що виражається в пізнавальній потребі, творчій спрямованість, що реалізується в креативності.

Цікавим у цій сфері є ґрунтовний науковий доробок професора філософії університету штату Огайо С. Шапіро, який, на основі проведеного опитування 89 відомих фахівців у сфері гуманістичної педагогіки, виокремлює 16 базових принципів гуманістичної освіти, серед яких такі:

- навчально-виховний процес спрямований на повагу унікальності особистості кожного студента;

- перевага надається самостійності, саморегуляції та самооцінці студентів;
- активна співпраця викладачів і студентів на основі взаємної поваги та турботи;
- навчально-виховний процес базується на розвитку емоційно-естетичної сфери та водночас критичного мислення особистості;
- усвідомлення соціокультурних умов розвитку суспільства, за яких відбувається навчально-виховний процес;
- справедливість, гідність та співпраця всіх учасників навчально-виховного процесу на основі демократичного підходу до нього;
- орієнтація на індивідуальний розвиток особистості, що включає її самоактуалізацію шляхом самоаналізу та саморозвитку;
- різноманітність форм і методів та креативність, що знаходить продовження у спонтанності, оригінальності та багатогранності навчально-виховного процесу;
- надособистісна спрямованість навчально-виховного процесу, що базується на метапотребах та метацінностях особистості, охоплюючи цілісний розвиток її інтелектуальної та духовної сфер.

Відтак, у США гуманістична освітня стратегія полягає, передусім, в утвердженні гуманістичних цінностей та підвищенні ролі базових демократичних цінностей, в цілому сприяючи формуванню в студентів гуманітарної культури.

УДК 37.034

Федорова М.А.
м. Житомир

ВИХОВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ДІТЕЙ ЗАСОБАМИ СЮЖЕТНО-РОЛЬОВОЇ ГРИ

Поступове входження нашої держави у світовий освітній простір вимагає пошуку нових виховних технологій, що сприятимуть формуванню системи духовно-моральних цінностей дітей та молоді, починаючи з дошкільного віку, оскільки саме дошкільний є визначальним у формуванні духовності особистості.

Одним із найважливіших засобів виховання моральних цінностей у дитинстві є сюжетно-рольова гра. Сюжетно-рольова гра – це образна гра за певним задумом дітей, який розкривається через відповідні події і розігрування ролей. За твердженням Д.Ельконіна, розвиток сюжетно-рольової гри умовно містить 4 етапи. На першому і другому етапах основним змістом гри є дії з предметами, на третьому і четвертому – відображення соціальних відносин і, найголовніше, виявлення ставлень до інших людей. За твердженням О.Смирнової та О.Гударевої лише розвинута форма ігрової діяльності сприяє формуванню системи моральних цінностей у дошкільників.

На жаль, внаслідок згорання ігрової діяльності у сучасних дітей, найвищого рівня розвитку сюжетно-рольової гри досягає лише 18,2% дітей старшого дошкільного віку.

Природно, що організація сюжетно-рольової гри потребує від педагога дотримання певних принципів. До них можна віднести наступні: усвідомлення гри як творчої діяльності; виділення місця і часу для дитячої гри; забезпечення активної позиції кожної дитини в процесі формування ігрових умінь, заохочення ініціативності дитини; орієнтація дітей на реалізацію конструктивних міжособистісних взаємин, завдяки яким з'являється можливість узгодити ігрові завдання, способи їх реалізації, пояснити власні ігрові дії; включення педагога у сюжетно-рольову гру; зміна предметно-ігрового середовища з підвищенням рівня сформованості гри; забезпечення реалізації виховної функції гри, акцентування уваги на моральній сутності взаємин між персонажами гри.

Аналіз теорії гри Д.Ельконіна дозволяє стверджувати, що саме від сюжету та змісту гри залежить розвиток моральності дитини в ігровій діяльності: якщо сюжет є моральним, то дитина в подальшому буде реалізовувати апробовані у грі дії у реальному житті. Отже, завданням дорослого є забезпечення вражень, соціального досвіду, які в подальшому буде обігрувати дитина. Можна виділити й інші чинники, що впливають на сюжет та зміст гри: мистецтво, художня література, дидактичні ігри, екскурсії та спостереження дітей. Для реалізації виховної функції гри, педагог може використовувати такі прийоми: обговорення ролей до початку гри, наголошення на їх моральній суті; показ і пояснення особливостей втілення моральних норм поведінки в конкретні ігрові дії; аналіз рольової поведінки дітей; залучення дошкільників до аналізу дій партнерів після гри; почергове виконання дітьми різних ролей у грі.

Реалізація сюжету та змісту гри можлива за умови, коли дитина бере на себе роль. Н.Михайленко виділила дві основні умови, реалізація яких уможливорює виконання дитиною різних ролей: 1) необхідно сформулювати у дитини емоційно-позитивне ставлення до персонажа, який представлений у сюжеті гри; 2) дитина має виділити не одну, а ряд дій, властивий цьому персонажу. Дослідження Д.Ельконіна довели таку закономірність: чим більш очевидними є для дитини особливості поведінки зображуваного персонажа і відмінності від її власної, тим легше вона візьме на себе цю роль.

Значний вплив на розвиток сюжетно-рольової гри має предметно-ігрове середовище. С.Новосьолова виділила такі вимоги до його організації: врахування вікових інтересів розвитку дитячої діяльності, відповідність середовища зоні найближчого розвитку дитини, структурі когнітивної сфери, забезпечення відповідності об'єму знань і можливостей їх застосування.

Отже, виховання моральних цінностей дітей в ігровій діяльності доцільно здійснювати за такими напрямками: вплив на сюжет та зміст гри, які мають відзначатися соціально-моральною спрямованістю; врахування при

розподілі ролей інтересів та вікових можливостей дітей; виявлення моральних почуттів та здійснення соціально-моральних вчинків у процесі реалізації ігрових образів; формування умінь дотримуватись правил гри; поступове підвищення рівня взаємодії дітей в ігровій діяльності.

УДК 37.013.42

*Халенко М.О.
м. Ніжин*

МЕТОДИ І ПРИЙОМИ САМОВИХОВАННЯ ДИТИНИ В УМОВАХ СІМ'Ї

Розглядаючи можливості сім'ї у створенні умов для саморозвитку та самовиховання дітей слід зазначити, що політична, соціально-економічна нестабільність деструктивно впливають на соціальне самопочуття сім'ї, породжують тривогу, апатію, соціальний песимізм дорослих або їх гіпертрофоване ставлення до матеріальних чинників буття, що неминуче позначається на формуванні внутрішнього світу дітей. Криза сім'ї в сучасному суспільстві стає все помітніше, а шляхи виходу з неї поки не видно. Криза виражається в тому, що сім'я все гірше реалізує свою головну функцію – виховання дітей.

Багато українських вчених, у сфері виховання і освіти, розробляли різні концепції педагогічної підтримки саморозвитку, самовизначення, самоствердження і самосвідомості школяра. Зокрм, Гребінников І.В., Елканов С.Б., Ковбас Л.Г., Постовий І.П., Мудрик А.В., Кулікова О.П., Семиченко В.А., Заслуженюк В.С. та багато інших.

Слід зазначити, що виховання, якщо воно не насильство, без самовиховання неможливе. Їх слід розглядати як дві сторони одного і того ж процесу. Здійснюючи самовиховання, дитина може самоосвічуватися та саморозвиватися.

Самовиховання – усвідомлена діяльність людини, спрямована на удосконалення самої себе, на вироблення у себе позитивних якостей, звичок і подолання негативних. С. можливе за наявності у дитини здатності аналізувати свої дії та вчинки, ставити перед собою значущі цілі, що відповідають вимогам суспільства. Самовиховання – це процес навмисної зміни своїх якостей, зведення людиною себе на більш високу ступінь фізичного, духовно-морального, соціального та творчого розвитку. Аналіз дослідження проблеми свідчить про те, що внутрішня готовність до самовиховання формується у підлітковому віці.

Виховання дитини має спрямовуватися на розвиток її особистості, поваги до прав, свобод людини і громадянина, мови, національних історичних і культурних цінностей українського та інших народів, підготовку дитини до іншого життя у суспільстві в дусі взаєморозуміння, миру, милосердя. В соціально-педагогічному аспекті стимулювання самовиховання виступає як багаторівнева цілеспрямована система взаємодії педагога й учня,

у результаті якої розвиваються й збагачуються потреби школяра у самовихованні.

Передусім самовиховання потребує від людини знання себе, вміння оцінювати власні позитивні й негативні риси. Для збагачення підлітків знаннями і вміннями доцільним є проведення циклу бесід про психічну діяльність людини, свідомість, волю, почуття, характер, мотиви поведінки, інтереси, здібності, потреби, темперамент, а також розкриття сутності самовиховання, методів і прийомів роботи над собою. Важливим аспектом самовиховання є логічне мислення, вміння аналізувати кожен свій вчинок, що сприяє виробленню вимогливості до себе як постійної риси характеру, без якої неможливо досягти успіху.

Формування всіх цих якостей здебільшого відбувається в сім'ї, під впливом родинного виховання, яке включає в себе усі особливості батьківської поведінки, стиль сімейного виховання, батьківську позицію та авторитет, типи сімейних взаємовідносин, педагогічну майстерність батьків та методи виховання. Серед основних прийомів самовиховання в умовах сім'ї можна виокремити такі як: самопереконавання, самонавіювання, самопідбадьорювання, самоаналіз, само заохочення та ін..

Отже, самовиховання являє собою складний динамічний процес, який з віком стає свідомим і розумним. У зв'язку з цим виникає потреба в соціально-педагогічній допомозі особистості в його організації. На різних вікових етапах ця допомога має специфічні особливості.

УДК 373.3.011.3:177.1

Хижняк А.В.
м. Київ

ФОРМИ І МЕТОДИ РОБОТИ З БАТЬКАМИ З ВИХОВАННЯ ЧУЙНОСТІ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Чуйність – важлива моральна якість, яка робить не лише людину, а й навколишній світ гуманним, кращим. Звичайно, виховувати чуйність потрібно ще змалечку. Пріоритетну роль у цьому процесі відіграє сім'я. Від того наскільки батьки готові і здатні до виховання у дитини чуйності, залежить і успішність результату. Тому важливим видається пошук ефективних форм і методів роботи з батьками з виховання цієї моральної якості у дітей молодшого шкільного віку.

Під чуйністю дітей молодшого шкільного віку розуміємо моральну якість особистості, яка включає в себе знання дитини про моральні норми, які базуються на здатності до емпатії і реалізуються через тактовність та турботу у повсякденному житті.

Оскільки проведений констатувальний експеримент виявив невідповідність між наявними знаннями молодших школярів про чуйність та рівнем її прояву у життєвих ситуаціях, припустили, що така тенденція пов'язана із

недостатньо налагодженою суб'єкт-суб'єктною взаємодією сім'ї і школи у вихованні чуйності у молодших школярів. Для реалізації визначеної педагогічної умови була розроблена програма роботи вчителів з батьками "Підготовка батьків до виховання чуйності у дітей молодшого шкільного віку".

Дана програма включала такі принципи: системності: організація педагогічної діяльності, при якій усі її компоненти знаходяться у тісному взаємозв'язку, постійній рефлексії та корекції результатів; особистісно орієнтованого підходу: орієнтація на особистість як найвищу цінність у вихованні і навчанні; інтегрованості: поєднання виховних вимог, зусиль і дій батьків і вчителів в єдиний цілісний педагогічний процес.

У роботі з батьками використовували такі форми роботи: колективна (батьківські збори), групова (лекції, дискусії), індивідуальна (консультування, індивідуальні бесіди).

Ефективними методами роботи з батьками виявилися: лекції, бесіди, обговорення педагогічних ситуацій, обмін думками з різних проблем виховання, консультації, спільне проведення свят, фотоколажі тощо.

Бесіди проводилися з метою підвищення знань батьків про чуйність, усвідомлення ними важливості цієї моральної якості у житті кожної людини. Лекції містили інформацію як про особливості виховання молодших школярів, так і про важливість взаємодії школи і сім'ї у вихованні чуйності у дітей молодшого шкільного віку, яка має базуватися на єдності виховних впливів, вимог і скоординованості спільних дій.

Батьки активно долучалися до обговорення педагогічних ситуацій (наприклад, такого змісту: "Мама захворіла. Дитина, знаючи, про її хворобливий стан, просить піти з нею на вулицю. Почувши відмову, дитина образилася і не хоче розмовляти"). Такий метод дозволив не лише поділитись власним досвідом, але й дав можливість дізнатися про інші форми вирішення суперечливих ситуацій.

Цікавими для батьків виявилися проведення спільно із дітьми різних заходів (свята, фотоколажі). Так, кожній сім'ї запропонували зробити фотоколаж "Добрі справи". На ватмані потрібно було розмістити фотографії із зображенням всього того доброго, що, на їхню думку, зробили члени сім'ї. Цей метод не лише активізував діяльність, але й дозволив усвідомити батькам важливість позитивного особистого прикладу, який вони щодня дають дітям.

Отже, виховання чуйності у дітей молодшого шкільного віку буде ефективним за умови налагодження суб'єкт-суб'єктної взаємодії сім'ї і школи, яка базується на єдності вимог, скоординованості спільних дій. У ході нашого дослідження найбільш ефективними виявилися методи: лекції, бесіди, обговорення педагогічних ситуацій, консультації, спільне проведення свят, фотоколажі.

ПРОЕКТНА ТЕХНОЛОГІЯ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасна освіта, виконуючи соціальне замовлення суспільства, досягає цілей на засадах гуманізму, демократії, взаємоповаги, індивідуалізації, створення умов для саморозвитку та самореалізації особистості. У зв'язку з цим традиційна система підготовки соціальних педагогів до здійснення професійної діяльності зазнає змін, традиційні форми, методи, технології змінюються інноваційними, особливе місце серед яких посідають проектні технології.

Проектна технологія має великий досвід науково-теоретичного обґрунтування (дослідження В. Безрукова, М. Бершадського, В. Беспалько, Дж. Джонса, Д. Дьюї, У. Кілпатрика, Н. Матяш, В. Монахова, Е. Полата, С. Шацького та інших) і практичного використання в роботі педагогів кінця XIX початку XX ст. Філософські та педагогічні аспекти проектної технології розглядалися в роботах Дж. Джонса, Дж. Дьюї, У. Кілпатрика, Є. Коллінгса, Л. Левіна та інших. Тема соціально-педагогічного проектування широко представлена в працях І. Бестужева-Лади, Т. Дрідзе, В. Кутьєва, М. Хасанова, А. Федорова, Л. Філіпова та інших.

Українські вчені Г. Ващенко, А. Макаренко, С. Русова та інші пов'язували метод проектів із проблемою розвитку особистості, підготовкою її до життя і праці.

В сучасному науковому полі вітчизняні вчені О. Беспалько, О. Блохін, І. Єрмаков, І. Зязюн, Є. Полат, С. Сисоєва, Г. Селевко, І. Чечель та інші розглядають метод проектів як педагогічну технологію, яка відображає реалізацію особистісно орієнтованого підходу в освіті і сприяє формуванню вміння адаптуватися до швидкозмінних умов життя людини в постіндустріальному суспільстві.

Дослідники І. Бех, В. Білоусова, М. Красовицький, Г. Ксензова, Г. Селевко, В. Гольдберг, Р. Рогова, Н. Щуркова та інші зазначають, що використання проектної технології у виховному процесі навчального закладу дає змогу зацікавлювати молодь різними видами суспільно значущої діяльності та збагачувати їхній життєвий і соціальний досвід, надає можливість проявляти себе в різних соціальних ролях, займати суб'єктну позицію у проектній діяльності.

Включення в проектну діяльність представників громади посилює педагогічний потенціал виховного соціального середовища.

Демократизація вищої освіти сучасного українського суспільства, надання їй державно-національної спрямованості вимагають від науковців і практиків пошуку таких шляхів якісного вдосконалення навчання і виховання майбутніх фахівців, які б давали можливість успішно досягати індивідуальних та суспільних цілей. Підготовка до ініціювання, розроблення

та втілення соціальних проектів в умовах навчання у ВНЗ передбачає організацію комплексної педагогічної підтримки студентської молоді.

Ефективність педагогічної підтримки соціальної ініціативи студентської молоді у вищому навчальному закладі залежить від участі керівництва закладу, яке забезпечує тісний взаємозв'язок із неурядовими організаціями місцевого рівня. Управління педагогічною підтримкою як процес планування, організації, мотивації та контролю потрібне для того, щоб сформулювати та досягти поставлених цілей. В основі цих процесів функціонують певні педагогічні умови, які оптимізують навчальну і поза навчальну діяльність вузу.

З урахуванням цього, доцільно розглянути умови соціально-педагогічної підтримки соціальної ініціативи студентської молоді у проектній діяльності неурядових організацій місцевого рівня:

1. Структурно-змістове забезпечення процесу соціально-педагогічної підтримки соціальної ініціативи студентської молоді в проектній діяльності неурядових організацій місцевого рівня. Ця умова передбачає формування у студентської молоді системи знань, умінь та навичок стосовно реалізації соціальних ініціатив у проектній діяльності неурядових організацій місцевого рівня.

2. Поетапне формування ставлення студента до себе як до суб'єкта соціальної ініціативи, залучення його до реальної соціально значущої діяльності, що моделюється в проектній роботі неурядових організацій місцевого рівня передбачає забезпечення практико-орієнтованого характеру навчання студентів соціально-педагогічних спеціальностей.

3. Організація безперервного педагогічного моніторингу. Об'єктивне оцінювання результатів соціально значущих досягнень студентів, рівня реалізації соціальних ініціатив дає можливість вчасно вносити зміни у форми, методи, засоби та зміст навчального матеріалу.

Отже, досвід запровадження проектних технологій у вищій школі засвідчує, що компетентність майбутнього фахівця у проектній діяльності виступає з одного боку, передумовою його професійного розвитку, посилює можливість вияву творчої індивідуальності майбутнього соціального педагога, з іншого – виявляється найвищим рівнем прояву професійної творчості.

УДК 378. 04

*Хлестова С.С.
м. Вінниця*

ЗАВДАННЯ ТА ПРИНЦИПИ СУЧАСНОГО ВИХОВАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ, ЯКІ НАВЧАЮТЬСЯ В ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНИХ ГРУПАХ

Ефективність сучасної виховної роботи з іноземними студентами, які навчаються у вищих медичних навчальних закладах України значною мірою

залежить від її організації. Організуючи виховну роботу з такими студентами, потрібно, в першу чергу, враховувати основні психологічні проблеми сучасного соціуму та країну з якої вони прибули на навчання (Азербайджан, Африка, Еквадор, Індія, Палестина) та багато інших .

Специфікою виховної роботи з іноземними студентами є безперервний та тривалий час, так як вони навчаються у вищій медичній школі протягом шести років та перебувають у групі з українськими студентами, за якими прикріплений викладач-куратор. В обов'язки куратора входить виховувати студентів та формувати всебічно розвинених майбутніх лікарів незалежно від їх національності, раси та віросповідання. Обов'язково потрібно враховувати звичаї, культуру та релігію тієї країни, з якої прибув студент на навчання.

Відповідно до цього метою тез є представлення змісту завдань сучасної виховної роботи з іноземними студентами, які навчаються у інтернаціональних групах медичних університетів та надання характеристики принципам сучасного виховання вищої медичної школи.

Основними завданнями процесу сучасного виховання студентів-іноземців ми вважаємо: формування етико-деонтологічних цінностей та якостей сучасного лікаря як особистості; формування професійного обов'язку лікаря та готовності віддавати свої здобуті знання на благо держави, в якій буде працювати майбутній спеціаліст; розвиток творчих та інтелектуальних здібностей майбутнього лікаря-професіонала; проведення виховних бесід щодо алкогольної та ніотинової залежності серед студентів-іноземців; залучення іноземних студентів до різних видів діяльності за їх інтересами, а саме: участь у спортивно-оздоровчих секціях, культурно-виховних та волонтерських заходах.

Визначну роль сучасного виховання з іноземними студентами, які навчаються в інтернаціональних групах медичних університетів відіграють принципи або так звані керівні положення, які також вимагають до себе значної наукової уваги. Ми підкреслюємо той факт, що принципи виховання закорінені у виховних традиціях народу та значною мірою пов'язані з його ментальністю.

Тому ми на перше місце ставимо принцип природовідповідності тому, що він передбачає багатогранність та цілісність природи особистості іноземного студента, який приїхав здобувати освіту в Україні, його вікові, національні, психологічні та релігійні особливості.

Наступним ми обрали принцип народності, який полягає у єдності національного та загальнолюдського. Особливого значення тут набуває прищеплення шанобливого ставлення до культури, спадщини, традицій та звичаїв тієї країни, в якій навчається студент-іноземець, в даному випадку – це Україна.

Принцип професійної спрямованості сучасного виховання надасть можливість викладачам-кураторам зорієнтувати іноземних студентів, на майбутню лікарську професійну діяльність та сформувати в них почуття

гордості за обрану професію, а також виробити необхідні фахові здібності, уміння та навички.

Зміст принципу гуманізації сучасного виховання передбачає створення умов для формування невід'ємних, вкрай важливих якостей майбутнього лікаря, а саме: гуманності, щирості, людяності, доброзичливості та милосердя.

Отже, дотримання вимог щодо завдань та принципів сучасного виховання іноземних студентів, які навчаються у інтернаціональних групах вищих медичних навчальних закладів України, на нашу думку, надасть можливість підвищити ефективність сучасних виховних впливів на іноземних студентів-медиків.

УДК 37.013.42:[342.726-053.2:004.738.5]: [002.61:061.1(4)]

Черних О.О.
м. Луганськ

ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИМ ПЕДАГОГОМ РЕСУРСІВ РАДИ ЄВРОПИ ДЛЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ В ІНТЕРНЕТІ

Сучасна система зазнає впливу Інтернету як віртуального середовища, в якому можуть як реалізуватися, так і порушуватись права й свободи. Визнаючи збільшення кількості користувачів Інтернету з числа дітей та молоді та роль Інтернету як фактору їхньої соціалізації, саме соціальний педагог може відігравати важливу роль у захисті прав дитини в Інтернеті.

На основі аналізу наукової педагогічної літератури проблему захисту прав людини в Інтернеті в діяльності соціального педагога можна розглядати з двох боків: по-перше, це вивчення захисту прав дитини як соціально-педагогічної проблеми (Н. Агаркова, І. Ковчина, Л. Міщик, та ін.); по-друге, це формування безпечної поведінки дітей та молоді в Інтернеті як реалізації права на освіту для захисту своїх прав в мережі (В. Плешаков, М. Угольков).

Комітет Міністрів Ради Європи в Рекомендації СМ/Rec(2014) 6 зазначає, що існуючі права людини та основні свободи в рівній мірі відносяться як до оффлайн, так і до онлайн простору. Ніхто не повинен бути об'єктом незаконного втручання в здійснення прав людини та основних свобод при роботі в Інтернеті.

Соціальному педагогу важливо розуміти та застосовувати певні механізми щодо захисту прав дитини, які можуть бути порушені як в реальному житті, так і в Інтернеті. Такими механізмами є: звернення за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, звернення до Управління боротьби з кіберзлочинністю Міністерства внутрішніх справ України, звернення за консультацією до правозахисників, звернення до міжнародних судів чи організацій.

Але разом з тим робота соціального педагога може спрямуватися на поширення ідей поваги до прав і свобод людини як в реальному житті, так і в Інтернеті, формування безпечної поведінки. В роботі як з учнями, так і з

вчителями та батьками соціальний педагог може використовувати інструменти, що представлені Радою Європи у 2014 році: Керівництво з прав людини для Інтернет-користувача та "Букмаркс: керівництво по боротьбі з мовою ненависті в Інтернеті за допомогою освіти в галузі прав людини".

У Керівництві з прав людини для Інтернет-користувачів йдеться мова про те, що означають права і свободи на практиці в контексті Інтернету, як вони можуть бути реалізовані і як можуть бути захищені. Діти та молодь, як наголошується, мають право на особливий захист і керівництво при роботі в Інтернеті, вони можуть розраховувати на отримання інформації мовою, що відповідає їх віку і підготовку про безпечне використання Інтернету. Діти та молодь мають право на освіту, щоб захистити себе від Інтернет загроз, та вони повинні бути під особливим захистом від перешкод для свого фізичного, психічного і морального благополуччя, в тому числі від сексуальної експлуатації та наруги в Інтернеті та інших форм кіберзлочинності.

В рамках Міжнародної кампанії "Рух проти мови ворожнечі" (Nohatespeechmovement) Радою Європи видано практичний посібник "Букмаркс: керівництво по боротьбі з мовою ненависті в Інтернеті за допомогою освіти в галузі прав людини" (Bookmarks: A manual for combating hatespeech online through human rights education). Посібник призначений для роботи з молодими людьми у віці від 13 до 18 років, однак пропонувані вправи можуть бути адаптовані до інших вікових груп. У посібнику, крім іншого, описані 21 вправа, які висвітлюють теми свободи вираження, прав людини, расизму та дискримінації, демократії та участі, Інтернет-грамотності, кібербулінгу, приватного життя та безпеки.

Отже, виходячи із особливостей механізмів захисту прав людини в Інтернеті, одними з напрямків діяльності соціального педагога можуть бути формування інформаційної та правової культури особистості; поваги до прав та свобод людини як в реальному житті, так і в Інтернет-просторі; формування безпечної поведінки дітей та молоді в Інтернеті.

УДК 37.013.42

*Чернявська О.О.
м. Ніжин*

ЗАЛЕЖНІСТЬ ВІД НАРКОТИЧНИХ РЕЧОВИН ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Масштаби проблеми зловживання наркотичними речовинами на сьогодні набувають для України загрозливого розміру, оскільки наркотики стали досить доступними для дітей та молоді.

Дана проблема стала об'єктом пильної уваги таких зарубіжних і вітчизняних дослідників, як Березін С.В., Бітенський В.С., Дворян С.В., Лазоренко Б.П., Литвиненко Т.І., Максимова Н.Ю., Оржеховська В.М., Толстоухова С. В., Херсонський Б.Г. та ін.

Чому наркоманія серед дітей так поширена? На нашу думку, відповідь проста: дитина в період формування особистості досить слабка і занадто цікавиться різноманітними речами. Їй хочеться скоріше подорослішати, виділитися з натовпу, уникнути проблем найбільш легким способом.

Відомо, що наркоманію трактують як використання наркотиків, або речовин, що до них прирівнюються, без медичних показів. Вважаємо, що слід особливо відмітити, чітку послідовність етипів вживання наркотичних речовин: перший етап- нехворобливий – коли є можливість зупинити подальше приймання психоактивних речовин. Коли ж приймання наркотиків, продовжується, виникає потяг до них і формується стійка адикція. Наступає другий етап – хворобливий, коли наркоман по своїй волі зупинити вживання наркотиків вже не в стані.

Доцільно підкреслити, що наркотики, які сьогодні вільно доступні дітям, ще страшніші, ніж ті, які перебувають у світовому обігу наркотичних речовин. Зауважте, що найпоширеніші і легко доступні наркотики – це марихуана, психостимулятори та галюциногени – речовини, які руйнівню діють на мозок і внутрішні органи.

Діти дізнаються про наркотики досить рано. В цьому їм допомагають художні фільми (які показують "позитивні" ефекти наркотиків), телепередачі про життя зірок (наркотики починають асоціюватись у дітей з розкішним і успішним життям), школа (маючи за мету проведення заходів профілактичного характеру, в школі можуть, розповідаючи про різноманітні наркотики та їх ефект, викликати цікавість у дитини щоб їх спробувати) та ін.

Зазначимо, що мотиви залучення до вживання наркотичних речовин можуть бути найрізноманітнішими. Основними є традиції та звичаї, дотримання яких є засобом включення до референтної групи та прагнення вийти з-під опіки дорослих, показати себе дорослим. Окремо слід відмітити і те, що діти схильні копіювати поведінку як оточуючих їх дорослих, так і відомих співаків, акторів, телегероїв (адже сюжети пов'язані із вживанням наркотиків є дуже популярними в наших ЗМІ).

Провівши невелике опитування серед учнів загальноосвітніх шкіл, можна зрозуміти коло причин, які провокують вживання наркотиків. Найчастіше серед причин, які призвели їх до вживання наркотичних речовин, діти називали агітацію з боку друзів, які вже мали такої досвід. Наступною значимою причиною виявилася популярність наркотиків (Більше половини респондентів повідомили, що пробували наркотики з цікавості. При цьому половина з них відзначила, що їм хотілося на практиці відчути те, від чого їх так застерігали). Наступна причина, яку називали діти, - відсутність організованого дозвілля (Тут всі говорили про те, що їм нікуди було себе діти, нічим зайнятися). Остання причина, яку досить часто відзначали діти, - це доступність наркотичних речовин.

Можна з цілковитою впевненістю сказати, що даний аналіз причин, провокуючих залежність від наркотичних речовин у середовищі

неповнолітніх, свідчить про їх широкий спектр та необхідність їх врахування у процесі цілеспрямованої профілактичної роботи.

Комплексний аналіз проблеми вживання дітьми наркотичних речовин свідчить, що суспільство повинно акцентувати увагу не стільки на боротьбі з наркотизацією населення (медикаментозне лікування, засудження, ізоляція), скільки на проведенні широкомасштабної роботи з профілактики на всіх рівнях соціальних інститутів.

УДК 379.8.015.311:159.923.2.

Чиренко Н.В.
м. Київ

ДИТЯЧІ ГРОМАДСЬКІ ОБ'ЄДНАННЯ ЯК ОСОБЛИВИЙ ВИХОВНИЙ ПРОСТІР

Дитячі громадські організації та об'єднання, як правило, мають доволі структуровану та вибудовану виховну систему. Виховна система кожного окремо взятого дитячого об'єднання залежить від багатьох факторів: спрямування дитячого об'єднання, специфіки його діяльності, мети та завдань виховання тощо.

Втім, попри різноманітну спрямованість діяльності дитячих громадських організацій та об'єднань, переважна більшість із них зорієнтована на пріоритети самоцінності особистості дитини, толерантність, відданість вищим духовним цінностям, поваги до себе та до інших, гармонії з довкіллям; особистої відповідальності за свій духовний, інтелектуальний, фізичний розвиток.

Можливості використання виховного потенціалу дитячих об'єднань стали предметом багатьох вітчизняних та зарубіжних досліджень. Аналіз таких досліджень дозволяє зробити висновки про те, що дитячий рух володіє великим виховним потенціалом, який здійснює значний вплив на становлення особистості дитини, її саморозвиток, самовиховання, самоосвіту, самореалізацію.

Так, наприклад, дослідження Л. Алієвої про роль дитячого об'єднання у процесі виховання підлітків. Педагогічно спрямована реалізація потенційних можливостей дитячого об'єднання, зазначає науковець, перетворює його у особливий виховний простір, який створюється дітьми і для дітей спільно з дорослими; і яке може протистояти іншим просторам негативного впливу на них. Суб'єктна роль дитячого руху стосовно виховання представлена інноваційним впливом на практику виховання; реалізацією та народженням нових соціально-педагогічних, психологічних ідей, теорій, що сприяло розвитку педагогіки, зокрема – теорії виховання; оновленням, удосконаленням, демократизацією та гуманізацією методики виховання в цілому, виховної діяльності державних освітніх закладів; позитивним впливом на систему підготовки педагогів до виховної діяльності – основи виховання.

Діючи разом з іншими соціальними інститутами виховання, дитячі організації та об'єднання мають певні переваги та можливості, які притаманні саме їм. Цінність дитячого об'єднання у процесі виховання особистості полягає у:

- допомозі підлітку в пошуках надійної життєвої опори, яка базується на духовних цінностях, осмисленні себе і свого місця у житті, набутті впевненості у своїх силах;
- ствердженні почуття самоцінності та значущості;
- отриманні доступу до знань та навичок, які дозволяють набувати досвід гідної відповідальної поведінки (яка регламентується статутом та завданнями дитячого об'єднання);
- набутті навичок самоаналізу, розкриття своїх можливостей, прагненні до самовдосконалення;
- забезпеченні досвіду різноманітної діяльності, можливостей випробувати власні сили, навчитися справлятися з ситуаціями неуспіху;
- рольових розстановках в середині дитячого об'єднання, де підліткам надається можливість самостійної, ініціативної діяльності, співкерівництва;
- наявності дорослих лідерів, здатних повести за собою інших.

Дитячі організації та об'єднання виступають своєрідною "школою життя", де підлітки мають можливість набути досвід різноманітної діяльності, спробувати себе у різних соціальних ролях, а виховання здійснюється через конкретні справи. Такий виховний потенціал перетворює сьогодні дитячі громадські організації та об'єднання на дієвий інструмент виховання підростаючої особистості.

УДК 37.013.42

*Чистякова В.В.
м. Ніжин*

ВИКОРИСТАННЯ РІЗНИХ ФОРМ ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЇ У РОБОТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

Сучасний період розвитку суспільства характеризується швидким розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, які проникають в усі сфери людської діяльності і утворюють глобальний інформаційний простір. Відповідно, це висуває нові вимоги до професійності соціальних педагогів. Не можливо уявити діяльність соціального педагога сучасного закладу освіти без застосування ним інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі.

Вивченням місця інтернет-комунікацій в діяльності соціального педагога займалися такі теоретики і практики, як: Т.Войцях, О.Заєць, Л.Кондратенко, Л.Михайлова, М.Хава та ін. Аналіз наукової літератури з проблеми показує, що соціально-педагогічний процес забезпечується в

основному традиційними технологіями, багато соціальних педагогів недооцінюють інформаційні технології, випробовуючи значні труднощі в їх використанні, оскільки підготовка в даній області залишається багато в чому фрагментарною, не охоплює всіх видів соціально-педагогічної діяльності.

Ознайомившись з досвідом використання інформаційно-комунікаційних технологій в практичній діяльності, ми прийшли до висновку, що впровадження інтернет-комунікацій в соціально-педагогічну роботу, робить її більш якісною, ефективною, предметно орієнтованою, а головне, більш доступною та цікавою.

Використання соціальним педагогом інформаційних технологій допомагає не тільки урізноманітнити роботу з учнями і вихованцями закладів освіти та істотно знизити витрати часу на пошук нового матеріалу, а й сприяє підвищенню культури та компетентності учнів з питань особистої безпеки, профілактики шкідливих звичок, профорієнтації тощо.

У професійній діяльності соціального педагога важливим є використання ресурсів глобальної мережі Інтернет, завдяки яким спрощується процес пошуку професійної інформації, є можливість здійснювати обмін досвідом з педагогічним колективом та колегами-соціальними педагогами з інших міст, країн, в тому числі, на тематичних веб-форумах та сторінках соціальних мереж чи професійних сайтів, Інтернет-конференціях, вебінарах, через електронну пошту тощо.

Реєстрація на серверах Yandex, Mail.ru, Rambler тощо, дає можливість соціальному педагогу надсилати повідомлення у будь-який куточок світу одразу декільком адресатам і містити графічні (картинки, схеми, фотографії, таблиці), аудіо та інші види файлів. Крім того, це економить його час і гроші.

Використання такої форми роботи, як телеконференція, дозволяє протягом декількох годин розповсюджувати повідомлення окремих людей серед великої аудиторії і проводити масові обговорення й обмін думками. Кожна телеконференція має свою адресу для того, щоб будь-який учасник міг з нею зв'язатися і взяти участь у її роботі.

Веб-форум або веб-конференція є так званою "гостьовою книгою", яка має набір розділів для обговорення, де соціальний педагог має можливість створити нову тему або долучитися до обговорення вже створеної.

Відеоконференція забезпечує одночасну двосторонню передачу, обробку, перетворення та представлення інтерактивної інформації на відстані в режимі реального часу за допомогою веб-камери або цифрової камери із програмним забезпеченням MicrosoftNewMeeting або Skype.

Отже, використання різних форм комунікацій в мережі Інтернет у професійній діяльності соціального педагога дає йому можливість бути сучасним у професійній сфері, активно діяти в інформаційному середовищі, постійно розвивати свою професійну компетентність, оптимізувати зміст та модернізувати методи й форми соціально-педагогічної діяльності, підвищувати ефективність та якість надання соціально-педагогічних послуг.

ДО ПИТАННЯ ВИХОВАННЯ МОРАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ ЗРОСТАЮЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Розбудова в Україні суверенної незалежної правової демократичної соціальної держави актуалізує перед педагогічною наукою і практикою проблему виховання морально свідомої особистості як активного суб'єкта, спроможного реалізувати свої права і свободи та поліпшити життя українського суспільства. Від сформованості таких універсальних моральних цінностей як свобода, совість, чесність, відповідальність, гідність, самодостатність залежатиме моральне здоров'я зростаючої особистості, її впевненість у собі, власних силах, спроможність розбудовувати українську державу, відстоювати власну гідність і національні інтереси. Ці моральні феномени виконують функцію гармонізації особистих і суспільних інтересів.

Особливої значущості проблема розвитку моральної самосвідомості дітей та учнівської молоді набуває в умовах нестабільності суспільного життя, військової загрози імперського Кремля, сепаратистських настроїв населення сходу і півдня України. За таких умов усвідомити сенс свого існування, поставити перед собою достойні життєві цілі, зробити усвідомлений вибір, який не вступає у протиріччя з національними інтересами держави, здатна лише особистість з розвиненою моральною самосвідомістю.

На основі аналізу філософської, психологічної та педагогічної літератури ми дійшли висновку, що **моральна самосвідомість особистості** – це усвідомлення себе, своїх моральних цінностей, ставлень, якостей, потенційних можливостей, вчинків, їх мотивів і наслідків, регулювання власної поведінки та моральне самовдосконалення.

Функції моральної самосвідомості:

- самоприйняття, самопізнання, самохвалення, моральна самооцінка;
- моральна оцінка іншого (молодших, ровесників, старших, групи, соціуму, цивілізації);
- моральна рефлексія (здатність індивіда осмислювати свої якості, спонуки, наслідки власних дій та вчинки для себе самого та інших людей; спроможність до узгодження цілей власної поведінки із засобами їх досягнення);
- моральний самоконтроль і корекція поведінки;
- моральне самовдосконалення (опанування нових цінностей, розвиток здатності до вільного і відповідального вибору, досягнення свободи, поширення власного морального досвіду ціннісного ставлення до себе та інших).

Важливою змістовою складовою моральної самосвідомості зростаючої особистості є система **цінностей** (І.Д. Бех, С.С. Бубнова, Н.І. Гусякова,

Н.Н. Кузнецова, Г.М. Прихожан, В.С. Собкін, Н.М. Толстих). Цінності є динамічними утвореннями, які в процесі морального зростання особистості якісно змінюються.

В якості базових інтегративних гуманістичних цінностей, що характеризують моральну самосвідомість особистості, рівень її вихованості, нами були визначені – СВОБОДА, ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ, ГІДНІСТЬ, СОВІСТЬ, САМОДОСТАТНІСТЬ. Ці категорії враховують світові глобалізаційні процеси, сучасні соціально-економічні та політичні реалії України. Вони взаємопов'язані між собою, взаємодоповнюють та взаємопроникають одна одну.

Основні компоненти виховання базових цінностей моральної самосвідомості зростаючої особистості: моральні знання, ціннісні ставлення, емоції, потреби та інтереси, почуття, ідеали, самооцінка, рефлексія, воля, практична діяльність, самовиховання.

Першочерговим компонентом моральної самосвідомості, її підґрунтям є моральні знання про себе, свій внутрішній світ, гуманістичні моральні принципи і цінності, які є регуляторами взаємовідносин у суспільстві, чинниками узгодження дій і вчинків людей. Опанування знаннями про історію становлення української державності, спільність історичного минулого, сучасного та майбутнього українського поліетнічного суспільства; матеріальну та духовну культуру народу України, його регіональні та етнічні особливості сприятиме стійкості ідентифікації з українським народом, розвитку національної гідності, шанобливому ставленні до рідної землі.

Поглиблення знань про сутність і завдання громадянського суспільства сприятимуть оволодінню вміннями суб'єкта означеного суспільства захищати свої права і свободи, вільно висловлювати власні думки; шанобливо ставитись до всіх етносів, які становлять український народ, що є носієм й джерелом влади.

Шлях до моральних цінностей та цивілізованих взаємовідносин між людьми проходить не тільки через знання, але й через різноманітні переживання особистості, у яких виявляється її **ставлення** до когось, чогось, того, що діється довкола.

УДК 377.35:656.2 "199/200"

Шаргун Т.О.
м. Львів

ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

Сучасний фахівець залізничного транспорту має бути не лише спеціалістом-лідером у своїй професійній сфері, *а й високоморальною, духовною, культурною людиною, справжнім представником національної гуманітарно-технічною еліти* У цьому полягає запорака соціально-економічного й духовного

відродження. Суттєві зміни в системі підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації підготовки кадрів залізничного транспорту пов'язані як із загальними проблемами в освітній галузі та станом ринку праці, так із ситуацією, яка склалась на транспорті. Тому підготовку майбутніх залізничників доцільно здійснювати як об'єкт історико-педагогічного аналізу.

В роботі ми спирались на праці вчених, які досліджували проблеми підготовки майбутніх інженерів як науково-технічної еліти (О. Пономарьов, О. Романовський, Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ), історії професійної підготовки фахівців залізничного транспорту (І. Агієнко, Ю. Барабаш, С. Богатчук, В. Лук'янова), сучасного стану професійної підготовки (О. Бурсук, В. Компанієць, А. Черепашук, О. Хамуляк) та ін.

Розв'язання зазначеної проблеми можливе також і за умови звернення до накопиченої в історії педагогічної думки досвіду підготовки майбутніх залізничників у навчальних закладах і творче його використання в сучасних умовах діяльності вищих навчальних закладів.

Важливо враховувати *історико-педагогічний підхід*, який передбачає вивчення історичних закономірностей розвитку виховання, школи і педагогічної думки в різні історичні періоди, причому виховання, школа і педагогічна теорія розглядаються в процесі їх взаємозв'язку і розвитку. Історія педагогіки вивчає історичні закономірності цього розвитку, тобто намагається встановити все, що є спільним для виховання, школи і педагогічної думки в різні історичні періоди.

Історичний підхід до педагогічних явищ передбачає врахування низки моментів, а саме: соціально-економічні особливості епохи, що детермінує зміст, методи і організацію навчально-виховного процесу, а також напрям шляхів пошуків їх зміни, а звідси – виникнення тих чи інших педагогічних теорій і концепцій; вплив у кожному епоху успіхів загальнонаукового прогресу на концепції виховання і педагогічної теорії; еволюцію і трансформацію ідей, концепцій, теорій, понять і термінів; виділення тенденцій розвитку.

Джерельна база історії, виходячи з низки курсів історії педагогіки, за своєю природою та способом донесення інформації класифікується у ряд груп. При цьому слід враховувати, що всі вони поділяються на прямі і непрямі. Зокрема, до них відносять твори видатних педагогів, архівні матеріали, педагогічну пресу, праці з історії, історії літератури, історії культури, мемуари педагогів, художньо-педагогічну літературу, походження і розвиток основних педагогічних понять, педагогічний фольклор, кіно-, фоно-, фотоматеріали, документальне кіно, хроніка, відео- та аудіозаписи, кінофільми тощо. Комплексне використання цих джерел дає змогу давати достовірну, об'єктивну оцінку різноманітним фактам і явищам, що мали місце в історії педагогіки.

Важливу роль відіграють у цьому засоби історіографії. За словами Черепашук А. А., це є сукупність історичних студій з певної проблеми, теми чи наукової галузі, які мають спільну просторово-хронологічну локалізацію та предметну область дослідження.

Суттєве значення для історико-педагогічного дослідження має цілісне вивчення становлення і розвитку процесу підготовки фахівців залізничного транспорту у ХХ столітті, яке є базовим для його розвитку.

УДК 37.013.42

Шароватова О.П.
м. Харків

БЕЗПЕКА ОСОБИСТОСТІ ЯК ОДНА З КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ОСНОВ СУЧАСНОГО ВИХОВАННЯ

З фахових джерел відомо, що питання безпеки людини були завжди актуальними, починаючи з того, коли вона почала активно взаємодіяти з природою, опанувавши вогонь та знаряддя праці. З часом кількість загроз безпечному існуванню соціуму та окремих індивідів невинно зростала, що завдячувало як ускладненню суспільних відносин, так і появі та вдосконаленню численних небезпек технічного характеру. Сучасному ж суспільству властиве стрімке примноження усіляких небезпек, що загрожують безпечному існуванню окремих людей та суспільству в цілому.

Даний факт слід вважати одним з найбільш важливих чинників зміни орієнтирів у системі "соціум – держава - індивід", а також перегляду парадигми безпеки особистості. Проте до таких змін належним чином не підготовлені не лише держави, а й окремі індивіди. Тож не випадково автори аналітичної доповіді "Проблеми впровадження культури безпеки в Україні" підкреслюють важливість того, "щоб безпека стала пріоритетною ціллю та внутрішньою потребою окремої людини, колективу та суспільства".

Одним із головних соціальних і моральних бастіонів будь-якої країни, здатним консолідувати націю, найважливішим інструментом успішного здійснення соціально-економічних реформ, а відтак і забезпечення певного рівня безпеки, продовжує залишатися система освіти. Саме у процесі безперервної освіти, під час навчально-виховного процесу відбувається цілеспрямований процес соціалізації індивіда, його становлення як особистості та громадянина, найефективніше реалізується процес виховання.

У свою чергу, мета та завдання національного та морального виховання досягаються через глибоке та всебічне оволодіння особистістю змістом освіти і соціально-етичними нормами міжособистісного та міжнаціонального спілкування, домінантами в якому на сьогоднішній день виступають саме питання забезпечення безпеки у всіх її проявах та на всіх рівнях.

Проте дослідження феномену безпеки, що існують у різних наукових напрямках, на жаль, не мають свого достатнього відображення у сучасній педагогічній площині. А педагогіка, у свою чергу, не орієнтована на результати досліджень у сфері діяльності людини. Накопичений на сьогодні педагогічний досвід у галузі безпеки життя і діяльності вимагає теоретичного узагальнення та систематизації. Відсутність же у сфері педагогічної науки

єдиної концепції розвитку наукової галузі безпеки життя і діяльності призвела до того, що здійснені педагогічні наукові дослідження носять випадковий, безсистемний, кон'юнктурний характер.

На думку В. Гафнера, в умовах сьогодення є достатня кількість передумов, що вказують на необхідність невідкладних заходів з оформлення наявного досвіду в новий науковий напрям у педагогіці. Оскільки в сучасних умовах безпека стає головним орієнтиром діяльності соціальних інститутів, це має чітко відобразитися в цілях і змісті сучасної освіти, надаючи безпеці особистості контуру однієї з концептуальних основ сучасного виховання. Науковий напрям у педагогіці про закономірності розвитку життєвого досвіду людини в галузі безпеки життя і діяльності автор визначає як "педагогіку безпеки".

Цей науковий напрям дозволить вирішити такі завдання, як виховання культури безпеки; навчання безпечній діяльності, у тому числі в ситуаціях, небезпечних для життя і здоров'я людини, навичкам надання само- та взаємодопомоги; розвиток здатності передбачати, попереджати і запобігати небезпеці, готовності до дій у ситуаціях, небезпечних для життя і здоров'я людини. Освіта при цьому повинна носити випереджаючий характер, що дозволить суспільству (індивіду, колективу, громаді, нації, світовій спільноті) перейти від пріоритету захисту у сформованих ситуаціях до пріоритету запобігання цих ситуацій, до усунення причин загроз, до забезпечення безпеки своєї життєдіяльності. Перетворення ж світогляду всіх верств суспільства можливе лише у системі безперервної освіти.

УДК 373.018.54-053.4-056.8

Шевелева М.О.
м. Харків

РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУТІВ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ "ГРУПИРИЗИКУ"

Нові соціальні умови в Україні на початку ХХІ ст. гостро поставили на порядок денний питання соціально-виховної роботи з підлітками. Реальна ситуація засвідчила, що становлення підростаючого покоління відбувається в умовах взаємодії з різними соціальними інституціями (сім'я, школа, громадські організації, громада тощо), що не завжди чинять позитивний вплив.

Створення умов для становлення особистості, повноцінного розвитку дитини, її благополуччя, виховання соціально активної особистості, здатної здійснювати самостійний вибір і приймати адекватні рішення у різноманітних життєвих ситуаціях є одним із пріоритетних завдань державної політики стосовно дитинства.

Сім'я є тим первинним осередком, який має особливе значення в житті кожної людини, а саме: забезпечує її захист і соціалізацію, формує моральні основи, емоційний світ дитини, громадську свідомість та самосвідомість.

Доцільно припустити, що досвід міжособистісних відносин дітей з іншими членами сім'ї, а також повноцінний розвиток дитини та психологічний комфорт в сім'ї впливає на соціальну адаптацію дитини, її психічний, емоційний, фізичний, інтелектуальний розвиток та забезпечує реалізацію базових психологічних потреб: відчувати себе у безпеці, можливість бути собою та відчувати себе особистістю.

Проте, діти, які голодують, не мають належних житлово-побутових умов, стали жертвами асоціальної поведінки батьків, не мають відповідних віку можливостей відвідувати навчання, з метою задоволення власних потреб та пошуку кращого життя опиняються на вулиці.

Фактори, що впливають на розвиток у дитини-дромоманії умовно можна поділити на три категорії: нематеріальні – безвідповідальність батьків, сімейні конфлікти, проблеми, пов'язані з вживанням наркотичних речовин та алкоголю, участь у азартних іграх, фізичне або сексуальне насилля на дитиною, розпад сім'ї або смерть батьків; матеріальні – відсутність роботи та перспектив для працевлаштування, недостатність житлової площі та незадовільні побутові умови; суспільні – кризові явища в політичних, економічних та соціальних сферах.

Здебільшого, за таких обставин, діти не мають необхідних умов для всебічного, повноцінного розвитку і потребують допомоги та посиленої уваги з боку соціальних інститутів, серед яких особливе місце посідають заклади соціального захисту.

З метою забезпечення надання комплексної допомоги таким дітям з січня 2013 року в Україні були створені центри соціально-психологічної реабілітації дітей – заклади соціального захисту для проживання дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах, віком від 3 до 18 років. Метою функціонування таких закладів є забезпечення доступу дітей до комплексної соціальної, психологічної, соціально-педагогічної, медичної, юридичної допомоги та сприяння їх адаптації та інтеграції в суспільство. До центрів приймаються діти, які заблукали, були покинуті батьками або опікунами, жебракують, залишили сім'ю або навчальний заклад, не мають постійного місця проживання і засобів до існування, самі звернулися за допомогою.

Однією з основних форм соціальної підтримки цієї категорії дітей є соціальний супровід, що передбачає допомогу дитині та членам її родини в усвідомленні й розв'язанні проблем та усуненні причин об'єктивного і суб'єктивного характеру, що заважають самостійно подолати складні життєві обставини.

Отже, діяльність соціальних інститутів у роботі з дітьми "групи ризику" має бути спрямована на формування соціальних знань та вмій орієнтуватися в правах та обов'язках, підтримку в питаннях отримання якісної освіти, розвиток самостійності в життєвому самовизначенні, успішну постінтернатну адаптацію, усвідомлення себе у світі та розуміння свого призначення в житті.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ПРАВОПОРУШЕНЬ СЕРЕД ПІДЛІТКІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

На сьогоднішній день проблема здійснення правопорушень неповнолітніми є, і залишається, однією з гострих проблем українського суспільства. Соціально-педагогічні аспекти роботи з підлітками з девіантною поведінкою розглядали В. Оржеховська, І. Зверева, Ю. Коровкіна, Н. Краснова, Л. Харченко, Ф. Мустаєва та ін. Н. Пихтіна, І. Трубавіна, О. Безпалько, А. Капська та ін.

Профілактична діяльність у широкому розумінні розглядається як один із засобів соціального регулювання суспільних відносин з метою ліквідації детермінант злочинності, як взаємодії заходів економіко-соціального, виховно-педагогічного, організаційного та правового характеру, як поєднання різних рівнів попередження злочинності. Профілактична діяльність соціального педагога спрямована на виявлення, діагностику і корекцію дітей групи ризику з різними формами психічної і соціальної дезадаптації, яка виражається у поведінці, неадекватній до норм і вимог найближчого оточення, а також на виявлення функціонально не спроможних сімей і оздоровлення сімейного виховання.

На сьогодні система заходів профілактики правопорушень серед підлітків ґрунтується на засадах загальносоціального характеру, які спрямовані на забезпечення необхідного рівня добробуту, культури, виховання та навчання молодих людей. Науковці наголошують, що ця система заходів:

- діє у співвідношенні з соціальною, економічною, молодіжною, карною політикою держави, яка реалізується через низку цільових програм надання матеріальної та іншої допомоги сім'ям і дітям, запобігання бездоглядності та правопорушень серед неповнолітніх;
- має самостійну законодавчу базу – комплекс правових актів, що регулюють питання створення оптимальних умов життя, виховання дітей і молоді, захисту їх прав та інтересів, нейтралізації негативного впливу на них, запобігання бездоглядності, аморальним проявам і т. ін.;
- забезпечує діяльність усіх суб'єктів профілактики злочинів серед неповнолітніх, яка спирається на відповідну інформаційно-аналітичну базу та забезпечується бюджетним фінансуванням.

Профілактика правопорушень в Україні передбачає співробітництво із правоохоронними органами інших держав та участь України в заходах, які здійснюються міжнародними організаціями.

У профілактиці правопорушень серед підлітків важливу роль відіграє загальноосвітня школа, яка відноситься до загальних органів соціально-педагогічної профілактики правопорушень серед підлітків. Загальноосвітній навчальний заклад здійснює профілактичну роботу в ході вирішення завдань виховання і формування у підростаючого покоління твердих моральних принципів, правової суспільної поведінки, формування умінь та навичок здорового способу життя та безпечної поведінки.

Профілактика правопорушень серед підлітків повинна проводитися систематично усіма працівниками освітнього процесу та залучення інших спеціалістів, які спеціалізуються в даному напрямі роботи, адже тільки так можна отримати якісний результат даної діяльності.

Профілактика правопорушень серед дітей – це особливе питання для держави. Тому в сучасних умовах роль державних органів, що займаються проблемами дітей та молоді, неодмінно повинна зростати, оскільки тільки держава може визначити соціальний статус дітей в суспільстві, забезпечити особистості можливість для всебічного розвитку, підвищення її загальнокультурного та професійного рівнів.

УДК 37.013.42+37.047

*Шеремет А.М.
м. Хмельницький*

НЕОБХІДНІСТЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЦЕНТРАХ МАТЕРІ І ДИТИНИ

Сучасна ситуація в Україні характеризується соціально-економічною та політичною нестабільністю, значним спадом виробництва, зниженням рівня життя більшості населення, посиленням розшарування населення за рівнем доходів, викривленням моральних норм і цінностей, зростанням злочинності та насильства. Всі ці чинники призвели до втрати орієнтирів на створення повноцінної сім'ї, неповагу до материнства та народження дитини. Як наслідок маємо невтішну картину – одна із сотні матерів залишає свою новонароджену дитину у пологовому будинку. Отже, нині вкрай важливою є ґрунтовна підготовка майбутніх соціальних педагогів до роботи у Соціальних центрах матері та дитини, яка би позитивно сприяла зміні цієї негативної тенденції. До таких фахівців, на яких можуть бути покладені такі обов'язки, насамперед, відносяться соціальні педагоги.

Впровадження професії соціального педагога зумовлене розробкою міжнародних стандартів щодо проведення соціально-педагогічної діяльності, а також глибокими кризовими процесами, які спричинені радикальними політичними та економічними змінами. Нині соціальні педагоги мають широкий спектр місця роботи, однак додатковим місцем роботи вважаються

Соціальні центри матері і дитини, як заклади, які призначені для тимчасового проживання жінок на сьомому – дев'ятому місяці вагітності та матерів з дітьми віком від народження до 18 місяців, які опинилися в складних життєвих обставинах, що перешкоджають виконанню материнського обов'язку.

З практичної сторони на Центри покладені такі функції, як: проведення попередньої співбесіди з жінками та ознайомлення їх з правилами внутрішнього розпорядку; організація психологічної діагностики та надання психолого-педагогічної допомоги жінкам, що перебувають акушерсько-гінекологічних, неонатологічних та педіатричних відділеннях; розробка конкретного плану соціального супроводу (визначення методів та форм роботи) осіб, які тимчасово проживають у Центрі; проведення соціального інспектування (нагляд, контроль, аналіз та експертиза) умов проживання осіб після вибування із Центру; допомога у виконанні індивідуальних програм адаптації, реабілітації та реінтеграції в соціум осіб, які тимчасово проживають у центрі; проведення обліку соціально-педагогічної роботи з особами, які тимчасово проживають у Центрі, підготовка статистичних, інформаційних та аналітичних матеріалів, які належать до компетенції фахівців Центру.

На соціального педагога покладено такі функції, як: забезпечення ефективного виконання покладених на Центр завдань щодо участі у реалізації державної молодіжної політики у сфері соціальної адаптації та підготовку до самостійного життя осіб з числа одиноких матерів, неповнолітніх матерів, що потрапили в складні життєві обставини. До основних службових обов'язків соціального педагога, який працюватиме у Центрі належать: проведення соціально-психолого-педагогічної роботи щодо організації та запровадження нових форм соціальної підтримки жінок та запобігання відмові батьків від своїх новонароджених дітей, здійснення соціального супроводу; вплив на подолання особистих, міжособистісних, внутрішньо сімейних конфліктів, надання необхідної консультативної, психолого-педагогічної допомоги; дотримання педагогічної етики, повага до особистості, захист її від насильства, пропаганда здорового способу життя; проведення групових та індивідуальних занять з метою корекції та реабілітації психоемоційного стану мешканців.

У нашому баченні ефективність послуг, які надаються соціальними центрами матері і дитини безпосередньо залежить від кваліфікованості персоналу, який працює у них, а саме від здатності соціальних педагогів максимально повно забезпечувати потреби клієнтів. Тому вагомого значення набуває професійна підготовка майбутніх фахівців до професійної діяльності у таких закладах, яка передбачає інноваційні методики, що базуються на тренінгових формах роботах.

СУЧАСНІ ПРИНЦИПИ ВИХОВАННЯ МОРАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ У СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ

В сучасних умовах різкого зниження значущості моральних норм та цінностей, виникає потреба у вихованні моральної самосвідомості підростаючого покоління, що вимагає створення виховного середовища середньої школи, визначення пріоритетних цінностей та забезпечення їх інтеріоризації, пильної уваги педагогів до внутрішнього світу дитини..

Проблеми розвитку моральної свідомості висвітлені у працях з філософії (Р. Д. Азімова, Р.Г. Апресян, А.А. Гусейнов, О.Г. Дробницький, В.А. Малахов, А.Г. Спиркин, А.І. Титаренко, А.П. Целікова та ін..).

Одним з особливо важливих моментів у розвитку старших підлітків є значно інтенсивніший, ніж на попередніх вікових етапах, розвиток їх моральної самосвідомості. Саме в цьому віці дитина починає усвідомлювати себе як особистість з певними якостями. Моральна самосвідомість набуває якісно нового рівня, стає своєрідним ядром особистості, вважається основним психічним новоутворенням підліткового віку, акумулюючи основні зміни в розвитку особистості на даному етапі онтогенезу.

Старший підлітковий вік – один з найважливіших, переломних етапів розвитку моральної самосвідомості особистості, початок формування цілісного – "Я", поглиблення і розширення рефлексії, усвідомлення своїх мотивів, складання моральної самооцінки. Моральна самосвідомість дає змогу підлітку пізнавати свій внутрішній світ, переживати його і відповідно ставитись до себе.

Таким чином, **моральна самосвідомість** – це усвідомлення себе особистістю, своїх моральних якостей, потенційних можливостей, поведінки, дій, вчинків, їх мотивів і наслідків, ставлення до навколишньої дійсності та інших людей, своєї діяльності й її значення для себе та суспільства.

Основними принципами виховання моральної самосвідомості старших підлітків є:

- *гуманістичний принцип*, що полягає у визнанні людини найвищою цінністю, розумінні дитини, доброзичливому ставленні до неї, довірі, прийнятті дитини такою, якою вона є, зміні її поведінки через позитив;
- *індивідуальний принцип* утверджує унікальність і неповторність внутрішнього світу кожної дитини, визначає її Я-концепцію, інтереси, потреби у житті;
- *принцип неперервності*, який характеризує процес виховання як такий, що триває протягом усього життя людини;
- принцип цілісності за яким консолідує зусилля усіх суб'єктів виховання в одну систему;

- *принцип наступності*, що забезпечує передачу із покоління в покоління досвіду засвоєння гуманістичних цінностей, які є базисом виховання і розвитку дитячої особистості;
- *принцип культуровідповідності* за яким здійснюється виховання моральної самосвідомості зростаючої особистості відповідно до культурних умов суспільства;
- *принцип природовідповідності*, тобто виховання моральної самосвідомості дітей старшого підліткового віку з урахуванням їх індивідуальних особливостей, темпераменту, якостей, нахилів, здібностей, вікових особливостей, природних умов, соціального оточення, народних традицій тощо;
- *принцип педагогічної компетентності*, що полягає у доцільному використанні педагогічних форм, методів, доборів змісту, педагогічній тактовності;
- *принцип стимулювання* визначається вірою у сили і здібності дитини, її здатність досягти високих результатів, заохочення до самоорганізації, самовиховання і самовдосконалення.

Таким чином, педагогічний досвід доводить, що виховання моральної самосвідомості старших підлітків визначає ціннісне ставлення людини до себе та інших, ознаками якого є спрямованість на прояв у старших підлітків власної гідності, свободи, совісті, самодостатності, відповідальності за вчинки у своєму житті.

УДК 37.015.4

Школяр Л.В.
м. Київ

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ДІЯЛЬНОСТІ ДИТЯЧИХ ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ У ФРАНЦІЇ

В усіх цивілізованих країнах світу, діти та молодь завжди виступають головними об'єктами соціальної політики та соціально-педагогічної роботи. Останнім часом, фахівці педагогічної та соціальної сфер відмічають тенденцію розширення феномену освіти через стирання меж між навчальною діяльністю дитини та її вільним часом. Значних успіхів в об'єднанні виховного потенціалу закладів освіти й соціального середовища досягла Франція. Задля забезпечення головного девізу французького суспільства – "Освіта через все життя", з'являються нові комбінації поєднань шкільної та позашкільної діяльності молодшої людини. Так, поступово проходить стирання кордонів між суто шкільним та суспільним життям дитини: соціальна діяльність проникає в освітянський простір, і навпаки. Найбільш показовим досвідом такого гармонійного співіснування є діяльність дитячих та молодіжних громадських об'єднань Франції. Її багаторічний досвід виховання громадянина шляхом взаємодії держави та дитячих громадських

об'єднань, підкріплений сучасними засобами соціально-педагогічної роботи є надзвичайно цінним для аналізу й може стати у нагоді для подальших педагогічних досліджень вітчизняних науковців.

Аналіз наукових праць, присвячених цьому питанню свідчить, що державна підтримка проведення соціально-педагогічної роботи з дитячими громадськими об'єднаннями у Франції пов'язана із задоволенням та вирішенням життєвих проблем молоді людини, безпосередньо базується на принципах відкритості, відповідальності і узгодженості та здійснюється за наступними напрямками:

- правова підтримка, яка передбачає прийняття державного, департаментального та регіонального законодавства щодо діяльності таких об'єднань;
- інформування та орієнтування молоді шляхом створення національного та регіонального центрів обігу документації;
- стимулювання ініціативи молоді людини через проекти підтримки молодіжних та дитячих громадських об'єднань;
- науково-методична підтримка, яка здійснюється через створення консультативних центрів, організацію експериментальних площадок, реалізацію інноваційних програм та проектів дитячих та молодіжних організацій;
- підтримка діяльності об'єднань та асоціацій, які працюють у секторі молодіжної політики та народної освіти;
- підтримка позашкільних заходів для дітей та дитячих організацій, що впроваджуються державними територіальними органами;
- забезпечення фізичного та морального захисту дітей та молоді під час перебування у центрах дозвілля, канікулярних центрах та інших дитячих громадських об'єднаннях та асоціаціях;
- забезпечення суспільної підтримки діяльності дитячих об'єднань через широке інформування громадськості щодо їх діяльності, створення та заохочення структур, що сприятимуть подальшому розвитку дитячих організацій (асоціацій, фондів, федерацій, тощо);
- координація міжнародної діяльності дитячих та молодіжних організацій.

Підсумовуючи сказане, слід зазначити, що державна підтримка діяльності дитячих громадських об'єднань у Франції базується на основних принципах демократичності, ефективності та узгодженості діяльності всіх гілок влади, юридичних та фізичних осіб країни, розглядається як скоординована робота всіх суб'єктів процесу та здійснюється з метою надання правових, економічних, організаційних та інформативних послуг, націлених на розвиток сучасної, вільної, автономної та гармонійно розвиненої особистості, яка живе у тісній взаємодії з оточуючим середовищем та здатна вести конструктивні діалоги світового рівня.

РОБОТА СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ЗАГАЛЬНОГОСВІТНЬОЇ ШКОЛИ З ПРИЙОМНИМИ СІМ'ЯМИ: ТЕХНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Провідним аргументом активізації процесу деінституціалізації системи виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування є приклади їх успішної соціалізації, саме, в сімейному оточенні. Моніторинг досвіду поширення процесу деінституціалізації системи піклування про дітей в Україні, серед найбільш доцільних форм удосконалення системи опіки щодо дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування засвідчує створення прийомних сімей. Відповідно до національних пріоритетів, Україна з 1998 року активно розвиває сімейні форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу. За останні роки (2009–2014 рр.) кількість прийомних сімей як альтернативної та позитивної форми влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, стрімко зростає. Збільшення кількості прийомних сімей потребує розробки і впровадження ефективних технологій роботи соціального педагога з прийомними сім'ями.

Зважаючи на суттєву роль, яку відіграє загальноосвітня школа у процесі соціалізації дітей, зокрема й із прийомних сімей, варто зауважити на існуванні потреби в забезпеченні ефективності процесу соціалізації прийомних дітей та їх сімей як у межах загальноосвітньої школи, так і поза нею засобами технологізації соціально-педагогічної роботи в межах досліджуваної проблеми.

Мета технології роботи соціального педагога з прийомними сім'ями – оптимізувати процес соціалізації прийомних дітей та прийомних батьків засобами соціально-педагогічної роботи з прийомними сім'ями.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення комплексу завдань. З-поміж них:

1. Проведення роз'яснювальної роботи з вчителями та учнями щодо особливостей взаємодії з прийомними дітьми та батьками.
2. Визначення ефективних форм і методів роботи соціального педагога з прийомними сім'ями.
3. Розробка оптимальних шляхів залучення волонтерів до роботи з прийомними сім'ями.
4. Налагодження ефективної взаємодії загальноосвітнього навчального закладу з іншими активними суб'єктами соціально-педагогічної роботи з прийомними сім'ями на засадах соціального партнерства.
5. Сприяння покращенню ставлення громадськості до прийомних сімей засобами PR-діяльності соціального педагога.

Варто зазначити, що визначені нами завдання – це організаційно-педагогічні умови розробки і реалізації технології роботи соціального педагога з прийомними сім'ями.

Провідною ідеєю впровадження розроблених педагогічних умов у процес роботи соціального педагога загальноосвітньої школи з прийомними сім'ями є ідея комплексності. Тобто конкретизовані нами завдання (організаційно-педагогічні умови) одночасно та сукупно повинні впроваджуватись у процес роботи соціального педагога щодо оптимізації соціалізації прийомних сімей.

Реалізація завдань технології роботи соціального педагога з прийомними сім'ями є поетапним процесом: 1) вхідний (початковий) етап. Мета: виявлення проблем, з якими може зіткнутися прийомна сім'я в процесі життєдіяльності; 2) основний (реалізації) етап. Мета: забезпечення впровадження сукупності організаційних умов, що оптимізують процес взаємодії соціального педагога з прийомними сім'ями; 3) етап оцінювання (кінцевий). Мета: перевірка ефективності роботи соціального педагога, спрямованої на оптимізацію процесу соціалізації прийомних сімей.

УДК 371.55

Шпільчак Л.Я.
м. Івано-Франківськ

ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ІЗ ДИСТАНТНИХ СІМЕЙЗ ТЮРЕМНИМ УВ'ЯЗНЕННЯМ

Як показують результати сучасних вітчизняних та зарубіжних досліджень, вплив ув'язнення на сім'ю виступає формою сімейної кризи, втрати й деморалізації її членів, появою дітей-жертв. Діти ув'язнених батьків потрапляють у категорію дітей зони ризику, хоча фахівці й підкреслюють непрямий вплив батьківської злочинності на делінквентність дітей, її залежність від стилю батьківського виховання.

Зі швидкими темпами зростання кількості ув'язнення в багатьох країнах (R. Walmsley, 2005), вплив батьківського ув'язнення на дітей – це проблема, до якої спостерігається збільшена соціальна зацікавленість. Соціальні вчені і практики визначають значущість сімейних і родинних зв'язків для ув'язнених. Ув'язнені, які підтримують сімейні узи, пристосовуються до нових сімейних ролей. Поміщені у в'язницю батьки не мають можливості зробити істотні фінансові вклади в їх сім'ю, вони не можуть фізично піклуватися про дітей. Ув'язнені беруть участь у сімейному житті, надсилаючи листівки на дні народження та інші сімейні події, телефонуючи додому, пишучи листи, щоб дізнатися й заохочувати прогрес дітей у школі і даючи певні поради з метою управління різними проблемами сім'ї.

Захист, турбота і виховання дітей ув'язнених – першочергове завдання їхньої сім'ї. Спостерігається відсутність у такій сім'ї ідеальної турботи про дітей, зв'язків із родиною, відчуття приналежності до взаємин родинної любові. Часто трапляється брак готовності ув'язнених батька/матері чи опікунів, зрозуміти проблеми дітей, які є результатом батьківського ув'язнення (не знають, що говорити дітям про їх ув'язненого батька/матір; вагаються залучати дітей до візитів/зустрічей з тюремно ув'язненим; дають неправдиві пояснення про відсутність ув'язненого через його зайнятість в армії (у навчанні, на роботі тощо).

Одним із найголовніших кроків, які соціальний педагог здійснює у роботі з сім'ями ув'язнених, є активне включення сім'ї ув'язненого в програму його реабілітації, оскільки його неспроможність жити у суспільстві нерідко йде поруч з його неспроможністю вжитися у сім'ї. Фундаментальне питання, яке залишається без відповіді: що постане з їхніми дітьми у випадку, коли батьки будуть позбавлені батьківських прав, а також хто буде відповідати за дітей замість батьків.

Ключовим моментом розлуки дитини з ув'язненим батьком (матір'ю) є пояснення дитині цього факту. Як правило, це робить мати, незалежно від того, чи вона є засудженою. Особливо розповсюдженим є обман-"гра" в поясненні іншим дітям, що один із батьків відбуває покарання. Зазвичай, родичі радять дітям не обговорювати факт ув'язнення одного з батьків з однолітками. Є численні випадки, коли через це дітей дражнили однолітки. В результаті, у дітей також спостерігалась відносна соціальна ізоляція. Найпоширенішими реакціями дитини на ув'язнення батьків є: печаль, страх, непослух, відчуття втрати, депресія, шкільні проблеми, агресивна й антисоціальна поведінка. Діти ув'язнених та їх сім'ї часто відчують психосоціальні труднощі, переживання сорому та соціальної ганьби. Діти ув'язнених можуть отримати утверджену в суспільстві й школі думку: "який батько, такий син".

Негативний вплив батьківського ув'язнення є однією з найсуттєвіших загроз життєвим можливостям дітей. Сепарація через батьківське ув'язнення протягом перших десяти років життя передбачає всі антисоціальні й делінквентні прояви серед хлопчиків, ніж в інших подібних видах перебування на відстані (J. Murray, D. Farrington). Практикуючі фахівці, які забезпечують батьківські програми в тюрмі, зазначають, що залучення ув'язнених батьків до своїх дітей може запобігти злочинності власне серед дітей, і що програми з формування усвідомленого батьківства можуть навчити й допомогти ув'язненим батькам стати кращими батьками. Вивчення взаємин сім'ї ув'язненого з найближчим соціальним оточенням дає змогу зробити висновок про те, що тюремне ув'язнення одного з батьків може розглядатись як сімейна криза, за якої соціальне відчуження відіграє значну роль.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ КОНФЛІКТОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ

Актуальність дослідження. Складні й суперечливі процеси, які відбуваються в Україні на початку третього тисячоліття, вимагають підвищення рівня професіоналізму освітян. Особливо високі вимоги ставляться до керівників загальноосвітніх закладів, до їх конфліктологічної компетентності, яка передбачає здатність керівника ефективно взаємодіяти з іншими суб'єктами педагогічного процесу, досягати консенсусу, запобігати і розв'язувати проблемні й конфліктні ситуації на засадах гуманності, толерантності, відповідальності, співпраці.

Разом з тим ознайомлення з результатами теоретичних напрацювань учених і практикою здійснення навчально-виховного процесу свідчить про значне зростання кількості міжособистісних конфліктів у системі освіти та досить низький рівень конфліктологічної культури освітян. Так, більшість учителів, у тому числі й керівників навчальних закладів, не володіє методами розв'язання конфліктів, тому багато з них так і залишаються нерегульованими; кожний п'ятий у взаєминах обирає стратегію, орієнтовану лише на відкрите жорстке протиборство; близько 20 % обирають модель уникання, тобто "не помічають" наявних суперечностей, не прагнуть віднайти спосіб їх розв'язання. Більше чверті не можуть визначити свою позицію, і лише кожний третій віддає перевагу співпраці, компромісу, прагнучи відшукати конструктивний спосіб розв'язання проблеми. За результатами опитувань, найчастіше опонентом учителю в конфлікті виступає саме адміністрація (44,6 %), а вже далі йдуть учні (25,4 %), колеги (20,4 %) і батьки (9,6 %).

Отже, практика школи вимагає розв'язання проблеми підготовки професійно компетентних керівних педагогічних кадрів, які володіють методами передбачення, запобігання, регулювання конфліктів, що виникають у педагогічному процесі загальноосвітніх навчальних закладів.

Основні положення. Теоретичний аналіз різних підходів (Є.Богданов, М.Васильєва, В.Гриньова, А.Деркач, О.Дубасенюк, Л.Карпова, Н.Кузьміна, А.Маркова, Л.Петровська, В.Сластьонін, М.Чошанов, А.Щербаков та інші) до розуміння сутності конфліктологічної компетентності особистості, професійної компетентності учителя, в тому числі й керівника, дозволяє трактувати *конфліктологічну компетентність педагога* як інтегроване особистісне утворення, яке передбачає його теоретичну і практичну готовність до здійснення антиконфліктної професійної діяльності.

Теоретико-методологічною основою формування конфліктологічної компетентності учителя є теорія діяльності (Л.Виготський, Н.Кузьміна,

О.Леонтьєв, С.Рубінштейн, В.Семиченко, В.Сластьонін та інші), її мотиваційно-ціннісна, когнітивна, процесуально-діяльнісна, аналітико-рефлексивна складові. Педагогічними умовами ефективності цього процесу є індивідуалізація технології конфліктологічної підготовки майбутнього управлінця за умов дотримання діалектичної єдності опори як на власний досвід особистості, так і на аналіз досвіду інших та організації співробітництва у процесі діалогових форм спілкування. У якості інструментарію реалізації визначених педагогічних умов може бути використана інтерактивна *технологія конструктивного навчання управлінню конфліктами*, розроблена вітчизняними науковцями із залученням досвіду роботи з дорослими (М.Кларін, К.Ван Хойтен та інші), що базується на ідеях процесу пізнання як процесу осмислення досвіду (Дж.Д'юї і У.Кілпатрик, Р.Штайнер). Технологія підготовки майбутніх керівників до розв'язання конфліктів передбачає систему заходів і завдань, що стимулюють до активної пізнавальної діяльності, осмислення власного досвіду і досвіду зразків управління конфліктами, до структурування, побудови досвіду в певній логіці – логіці розв'язання конкретних життєвих ситуацій.

Формуванню позитивної мотивації до питань професійної антиконфліктної діяльності сприятимуть активні форми і методи навчання: тренінги, рольові й ділові ігри, діагностика і самодіагностика властивостей та особливостей людини, які прямо або опосередковано зумовлюють її конфліктність, створення портретів учителя, керівника навчального закладу(конфліктогенного, толерантного; автопортрету), різноманітні індивідуальні й групові соціальні і художні вправи, поліфункціональні проекти та ін.

УДК 37.013.42

*Юшкевич М.А.
м. Ніжин*

ДО ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК ЧИННИКА АДАПТАЦІЇ МОЛОДИХ СПЕЦІАЛІСТІВ В ОСВІТНІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ

Проблема вивчення адаптації співробітників до професійної діяльності в організації за останні роки набуває все більшої актуальності в Україні за рахунок постійно зростаючого попиту з боку практики. Більшість сучасних великих організацій спрямовує значну частку зусиль і коштів на розвиток і утримання свого персоналу, так як саме кваліфікований персонал одним з основних складових успіху розвитку організацій.

Не менш актуальною проблема адаптації стає і для самих молодих фахівців, які вперше після закінчення ВНЗ, влаштовуються на роботу. Коли людина починає працювати в організації, вона включається в систему внутрішньо-організаційних відносин, займаючи одночасно декілька позицій, кожний з яких відповідає сукупність вимог, норм, правил поведінки, які і

визначають соціальну роль людини в колективі як працівника, колеги, підлеглого, керівника, члена колективного органу управління. Кожна з названих позицій вимагає відповідної поведінки людини. Наймаючись на роботу, а саме в освітню організацію, людина має певні цілі, погребі, норми поведінки відповідно до яких вона ставить вимоги до організації, умов праці та мотивації. У зв'язку з цим необхідно організувати проведення адаптації.

Адаптація процес пристосування працівників до умов зовнішнього і внутрішнього середовища. Термін "адаптація" досить поширений і застосовується в різних галузях науки. В соціології і психології виділяють соціальну й виробничу адаптацію. Певною мірою ці два види адаптації перетинаються один з одним, але кожен із них має самостійну сферу: соціальна діяльність не замикається на виробництві, а виробнича – включає технічні, біологічні та соціальні аспекти.

Соціально-психологічна адаптація – це пристосування людини до виробничої діяльності, до нового колективу, його традицій і неписаних норм, до стилю роботи керівників. Вона ніби включає працівника в колектив як рівноправного, якого прийняли всі його члени.

Виділяється безліч факторів, що прямо або побічно впливають на успішність соціально-психологічної адаптації, проте на даний момент найбільш вивченими є зовнішні чинники, тобто параметри соціальної ситуації, в якій особистість адаптується. Проблемна область даного дослідження обумовлюється недостатньою кількістю даних про взаємозв'язок успішності соціально-психологічної адаптації особистості з її внутрішніми особливостями і здібностями. Тому, в процесі соціально-психологічної адаптації індивіда важливим фактором є соціальний інтелект (С.Х. Бердардо, М. Р. Бітянова, О. І. Савенков).

Соціальний інтелект – це складна динамічна структура особистості, яка представляє сукупність здібностей до пізнання соціальних явищ та детермінує успішність соціальної адаптації та взаємодії.

Досконале володіння майбутніми фахівцями своєю професійною діяльністю постає запорукою продуктивного вирішення фахових завдань, пов'язаних переважно із здатністю правильно розуміти власну поведінку та поведінку інших людей, з адекватним відображенням партнерів по спілкуванню й діяльності, з умінням налагоджувати взаємодію у групі та формувати команду. Зазначені вище уміння й навички (науковий статус яких визначається поняттям "соціальний інтелект") необхідні, насамперед, для ефективної міжособистісної взаємодії та успішної соціальної адаптації представникам комунікативних професій, .

У свою чергу соціальний інтелект являє собою індивідуально-особистісну властивість людини, що проявляється в здатності формувати ставлення до самого себе, прогнозувати результати своєї діяльності, розуміти свою поведінку та поведінку оточуючих.

Також інтелект дозволяє людині будувати різні варіанти "картини світу". Оскільки критерії рівня інтелектуального розвитку особистості

пов'язані з тим, як людина сприймає, розуміє і пояснює дійсність - від цього і будуть залежати і особливості інтелектуального оволодіння ситуацією, і відповідно, особливості поведінки в цій ситуації.

Таким чином, соціальний інтелект - це здатність правильно розуміти поведінку людей, яка необхідна для ефективного міжособистісної взаємодії та успішної соціальної адаптації.

УДК 371.11:159.952.13

*Янченко К.М.
м. Ніжин*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІНТЕРЕСУ ВИПУСКНИКІВ ВНЗ ДО УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Модернізація управління освітою в Україні ґрунтується на підготовці та перепідготовці управлінців усіх рівнів освітніх закладів. Серед пріоритетів державної освітньої політики України сьогодні домінуюче положення займає реформування освіти, в основі якого – досягнення сучасної якості освіти, її відповідність актуальним і прогресивним потребам особистості й держави.

Підготовка у ВНЗ фахівців, здатних до управлінської діяльності, – актуальна проблема в сучасних економічних умовах, адже сьогоднішня сфера освіти потребує висококваліфікованих фахівців, здатних до самостійного мислення, прийняття відповідальних рішень у галузі управління.

Професійна придатність є результатом професійного самовизначення в процесі навчання і освоєння професії, а також професійної спрямованості особистості. Професійна спрямованість характеризується установкою особистості на розвиток якостей, необхідних для успішної праці з обраною професією. Ставлення людини до професії виявляється в її *професійних інтересах*, під якими розуміють активну пізнавальну діяльність людини в зв'язку в професією. Формування професійних інтересів базується на глибоких всебічних знаннях щодо характеру, змісту і організації діяльності та позитивному ставленні до праці.

Проблема інтересів, їхнього розвитку та вдосконалення висвітлюється у працях ряду науковців (Б. Ананьєв, Л. Божович, Л. Гордон, Г. Костюк, С. Рубінштейн, М. Беляєв, В. Іванов, Н. Морозова, О. Леонтьєв, Г. Щукіна та ін.).

Пізнавальний інтерес, на якому ґрунтується активність і самостійність магістра у навчанні, постає як вибіркоче емоційно-пізнавальне ставлення особистості до предметів, явищ, подій навколишньої дійсності (Г. Гегель), як емоційно забарвлений інтелектуальний мотив (Ю. Трофімов). Без нього не може сформуватися інтерес до майбутньої професійної діяльності, зокрема управлінський інтерес у студентів, чия робота передбачає взаємодію фахівця галузі педагогіки з іншими людьми.

Потреби нерозривно пов'язані з інтересами. Якщо потребу можна розглядати як зміст, то інтерес виступає як форма буття потреби, спосіб її існування. Разом з тим, інтерес має і свої специфічні особливості. Інтерес, виступаючи як реальна причина соціальних дій, може мати інтуїтивний, свідомий і змішаний характер, може розглядатися не як фактичне, а як більш процесуальне явище. Інтерес до управлінської діяльності становить діалектичну єдність мотиваційно-ціннісних орієнтацій особистості, що виявляється у ставленні майбутнього керівника до обраної професії, до себе та до інших.

Інтерес до управлінської діяльності – емоційно забарвлене, позитивне і вибіркоче ставлення керівника до своєї праці, пов'язане з постійним прагненням поглиблювати свої знання і поліпшувати вміння, що, у свою чергу, вимагає певних вольових зусиль для оволодіння майбутньою професією.

Стійкий інтерес до управлінської діяльності проявляється через бажання пізнати детальніше предмет свого інтересу, а значить повинен ґрунтуватись на інформаційній забезпеченості суб'єкта відомостями про основні особливості професійної діяльності. Серед причин невідповідності між обраною професією і психофізіологічними якостями особистості науковці виділяють:

- а) відсутність інформації про управлінську діяльність, у якій можуть знайти задоволення існуючі пізнавальні інтереси;
- б) орієнтація тільки на навчальну діяльність;
- в) неправильне ставлення до одержуваних знань, відрив їх від практичних проблем.

Отже, інтерес до управлінської діяльності, який ґрунтується на знаннях про майбутню професію та емоційно "забарвлений", є визначальним у структурі спрямованості особистості.

УДК 159.922.7:37.035(09)(477)"192"

*Янченко Т.В.
м. Чернігів*

СОЦІАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ У 20-ТІ РОКИ ХХ СТ. ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ НАУКОВОГО РОЗВИТКУ ПЕДОЛОГІЇ

Соціальне виховання дітей в Україні у 20-ті роки ХХ ст. характеризувалося плюралізмом підходів до вирішення соціально-педагогічних проблем, що виникли у зв'язку з політичними та економічними змінами у суспільстві. Водночас визначальне місце у системі педагогічних наук займала педологія (наука про комплексне вивчення дитини), що була побудована на засадах матеріалізму і у перші роки радянської влади функціонувала на принципі педоцентризму. Педологія стала офіційно

визнаною, "головною наукою", проблематикою якої займалися різні фахівці – педагоги, психологи, медики.

У 1920 р. Наркомос України видав "Декларацію про соціальне виховання дітей", у якій наголошувалося на необхідності створення в Україні мережі комплексних виховних установ, насамперед, – дитячих будинків, які б поєднували у собі дитячий садок, школу, клуб, майстерню, дитячий майданчик, колонію, бібліотеку. Дитячі будинки мали створити умови для постійного перебування у них дітей, перебрати на себе не тільки виховні функції сім'ї, а й функції охорони дитинства. У змісті "Декларації..." зверталася увага й на роль педології у побудові нової освітньо-виховної системи та у вихованні підростаючого покоління на засадах більшовицької ідеології. "Педологія ж рішуче виставляла й гасло єдності всієї виховательної роботи з дитиною, розуміючи під цим і єдність виховання від народження дитини до її юнацтва, і єдність виховання в кожний окремих момент життя дитини, підкреслюючи, що кожний дитячий крок є кроком виховання... До таких висновків прийшла педологія і педагогіка ще в капіталістичну епоху, народжуючи ті молоді паростки нового життя, які можуть вільно розвиватися тільки в умовах комунізму". У цьому документі вживався термін "спеціальна педологія", що спрямовувала свої виховні та освітні зусилля на "хворих, дефективних дітей і малолітніх правопорушників", які потребували спеціального виховного підходу. Насамкінець "Декларація..." так окреслювала основне завдання освітньої системи України – "виховання нової людини, людини-комуніста". На реалізацію цього завдання спрямовувалися зусилля педагогіки та педології. "Педологія, прагнучи дати повну картину розвитку дитини з усіма його закономірностями, покликана допомагати вихованню нової – повноцінної, всебічно розвинутої людини, члена соціалістичного суспільства".

Обґрунтування виховання "нової" людини було здійснене видатним вітчизняним психологом і педологом Л. Виготським (1896 – 1934) у статті "Соціалістична переробка людини" (1930). Найважливіша роль у "переробці" людини відводилася вихованню, організованому на принципах колективізму, поєднання розумової і фізичної праці, зміни стосунків між представниками різних статей, знищення різниці між розумовим і фізичним розвитком.

Практичні завдання соціального виховання дітей, крім навчально-виховних закладів, виконували досвідно-педологічні станції, оскільки у їхньому складі при відділах нормального дитинства обов'язково працювали кабінети соціального виховання (соціальної педагогіки). Таких станцій в Україні у 20-ті роки ХХ ст. було чотири: у Харкові, Києві, Одесі та Катеринославі (з 1926 р. – Дніпропетровськ). Загалом усі кабінети соціальної педагогіки виконували практичні завдання навчання та виховання дітей, сприяння їхньому розвитку та соціалізації, що полягали у: дослідженнях особистості дитини й організації на основі їх результатів освітньо-виховного процесу; підготовці фахівців – педагогів і педологів; просвітницькій роботі з дітьми та їхніми батьками.

Отже, соціальне виховання дітей у 20-ті роки ХХ ст. засновувалося на ідеях педології та спрямовувалося на формування нової людини – будівника та захисника соціалізму. Активну участь у соціально-виховній діяльності брали фахівці кабінетів соціальної педагогіки, що функціонували при досвідно-педологічних станціях. Педологія та соціальне виховання прагнули забезпечити всебічний розвиток дітей, захистити їхні права на освіту і загалом на повноцінне життя, що актуалізує вивчення окреслених проблем сучасною педагогічною наукою.

УДК 373.2.091:316.454.5

*Остряньська О.А.,
м. Київ*

ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ КАЗКИ ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ МІЖСОБИСТІСНОЇ ЗЛАГОДИ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У ДОШКІЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Результати формувального експерименту з виховання злагоди у дітей старшого дошкільного віку в ДНЗ підтвердили, що ефективним засобом є використання казки. Окрім казок, рекомендованих у чинних програмах для ДНЗ, в експериментальних групах застосовувалися вибрані казки Л. Калуської "Абетка чеснот української дитини", А. Мовчун "Абетка моральності", О.О. Лопатіної "50 уроків про чесноти", Г.П. Лаврентьєвої "Джерела доброти", М. Андріанова "Філософія для дітей у казках та оповіданнях", а також авторські казки вихователів. Було проведено серію майстер-класів для педагогів ДНЗ з теми "Феномен казки в процесі формування міжособистісної злагоди у старших дошкільників", на яких презентовано відкриті заняття, електронний методичний посібник, авторські казки і розглянуто такі питання: 1) сутність, види казок, їх структура і тематика; 2) принципи використання і функції казки; 3) методика роботи з казкою; 4) особливості створення, використання та аналізу казок у процесі формування міжособистісної злагоди. Здійснено узагальнення та популяризацію педагогічного досвіду, ознайомлення вихователів із кращими зразками інноваційних ідей сучасної дошкільної освіти.

У процесі використання казки в ході формувального експерименту педагогічними колективами експериментальних ДНЗ були реалізовані такі завдання щодо виховання міжособистісної злагоди у старших дошкільників: 1) збагачення наочно-чуттєвих уявлень дітей про злагоду, мир, позитивні й негативні якості людини, моральні чесноти, культурну поведінку; 2) сприяння усвідомленню й розумінню дитиною того, що дотримання правил моральної поведінки має надзвичайно важливе значення для встановлення міжособистісної злагоди між людьми; 3) зосередження уваги на

спостереженні та розрізненні дитиною позитивних та негативних вчинків (як власних, так і вчинків однолітків), оцінювання їх; 4) закріплення вмінь вихованців дотримуватися моральних правил у повсякденному житті; 5) узагальнення й систематизація уявлень про злагоду, чуйне й доброзичливе ставлення, взаємодопомогу; 6) розвиток емоцій і почуттів, здатності культурно їх виявляти; 7) формування вмінь розуміти внутрішній стан людини, її мовленнєву, емоційну і вчинкову активність, знаходити морально виправдані способи протидії конфліктам.

Як свідчать результати експерименту, використання казки в процесі формування міжособистісної злагоди дозволило істотно підвищити рівень її сформованості у вихованців, адже цей засіб має такі *переваги*: 1) у казках наводилася певна схема прагнень, цілей, думок і вчинків казкових героїв, що послідовно виконувалися і давали можливість дитині засвоїти зв'язок між причиною і наслідками; 2) разом із героями казок кожна дитина поповнила свою "скриньку життєвого досвіду" нормами і правилами моральної поведінки, важливими людськими цінностями і чеснотами; 3) пережиті казкові ситуації допомагали старшим дошкільникам позбавитися агресії, тривожності, замкнутості, егоїзму, підготуватися до реальних життєвих ситуацій; 4) обговорення уявних ситуацій поведінки казкових героїв було пов'язане з реальним спілкуванням дитини з дорослими (вихователем, батьками) або однолітками, що передбачало формулювання вихованцем власної думки, виявлення активності, творчості, регулювання дитиною власного емоційного стану, розвиток емоційної стійкості, зв'язного мовлення; 5) дошкільники порівнювали добрі та погані вчинки героїв казкових сюжетів, визначали позитивних та негативних героїв; 6) діти дізнавалися про наслідки тих чи інших учинків; про те, що негативні герої будуть покарані за свої вчинки і це є для них певними "життєвими уроками"; 7) перевтілюючись у казкових героїв, діти розповідали про свої думки й почуття, засвоювали моделі поведінки, що сприяли формуванню злагоди з ровесниками у реальному житті.

Отже, використання казки забезпечило цілеспрямований вплив на формування таких компонентів міжособистісної злагоди у старших дошкільників: 1) *когнітивного* (знання вихованцем моральних норм, якостей, чеснот); 2) *ціннісно-мотиваційного* (усвідомлення їх цінності для життя людини в суспільстві, бажання дитини дотримуватися моральної поведінки, прагнення плекати високі моральні якості та чесноти); 3) *поведінкового* (систематичність вияву засвоєних дитиною моральних норм та набутих чеснот у власних вчинках).

ШЛЯХИ ВИХОВАННЯ ЧУЙНОСТІ У СТАРШОГО ДОШКІЛЬНИКА В ДОШКІЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Недостатня реалізація особистісно орієнтованого виховання сприяє виникненню у суспільстві негативних процесів таких як знецінення безкорисливої допомоги, кращих людських якостей таких як чуйність, гуманність, доброзичливість. Саме тому, перед педагогічною наукою та практикою постає необхідність пошуку більш ефективних форм, методів і змісту морального виховання. Вирішення даної проблеми є пріоритетним для дошкільного навчального закладу.

З етичної точки зору, у понятті "чуйність" традиційно відображаються моральні норми, пов'язані з добровільними взаємними обов'язками як у суспільному, так і в особистому житті людей. Чуйність формується в діяльності, у справах, вчинках та виступає регулятором суспільних відносин у вихованні моральних якостей старшого дошкільника. Вона не успадковується від батьків, не залежить від їх рівня освіти та соціального становища і не передається за допомогою вербальних засобів. Чуйність виступає в якості регулятора моральних стосунків, і в цьому дослідники вбачають її основну функцію. В дошкільній педагогіці, як відзначає О. Кононко, тільки 10–20% старших дошкільнят здатні виявити чуйність до слабших за себе, без зовнішніх спонукань подати допомогу, добровільно розділити чийсь труднощі. Результати проведеного нами дослідження свідчать про те, що чуйність, у першу чергу, пов'язана з умінням радіти і жаліти, відгукуватись на почуття інших і тримати свою душу відкритою. Вона починається з відчуження й розуміння психологічного стану іншої людини і проявляється в особистісних взаєминах.

Досить ґрунтовно проблема виховання чуйності висвітлена в науковому доробку академіка І. Беха. Він уперше вводить в обіг термін "вчинок-чуйність", під яким розуміє міру причетності однієї людини до життя іншої: її справ, турбот, самопочуття. Вихованцеві психологічно легше здійснити вчинок-чуйність стосовно людини, яку він любить або якою дорожить. Тож виховання таких почуттів має передувати чуйному ставленню особистості до людей загалом. Він розглядає „вчинок" як моральне діяння різного соціального масштабу – від вузько контактного до більш загальногрупового – осмислюється переважно за критерієм суб'єкт-суб'єктної допомоги як задоволення потреби іншого. Відповідно саме із задоволенням людиною вчинку актуальної потреби об'єкта вчинку він входить у людське життя, наповнюючи його реальним змістом.

Сполучною ланкою між почуттям та дією є знання способів поведінки, які відповідають емоційному стану іншої людини. Ми вважаємо чуйність має таку структуру: відчуваю – розумію емоційний стан, співчуваю – знаю, як допомогти і відповідно до цього стану – дію.

Провідну роль у вихованні чуйності належить педагогу. Науковці Артемова Л. і Кошелівська О. стверджують, що виховний вплив потрібно здійснювати одночасно в двох напрямках: 1) збагачення загально-морального досвіду дитини, щоб допомогти глибше пізнати значення норм і правил поведінки і встановити для себе межі дозволеного; 2) прищеплення позитивних рис характеру дошкільникам потрібно здійснювати в процесі самого навчання, в трудовій діяльності, на заняттях з музики, образотворчої діяльності. Завдяки такій педагогічній роботі діти отримують не лише знання про моральні норми та обов'язковість їх дотримання, а й збагачується їх емоційний світ новими почуттями та переживаннями.

Таким чином, процес виховання чуйності у старших дошкільників забезпечується наступними основними методами вчинок-чуйність, привчання, переконання, заохочення і триває в родині та ДНЗ через засвоєння естетичних, моральних, норм і традицій духовної культури народу. Ставлення педагога до дитини як до своєї особистості, найвищої цінності, прийняття її інтересів, потреб, поваги до її гідності у педагогічному процесі забезпечується вільним вибором, волевиявленням, реалізацією індивідуальних проявів, власними інтересами, потребою ціннісного ставлення до себе і до інших.

УДК 373.2.035:177.1

*Васильєва С.А.,
м. Київ*

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ШАНОБЛИВОСТІ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ДО ОДНОЛІТКІВ У ДОШКІЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Проблема формування шанобливості у старших дошкільників у сучасному дошкільному навчальному закладі обумовлена модернізацією змісту дошкільної освіти в Україні, гуманізацією її цілей та принципів, переорієнтацією на розвиток особистості дитини (Базовий компонент (нова редакція)). Вибір педагогом-практиком особистісно-орієнтованої моделі виховання та відповідно його вплив на прояви шанобливості у дітей старшого дошкільного віку до однолітків значною мірою залежить від пропонованих йому наукових методів у яких доцільно поєднані теорія і практична діяльність.

У контексті теоретичних засад проблеми виховання шанобливості як якості особистості старшого дошкільника орієнтиром для дослідження обрано наукове бачення академіка І. Беха, зокрема, поняття "шанобливість" як духовно-морального ставлення яке обумовлено анатомією обопільного корисного вчинку.

Відповідно до вчинку-шанування за І. Бехом та структурних складових поняття "шанобливість" нами обрано рефлексивно-експліцитний метод

виховання особистості як один із шляхів формування шанобливості у дітей старшого дошкільного віку до однолітків у дошкільному навчальному закладі.

Варто наголосити на підготовчому етапі впровадження універсального методу, який було спрямовано до колективних та індивідуальних форм роботи з вихователями (семінарів, семінарів-практикумів, індивідуальних консультацій та бесід), що дозволили включити інноваційну виховну технологію до творчого бачення педагога-практика виховного процесу.

Важливим у введенні рефлексивно-експліцитного методу до процесу виховання дітей старшого дошкільного віку є дотримання вихователями його складових, зокрема педагогічного фону розгортання методу (орієнтації на благодійні складові моральної структури вихованця, орієнтації на довіру вихованцеві, на пов'язування виховних дій із самоповагою вихованця, на удосконалення буденно-ділового ареалу його життя); наукового оснащення (трансформація індивідуального життя особистості як чинника її розвитку; від реального до ідеального; надання пріоритету вихованцеві у контексті вищої моральної цінності, розуміння вихованцем наслідків морального діяння у його особистісному вдосконаленні); операційної структури його реалізації. Цінним у розумінні дії рефлексивно-експліцитного методу є наукове пояснення І. Бехом смисло-емоційного аналізу вихованця, зокрема вчасного відтворення дитиною певного фрагменту морального досвіду, що є початком її самоперетворювальної діяльності. Вирішальним при цьому є мета представлення педагогом відтвореного вихованцем морального переживання з приводу певної суб'єкт-суб'єктної взаємодії у формі відповідної задачі. Розмірковуючи над утрудненнями при її розв'язанні, які не дали очікуваного результату, дитина має шукати спосіб за якого цей результат (одержання чи надання допомоги) можна досягнути. У такій моральній напруженій ситуації вихователь пропонує єдиний можливий спосіб – моральну істину (цінність шанобливості), яку дитина має прийняти як ненав'язану йому, а як бажаний дарунок. Водночас введення рефлексивно-експліцитного методу до комунікативно спрямованого процесу виховання (духовно-моральних бесід) з урахуванням індивідуальних і вікових особливостей дітей, вимагало забезпечення змістової складової, у якій мали поєднуватись звернення до досвіду дітей та спрямовування їх самопізнання, емоційно-ціннісного ставлення до себе до початків рефлексії. Авторська літературна казка як жанровий різновид, створена за сталими композиційними законами (М. Лановик, З. Лановик) та ініціальними, фінальними та медіальними формулами (Л. Дунаєвська), виявилась дотичним засобом формування шанобливості у старших дошкільників до однолітків.

Отже, рефлексивно-експліцитний метод дозволив скоординувати вплив педагогів-практиків на прояви шанобливості у дітей старшого дошкільного віку до однолітків, та усвідомити вагомість його дії у формуванні шанобливості у старших дошкільників до однолітків у дошкільному навчальному закладі.

ВИХОВАННЯ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ПРИРОДНИЧИМ ДИСЦИПЛІНАМ

Модернізація системи природничої освіти націлена на формування нового освітнього простору, який дозволить забезпечити духовно-моральне становлення підростаючого покоління, підготовку учнів до життєвого самовизначення, самостійного вибору на користь гуманістичних ідеалів. Виховання є однією з найважливіших складових освітнього процесу поряд з навчанням. Сучасна школа повинна виявляти й активно реалізовувати виховний потенціал усіх освітніх галузей і предметів. Сьогодні, на жаль, недостатньо уваги приділяється виховному потенціалу навчальних дисциплін, у тому числі й природничих. Між тим це значно підвищило б ефективність вирішення школою виховних завдань. Посилення виховуючої функції природничих дисциплін узгоджується зі стратегією модернізації природничої освіти, відповідає пріоритетам сучасної державної політики в галузі освіти.

Л. Мельчаков, В. Тиндик, І. Потапова; І. Гашенко, Г. Кондратенко, Д. Макарова, В. Одінцов у своїх дослідженнях доводять, що природничі дисципліни дають широкі можливості для творчого розвитку особистості. Необхідність і значущість розробки зазначеної проблеми зумовлені об'єктивною потребою розв'язання завдань реформування природничої освіти на нинішньому етапі, соціальною значущістю виховання в процесі викладання природничих дисциплін і важливістю плідного використання досвіду минулого у цій площині.

Природничі дисципліни, що вивчаються в школі сприяють розумінню й усвідомленню учнями основних законів і принципів світобудови, адже від отриманих знань багато в чому залежить життя людини й людства загалом. Дисципліни природничого циклу пропонують учням широкий набір знань, що складають основу наукової картини світу і які є, таким чином, базою для формування у учнів наукового світогляду. Науковий світогляд збагачує індивідуальний досвід учнів, стає найважливішою складовою їх підготовки до дорослого життя, сприяє формуванню у них таких особистісних якостей, як любов до праці, самостійність у вирішенні навчальних проблем, завзятості в досягненні поставлених цілей, здатності до творчого мислення, взаємодопомоги, доброзичливості, гуманізму.

Такі навчальні дисципліни, як біологія, географія, математика, фізика й хімія володіють серйозним потенціалом для формування духовно-мораль-

ного світу учнів. При цьому вчителі можуть використовувати в навчальному процесі та позакласній роботі різні методи й засоби у вихованні підростаючої особистості.

В процесі формування у школярів фізичних, хімічних, біологічних, географічних і екологічних знань, при освоєнні учнями природничо-наукового методу пізнання необхідний акцент на виховання емоційно-ціннісного відношення до природи, почуття відповідальності за розвиток біосфери, за екологічне благополуччя планети. На уроках природничого циклу необхідно розвивати в учнів естетичне відношення до об'єктів природного середовища, розширювати досвід практичної екологічно значущої діяльності, в тому числі у позаурочий час - в результаті включення учнів у роботу дитячих екологічних центрів, ігрових екологічно орієнтованих програм дитячих громадських об'єднань тощо. У зв'язку з цим, на сучасного педагога покладається велика відповідальність, щоб правильно побудувати свою діяльність. Доповнюючи одне одного, навчання й виховання служать єдиній меті: цілісному розвитку особистості учня. Виходячи з можливостей природничих предметів, їх зміст здійснює суттєвий внесок у виховання учнів. Виховне значення мають також методи, засоби й форми навчання природничим дисциплінам. Як зміст, так і методи виховної роботи видозмінюються з урахуванням віку учнів.

**МІЖНАРОДНА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ**

**СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПАРАДИГМА ВИХОВАННЯ:
СУТНІСТЬ ТА ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ**

(тези доповідей)

Матеріали надруковані в авторській редакції

За достовірність інформації та якість публікацій,
представлених у збірнику, відповідальність несуть їх автори

Підписано до друку 22.09.14 р.
Гарнітура Computer Modern
Замовлення №

Формат 60x84/16
Обл.-вид. арк. 13,36
Ум. др. арк. 14,07

Папір офсетний
Тираж 150 прим.

Видавництво
Ніжинського державного університету
імені Миколи Гоголя.
м. Ніжин, вул. Воздвиженська, 3/4
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єкта видавничої справи ДК №2137 від 29.03.05 р.
8(04631) 7-19-72
E-mail: vidavn_ndu@mail.ru